

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

О. М. Кобєєв

**ІНФОРМАЦІЙНА АНАЛІТИКА
В СТРУКТУРІ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ**

Монографія

Харків, ХДАК, 2012

УДК [007:02] (477)
ББК 78.649.5 (4 УКР)+78.349.5 (4 УКР)
К 55

Рекомендовано до друку вченою радою
Харківської державної академії культури
Протокол № 13 від 24 червня 2011 р.

Науковий консультант
доктор історичних наук, професор *В.О. Ільганаєва*

Рецензенти:

Н. М. Кушнаренко, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Харківської державної академії культури, академік Міжнародної академії інформатизації, заслужений працівник культури України;

М. С. Слободяник, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв;

В. В. Дерлеменко, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділа науково-методичної роботи та архівів Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук.

Кобелєв О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : Монографія / О. М. Кобелєв. — Х. : ХДАК, 2012. — 246 с.

УДК [007:02] (477)
ББК 78.649.5 (4 УКР)+78.349.5 (4 УКР)

У монографії вирішується завдання теоретичного обґрунтування інформаційної аналітики в структурі діяльності бібліотек в Україні за умов інтелектуалізації соціокомунікаційних відносин в суспільстві. Визначається онтологічна та концептуальна специфіка інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеці, її зміст, характер, технології та організаційні засади.

Для науковців, бібліотечних фахівців, викладачів, аспірантів і студентів бібліотечних факультетів вищих навчальних закладів.

© Кобелєв О. М., 2012
© Харківська державна академія культури, 2012

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Джерела становлення інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечній сфері	
1.1. Формування елементів науково-аналітичної діяльності в бібліотеці.....	9
1.2. Розвиток бібліотечної аналітики в умовах формування системи НТІ.....	22
1.3. Диверсифікація бібліотечної аналітики в умовах інформатизації.....	42
Розділ 2. Організація інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках	
2.1. Принципи організації інформаційно-аналітичної діяльності.....	57
2.2. Інформаційно-аналітична діяльність як функція комунікаційної діяльності бібліотек.....	72
2.3. Структура інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечній системі України.....	80
Розділ 3. Ресурси інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках	
3.1. Інформаційні ресурси.....	97
3.2. Організаційно-технологічні та методичні ресурси.....	108
3.3. Кадрові ресурси бібліотеки.....	121
Розділ 4. Інформаційно-аналітичне забезпечення суспільних підсистем у бібліотеках	
4.1. Наукова підсистема суспільства.....	130
4.2. Освітня підсистема суспільства.....	144
4.3. Державне управління.....	151
4.4. Економіко-комерційна та побутова сфери.....	159
Розділ 5. Тенденції розвитку інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері	
5.1. Інформаційно-аналітична діяльність у системі соціального управління.....	171
5.2. Упровадження інтелектуальних технологій інформаційно-аналітичної діяльності.....	186
Післямова	204
Список використаних джерел	209

Вступ

Нинішній період розвитку суспільства визначається процесами глобалізації та переходом до всеохоплюючої інформатизації всіх соціальних інституцій і процесів, пов'язаних із формуванням інформаційних ресурсів та передаванням знань. Ця тенденція чітко виявляється в бібліотеці, яка в умовах інформатизації перетворюється зі «сховища книг» на соціальну інституцію, що забезпечує кумуляцію, збереження й загальнодоступність документів, інформації та знань. Для оптимізації цих процесів слід переглянути управлінські орієнтири, які склалися в бібліотечній теорії та практиці, з урахуванням змін, що відбуваються в бібліотеці та бібліотечному соціальному інституті (БСІ) в цілому, значний вплив мають й інші соціокультурні чинники.

Досвід розвинених країн свідчить, що необхідність здійснення цілеспрямованої політики, ефективної діяльності за умов нового інформаційного режиму (характерними ознаками якого є ринкові умови, розвиток інтелектуальної економіки, різноманітність інформаційних процесів, що потребують застосування спеціальних знань і навичок, пов'язаних з інформаційно-аналітичною діяльністю) стимулювала перехід на якісно інший рівень інформаційної аналітики як особливої сфери людської діяльності, покликаної забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних технологій, через переробку вихідної інформації й здобуття якісно нового знання.

Складність і неоднозначність процесів, що відбуваються у світі, різноманіття й надмірність інформації, необхідність її відбору, відсутність достовірного знання є передумовами застосування інформаційно-аналітичної діяльності в повсякденному житті, вона стає важливою ознакою сучасного суспільства. Тобто суспільні процеси, вивчення яких є необхідним для ефективного управління складними соціальними системами, пов'язані з аналізом такого обсягу фактографічного матеріалу, що на певній стадії дослідження виникає необхідність застосування досконаліших способів стислого (концентрованого) відображення цього матеріалу. Звідси й все більше зближення методології суспільних і «точних» наук, тенденція до поширення застосування точних методів.

Відомо, що головна мета інформаційно-аналітичної роботи полягає у видобуванні максимальної кількості релевантної інформації із даних, або точніше, у виробництві нового знання на

основі переробки наявної інформації. Саме необхідність пошуку існуючих зв'язків між окремими явищами зумовлює зростання ролі інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) як інструменту досліджень, вибору варіантів або прийняття рішення в різних галузях і, відповідно, посилення уваги дослідників до різних аспектів інформаційної аналітики.

Проблеми, що постали нині перед бібліотеками України, потребують значних змін як у бібліотечній діяльності, так і в методах та формах її організації. Зокрема, все актуальнішою стає організація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, яка виявляється в її основних комунікаційних функціях. Тому в сучасному бібліотекознавстві спостерігається посилення інтересу до загальних понять інформації, знання та їх аспектів у процесах комунікаційної взаємодії. При цьому, якщо інформаційна функція передбачає введення до обігу й організацію інформаційних ресурсів, доступ до інформації, її поширення й обмін нею, то когнітивна функція переважно забезпечується процесами доступу, аналізом, синтезом і наданням знань, проведенням наукових досліджень бібліотекою. Це пов'язано, по-перше, з тим, що сама соціально-комунікаційна діяльність розглядається як реакція на потребу обробляти, зберігати і передавати знання (що завжди було невід'ємним атрибутом людської діяльності), а сутність бібліотечної діяльності полягає в тому, що вона забезпечує доступ до знань; по-друге — з сучасними тенденціями розвитку системи соціальних комунікацій, що в структурно-організаційному аспекті виявляються в наявності документально-інформаційних і когнітивних структур системи соціальних комунікацій.

Інформаційно-аналітична діяльність пронизує всі сфери людської діяльності, проте, вирізняється своїми цілями, завданнями, засобами та результатами. Створення аналітичних центрів різного рівня, підготовка оглядово-аналітичних документів, розробка інформаційно-аналітичних технологій зумовили необхідність звернення до сутності інформаційно-аналітичної діяльності та її напрямів. Інформаційно-аналітична діяльність, у цілому і як елемент управлінських рішень у різних сферах, розглядалася в працях Г. Артамонова, І. Боднар, П. Конотопова, І. Кузнецова, Ю. Курносова, І. Левкіна, І. Мелюхіна, В. Пархоменка, О. Пархоменка, В. Онопрієнка, Р. Рейльєн, Е. Семенюка, В. Синюка, Г. Сілкової, Н. Слядневої, С. Терещенка, М. Тихомирова, В. Чистякова, А. Шевирьова.

Як свідчить аналіз останніх публікацій, проблемам інформаційної аналітики в бібліотекознавстві також приділяється значна увага вітчизняних і зарубіжних дослідників. У працях Г. Ф. Гордукалової, В. Горового, В. Ільганаєвої, С. Кулицького, О. Матвієнко, Г. Сілкової, Н. Слядневої, М. Сороки, Н. Танатар, Л. Філіпової розглядаються такі важливі аспекти, як сутність і напрями еволюції інформаційно-аналітичної діяльності, її місце та значення в інформаційній і бібліотечній діяльності, склад та роль інформаційно-аналітичних систем в оцінці стану розвитку науки. Публікації Д. Блюменау, Г. Власової, І. Давидової, Н. Кушнарєнко, В. Лутовінової, А. Петрової, М. Слободяника, М. Сенченка, А. Тітової, В. Удалової торкаються проблем місця інформаційно-аналітичної діяльності та продукції в структурі та функціях бібліотеки, змісту й методики створення оглядово-аналітичних і аналітичних документів.

Методології прийняття управлінських рішень присвячені численні наукові дослідження, оскільки прийняття рішень — один з основних результатів діяльності суб'єкта управління, спрямованої на об'єкт управління з метою досягнення певних цілей управління. Можна відзначити праці Г. Альтшулера, О. Амосова, Ф. Аунапу, В. Бакуменка, П. Друкера, Й. Кхола, О. Ларичева, Ч. Ліндблома, Л. Планкетта, Г. Саймона, Ю. Сурміна, Ю. Тихомирова, Г. Хейла. При цьому, за класичним уявленням, що склалося в науці управління, приймання рішень ототожнювалося з вибором альтернативи. Відповідно — воно розглядалося як вибір альтернативи при здійсненні управлінської діяльності. Нині відбувається трансформація поняття прийняття управлінських рішень, що ґрунтується на чіткішому визначенні місця таких рішень в управлінській діяльності. Тобто прийняття управлінських рішень розглядається як суттєва частина управлінського процесу з послідовними етапами виявлення та діагностування проблемних ситуацій, розробкою альтернатив та вибором однієї з них, що найбільше відповідає виходу з ситуації, яка склалася.

Водночас серед невирішених аспектів загальної проблеми залишається ще багато питань, серед яких і невизначеність статусу інформаційної аналітики, особливостей її використання в теорії і практиці бібліотечної діяльності, наукових імперативів, що висуваються до її результатів. Це стримує впровадження інформаційної аналітики в практику управління соціально-комунікаційною сферою в цілому і бібліотечною галуззю зокрема, а отже, знижує ефективність управлінської діяльності, призводить до прийняття необґрунтованих рішень, що породжує

значні матеріальні і моральні втрати. Потребує свого вирішення проблема зв'язку розвитку інформаційної аналітики в контексті еволюції комунікаційної діяльності в цілому, а також в окремих соціально-комунікаційних структурах.

Таким чином, актуальність вивчення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек як складової нової соціально-комунікативної реальності зумовлена процесами інтелектуалізації суспільної діяльності, необхідністю приймати обґрунтовані рішення на різних рівнях суспільної організації буття людини, актуалізацією інформаційних ресурсів суспільства та посиленням вимог до діяльності бібліотек як елементу інформаційно-комунікаційної інфраструктури суспільства в динамічних умовах суспільства знань, удосконалення існуючих і вибору нових засобів управління та збагачення контенту інформації, що циркулює в соціоінфосфері.

У першому розділі монографічного дослідження висвітлюється еволюція розгортання аналітичної складової в діяльності бібліотек. Зокрема, характеризуються процеси формування елементів науково-аналітичної діяльності в бібліотеці, аналізується розвиток бібліотечної аналітики за умов формування в середині ХХ ст. системи науково-технічної інформації (НТІ). Досліджується стан інформаційного забезпечення наукових розробок на теоретико-прикладному рівні. Особлива увага приділяється розгляду проблем диверсифікації інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері за умов інформатизації. Зокрема, обґрунтовується, що провідна роль у формуванні сучасного інформаційного середовища належить бібліотекам, які, незважаючи на всі зміни в житті суспільства, були центрами акумуляції та поширення знання. Нині ж вони мають перетворитися на інфополиси — науково-дослідні, інформаційні, бібліотечні, видавничі й культурно-освітні комплекси з розвинутою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичної обробки документних потоків для інформаційного забезпечення науки, виробництва, освіти та культури.

Другий розділ монографії присвячений характеристиці специфіки організації інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках. З цією метою визначаються принципи організації ІАД та її особливості як складової соціальних комунікацій у бібліотеках, здійснюється структуризація інформаційно-аналітичної діяльності за рівнями організації діяльності в БСІ, визначаються елементи аналітичної діяльності в структурі інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек.

У третьому розділі аналізується склад ресурсів ІАД у бібліотеках (інформаційних, організаційно-технологічних, методичних та кадрових). Значна увага приділяється тим значним змінам, що відбулися під впливом сучасних інформаційних технологій у організаційно-технологічній сфері діяльності бібліотек, перетворивши останніх на складний виробничий комплекс, що об'єднує: інформаційні ресурси; безпосередньо виробничий процес, який надає змогу перетворювати інформаційні ресурси в нову якість; інформаційну продукцію та інформаційну послугу, що є результатом функціонування бібліотеки.

У четвертому розділі аналізуються наслідки розвитку системи суспільних запитів у науковій, освітній, управлінській та комерційно-побутовій сферах. Розглядається процес становлення й розвитку бібліотечного інформаційно-аналітичного виробництва, виникнення його нових форм — бібліотечних систем, основаних на розгалужених каналах зв'язку; електронних бібліотек, які на ринку інформаційних продуктів і послуг поступово стають конкурентами для інших його суб'єктів; спеціальних інформаційно-аналітичних служб, діяльність яких основана на використанні як бібліотечних фондів, так і ресурсів світової інформаційної мережі. Проте автор не претендує на вичерпну повноту дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення бібліотеками України суспільних підсистем, оскільки це досить складний і динамічний процес.

П'ятий розділ монографії присвячений визначенню тенденцій і перспектив інформаційної аналітики в бібліотечній діяльності, які пов'язані, насамперед, із розробкою й реалізацією стратегії прогресивних автоматизованих інформаційно-аналітичних і прогнозних технологій, наукових основ прогнозних та аналітичних технологій і систем інформаційної підтримки прийняття рішень у системі державного управління в цілому і бібліотечною галуззю та окремою бібліотекою зокрема. Визначаються необхідні для цього відповідні структурно-організаційні, технологічні, кадрові та системно-цілові зміни.

Обрана структура подання предметного поля ІАД у процесах трансформації бібліотек та адаптації останніх до сучасної системи соціальних комунікацій (ССК) надає можливість висвітлити головні аспекти виникнення, становлення та розвитку ІАД бібліотек України як суспільної реальності, набуття нею організаційно-функціональних ознак у межах соціальних комунікацій (СК), її специфіку і прояви в техніко-технологічному просторі суспільства знань, що формується.

Розділ 1. Джерела становлення інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечній сфері

1.1. Формування елементів науково-аналітичної діяльності в бібліотеці

Протягом тривалого періоду розвитку людської цивілізації, фактично до другої половини ХХ ст., основним предметом праці залишалися матеріальні об'єкти. Діяльність за межами матеріального виробництва й обслуговування, зазвичай, належала до категорії непродуктивних витрат. Економічна могутність держави вимірювалася її матеріальними ресурсами. Але, як зазначає А. Ракітов [359; 360], з ускладненням людської діяльності обсяг знань, необхідних для її реалізації, різко зростає. У традиційних суспільствах з повільною зміною техніки й технології відносно невеликий обсяг знань, що забезпечує безперебійне здійснення відповідної діяльності, транслюється від покоління до покоління без істотних змін. З переходом до сучасної стадії розвитку, що характеризується зростаючим темпом технічних і технологічних інновацій, обсяг знань, необхідних для їх обґрунтування, розробки, реалізації й поширення, повинен збільшуватися експоненційно.

Уже наприкінці 1970-х рр. стало зрозуміло, що настав час, коли інформація перетворюється на такий основний ресурс, як матеріали й енергія, відтак, стосовно цього ресурсу мають бути сформульовані ті ж критичні запитання: хто ним володіє, хто в ньому зацікавлений, наскільки він доступний, чи можливе його комерційне використання? Більше того, провідні країни світу почали розбудовувати свою економіку, засновану не на природних ресурсах, а на інтелекті і застосуванні наукового знання. Нині триває боротьба за контроль над найдорожчими з усіх, відомих дотепер ресурсів — національними інформаційними ресурсами [119; 120].

Таким чином, останні десятиліття характеризуються небаченим зростанням обсягу знань і циркулюючих у суспільстві потоків інформації, що засвідчують терміни «інформаційний бум», «інформаційний вибух». Потужність і динаміка потоків інформації і знань сьогодні такі, що справитися з ними людина може

тільки в тих випадках, коли вона використовує сучасні засоби інформатики і нові високоефективні інформаційно-аналітичні методи та технології.

Загалом, сучасна інноваційна модель соціально-економічного розвитку базується на досягненнях інтелектуальної сфери суспільства, тобто сфери знань. Тому необхідні істотні розробки, спрямовані на раціоналізацію функціонування цих сфер, які поглинають усе більшу частину людських, матеріальних і фінансових ресурсів. Ідеться про широкомасштабні дослідження і розробки практично в усіх галузях науки, як традиційні, наприклад, соціальну філософію і соціологію, так і порівняно нові — інформатику, когнітологію, соціальну інформатику, соціальні комунікації тощо. При цьому дослідження повинні мати концептуальну спрямованість із урахуванням конкретизації висновків, доведення їх результатів до чітких алгоритмів, проектів і програм, спрямованих на системну трансформацію суспільства, перехід його в новий якісний стан [236].

Упродовж тривалого часу головним засобом упорядкування інформаційних потоків було залучення до інформаційної сфери додаткової кількості людей. З розвитком продуктивних сил, ускладненням виробництва, його спеціалізацією і кооперацією спостерігалось прискорення цього процесу. Це пов'язано з тим, що обсяги інформації постійно збільшувалися, а її обробка ускладнювалася. У США, наприклад, частка людей, що займаються збором, обробкою і аналізом інформації, у загальній кількості працюючих зросла за останні п'ятдесят років багаторазово і нині перевищила 50 %, при цьому вартість документообігу склала 100 млрд. доларів на рік. І це явище є характерним для всіх промислово розвинених країн. Таке зростання багато в чому визначається і тим, що продуктивність праці людей, зайнятих в інформаційній сфері, зростає набагато повільніше, ніж у тих, що безпосередньо створюють матеріальні цінності.

Принципові зміни у ставленні людини до інформації відбулися у зв'язку з новою можливістю перейти від ручних способів збору й обробки інформації до автоматизованих. Комп'ютер, що надає людині майже необмежені можливості в питаннях оперування інформацією, дозволив перетворити її на ресурс, від якого залежить розвиток економіки будь-якої країни. Іншими словами, разом із енерго- і фондоресурсом необхідний і інформаційний ресурс, який визначає рівень застосування прогресивних технологій. Таким чином, щоб заповнити запаси сировини

й енергії, що зменшуються, людство потребує інформації, яка пропонує нові раціональніші й економніші засоби для підтримки своєї життєдіяльності.

Отже, нині загально визнаною стала теза про те, що без накопичення і умілого використання інформації неможливий науково-технічний і соціальний прогрес. Інформація є визначальним чинником розвитку міжнародної, економічної, технічної і наукової сфер людської діяльності. При цьому, привертає увагу одна з властивостей інформації: будучи акумульованою і обробленою з певних позицій, вона надає нові відомості, нові знання. Тому природно, що інформаційні ресурси, які є продуктом інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої і творчої активної частини працездатного населення, в останні роки зростають особливо швидко. Як наслідок у світі склалася ситуація, коли потік інформації, що генерується, почав випереджати можливість людства з його переробки й ефективного використання. Пояснюється це насамперед тим, що єдиним інструментом переробки інформації був і залишається людський мозок.

У промисловості розвинених країн до процесу обробки інформації залучають значні людські ресурси. Адаже з інформаційної маси необхідно вилучити насамперед необхідну інформацію. Крім того, інформація має бути суттєвою, точною, своєчасною. Статистика свідчить, що розробник або дослідник витрачає іноді близько половини свого робочого часу на пошук необхідної інформації. Тому інформаційно-аналітична діяльність забезпечує радикальну інтенсифікацію суспільного виробництва на базі використання інформаційних технологій, вихід суспільства на передові рубежі за продуктивністю праці, широке впровадження автоматизованих виробництв, підвищення в праці творчого елемента, перехід до сучасних моделей діяльності і життя людей, що характеризуються, насамперед, високим рівнем інформаційно-організаційного комфорту, доступністю й ефективністю застосування накопиченої інформації та знань.

Перетворившись у ХХ ст. на професійну, інформаційно-аналітична діяльність нині впливає практично на всі сфери суспільного життя. У багатьох країнах виникають інтелектуальні корпорації, «фабрики думки», інформаційно-аналітичні відділи й служби в державних органах, компаніях, банках, політичних партіях. Бурхливо розвиваються ринки аналітичної інформації, інтелектуального продукту, методичного й програмного забезпечення його отримання. Тобто інформаційно-аналітична діяль-

ність невід'ємно пов'язана з процесом інтелектуалізації суспільного життя.

Інформаційна аналітика, яка нині є сферою діяльності, що надзвичайно активно розвивається, здавна супроводжувала вирішення проблем управління суспільством, виробництвом, соціальною сферою, була функцією й інструментом влади.

Інституціоналізація та швидке зростання інформаційно-аналітичної діяльності в сучасному світі пов'язані з процесами глобалізації, формуванням пріоритетів стійкого розвитку цивілізації й інформатизацією суспільства. Нині інформаційно-аналітична діяльність — це особлива сфера людської діяльності, покликана забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних технологій через переробку вихідної інформації й здобуття якісно нових знань [175; 220; 265; 304; 326; 379; 400; 419; 413]. Інформаційна аналітика виконує, насамперед, завдання якісно-змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому аспекті з науковою (виробництво нового знання) й управлінською (розробка варіантів вирішень, сценаріїв) діяльністю [400, с. 15]. При цьому аналітика розглядається як дисципліна, що поєднує три найважливіші компоненти: методологію інформаційно-аналітичної роботи, організаційне забезпечення цього процесу й технологічно-методологічне забезпечення розробки та створення інструментальних засобів для її здійснення [265, с. 25]. Аналізуючи взаємовідносини інформаційної аналітики з бібліотекознавством, слід зауважити, що останнє тісно поєднує в собі як науковий, так і управлінський компоненти. Крім того, саме бібліотечно-інформаційна сфера, про що докладніше йтиметься далі, значною мірою сприяла становленню інформаційної аналітики, еволюції її методів та принципів організації діяльності.

Перші держави і відповідний управлінський апарат зумовили виникнення певних категорій людей, для яких переробка знань стала однією з найважливіших складових їхньої професійної діяльності. Джерела аналітичної діяльності сягають часів Сократа, котрий широко використовував діалоговий спосіб вирішення завдань, але основоположником аналітики все ж вважають Арістотеля, який у фундаментальній праці «Аналітика» заклав основи аналітичного мислення. Він запропонував поняття аналізу (грец. analysis — розкладання, розчленовування, розбір) — методу дослідження, сутність якого полягає в тому, що досліджуваний предмет подумки або практично розчленовується на

елементи (ознаки, властивості, відносини), кожний з яких потім досліджується окремо як частина розчленованого цілого. Призначення аналізу — відокремити суттєве від несуттєвого, звести складне до простішого [183; 418; 419].

Відомо, що на ранній стадії розвитку науки і техніки багато допоміжних дій, які забезпечують продуктивність основної діяльності (оформлення, збирання, аналітико-синтетична обробка, збереження, пошук та поширення інформації) працівники інтелектуальної сфери виконували самостійно. Але поступово, з поширенням та ускладненням видів комунікацій, питома вага допоміжних операцій стала настільки значною в загальному балансі часу працівників інтелектуальної праці, що це почало негативно впливати на ефективність їхньої праці. Виникла необхідність спочатку в інформаційних, а пізніше — інформаційно-аналітичних фахівцях, для яких виконання тих чи інших операцій щодо забезпечення функціонування соціальних комунікацій стає професією. Так, починаючи з ХІХ ст., відбувається процес інституціоналізації в бібліотечно-бібліографічній діяльності, архівній справі, редакційно-видавничій галузі тощо. Наприкінці ХХ ст. зазначений процес сприяв виникненню таких професій, як інформатори-аналітики, когнітологи та ін.

Особливо слід відзначити той факт, що саме бібліотечні теорія та практика мають пріоритет у систематичній організації інформації та знань. Саме в стародавніх бібліотеках почали створювати спеціальні «фонди зафіксованих знань», розробляти прийоми полегшення доступу до фондів у формі класифікацій, каталогів, бібліографічних покажчиків, рефератів та інших пошукових посібників, описувати зміст бібліотечних фондів відповідно до ретельно розроблених моделей структури та взаємозв'язків між галузями знань і дисциплінами. Аналітична робота при цьому є необхідною складовою цих напрямів бібліотечної діяльності [122; 175; 220; 251; 461].

У межах давніх бібліотек часто проводилися фундаментальні дослідження й отримувалися теоретичні результати світового рівня, створювалися шедеври мистецтва, здійснювалась підготовка кадрів вищої кваліфікації. Яскравий приклад такої суспільної інституції — Олександрійська бібліотека. За обсягом фондів Олександрійська бібліотека була найбільшою для свого часу, вона зберігала всі відомі тексти античності. Але, як зазначає Л. Костенко, «...відаючи належне обсягу й універсальності цього інформаційному ресурсу, слід наголосити: світову

славу бібліотека здобула завдяки видатним ученим і митцям, які працювали в її стінах понад 2 тис. років тому, та створеним ними науковим і мистецьким творам. Саме тут Евклід (бл. 365 — бл. 300 до н. е.) створив засади математики, Ератосфен (бл. 275 — бл. 194 до н. е.) вперше визначив діаметр земної кулі, Клавдій Птолемей написав трактат «Альмагест», що понад тисячоліття був класичною основою астрономічних знань. Навіть цих трьох імен достатньо для твердження — у складі Олександрійської бібліотеки існувала справжня академія наук. Слід додати, що в ній поет Аполлон Родоський (бл. 265 — бл. 215 до н. е.) створив знамениту «Аргонавтику», зусиллями Зенодота Ефеського (бл. 325 — 260 до н. е.) та послідовників фактично започатковано філологію: граматику, критику тексту, літературну критику тощо. В Олександрійській бібліотеці існував вищий навчальний заклад: одним з його випускників був Архімед» [251, с. 28].

Тому не дивно, що вже знамениті «Таблиці тих, хто прославився в всіх галузях знання» Каллімаха, хоча й були створені на базі фондів Олександрійської бібліотеки, не можна розглядати лише як її каталог. Радше, як зазначає К. Симон [384], «Таблиці» являли собою опис усіх праць того періоду, незважаючи на наявність даних творів у фондах Олександрійської бібліотеки.

Важливими особливостями видатної праці Каллімаха є її таблична форма, розміщення авторів згідно з алфавітом або в хронологічному порядку, поодинокі згадування окремих творів тощо. Зважаючи на те, що значення «Таблиць» «як посібника для відвідувачів Олександрійської бібліотеки було втрачене ними досить рано, оскільки фонди її зазнавали безперервних змін» [384, с. 33], можна припустити, що «Таблиці» переважно використовувались як довідник. При цьому праця Каллімаха мала своє доповнення. Відомий грамастик, співробітник Олександрійської бібліотеки Аристофан з Візантії у своїй праці «Про таблиці Каллімаха» виправив і доповнив працю останнього.

У цій та деяких пізніших античних працях біобібліографічної спрямованості, зважаючи на мету створення, послідовність подання матеріалу й особливості його використання, можна констатувати і прояв ознак оглядово-аналітичних документів. Зокрема, «Книга про знаменитих мужів» Ієроніма Стридонського, що написана близько 392 р., складається з переліку ста тридцяти п'яти християнських письменників, починаючи від апостолів та закінчуючи сучасниками Ієроніма і ним самим (останнє ім'я в спискові — він сам). Запис про кожного письменника містить елементи

біографічного й критико-бібліографічного типу. Указуються (по можливості) роки життя письменника, найважливіші етапи діяльності і його праці.

Твір Ієроніма мав великий успіх серед його сучасників і найближчих нащадків. Про це свідчить хоча б той незвичайний факт, що в найближчі наступні сторіччя «Книга про знаменитих мужів» була перекладена з латинської мови на грецьку. Цим перекладом грецька церковна література, що була на той час багатшою за латинську, немовби визнавала, що подібної самостійної праці в неї не було [384]. Слід особливо відзначити той факт, що зазначений твір мав зручну для довідкових цілей форму. Кожному згаданому в книзі письменникові приділена одна, хоча й різних обсягів, глава. Імена цих письменників подаються в певній, легко доступній (хронологічній) послідовності. Відхилення від такої упорядкованості є суто випадковими і пояснюються помилками автора й несприятливими для нього умовами роботи. Слід відзначити ще одну деталь: до цієї книги автор або хто-небудь з ранніх її переписувачів створили «зміст», що також полегшило її використання в довідкових цілях.

Праця Ієроніма стала прототипом і зразком для праць пізніших письменників. Так, безпосереднім посиланням на неї починає свою написану в другій половині V ст. «Книгу про церковних письменників» Геннадій, пресвітер Марсельський. Його праця мала за мету продовжити однойменне дослідження Ієроніма. Побудоване за тим же принципом, що й остання праця, ця «Книга» складається з дев'яноста дев'яти біобібліографічних заміток про тих письменників, які не відзначені з якої-небудь причини Ієронімом, і тих, що жили після нього. При цьому сота й остання глава — за створенням Ієронімом прецедентом — присвячена самому Геннадію [384, с. 40].

Загалом можна констатувати, що технологія і методика інформаційно-аналітичної діяльності значною мірою поступово та систематично розвивалися саме в працях бібліотечно-бібліографічного спрямування (Кассіодора Сенатора, Ісідора Севільського, Ільдефонса Толедського, Вінцента з Бове, Рішара Фурніваля, Габрієля Ноде та ін.), до виникнення в XVII ст. перших наукових журналів і початку систематичного реферування наукових праць. Як слушно зазначає В. Ільганаєва: «...Аналітична функція однаково була притаманна діяльності в бібліотеці з моменту її оформлення в окрему сферу соціальної діяльності. Її перетворення на окремі прийоми, методи і технології, її орга-

нізаційне становлення відбулося паралельно з розкриттям суспільних функцій бібліотек та виконанням бібліотеками суспільних і виробничих завдань» [175, с. 112].

Інформаційно-аналітична складова притаманна, зокрема, таким напрямам діяльності бібліотек (пов'язаним з організацією документованої інформації), як:

- а) складання бібліотечного опису;
- б) каталогізація, індексація рукописів і друкованих видань;
- в) класифікація документів на основі певних наукових схем;
- г) анотування, реферування документальних джерел;
- г) бібліографічний пошук та ін.

До цього напрямку слід додати [175] ті, що виникли в період розвитку інформаційної складової бібліотечної діяльності:

- а) формування й розвиток творчої мотивації у сфері бібліотечного обслуговування;
- б) організація бібліотечної кооперації та корпоративного руху;
- в) створення навігаторів і пошук партнерів за темою;
- г) організація конференцій, форумів в Інтернеті;
- г) формування високоінтелектуального оточення користувачів, де вони можуть вільно обмінюватися думками і висловлювати будь-які ідеї, незалежно від звань, статусів і рангів тощо.

Процес інституціоналізації інформаційно-аналітичної діяльності, що, як зазначалося вище, триває кілька останніх десятиріч, не міг не відбитися і на теорії та практиці організації інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеці. Зокрема, йдеться про створення спеціальних інформаційно-аналітичних служб і підрозділів, розгляд та вирішення на бібліотекознавчому рівні відповідних організаційних, теоретико-методологічних, технологічних та інших питань [36; 70; 99–106; 108; 122; 175; 176; 220; 251; 268; 340; 387; 398; 400; 409; 413].

Слід особливо відзначити, що багатофункціональна діяльність бібліотек як надзвичайно важливої суспільної інституції, покликаної накопичувати, зберігати, систематизувати і поширювати документальну пам'ять людства, нерозривно пов'язана з життєво важливими напрямками предметно-практичної, інтелектуальної і духовної сфер і забезпечується механізмами взаємного впливу, зокрема інформаційного, між суб'єктами комунікації. Історично склалося так, що інформаційне забезпечення наукової діяльності стало характерною і однією з найважливіших функцій бібліотечних установ і бібліографічно-інформаційної діяльності. При цьому дослідження функціонування бібліотек у ра-

курсі соціально-комунікативних наук надає можливість не лише глибше вивчити механізми інформаційного обміну, а й закласти підвалини для якіснішого обслуговування користувачів. Слід також пам'ятати, що «визначення місця бібліотеки в суспільстві стало можливим лише після виникнення науки про комунікації, в межах якої і має існувати та розвиватися бібліотекознавство [398, с. 38]». При цьому, як підкреслює В. Ільганаєва, «відсутність, відхилення або нерозуміння сутності бібліотек як соціально-комунікаційних інституцій, які виникли, були, є і будуть носіями комунікаційної культури суспільства, призводять до порушень не тільки в системі знань про бібліотеку і діяльність у бібліотеках, але й відбуваються на всіх процесах організації та управління їх розвитком. Прикладом подібних ситуацій стосовно інформаційної діяльності може слугувати період створення системи науково-технічної інформації (НТІ) в СРСР» [175, с. 110].

Інформаційна аналітика в бібліотекознавстві розглядається, зокрема, в контексті двох основних точок зору (підходів). Перший базується на розумінні бібліотечно-інформаційної діяльності як бібліотечного різновиду інформаційної. Прихильники зазначеної точки зору, зокрема Н. Сляднєва [400], вважають, що бібліотеки не повинні брати участі в процесах розгортання інформаційно-аналітичної діяльності, обґрунтовуючи це тим, що існує реальна функціональна спеціалізація інформаційно-допоміжних служб. І функціональна спорідненість не гарантує повної взаємозамінності соціальних інститутів. Сучасні бібліотеки (як і органи НТІ) ні за складом і типом документних фондів та інших інформаційних ресурсів, ні за складом і кваліфікацією кадрів, ні за типовими для них технологіями не можуть бути конкурентоспроможними на ринковій аналітичних послуг [400, с. 17].

Тобто бібліотеки працюють з документними потоками (насамперед, опублікованими), забезпечуючи їх так звану аналітико-синтетичну переробку, рівень аналітичності якої є недостатнім. Вони не мають у своєму розпорядженні інструментів (підрозділи, кадри, системи зв'язку й обробки даних), необхідних для інформаційного моніторингу певної галузі (об'єкта управління). Утім, усе більше аналітичних завдань вирішується в режимі інформаційного моделювання і спостереження за керованою сферою, не затримуючись на стадії аналізу традиційних публікацій, інформаційний лаг яких (у цьому разі — інтервал між подією, її висвітленням у публікаціях та її перетворенням на об'єкт для аналізу) занадто великий. Центри моніторингу,

ситуаційного аналізу, використання електронних ресурсів ЗМІ, Інтернету, неформальних і недокументованих джерел, соціологічних даних, використання комп'ютерних технологій обробки великих інформаційних масивів, інтелектуалізованих режимів контекстного пошуку тощо — увесь цей інструментарій сучасних аналітичних служб має працювати на аналітика, забезпечуючи кваліфікований аналіз ситуації, прогноз її розвитку, вироблення сценаріїв реагування тощо. При цьому, як підкреслюється в [400, с. 18], справа навіть не в тому, що таких можливостей не мають бібліотеки та служби НТІ (можна припустити, що рано або пізно їх техніко-технологічне забезпечення поліпшиться), а, насамперед, у відсутності безпосереднього функціонального доступу до відповідних структур управління.

На думку Н. Слядневої та її однодумців, певні аналітичні послуги й продукти і надалі створюватимуть бібліотеки, органи НТІ, але ці системи не стануть конкурентами спеціалізованих аналітичних служб та структур. Ефективнішою, на їх погляд, могла б бути участь бібліотек та органів НТІ в традиційній для них ролі — постачальників інформаційних ресурсів, створюваних при цьому з урахуванням специфіки потреб аналітики (фактографічних, фрагментографічних, персональних, адресно-довідкових, повнотекстових баз даних). Хоча і «...з цим завданням аналітичні служби ефективніше справляються власними силами (створюють власні профільовані ресурси, використовують продукцію сучасних комерційних інформаційних фірм, звертаються до відомчих ресурсів)» [400, с. 18].

Інший підхід [99–106] щодо місця та ролі інформаційної аналітики в бібліотекознавстві базується на тому, що бібліотека не лише може, а й повинна здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність. Це зумовлюється тим, що бібліотеки є інтелектуальними центрами цивілізації, які набули значного досвіду згортання і систематизації інформації та її аналізу. Нині вони не бажають утрачати свій статус центрів, що концентрують інформаційні ресурси, залишатися лише сховищами старих книг. Для цього важливо не обмежуватися своїм фондом, активно опанувати зовнішні джерела інформації. Саме тому співробітники бібліотеки змушені підвищувати інтелектуальний потенціал своєї професії. Високими темпами зростає частка інтелектуального капіталу в кожному продукті стосовно матеріальних витрат на його виробництво. «Більше п'яти років зарубіжні фахівці продовжували дискусію з проблеми управління знаннями в бібліотеці.

Прихильники глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії зосереджують свої зусилля на переході від інформації до передачі знання про об'єкт запиту, вважаючи такий перехід перспективним для професії в цілому» [99, с. 27]. Тобто інформаційна аналітика розглядається як необхідний «інструмент» для підготовки компетентних відповідей на нетипові запити читачів.

Окрім того, інформаційна аналітика пов'язана з постановкою та вирішенням різноманітних теоретико-бібліотекознавчих проблем, організацією і здійсненням наукових досліджень, формуванням тематики й організацією науково-дослідницької роботи, розробкою бібліотечних концепцій, програм і проєктів. Основою цієї роботи свідомо або інтуїтивно стала загальна схема інформаційно-аналітичної діяльності в аспектах управління бібліотекою і бібліотечною системою [175].

За словами М. Слободяника, «... наукова бібліотека розглядається у функціональному зрізі як соціальний інститут, відмінною особливістю якого є взаємозв'язок з наукою, а основними типологічними ознаками — безпосередня включеність до системи наукових комунікацій та проблемна орієнтація ресурсів на задоволення професійних інформаційних потреб» [398, с. 52]. Бібліотека, зокрема наукова, у своїй діяльності пріоритетно підтримує перспективні тенденції в розвитку науки, орієнтується як на формальні засоби впливу існуючими механізмами індивідуального, групового та колективного поширення інформації, так і на неформальні, за яких окремі наукові працівники відіграють роль інформаційних посередників між інформаційними текстами, знаннями і членами свого колективу [398, с. 37].

Сам же процес становлення інформаційно-аналітичної діяльності в середині минулого століття був зумовлений характером й особливостями технічного прогресу в епоху науково-технічної революції. Зокрема, підвищуються значення й відповідальність при прийнятті управлінських рішень за умов, що динамічно змінюються. Стає необхідним [10, с. 27] залучення науково-технічного співтовариства до процесів інформаційного забезпечення, обґрунтування й експертизи підготовлених рішень по керуванню НТП; проведення інформаційно-аналітичного моніторингу основних факторів і характеристик інноваційних процесів, оцінюваних у рамках усієї держави (при цьому беруть до уваги економічні, соціальні, демографічні, екологічні аспекти НТП); активізація й розвиток горизонтальних інформаційних зв'язків між партнерами в інноваційних процесах із широким

використанням, окрім науково-технічної інформації, економічної, кон'юнктурної, статистичної, соціально-демографічної й екологічної інформації; організаційні й економічні зміни в управлінні наукою в країні. Тобто, ефективне управління НТП за цих умов стає неможливим без переробки, перетворення інформації спочатку для потреб окремих процесів стратегічного планування та прогнозування, а пізніше — здобуття якісно нового знання за допомогою інформаційно-аналітичних технологій, що починають системно розроблятися та запроваджуватися.

Так, створені наприкінці 1960-початку 1970-х рр. центри аналізу інформації [13; 34] почали здійснювати «фільтрацію» наукової інформації з певної проблеми, відбір тієї, що відповідає встановленим вимогам за вірогідністю, точністю й повнотою, її інтерпретацію й синтез з метою здобуття нового знання. Провідну роль у таких центрах відіграють професіонали, котрі активно працюють у відповідній галузі науки й техніки — вчені й фахівці, що створюють, по суті, нову інформацію. Таким чином, уже в середині 1980-х рр. центри аналізу інформації стають важливою ланкою сучасної системи наукової комунікації.

Інформаційна аналітика також розвивається в межах дисциплін бібліотечно-бібліографічного циклу, де формою її подання [101, с. 20] в 1960-ті рр. були бібліографічні огляди, в 1970-ті рр. — реферативні, а в 1980-ті рр. відбувся перехід до складних аналітичних оглядів. Вимоги до них і технологія створення розглянуті й узагальнені в працях [36–39; 70; 268]. Важливі результати, зокрема щодо глибокого і нетрадиційного використання тезаурусів фасетно-блокової структури, були одержані дослідниками під керівництвом А. Соколова [402; 403]. В дослідженнях М. Слободяника, узагальнених у монографії [398] та пізніших публікаціях, розроблені теоретико-організаційні передумови функціонування інформаційно-аналітичних підрозділів у наукових бібліотеках.

Різноманітні технології інформаційно-аналітичного забезпечення управління створюються та використовуються також у деяких інших тематичних галузях [10].

Так, серед основоположників автоматизованих методів інформаційного моделювання в наукових і науково-галузевих напрямках можна назвати В. Горькову і Л. Козачкову. Перший дослідник розглядає [110; 111] методи кількісних вимірів в інформатиці; документні інформаційні потоки й потоки запитів споживачів інформації; ознаки публікацій і назви видань, терміни

й посилання; закономірності в сукупностях ознак і моделі, що описують статистичні дані закономірностей концентрації/розсіювання, зростання й старіння джерел інформації; методи й правила статистичної обробки даних про аспекти функціонування комунікацій; алгоритми побудови спеціальних класифікацій, рубрикаторів і тезаурусів мереж цитування; системно-структурний аналіз документних інформаційних потоків. Л. Козачков розробив [242] основні концепції інформаційно-прогнозуючих систем, зокрема: технології побудовання, аналізу й використання людино-комп'ютерного знання; логічні, математичні й лінгвістичні основи баз знань, АСУ, АСНТИ, експертних та інтелектуальних систем; аналіз інформації й прийняття рішень, управління економікою й науково-технічним прогнозуванням, організація керування наукою й автоматизовані системи прогнозування й управління. Обидва розглянуті напрями реалізовані в численних програмах і алгоритмах інформаційного моделювання, прогнозування, визначення тенденцій розвитку галузевого господарства.

Інформаційне моделювання й управління науковою та технічною діяльністю на ґрунті активного використання проблемно-орієнтованих баз даних (ПОБД) розвивали білоруські дослідники. Зокрема В. Нозик [323] наводить приклад комплексного інформаційного забезпечення НДДКР оснований на традиційній і нетрадиційній інформаційній технологіях із застосуванням комп'ютерів, де семантична модель предметної галузі будується на основі групування активної лексики запитів і текстів рефератів у формі елементу бази знань в інтерфейсній підсистемі АСНТИ з ПОБД. При цьому у формуванні ПОБД оцінюється середня частотність термінів прагматичної, структурної, динамічної й класифікаційної груп у словнику БД.

Плідним було використання на декількох комп'ютерах ідеології й технології так званих «типових проектних рішень» ПОБД, що містять відомості щодор проблем проектування засобів обчислювальної техніки [415]. Фахівці [10] відзначають, що проект цей може мати промислове застосування, якщо перенести його рішення на сучасні комп'ютери, об'єднані в локальні мережі.

Щодо застосування ПОБД у завданнях з інформаційного моделювання, прогнозування й експертизи, необхідно відзначити працю [237], спрямовану на наукові дослідження у сфері освіти, в якій тематична структура предметної галузі представлена як модель локальної подібності термінів індексування в ПОБД тер-

мінологічної мережі, отриманої на основі кластерного аналізу. Взаємодія елементів семантичної структури й елементів тематичної структури представлена як інформаційні кластер-карти тематичних напрямків. Автори [237] визначають доцільність підготовки фахівців з нових напрямів, стверджують можливість розробки структур цільових комплексних програм для вирішення науково-технічних проблем, а також розробки й коректування рубрикатора.

Інформаційна аналітика в сучасному бібліотекознавстві у своєму дослідницькому арсеналі має моніторинг, бібліометрію та наукометрію, спрямовані на дослідження та виявлення закономірностей розвитку і діагностику інформаційних об'єктів; засоби формування інформаційних моделей, створення рубрикативних, навігаторів у мережі [45; 57; 211; 326]. Вона є необхідною складовою порівняльних бібліотекознавчих досліджень [187; 202].

1.2. Розвиток бібліотечної аналітики в умовах формування системи НТІ

Відомо, що нині технологічну революцію характеризує не просто центральна роль знань та інформації в усіх сферах життєдіяльності людей, а використання цих знань та інформації для генерування нових знань і технологій, що обробляють інформацію і забезпечують комунікацію. Наукові знання, в поєднанні з постійною модернізацією процесів їх генерації та засобів комунікації, постають головним чинником зростання національного продукту, успішності економіки, запорукою національної безпеки. На базі цього сформовано концепцію сучасного економічного розвитку як «інформаційної» або «знаннєвої» економіки [188].

Велике значення у формуванні сучасного інформаційного середовища належить бібліотекам, які, незважаючи на всі зміни в житті суспільства, були центрами акумуляції та поширення знань. Нині ж вони мають перетворитися на інфополіси — науково-дослідні, інформаційні, бібліотечні, видавничі й культурно-освітні комплекси з розвиненою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичної обробки документних потоків для інформаційного забезпечення науки, виробництва, освіти та культури [122; 246; 251]. Це, у свою чергу, сприяє розвиткові інформаційно-аналітичної складової діяльності бібліотек, загальному посиленню уваги спеціалістів до вивчення різних аспектів інформаційно-аналітичної діяльності в цілому й окремих

її напрямів [13; 112; 175; 265; 388; 400; 409]. Але, як слушно зазначає В. О. Ільганаєва, багато аспектів аналітики та загальної теорії ще не досліджені [175, с. 114]. Тому актуальним стає дослідження інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек як складової нової соціально-комунікативної реальності. Вирішення цього дослідницького завдання потребує розгляду процесу становлення інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема у сфері НТІ (науково-технічної інформації).

Як уже зазначалося, ІАД — галузь людської діяльності, мета якої — забезпечення інформаційних потреб суспільства за допомогою аналітичних і інформаційних технологій, завдяки переробці вихідної інформації й здобуття якісно нового знання. При цьому вона є наскрізною для всіх сфер соціальної діяльності, притаманних суб'єкту на різних рівнях її організації — соціуму, колективу (групі), індивіду. Тобто інформаційна аналітика виконує насамперед завдання якісно-змістового перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому сенсі з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю [175; 265; 400].

Відомо, що на початкових етапах розвитку науки процеси пізнання й виявлення можливостей технічного та практичного використання пізнаних властивостей, явищ і закономірностей природи найчастіше здійснювалися тим самим суб'єктом. Поглиблення поділу наукової праці призвело до спеціалізації суб'єкта наукової діяльності, зосередженні зусиль на якомусь окремому виді наукової праці. Різноманіття об'єктів пізнання набуло втілення в предметній диференціації наукового знання й виявленні безлічі наукових дисциплін і напрямів [181, с. 13].

Протиріччя між загальним характером продукту пізнання й індивідуальною формою його одержання в процесі мислення окремої людини усунуто давно. Як засіб спілкування виникли мова, потім писемність, а з нею — матеріальні носії зберігання й передачі результатів розумової діяльності людини. Саме закріплення наукового знання на матеріальних носіях дозволило поширювати наукові результати, обмінюватися ними в зручній для споживача формі [181; 246]. Виникла необхідність уведення в організаційний механізм науки такої структурної ланки, представники якої здійснювали б обмін інформації й інформаційне забезпечення споживачів, трансформацію наукових знань у науково-технічну інформацію, перетворення надлишкової, неорганізованої інформації на інформацію, що за видом, обсягом

і формою була б зручною для споживання. Тобто ефективне виробництво науково-технічних знань і рішень за сучасних умов неможливе без розвинутої сфери наукових комунікацій, де нові знання й рішення перетворюються на НТІ (публікації, описи відкриттів, винаходів, звіти, технічну документацію та ін.). З цими процесами тісно пов'язані операції переробки первинної НТІ на вторинну, збір, накопичення, поширення всіх видів НТІ, доведення інформації до споживача. Усі підвиди науково-інформаційної діяльності — це взаємозалежні ланки єдиного технологічного ланцюжка, що забезпечує єдність виробництва, обміну, розподілу й споживання продукту наукової діяльності.

Таким чином, під системою НТІ розуміється система збору, аналітико-синтетичної обробки, зберігання й передачі науково-технічної інформації, що забезпечує потребу в інформації. Її основне завдання полягає в подоланні труднощів, що виникають у фахівців-споживачів інформації, а саме: віддаленість споживача від джерела інформації, «мовний бар'єр», необхідність відбору необхідної інформації у великому масиві відомостей, тимчасові затримки в одержанні інформації, відсутність часу для оцінки й відбору інформації, особливо із суміжних галузей, необхідність одержання копій документів та ін.

Відомо, що інформаційно-аналітичне обслуговування української науки до останнього десятиріччя минулого століття здійснювали органи Державної системи науково-технічної інформації (ДСНТІ) СРСР, яка охоплювала всі галузі народного господарства та мала свої осередки в усіх регіонах країни. Характерними ознаками ДСНТІ були ієрархічність побудови та відповідність структурі управління народним господарством.

Не зупиняючись на розгляді історії розвитку ДСНТІ, відображеній у деяких публікаціях [62; 181; 246; 338; 409; та ін.], зазначимо, що основними задекларованими принципами, на основі яких вона була створена, стали:

- 1) централізація в обробці світового потоку НТІ й керуванні системою під час вирішення питань її вдосконалювання й розвитку;
- 2) децентралізація в доведенні НТІ до споживачів;
- 3) спеціалізація в розподілі функцій між органами НТІ з урахуванням їх взаємодії як у процесі розподілу й обробки потоків інформації, так і інформаційного обслуговування.

ДСНТІ мала організаційну структуру, що складалася з чотирьох рівнів:

I рівень — всесоюзні органи НТІ (Всесоюзний інститут наукової та технічної інформації (ВІНТІ); Інститут наукової інформації із суспільних наук (ІНІСН); Всесоюзний науково-технічний інформаційний центр (ВНТІЦ); Центральний науково-дослідний інститут патентної інформації та техніко-економічних досліджень (ЦНДІПІ); Державна публічна науково-технічна бібліотека Росії (ДПНТБ) тощо.);

II рівень — центральні галузеві органи НТІ;

III рівень — міжгалузеві республіканські інститути НТІ і територіальні центри НТІ;

IV рівень — відділи (бюро) НТІ об'єднань, підприємств, організацій.

Крім того, до складу ДСНТІ входили спеціальні, науково-технічні й технічні бібліотеки, а також Державна служба стандартних довідкових даних про властивості речовин і матеріалів.

Наприкінці 1980-х рр., у час свого найвищого розвитку, ДСНТІ складалася з 12 всесоюзних, 90 центральних галузевих, 14 республіканських, 113 міжгалузевих територіальних органів НТІ й понад 8,8 тис. органів НТІ в науково-виробничих, виробничих об'єднаннях, науково-дослідних, проектно-конструкторських та інших організаціях і підприємствах. Нею були охоплені, хоча й нерівномірно, всі сфери суспільної діяльності — наука, виробництво, освіта, культура, мистецтво. Сфера науково-технічної діяльності набула найбільшого розвитку в радянський період, і, як доводять сучасні дослідження [338; 409], найкраще збереглася та розвивається в Україні сьогодні.

Але значні досягнення щодо організації інформаційно-аналітичної роботи отримані й у результаті формування та функціонування системи наукової інформації в галузі суспільних наук, що базувалася на передовому на той час досвіді в цій сфері [62]. На піці свого розвитку до неї входили два всесоюзні, центральні галузеві органи, 13 республіканських центрів інформації із суспільних наук і мережа відділів інформації в наукових установах гуманітарного профілю, вищих навчальних закладах, великих бібліотеках тощо. Провідна роль у цій службі належала Інституту наукової інформації із суспільних наук Академії наук СРСР (ІНІСН). Спираючись на галузеві й регіональні інформаційні органи, інформаційні підрозділи окремих установ і відомств, ІНІСН здійснював збір, обробку, зберігання й поширення інформації з основних напрямів суспільних наук. Розвиток та використання елементів інформаційної аналітики зумов-

лювалися тим, що, по-перше, зазначена інформаційна служба із суспільних наук була покликана забезпечувати інформаційними матеріалами в усьому їх різноманітті дослідження найважливіших наукових проблем, насамперед комплексного спрямування; по-друге, одночасно із забезпеченням учених і викладачів внаслідок цієї системи мала задовольняти потреби практичних працівників, передусім зайнятих управлінням у різних сферах суспільного життя. Тобто все це разом визначало оглядово-аналітичну спрямованість значної частини інформаційних матеріалів, що готувалися. Наприклад, Інформаційний центр з проблем культури та мистецтв Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, створений у 1972 р., готував близько 20 аналітичних оглядів, у яких надавалася узагальнена картина наукової розробки або практичного вирішення актуальних питань розвитку культури в СРСР і зарубіжних країнах. Також з метою інформаційного забезпечення процесів керівництва й керування культурою зазначений Центр систематично друкував огляди й тематичні довідки для керівників у цій сфері на всесоюзному й республіканському рівнях [62, с. 43–44].

Загалом, можна констатувати, що саме у сфері суспільних наук бібліотеки мали значні можливості з розгортання своєї інформаційно-аналітичної роботи, що зумовлювалося меншою, порівняно з науково-технічною сферою, конкуренцією органів НТІ. Значна кількість спеціальних інформаційних структур, як вищезгаданий Інформаційний центр з проблем культури та мистецтв, створювалася саме при бібліотеках. Серед останніх, окрім уже зазначеної Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, можна виокремити Всесоюзну державну бібліотеку іноземної літератури, Державну публічну історичну бібліотеку, Державну публічну бібліотеку ім. М. Є. Салтикова-Щедріна та ін., які у галузів суспільних наук створювали бібліографічні, реферативні й оглядово-аналітичні видання.

В Україні, як і в інших республіках колишнього СРСР, в означений період, головною сполучною ланкою всесоюзної системи інформації із суспільних наук був Центр наукової інформації із суспільних наук при президії Академії наук. При цьому, як підкреслює В. Виноградов [62, с. 56], кожний республіканський інформаційний орган із суспільних наук у своїй діяльності спирався на певний бібліотечний фонд.

Значним надбанням, з точки зору розвитку бібліотечної аналітики, є досвід організації ІАД у системі ІНІСН. Зокрема,

можна відзначити доволі логічну систему рівнів інформаційно-аналітичної діяльності ІНІСН, що визначали інтенсивність інформаційно-аналітичних процесів (відбір, обробка, зберігання й видача інформації, переробка інформації з метою здобуття «вивідного» знання). Зазначена система рівнів забезпечувала необхідні вибірковість, інтеграцію інформації і ємність інформаційно-аналітичних документів, призначених для певного кола споживачів інформації. Рівень інформації залежить від характеру джерел (їх важливість для даного сегменту споживачів), цільового призначення інформації (управлінський, науковий, практичний аспекти) і масовості її поширення. Отже, рівень інформації, будучи комплексною характеристикою, відбиває й походження виробленої інформації, і її призначення, і спосіб (характер) поширення.

У системі ІНІСН відповідно до кола споживачів, можна виділити три рівні інформації [62, с. 71–73]. Перший, вищий рівень — це «стратегічна інформація», що є основою для генерації «директивно-нормативної інформації». Від її своєчасності, ефективності, якості значною мірою залежить не тільки стабільність функціонування інших ланок інформаційно-аналітичної системи, але й успіхи практичної діяльності в різних сферах життя всього суспільства [14].

Другий рівень інформації — це інформація для широкого кола наукових і керівних кадрів. До цього рівня інформації належала переважна більшість видань ІНІСН.

Третій рівень інформації — суспільствознавча інформація, призначена для «широкого вжитку», для безпосереднього використання народними масами.

Багатофункціональність інформаційної діяльності ІНІСН визначила комплексність його структури. В ньому фактично здійснювалися три види діяльності, котрі тісно взаємодіють між собою: науково-дослідницька, що мала за мету смислову обробку первинної інформації, котра надходила й підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів різних видів, форм і рівнів; видавнична, що забезпечувала підготовку до публікації матеріалів ІНІСН; бібліотечна, яка обслуговувала всі інформаційно-аналітичні процеси та численних читачів первинною інформацією.

Структура ІНІСН на час його створення була [62] раціональною й прогресивною. Вона поєднувала в межах однієї установи інформаційний центр та велику наукову бібліотеку, що надавало більші переваги в інформаційно-аналітичній роботі, підвищувало

її оперативність і ефективність. Це вважається першим досвідом повної інтеграції інформаційної й бібліотечної роботи як у нашій країні, так і за кордоном [62, с. 75]. У результаті такої організації ІАД забезпечуються єдине комплектування фондів, одноразова обробка великих потоків первинної інформації, багаторазове використання літератури й для цілей інформації й для бібліотечного обслуговування читачів. Усе це підіймало ІАД ІНІСН на новий якісний рівень, і цей досвід не втратив свого значення й нині.

ДСНТІ, працюючи для різних категорій споживачів, виконувала практично всі види інформаційної роботи, наочним результатом чого були різноманітні типи інформаційних видань (бібліографічних, реферативних, оглядово-аналітичних і прогностичних). При цьому, як слушно зазначається в [409], саме аналітико-прогностичний напрям діяльності ДСНТІ потребував подальшого розвитку та вдосконалення. Останнє, на наш погляд, було зумовлене двома основними взаємозалежними чинниками.

По-перше, для того, щоб споживачі (вчені, фахівці, керівники) мали можливість швидше використати із усе зростаючого потоку релевантну для них інформацію, ДСНТІ взяла на себе функцію аналізу й синтезу НТІ. Оскільки процес пізнання передбачає три етапи, де: на першому на основі спостережень набувається досвід і виходить інформація для аналізу; на другому з отриманої на першому етапі інформації виділяється істотне, формулюються узагальнення й висновки; на третьому отримані на другому етапі висновки перевіряються на практиці й використовуються в людській діяльності, то будь-яке наукове дослідження можна розглядати як процес аналітико-синтетичної переробки безлічі наукових відомостей. Продукти такої переробки інформації створюються як у процесі дослідницької, так і науково-інформаційної діяльності. При цьому в галузі науково-інформаційної діяльності прийнято розрізняти такі основні види аналітико-синтетичної обробки документів: бібліографічний опис, індексування, анотування, реферування, науковий переклад, складання оглядових документів, вилучення фактів та ін. [268, с. 14–15].

По-друге, саме підготовка оглядів науково-технічної літератури й щорічних доповідей про найважливіші вітчизняні й зарубіжні досягнення в галузі науки, техніки й виробництва стали найскладнішим видом аналітико-синтетичної обробки НТІ. Це відбилося і на організаційно-інституціональному рівні: наприкінці

1960 — початку 1970-х рр. виникли інформаційні органи нового типу — центри аналізу інформації, одним з головних завдань яких стала підготовка аналітичних оглядів. Зазначені установи почали здійснювати «фільтрацію» наукової інформації з певної проблеми, відбір тієї, що відповідає встановленим вимогам за вірогідністю, точністю й повнотою, її інтерпретацію й синтез з метою здобуття нового знання. Провідну роль у таких центрах відіграють професіонали, котрі активно працюють у відповідній галузі науки й техніки — учені й фахівці, що створюють, по суті, нову інформацію.

Пізніше такі центри почали об'єднуватися в загальнонаціональні системи. Зокрема Національне бюро стандартів США створило мережу центрів аналізу інформації — Національну систему стандартних довідкових даних. У Радянському Союзі з метою забезпечення збору, обробки й видачі інформації про властивості речовин і матеріалів, а також спеціальної оцінки її вірогідності була створена Державна система стандартних довідкових даних. Міжнародна рада наукових союзів утворила Комітет з науково-технічних даних, сфера інтересів якого полягає в кількісній інформації про властивості речовини, експериментальних даних біологічних, геологічних наук, астронавтики тощо. Таким чином, уже в середині 1980-х рр. центри аналізу інформації стають важливою ланкою сучасної системи наукової комунікації [246, с. 24–25].

При цьому слід відзначити певні відмінності в організації аналітичної діяльності за кордоном та у вітчизняній практиці. Так, за кордоном аналітичну обробку інформації здійснюють центри аналізу інформації (ЦАІ). Основними функціями ЦАІ є глибокий аналіз і синтез тематичного змісту науково-технічної інформації з метою «збагачення» даними, необхідними для управління науковою діяльністю та виробництвом. Аналогом зарубіжних ЦАІ в СРСР стали підрозділи аналізу й узагальнення інформації (ПАІ), що здійснювали пошук, оцінку, відбір, накопичення, аналіз і синтез науково-технічної інформації з конкретної тематики, необхідної для прийняття обґрунтованих рішень під час планування й проведення наукових досліджень та різноманітних науково-виробничих проблем і забезпечували на цій основі цілеспрямоване тематичне оперативне обслуговування споживачів (абонентів ПАІ). ПАІ були науково-дослідними підрозділами й входили до складу органу НТІ або тематичного підрозділу, що був провідним з даного напрямку науки й техніки.

Українська наукова література була складовою загального потоку наукових джерел, що підлягали аналітико-синтетичній обробці в системі органів ДСНТІ СРСР. Також необхідно констатувати, що певного розвитку в Україні в радянський період набула й науково-аналітична діяльність (вона завжди відіграла важливу роль в інформаційному забезпеченні економіки, науки, освіти, культури). Науково-аналітичні огляди, які є результатом цієї діяльності, дозволяють надати споживачам у концентрованому вигляді узагальнену проблемно-концептуальну інформацію, що синтезує дані, опубліковані в розрізних джерелах. Обґрунтування та прийняття управлінських рішень у всіх сферах суспільного життя неможливі без використання науково-аналітичної інформації. Її підготовка завжди була завданням центрів регіональної інформації із суспільних наук. Але цей напрям роботи, як зокрема підкреслюється в [409], був найменше розвинений на той час.

Розпад СРСР та створення на його території 15 незалежних держав, зокрема України, зумовили необхідність становлення в кожній із них національної системи НТІ. Це було викликано необхідністю забезпечення серед інших складових незалежності ще й інформаційної. Йшлося саме про становлення таких систем: у колишніх союзних республіках вони функціонували в складі єдиної ДСНТІ СРСР. Проте багато в чому ці системи не мали національних ознак, адже формуванням власних інформаційних ресурсів республіканські системи НТІ практично не займалися через надмірну централізацію ДСНТІ та політику, яка проводилася на той час і передбачала створення інформаційних продуктів переважно на території Російської Федерації. Понад 90% інформаційних матеріалів республіканські системи НТІ отримували з Росії. Республіканські (регіональні) інститути науково-технічної інформації були головними в республіці з інформування про документи міжгалузевої тематики, науково-технічні досягнення та передовий досвід з різних питань промисловості, будівництва, транспорту, економіки, а також матеріали національними мовами. Республіканські центри адаптували бібліографічну, реферативну, оглядову інформацію всесоюзних та галузевих центрів до потреб фахівців регіону, а також надсилали до них відомості про найперспективніші розробки в регіоні й, таким чином, також ставали виробниками вторинної інформації. Саме цим займався УкрНДІ НТІ, який готував оглядову й експрес-інформацію з вузькогалузевих та проблемно-тематичних питань, аналітич-

ні огляди для керівників виробництва і створював інформаційні карти й ановані переліки технічної документації.

Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення наукових досліджень в АН України здійснювалося переважно, в режимі поточного інформування за тематикою, що була прийнята до розробки, й базувалося на обробці інформації, яка надходила до бібліотечного фонду установи. Аналітико-синтетична обробка здебільшого обмежувалась складанням бібліографічних описів, у кращому разі — анотацією чи рефератом. Вилучення фактографічної інформації для формування БД не набуло поширення, як і підготовка інформаційних матеріалів узагальнюючого й аналітичного типів. Саме ці причини зумовили недостатній розвиток ІАД в Україні. За наявності численних інформаційно-аналітичних центрів у різних міністерствах, відомствах, політичних партіях і громадських організаціях у систему загальнодоступних документальних комунікацій їх продукція практично не надходила, що унеможливлювало її ефективне використання [409]. Слід зазначити також, що спостерігається значна нерівномірність в інформаційно-аналітичному забезпеченні різних наукових галузей і суспільних підсистем у цілому. Існують окремі установи, насамперед у науково-технічній та економічній сферах, які зберегли і навіть розвинули свій інформаційно-аналітичний потенціал. Зокрема, це Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ), заснований ще в 1958 р.

Основною метою його діяльності є [338; 409] створення системи формування національних інформаційних ресурсів з науково-технічної та інноваційної діяльності і засобів доступу до них та побудова системи інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів усіх рівнів — від державного до студентського.

Основні напрями наукової діяльності УкрІНТЕІ є:

- розроблення науково-методичних і організаційних засад розвитку національної системи НТІ з метою поширення інформаційної продукції та послуг;
- розроблення науково-методичних основ створення єдиної системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності у сфері науково-технологічного й інноваційного розвитку і трансферу технологій;
- методи та практика інтеграції систем баз даних та електронних інформаційних ресурсів для забезпечення доступу користувачів до результатів науково-технологічної діяльності.

Дослідження проводяться за розділами:

- розроблення науково-методичних засад розвитку національної системи НТІ. Організація доступу користувачів до наявних загальнодержавних, корпоративних та світових інформаційних ресурсів НТІ;
- розроблення організаційних засад розвитку національної системи НТІ;
- розроблення науково-методичної бази формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення науково-технологічного та інноваційного розвитку і трансферу технологій. Підтримка функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення науково-технологічного й інноваційного розвитку і трансферу технологій;
- розробка методології інтеграції постійно функціонуючих і нарощуваних систем баз даних та електронних інформаційних ресурсів з науково-технологічної діяльності з безперервним циклом доступу.

Реалізація non-stop технології інтеграції постійно функціонуючих та нарощуваних систем баз даних та електронних інформаційних ресурсів з науково-технологічної діяльності з безперервним циклом доступу в єдину інтегровану систему ЕІР та відкриття керованого доступу користувачів до результатів науково-технологічної діяльності в Україні¹.

Слід зазначити, що ДСНТІ функціонувала на основі розподілу функцій між інформаційними органами різних рівнів у збиранні, опрацюванні, збереженні та поширенні НТІ. При цьому основним виробником інформації (бібліографічної, реферативної, фактографічної, прогнозно-аналітичної) були інформаційні та бібліотечні центри, що склали верхній рівень ДСНТІ. Саме тут опрацьовувався весь потік світової науково-технічної літератури. Багатогалузеве охоплення, одноразова бібліографічна обробка матеріалів, створення взаємодоповнюючих інформаційних посібників забезпечували конкурентоспроможність видань цих органів, вони користувалися великим попитом серед науковців, дослідників та інших споживачів бібліографічної продукції. Це був так званий низхідний потік інформації.

Другий потік утворювали неопубліковані документи, в яких наведені результати науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), технологічний досвід, раціоналізаторські пропозиції тощо. Такі документи, зазвичай, над-

¹ http://www.uintai.kiev.ua/viewpage.php?page_id=7

ходили з низових осередків до центральних галузевих органів, де синтезувалися та висвітлювалися у виданнях інформаційного органу відповідної галузі. Цей потік дістав назву висхідного. Саме на основі такого розподілу потоків інформаційних джерел було скоординовано діяльність між окремими ланками ДСНТІ.

Відмітною ознакою як ЦАІ, так і ПАІ є їх орієнтація на дійсні інформаційні потреби, або так звані об'єктивні інформаційні потреби, які визначаються в процесі аналізу поведінки фахівців, керівників, під час прийняття ними рішень з науково-виробничої діяльності. Тобто в структурі інформаційних потреб визначаються такі потреби абонентів, для задоволення яких необхідна підготовка оглядово-аналітичних документів у ЦАІ (ПАІ). Підготовка останніх базується на основних процесах обробки документальних джерел. Головними [409] серед них є:

- 1) виявлення в документах і систематизація відомостей та кількісних даних, які характеризують різні аспекти стану розглянутого об'єкта;
- 2) оцінка новизни, достовірності та взаємозалежності відібраних даних, їх доповнення та уточнення змісту;
- 3) логічна переробка отриманих даних з метою одержання нової інформації щодо стану певної галузі суспільної діяльності, тобто визначення досягнутого рівня, тенденцій і перспектив розвитку.

За результатами переробки першоджерел створюються оглядово-аналітичні документи: огляди, щорічні доповіді про найважливіші досягнення в певній галузі, аналітичні довідки, інформаційні повідомлення тощо. При цьому зміст інформаційно-аналітичних (оглядових) документів висуваються має відповідати таким вимогам: актуальність, достовірність, об'єктивність, фактографічність, наявність висновків та їх обґрунтованість, стислість.

Нині результати інформаційно-аналітичної діяльності, засоби для їх створення та процеси підготовки інформаційних документів дедалі частіше об'єднуються поняттям «інформаційно-аналітичні дослідження». Останні, як зазначається в [388], зумовлюють необхідність систематичного виявлення:

- 1) проблемних ситуацій у базовій діяльності користувачів (чи проблемних питань галузі в цілому), що потребують вирішення;
- 2) підготовку інформаційних документів, які є підґрунтям для прийняття управлінських рішень.

Таким чином, можна констатувати, що в процесі дослідження ІАД бібліотек як складової нової соціально-комунікативної реальності необхідно зважати й на досвід становлення ІАД у сфері НТІ. Це зумовлено тим, що в останні десятиріччя спостерігається розширення сфери НІД, спричинене створенням складних систем управління науково-технічним прогресом. Поряд з органами НТІ, які виконують функції обробки інформації й інформаційного забезпечення споживачів інформації за допомогою інформаційних систем, традиційних і автоматизованих, у різних галузях науки й техніки, управлінні, економіці створені й динамічно розвиваються ЦАІ. Їх функціями є не тільки функції органів НТІ, але й глибокий аналіз і синтез тематичного змісту НТІ з метою своєрідного «збагачення» даних, необхідних для управління науковою діяльністю та виробництвом. Аналіз і синтез інформації передбачають вирішення таких завдань: пошук й опис закономірностей інформаційних потоків і даних, зокрема виявлення відсутніх даних і перевірку їх вірогідності; структурування й аналіз тематичних напрямів з метою визначення їхньої важливості для науково-технічного прогресу; створення інформаційних моделей, що описують тенденції і процеси розвитку галузей науки та техніки, тематичних напрямів, окремих об'єктів; розробка інформаційних моделей колективів споживачів інформації з метою програмно-цільового інформування, що передбачає прогнозування інформаційних потреб [13, с. 5].

При цьому слід особливо підкреслити, що в нашій країні саме в ДСНТІ значною мірою відбувалося становлення ІАД, як з науково-практичної (наприклад, розробка методик створення оглядово-аналітичних документів), так і організаційної (створення спеціалізованих ЦАІ, консультативних бюро, центрів документації, спеціальних підрозділів у галузевих, регіональних інститутах і центрах науково-технічної інформації) точок зору. Тобто в межах ДСНТІ СРСР розроблені нові структурні схеми низових інформаційних служб, адаптовані до відповідних форм організації НІД, науково-виробничих об'єднань тощо.

Виникнення на основі новітніх інформаційних технологій єдиного інформаційного простору забезпечило безперешкодне отримання інформації і зумовило формування нового комунікативного середовища, де інтенсифікуються контакти між людьми, виникає безпосередній обмін знаннями, розкривається творчий потенціал людини. При цьому «вже не інформація, а знання як здатність до креативного, адаптаційного, ефективного з точки

зору зберігання інших ресурсів суспільної діяльності, екоцентричного мислення і вміння швидко реагувати на будь-які ситуації в політиці, науці, бізнесі, приватному житті людей — стають об'єктом жорсткої конкуренції. Логіка розвитку інформаційного суспільства приводить до нової стадії цивілізаційного буття — суспільства знань, коли основне призначення людини полягатиме не стільки в переробці інформації, скільки у використанні наявного і створенні нового знання» [175, с. 109].

Одним із показників якісної роботи аналітиків в інформаційно-аналітичному супроводі всіх рівнів вироблення управлінських рішень у БСІ є забезпечення органів влади такими інформаційно-аналітичними продуктами і рекомендаціями, які відбивають повну картину розвитку ситуації в певній суспільній сфері та можливих варіантів керування нею. Зростання ефективності цієї роботи пов'язано із забезпеченням деяких вимог, які зумовлені практичними міркуваннями стосовно постійного процесу вдосконалення результативності роботи державного апарату, підвищення її оперативності, дієвості, багатофакторного охоплення реальності із забезпеченням об'єктивності.

Для організації своєчасної підготовки таких продуктів необхідне налагодження процесу обробки інформаційних масивів, що відображають конкретні суспільні явища, організацію оперативного, якісного пошуку за допомогою використання якнайбільшої кількості інформаційних систем, відбору (селекції) відповідних матеріалів та їх аналізу

У процесі організації ефективного інформаційно-аналітичного супроводу управлінської діяльності на всіх рівнях БСІ актуальним є впровадження досвіду передових країн світу. Він свідчить, що забезпечення якісних параметрів процесу управління стало можливим завдяки прискореному використанню інтелектуально-інформаційних ресурсів за одиницю часу. Особливо в державних структурах влади і бізнесу цих країн високо оцінюють знання як стратегічний ресурс (моделі, правила, ідеї, дії в конкретних ситуаціях та ін.) [137]. Він містить інтелектуальне багатство суспільства, відображає досягнення науки, освіти, культури й інших сфер людської діяльності і матеріалізується в науково-технічній літературі, науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських розробках, розпорядчих і нормативних документах, засобах масової інформації тощо.

Крім того, якісний результат інформаційно-аналітичної діяльності в системі бібліотечно-інформаційного забезпечення

суспільства сприятиме зменшенню обов'язкового інформаційного навантаження на всі ділові сфери, зокрема й управлінську. У першу чергу це стосується подолання суперечності між наявністю величезних обсягів інтелектуально-інформаційних ресурсів, що циркулюють і зберігаються в інформаційних системах, та можливостями переробки і використання знань. Подоланню такої суперечності сприятиме налагодження співробітництва управлінських структур з інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек, розподілом функцій, пов'язаних з обробкою інтелектуально-інформаційних ресурсів.

Перед бібліотечними закладами постає об'єктивна необхідність створення сучасних інтелектуально-інформаційних продуктів, що мають відповідати потребам усіх сфер суспільства, зокрема й управлінської, з урахуванням специфіки її поточної діяльності в умовах оперативного прийняття рішень при високих темпах сьогодення.

Необхідно спрямовувати вектор розвитку спеціалізованих інформаційно-аналітичних структур бібліотек таким чином, щоб вони стали своєрідним мостом між знанням і управлінською діяльністю. У зв'язку з цим, як доводить практика організації роботи інформаційно-аналітичних структур, доцільним є налагодження замкнутого циклу відбору, накопичення, систематизації, зберігання, використання інформації, перетворення безсистемних даних, інших розпорошених знань на інформаційно-аналітичний матеріал для вироблення ефективних управлінських рішень, матеріал, що містить «осмислені відомості, що ґрунтуються на зібраних, оцінених і витлумачених фактах, викладених таким чином, що виразно видно їх значення для вирішення будь-якого конкретного завдання» [335].

Таким чином здійснюються розвиток інформаційно-аналітичної функції бібліотек, формування інформаційно-аналітичних ресурсів (фактографічних, фрагментографічних, персональних, адресно-довідкових, оглядово-аналітичних, повнотекстових БД) з урахуванням специфіки аналітичних досліджень, опанування аналітичних технологій продукування якісного інформаційно-аналітичного матеріалу, використання за призначенням комп'ютерних технологій опрацювання масивів інформації, як власних, так і інших суб'єктів документальних комунікацій (центрів моніторингу, електронних ресурсів Інтернету, соціологічних служб тощо.).

Отже, вектор організації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек має спрямовуватися на виробництво різноманітних, відповідно до запитів сучасних користувачів, інтелектуально-інформаційних ресурсів (фактографічних, фрагментографічних, персональних, адресно-довідкових, оглядово-аналітичних, повнотекстових БД тощо) і водночас на забезпечення розвитку процесу вдосконалення рівня власних аналітичних матеріалів, як важливої форми розкриття знань, зосереджених в інформаційних ресурсах. Позитивним у цьому процесі є наявна можливість ефективніше використовувати знання, які переміщуються з одного носія в інший, синтезуючись з іншими знаннями, набувають нового сенсу, призначення і форм. Таким чином, збагачується можливість використання інтелектуально-інформаційних ресурсів, кінцевим результатом якого стає продукування нового знання.

Як доводить практика інформаційно-аналітичних структур провідних бібліотек, зокрема СІАЗ НБУВ, вектор розвитку інформаційно-аналітичної діяльності, вдосконалення її технологій відповідно до запитів її користувачів, спрямований на активізацію ефективного використання науково-інтелектуальних напрацювань у процесі продукування аналітичних матеріалів, виконання аналітичних завдань (розробок) різних рівнів складності [337].

В умовах дедалі зростаючих інформаційних потоків аналітична діяльність зосереджена на опрацюванні як значних обсягів суспільної інформації (фактологічних даних), так і масивів науково-інтелектуальних напрацювань для вирішення актуальних суспільно значущих проблем, які на сьогодні мають комплексну спрямованість. Наприклад, аналітичні дослідження з приводу вдосконалення дії ринкових механізмів в Україні потребують не лише економічних знань, зокрема щодо розвитку і функціонування дедалі більшої кількості економічних структур, а й наукового обґрунтування правових норм управління саме цими структурами, наявних умов, в яких вони ефективно діють, а також прогностно-прогресивних ініціатив науковців стосовно перспектив у контексті досліджень соціополітичних, економічних трансформацій тощо. Це потребує кваліфікованого користування різноманітними масивами науково-інтелектуального доробку, і не лише спеціального, а й з різних галузей наук.

Так, аналітика з аналізом розвитку тих чи інших ринків потребує знань правового характеру, на базі яких будуть здійсню-

ватися ті чи інші операції, політологічних знань з характеристикою розвитку політичних процесів, розстановки політичних сил. Враховуючи такі знання можна спрогнозувати можливі напрями і тенденції економічних перетворень тощо. Аналітичне дослідження в галузі соціальної політики, зокрема реалізації практичних заходів з боку державних законодавчих і виконавчих органів влади, спрямованих на забезпечення конституційних прав і соціальних гарантій громадян, потребує використання разом з фундаментальними науковими напрацюваннями із соціології економічних і політологічних знань.

Найдоцільнішими формами організації виконання подібних аналітичних завдань, можуть вважатися аналіз та синтез знань на перетині наук, кількох різнопрофільних їх масивів, дослідження тенденцій соціально-економічних, соціально-демографічних, етнополітичних відносин тощо. У свою чергу це сприятиме ґрунтовному і різнобічному дослідженню, відстеженню стану тих чи інших суспільних проблем на базі аналізу і синтезу знань і, відповідно, вияву перших їх проявів, виробленню рішень їх подолання тощо.

Зважаючи на динамічні процеси розвитку суспільних відносин, аналітичний матеріал має відповідати не лише параметрам нинішньої ситуації, а й певною мірою випереджати її, містити елемент прогнозування подальшого розвитку ситуації, спеціальне обґрунтування думки, висловленої позиції дослідника. Ідеться про підготовку експертних оцінок, аналітичних довідок чи прогнозів з тих проблем, які вже найближчим часом можуть стати ключовими; розробку моделей подальшого розвитку ситуації за різних умов; переліку стратегій рішень з визначенням сукупності дій, необхідних для досягнення поставленої мети, оцінкою ступеня ризику при несприятливому розвитку подій тощо. Зміст зазначених матеріалів передбачає як висвітлення ситуації в цілому, прогнозування її перспективного розвитку, наукове обґрунтування рекомендацій щодо вирішення проблем, так і розгляд процесів стосовно прийняття рішень органами державної влади, реалізації цих рішень та ефективності їх дії.

У цьому разі підготовка професійних аналітичних розробок потребує значних обсягів вихідного матеріалу із суміжних галузей знань, матеріалу з урахуванням соціально-політичних, економічних, науково-технічних, науково-технологічних перспектив та інших факторів, що сприятиме формуванню сукупності уявлень з багатьох перспективних і соціально значущих напрямів

розвитку суспільних відносин. Адже у формуванні цілісності зазначених уявлень роль наукових напрацювань складно переоцінити: «саме вони визначають і прогнозують рівень і тенденції теперішніх і майбутніх соціокультурних запитів суспільства, формулюють ці тенденції у вигляді прогностично «зафіксованих» наукових ідей» [337, с. 261].

У контексті виробництва бібліотеками якісного інтелектуально-аналітичного матеріалу, що відповідає запитам системи державного управління, доцільним є використання інформації вищої за рівнем — узагальнення описів фактів і процесів, вияв їх певних характеристик чи ознак. Особливу роль як на нині, так і в найближчий період у виробництві інформаційно-аналітичних матеріалів відіграватиме система засобів масової інформації, інформагентств, інших, певною мірою прирівнюваних до них джерел оперативної електронної інформації, які фінансують зацікавлені державні органи, громадські, політичні та економічні структури, як джерел оперативної інформації, що стосується всіх сфер життя суспільства. З використанням Інтернет-технологій вони становлять потужний масив інформаційних потоків і соціальних комунікацій як відкритої системи віртуальної соціокультурної діяльності, що безперервно розвивається.

Актуальність розгляду використання Інтернет-технологій та їх впливу на суспільні процеси зумовлює необхідність підготовки такого інтелектуально-аналітичного продукту, який сприяв би своєчасній нейтралізації поширюваної через електронні ЗМІ недостовірної інформації і, як результат, прийняття зважених оптимальних рішень органами державної влади [460].

Проблема значною мірою полягає в тому, що через специфіку процесів пізнання суспільних явищ і особливо специфіку механізмів прогнозування, які є невід'ємною частиною процесу аналітичної діяльності, не завжди можна з достатнім ступенем точності оцінити достовірність використовуваної інформації і сформульовані на підставі неї аналітичні висновки. Адже з цілком об'єктивних вищезазначених причин розпізнання істинності такої інформації, на думку вчених, надзвичайно ускладнене [8; 14; 89; 236; 243; 412; 413]. Вирішення цього питання лише системним аналізом змісту різнополярних за орієнтацією видань, усуненням інформаційних шумів, узагальненням фактологічного матеріалу з метою виявлення закономірностей розвитку суспільних процесів (явищ) значною мірою не увінчується тією результативністю якісного аналітичного забезпечення процесу

прийняття оптимальних рішень, оскільки припускає їх багатозначне тлумачення, різноманітність аспектів розгляду проблем з наявністю суперечливих даних, концепцій.

За таких умов складнощі в ефективності аналітичної діяльності як такої полягають у відсутності знань, що адекватно відображає стан об'єкта дослідження на різних етапах інформаційно-аналітичного процесу. Тобто складається ситуація, коли певне суспільне явище, процес існують, а достовірної інформації про них у професійних суб'єктів аналітичної діяльності немає. Цілком закономірно, що створений у такий спосіб аналітичний продукт, навіть за умов найсумліннішої його підготовки, буде тією чи іншою мірою недосконалим.

Тому виникає необхідність звернення до наукових даних, відомостей, експертних оцінок професіоналів з різних галузей знань, науковців, інших інтелектуально-наукових напрацювань тощо, які змогли б компенсувати нестачу потрібних аналітичних знань. Такі знання особливо цінні з огляду на доцільність організації наукового реагування на розвиток сучасних суспільних процесів (явищ).

Використання цих знань на всіх етапах виконання аналітичних завдань сприяє формуванню об'єктивнішого уявлення про різні процеси політичного, економічного та соціального життя, підвищує експертні можливості аналітиків, розвиває інтелектуальний потенціал, що, у свою чергу, впливає на збагачення знанневою складовою змісту аналітичних матеріалів.

Застосування якісно нових підходів щодо інтенсифікації використання науково-інтелектуального доробку в виробництві аналітичних матеріалів бібліотек зумовлюється зростанням посиленням як глобалізаційних процесів, так і глобального інформаційного простору на розвиток суспільних відносин у нашій державі. З одного боку, державні органи влади України, а також інших країн, що здійснюють свою діяльність у період державотворчих процесів, потребують ґрунтовних високоінтелектуальних прогресивних знань світового досвіду з питань розвитку державності. Використання інтелектуальних напрацювань глобального інформаційного простору сприятиме збагаченню аналітичних матеріалів порівняльним аналізом передової державотворчої і законодавчої зарубіжної практики, розвитку управління політичними, суспільними, економічними процесами тощо. Це, у свою чергу, прискорить запровадження через аналітичні структури бібліотек у сферу державного управління передових світових

розробок, які були практично апробовані. Більше того, це надає змогу в процесі аналітичних досліджень відстежити як зовнішні умови реалізації Україною національного стратегічного курсу, так і сприйняття зарубіжним середовищем зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних ініціатив України, що уможливорює своєчасне коригування кроків усередині і за межами держави під час прийняття рішень органами державної влади.

З іншого — глобальний інформаційний простір, зі збільшенням у ньому обсягів наявних до використання інтелектуально-інформаційних ресурсів, дедалі більше впливає на спонукальні мотиви для виробництва нових знань, і не лише позитивно. Вплив глобального інформаційного простору зумовлений поширенням засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій інтелектуально-інформаційних продуктів, зміст яких підпорядкований інтересам інших держав, транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій тощо, що збільшує можливість їх використання у процесі продукування аналітичних матеріалів. Для інформаційно-аналітичних структур бібліотек ця проблема є особливо нагальною, оскільки існує необхідність в аналітичних розробках щодо перспектив розвитку зовнішньої діяльності України зважати на міжнародні інтереси і водночас забезпечувати інтелектуально-інформаційне підґрунтя для реалізації власних національних пріоритетів розвитку держави; мінімізувати негативні наслідки таких зовнішніх впливів, які межують із втручанням у внутрішні справи, зокрема внутрішньополітичні.

Перспективи розвитку бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності щодо супроводу роботи владних структур, що зумовлено тенденціями загальноцивілізаційних процесів і внутрішньосупільними соціокультурними трансформаціями, дедалі виразніше пов'язуватимуться з підвищенням рівня інтелектуалізації технологій виробництва аналітичних матеріалів, збільшенням наукоємності, знанневої, інноваційної складових в аналітичних розробках як чинників прогресу будь-якої суспільної сфери, зокрема державного управління. Серед іншого, запровадженням оптимальних методів досліджень суспільних процесів (явищ) на базі використання необхідного обсягу якісних знань наукового плану, необхідних для тих чи інших цілей виконання аналітичних завдань щодо забезпечення ефективності результатів рішень органів державної влади.

Загалом, можна резюмувати, що управлінські рішення і впливи є основним результатом, квінтесенцією управлінської

діяльності, яка, до речі, за своєю природою є суто інформаційною. Тенденції сучасного розвитку методології прийняття управлінських рішень свідчать [9; 15; 18; 240; 361; 438] про те, що відбувається процес якісного оновлення всіх складових системи управління, який потребує структурних і ментальних змін як у бібліотечно-інформаційній галузі, так і в діяльності осіб, що приймають рішення. При цьому сам процес прийняття рішень стосовно прогнозування, стратегічного планування, вибору раціональної структури бібліотечної галузі та її кадрового забезпечення, створення високоефективних мотиваційних підходів, розроблення і застосування сучасних методів контролю — усе це потребує подальших досліджень у відповідному напрямі інформаційно-аналітичної діяльності.

1.3. Диверсифікація бібліотечної аналітики в умовах інформатизації

Відомо, що інформатизація набуває втілення в застосуванні інформаційних технологій у різноманітних галузях соціальної практики. Як зазначає В. Кушерець [266], особливе значення в сучасних умовах, звичайно, має комп'ютерна і телекомунікаційна техніка, що втілює в собі в першу чергу результати наук «кібернетичного циклу»: власне кібернетики, електроніки, теорії інформації, системотехніки, теорії автоматів, обчислювальної математики, інформатики. При цьому зазначений автор відзначає чотири головні напрями використання комп'ютерів:

1. Комп'ютеризація знарядь праці — автоматизація машин і устаткування через доповнення машинних систем четвертим елементом (вбудованими системами регулювання) або підключення їх до керуючих ЕОМ. Ця галузь використання комп'ютерів (здебільшого мікропроцесорів і мікроконтролерів) охоплює роботу-будування, створення верстатів із ЧПУ, центрів, автоматичних ліній та ділянок і називається (згідно із зарубіжною термінологією) механотронікою.

2. Комп'ютеризація виробничих технологій через створення і вбудовування в технологічні комплекси устаткування і систем автоматичного управління. При цьому важливе місце належить таким новаторським технологіям, як термоядерний синтез, біотехнологія, технологія космічного зв'язку, створення і розвиток яких неможливі без комп'ютерної техніки. Ця галузь викорис-

тання комп'ютерів (згідно із зарубіжною термінологією) називається технотронікою.

3. Комп'ютеризація соціально-комунікативних процесів — формування соціальних технологій через машинізацію таких галузей суспільної діяльності, як управління, наукові дослідження, проектні розробки, освіта, медицина, криміналістика, грошово-касові операції, охорона навколишнього середовища, сфера побуту, особистої роботи тощо. Цю велику і швидко розширювану галузь використання комп'ютерів (галузь інтелектуальної взаємодії людей) називають інформатикою. У деяких країнах вона вже стала основним споживачем комп'ютерної техніки: у США і Японії в галузі інформатики діють близько 70% усіх вироблених та імпортованих комп'ютерів, у країнах Західної Європи — приблизно 50%.

4. В останні роки в найрозвиненіших країнах сформувався ще один напрям комп'ютеризації — надскладні автоматизовані комплекси, що об'єднують усі три вищезгадані форми використання ЕОМ — механотроніку, технотроніку, інформатику. Такий напрям комплексної автоматизації дістав «телематика». Цей термін складається з термінів «телекомунікація» та «інформатика».

У цілому, інформаційні технології, основані на сучасних телекомунікаційних системах, створюють принципово нові моделі діяльності в науці, управлінні, проектній справі, медицині, грошово-касових операціях, стають вирішальним чинником економії часу, різкого зростання частки корисної, творчої праці в життєдіяльності членів суспільства.

Саме тому головною метою інформатизації є забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

Інформатизація в Україні нині спрямована [236; 243; 266; 318; 327; 359; 360; 468; 469] на вирішення таких основних завдань:

- формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних передумов розвитку інформатизації;
- застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя;
- формування системи національних інформаційних ресурсів;
- створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;

- створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування;
 - формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг;
 - інтеграція України у світовий інформаційний простір.
- Таким чином, можна констатувати, що процес інформатизації складається з трьох взаємозалежних процесів:
- медіатизації — процесу вдосконалювання засобів збору, збереження і поширення інформації;
 - комп'ютеризації (автоматизації) — процесу вдосконалювання засобів пошуку й обробки інформації;
 - інтелектуалізації — процесу розвитку здатності сприйняття і створення інформації, тобто підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, зокрема використання засобів штучного інтелекту.

Іншими словами інформатизація передбачає не тільки комп'ютеризацію, але й моделювання інформаційних процесів, перебудову організаційних структур, документопотоків, юридичних норм, а також відповідну підготовку і перепідготовку кадрів. Це — запрограмована перебудова соціального інформаційного середовища, розробка принципово нових автоматизованих засобів і умов створення, поповнення, обробки, передачі і використання знань, ефективних методів інтелектуальної діяльності. Вона означає радикальний крок людства у вирішенні колосальної за своїм значенням проблеми ефективного використання можливостей людського розуму і комп'ютерної техніки [360].

Зміст інформатизації — забезпечення соціальних, економічних, правових, культурних і технологічних умов зберігання й активізації нових ідей, забезпечення можливостей кожній людині зафіксувати свої ідеї, зробивши їх доступними широким масам, а також створення умов для їхнього використання.

Процес інформатизації суспільства — закономірний глобальний процес розвитку цивілізації, який зумовлений сукупністю об'єктивних факторів. Найважливішими з них є:

- швидко зростаюча складність штучно створюваного людиною середовища — техносфери, що все більше знижує її надійність і стійкість;
- виснаження природних ресурсів планети й зумовлена цим необхідність відмови від парадигми екстенсивного розвитку цивілізації;

- зростання екологічної небезпеки і необхідність пошуку вирішення найактуальнішої і найскладнішої проблеми сучасності — проблеми виживання людства як біологічного виду.

Загалом, інформатизація суспільства є стратегічним чинником розвитку цивілізації, що завдяки особливим властивостям інформації дає людству певні шанси вирішити перелічені вище глобальні проблеми і перейти до нової парадигми сталого і безпечного розвитку. Цей підхід у науковій літературі найповніше розкривається в роботах А. Урсула [434–436], котрий вважає, що процес інформатизації не завершується після формування інформаційного суспільства, а є істотно глобальнішим. На його думку, процес інформатизації зберігатиметься також і на інших, наступних стадіях розвитку цивілізації, тому що має величезний потенціал для розкриття здібностей інтелектуального розвитку не тільки окремої людини, але й усього світового співтовариства.

Загальноцивілізаційне значення глобального процесу інформатизації суспільства виявляється не тільки тому, що він охоплює всі аспекти життя і професійної діяльності людей. Воно виявляється і в зростаючій глобалізації найважливіших аспектів розвитку людського суспільства, серед яких передусім слід назвати такі [243; 266; 359; 360; 468; 469]:

- глобалізація економіки, що виявляється у створенні транснаціональних корпорацій, міжнародного поділу праці і міжнародних ринків збуту продукції;
- глобалізація науки — створення розподілених міжнародних творчих колективів учених, котрі працюють над загальними науковими проектами, а також інтенсифікація процесів міжнародного обміну науковою інформацією, проведення міжнародних телеконференцій;
- глобалізація освіти — розвиток систем дистанційної освіти, створення відкритих територіально-розподілених університетів, коледжів, центрів підвищення професійної кваліфікації;
- глобалізація культури, характерними ознаками якої є створення електронних бібліотек і електронних версій картинних галерей, художніх і музейних експозицій, а також безцінних об'єктів архітектури і будівництва.

Необхідно відзначити, що глобальність процесу інформатизації суспільства і його стратегічне значення для подальшого розвитку цивілізації нині ще належним образом не усвідомлені. Значна частина сучасних політиків і державних керівників сприймають лише технократичну сторону цього процесу, його

вплив на розвиток виробництва і нових технологій. Набагато меншою мірою сприймаються соціальні, культурологічні і геополітичні аспекти процесу інформатизації. І практично зовсім не беруться до уваги його цивілізаційні аспекти, хоча саме вони є стратегічно найважливішими за своїми наслідками для майбутнього [236; 243; 266; 412; 459; 460].

Загалом, для забезпечення успішного здійснення процесу інформатизації необхідно зважати на соціальні передумови, умови і наслідки інформатизації. Соціальні передумови інформатизації — це те, що має бути в суспільстві, щоб почалося успішне розгортання процесів інформатизації. Соціальні умови інформатизації — це реальна обстановка, в якій відбувається процес інформатизації. Соціальні наслідки інформатизації — реальні і прогнозовані зміни в суспільстві, що відбуваються під впливом інформатизації. Все це набуває своє втілення в дослідженні й аналізові технічного, економічного, політичного та культурного аспектів [243].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбуваються значні зміни в усіх сферах, що зумовлюють глибокі трансформації управління як державою в цілому, так і окремими галузями, зокрема бібліотечно-інформаційною. Ринкові умови, розвиток інтелектуальної економіки, різноманітність інформаційних процесів потребують застосування спеціальних знань і навичок, пов'язаних з інформаційно-аналітичною діяльністю. Актуальність інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у бібліотечній сфері посилюється також інтенсивним розвитком інформаційних технологій, виникненням потужних джерел і сховищ даних, потоків інформації, що викликало необхідність розвитку й упровадження методів і засобів автоматизованої підготовки, обробки, перетворення й попереднього аналізу даних. Загалом, як свідчить досвід передових країн, необхідність здійснювати цілеспрямовану політику, ефективно діяти в умовах нового інформаційного режиму зумовила перехід на якісно інший рівень інформаційної аналітики як особливої сфери людської діяльності, покликаної забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних технологій, завдяки переробці вихідної інформації й здобуттю якісно нового знання [122; 175; 304; 326; 338; 379; 386; 400].

Основною передумовою для вищезгаданого є те, що сучасна цивілізація, пройшовши певний шлях у своєму історичному розвитку, являє собою складну систему людських співтовариств,

які в процесі своєї еволюції дедалі більше набувають характерних ознак цілісного соціального організму. Внутрішня єдність цього організму забезпечується розвитком системи відповідних соціальних комунікацій, що постійно вдосконалюються відповідно до зростаючих соціальних потреб на базі розвитку науково-технічного процесу, стимульованого, у свою чергу, суспільно корисною працею. Нині цей процес інтенсивного вдосконалення системи розвивається насамперед у двох основних напрямках: підвищення якості й інтенсивності циркуляції інформації в уже діючих каналах, а також у зв'язку з постійним ускладненням структури суспільства, збільшенням, удосконаленням наявних каналів у процесі організації доступу до інформації користувачів, для обслуговування нових соціальних структур, що створюються в процесі суспільної еволюції [109]. Остання нині визначається розвитком наукоємних, інформаційно-телекомунікаційних систем і особливою роллю інтелектуальних технологій використання знань у розвитку держав, що в науковому сенсі виявилось як уведенні до наукового обігу термінів «постіндустріальне суспільство», «інформаційне суспільство», «суспільство знань», які визначають тип економіки, де знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку. Особливість нового типу суспільства, що стимулює чи обмежує його розвиток, базується на використанні знань та інновацій як чинників зростання економічного та соціального добробуту. При цьому головною цінністю є інвестиції в нематеріальний, людський і соціальний капітал, а основною рушійною силою — знання і творчість [29; 30; 119; 120; 130; 188; 359; 360].

Таким чином, сучасні розвинуті країни власне майбутнє пов'язують саме з ефективністю використання знанневої (інноваційної) складової всіх світових інформаційних запасів, створенням нової інтелектуальної технології їх застосування в практиці, збільшенням носіїв знань — професіоналів, здатних ці знання генерувати й впроваджувати в інтересах суспільного прогресу.

Міжнародні дослідження щодо програмних засад побудови суспільства знань і економіки, що базується на знаннях, дозволяють узагальнити три основні напрями суспільно-економічного реформування країн:

- 1) створення мережевого суспільства (інформаційне суспільство) на базі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- 2) стимулювання національної інноваційної системи щодо використання результатів національних досліджень і розробок (ДІР);

3) інвестування в розвиток інтелектуальних людських ресурсів (національна система освіти і науки, реалізація концепції професійної освіти «протягом життя», розвиток національного культурного різноманіття) [108; 109].

Тісно пов'язана з цими питаннями проблема ефективного використання накопичених у процесі історичного розвитку людства знань, інформаційних ресурсів, що зберігаються на різних, зокрема складних для використання в системі сучасних комунікацій, носіях. Водночас уведення в суспільний обіг цієї інформації в обсягах, співзмірних з обсягами виробництва нової інформації, є принципово важливим для суспільства, оскільки має забезпечувати відповідний орієнтир, спадкоємність наукових, моральних, у широкому значенні культурних традицій розвитку суспільства. Вирішення цієї проблеми нині неможливе без переосмислення ролі системи бібліотечних установ у сучасних умовах, уведення як важливих складових цих установ до системи сучасних інформаційних комунікацій [108].

Під впливом цих процесів своєрідним каталізатором прогресу сучасного українського суспільства, усіх його підсистем стають активізація впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій і зростання значення інтелектуальної (знаннєвої) складової в структурі різних сфер діяльності, зокрема державного управління. Постанова такого завдання пов'язана із впливом на розвиток України світових процесів глобалізації, становлення суспільства знань, необхідністю формування сучасного інтелектуального потенціалу нації як основи конкурентоспроможності економіки країни, ефективністю функціонування всіх сфер громадської діяльності, зокрема й державного управління [337].

Управління здійснюється, як відомо, за допомогою системи дій циклічного типу. Збір і обробка інформації — етап, що починає фазу циклу, будучи одночасно завершальним етапом попередньої фази циклу. На початковому етапі акцент робиться на інформацію про стан проблемної ситуації, на заключному етапі — на інформацію про результати реалізації управлінського рішення.

Іншими словами, щоб керувати, необхідно знати, а для того, щоб знати, необхідно мати визначену, повну й об'єктивну соціальну інформацію, щоразу це виявляється надто складним завданням. Не випадково проблема інформації стала нагальною в усій системі соціального управління [14; 236; 412; 413; 434–436].

Сьогодні в системі управління склалася така ситуація, коли старі випробувані методи і форми одержання інформації перестали задовольняти потреби суспільства. Загалом, сучасне трактування поняття інформації змінюється в міру вивчення форм прояву й усвідомлення ролі інформації в процесах пізнання й управління.

Таким чином, вищим видом людської практики є соціальне управління (суспільством, його сферами, людиною, людини собою і т. д.) [14]. А воно (управління) без соціальної інформації немислиме. При цьому державне управління є різновидом соціального управління, де суб'єктом управління постає держава, представлена спеціальними адміністративно-політичними інститутами. Раціоналістичний ідеал системи державного управління припускає, що, одержуючи на своїх «входах» соціальну інформацію про зміни в суспільстві, органи управління, використовуючи інструменти держави, подають на «виході» управлінські рішення, які адаптують соціальні відносини до змін.

Соціальна інформація необхідна в процесі усвідомлення і постановки цілей, вибору засобів, забезпечення ресурсів, прогнозування і планування діяльності суб'єктів управління. Зміст діяльності структур системи управління складають [169; 236; 438]:

- а) виробництво управлінських рішень (переведення соціальної інформації в зміст нормативних актів, що забезпечують керівництво);
- б) реалізація управлінських рішень (трансформація нормативно-правової системи в соціальну поведінку людей);
- в) контроль наслідків реалізації управлінських рішень (тобто відстеження адекватності змін у соціумі цілям, заради яких вироблялося управлінське рішення).

Як інструмент соціального управління інформація виконує специфічні соціальні функції. Вона не просто має певний зміст, але й відбиває ті сторони соціального буття, до яких прикута увага соціуму. Інформація відбиває весь спектр (або його частину) думок стосовно актуальних соціальних проблем, містить (у явному виді або в потенційній формі) оцінку різних суб'єктів хвилюючих їх аспектів соціальної дійсності. І, нарешті, соціальна інформація є головною детермінантою соціальних змін.

Загалом, соціальна інформація — необхідна складова, що забезпечує виконання певних завдань з підтримки функціонування органів управління як держави і місцевого самоврядування, так і окремих підрозділів та організацій. До зазначених завдань, зокрема, належать [236]:

- інформаційно-технологічна підтримка;
 - інформаційно-освітня підтримка;
 - інформаційно-аналітична підтримка.
- Стисло окреслимо ці завдання. Інформаційно-технологічна підтримка передбачає:
- організацію документообігу (зокрема електронного);
 - автоматизацію бухгалтерського і статистичного обліку;
 - розвиток комунікаційних засобів;
 - нагромадження і забезпечення збереження інформаційних фондів;
 - забезпечення оперативного доступу до інформаційних ресурсів;
 - розробку й експлуатацію комп'ютерних систем обробки даних і інформаційно-довідкових систем, їх інформаційний, програмний і технічний супровід;
 - організацію раціонального використання засобів обчислювальної техніки і телекомунікацій.
- Інформаційно-освітня підтримка передбачає:
- розвиток системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, їх професійну атестацію;
 - організацію розробки навчально-методичних матеріалів;
 - сприяння формуванню особистих інформаційних ресурсів керівників і фахівців;
 - проведення консультацій, семінарів, презентацій із проблем ефективного використання інформаційних ресурсів і технологій управління.
- Інформаційно-аналітична підтримка передбачає:
- первинну обробку і подальшу систематизацію інформаційних потоків;
 - вироблення альтернативних варіантів рішень, методів і засобів їх реалізації;
 - прогноз і аналіз наслідків, а також оцінку ефективності прийнятих рішень;
 - підготовку аналітичних оглядів з актуальних проблем;
 - організацію наукових досліджень і розробок;
 - безпосереднє інформаційне й аналітичне забезпечення керівника;
 - забезпечення внутрішньосистемної підтримки прийнятих рішень.
- З урахуванням з вищевикладеного можна дійти висновку, що сучасному суспільству необхідні сучасні технології управління й організації, які дозволяють раціоналізувати спільні зусилля кож-

ного соціального інституту, створити ефективні ділові зв'язки між різними активними соціальними одиницями. Під впливом цих процесів своєрідним каталізатором прогресу сучасного українського суспільства, усіх його підсистем стають активізація впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій і зростання значення інтелектуальної (знаннєвої) складової в структурі всіх сфер діяльності, зокрема державного управління. Тому нині як ніколи форсовано розробляються інформаційно-аналітичні технології, що забезпечують реалізацію соціальних програм та оптимізацію соціальних процесів. Це зумовлено, наприклад, тим, що необхідною передумовою складання планів слугує збір первинної інформації про соціальну одиницю, виявлення тенденцій її розвитку, урахування перспектив соціально-економічного розвитку. Принцип конкретності зобов'язує зважати на специфіку дії активних законів у конкретній обстановці, реальні можливості і матеріальні і, що особливо важливо, соціальні ресурси тощо [438]. Іншими словами, ступінь розвитку суспільства визначається співвідношенням обсягів генерованого знання до рівня ефективності його використання в усіх сферах ділової активності, зокрема й державного управління. У свою чергу це зумовлює активізацію розробок методик управління не стільки інформаційними потоками, скільки їх знаннєвою складовою. Особливу роль при цьому відіграє бібліотека як одна із найдавніших і найрозвинутіших складових системи соціальних комунікацій. Ідеться, зокрема, про те, що розвиток бібліотечного інформаційно-аналітичного супроводу діяльності органів державної влади повинен орієнтуватися на потреби знаннєвої цивілізації і випереджаючими темпами високоєфективно використовувати інформацію та її високоорганізовану форму — науково-інтелектуальне знання.

В Україні створюються системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади з метою формування інформаційно-технічного середовища для підвищення ефективності діяльності державних органів, прогнозування й запобігання критичним ситуаціям [9; 18; 240; 326; 379; 397; 409]. Наприклад, діють урядова інформаційно-аналітична система із проблем надзвичайних ситуацій, система інформаційно-аналітичного забезпечення Ради національної безпеки й оборони та ін. Зазначені системи покликані забезпечувати інформаційну діяльність органів державної влади протягом основних фаз розвитку кризової ситуації:

- прогнозування тенденцій, усунення факторів, здатних спричинити виникнення кризових ситуацій;
- створення резервних фондів для запобігання кризовим ситуаціям, їх подолання;
- реагування, проведення операцій під час розвитку кризової ситуації;
- ліквідація наслідків кризових ситуацій.

Ці функції виконуються завдяки моніторингу, плануванню, супроводу дій органів управління.

Насамперед слід зазначити: незважаючи на наявність численних методів, що мають у своєму розпорядженні органи державного управління [9; 18; 240; 438], проблема прийняття управлінських рішень у бібліотечно-інформаційній сфері, як і в сучасній Україні загалом є надзвичайно актуальною. Це зумовлено характерними для вітчизняної системи управління невизначеностями, які можна поділити на такі основні типи [15]:

- невизначеність постановки управлінських завдань;
- невизначеність чинників внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування галузі;
- невизначеність структури галузі;
- невизначеність управлінських рішень унаслідок недостатньої повноти та низької вірогідності знань про кінцеві мету й умови функціонування галузі, а також суб'єктивізм осіб, які приймають рішення щодо формулювання мети, перспектив, стратегії розвитку й управління бібліотечно-інформаційною сферою.

Названі перші три типи невизначеності не дозволяють здійснити адекватного опису структури і розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної галузі, що трансформується, на основі застосування традиційного управлінського логіко-теоретичного підходу та відповідних класичних теорій і моделей [18; 240; 438]. Ця обставина посилює невизначеність четвертого типу, впливаючи, таким чином, на можливість прийняття об'єктивних і науково обґрунтованих управлінських рішень.

Для зменшення ступеня невизначеності під час ухвалення рішень стосовно бібліотечно-інформаційної галузі необхідно забезпечити найсприятливіші умови для осіб та органів управління, які приймають рішення, через автоматизацію найтрудомісткішого процесу зменшення перших трьох типів невизначеностей, також пов'язаного, у свою чергу, з вибором та оцінкою відповідних альтернатив. Це завдання можна успішно реалізувати тільки на

основі створення ефективної системи інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень. Забезпечення такої підтримки передбачає надання особам та органам управління, що приймають рішення, якнайповнішої, вчасної і достовірної інформації про стан і загальні тенденції розвитку галузі.

Сучасний світовий рівень інформаційних технологій створює потенційні можливості для відстежування й оцінювання стану розвитку державного управління, як у цілому, так і в окремій галузі, на основі оцінювання відповідних управлінських рішень через упровадження моніторингових, накопичення та обробку інформації в базах даних і знань, застосування різноманітних інформаційно-пошукових систем з використанням розподілених мереж, сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій.

Відомо, що в практиці державного управління різних країн уже широко використовуються програмні комплекси та комп'ютерні системи, які накопичують і надають управлінцям оперативну інформацію про законодавчі й інші нормативно-правові акти, дозволяють отримувати прогнозні модельні оцінки з макроекономічних питань і спростити проектування. При достатній інформації та відповідній її організації можливе впровадження систем аналізу й оцінювання процесів державного управління як з окремих напрямів, так і в цілому [225].

Іншими словами, аналітичні служби створюються з метою прийняття соціально значимих управлінських рішень у всіх вузлах інформаційної інфраструктури, де концентруються, переробляються потужні інформаційні потоки. Інформаційна аналітика, використовуючи можливості, надані даними службами, активно оперуючи їх інформаційними продуктами й послугами, виконує насамперед завдання змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому сенсі з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю. При цьому найважливішою функцією інформаційної аналітики є виробництво нового знання на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень.

На жаль, нині у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення бібліотечної галузі є багато невирішених питань, які є актуальними і для інформаційно-аналітичного забезпечення інших напрямів людської діяльності (зокрема науково-технічної [326; 338]). По-перше, це обмеженість фінансування. По-друге, відсутність на галузевому рівні прийнятного і дієвого концептуального

системного підходу до розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення як складової системи прийняття управлінських рішень. По-третє, недостатній рівень підготовки кваліфікованих інформаційних аналітиків. Окрім того, як підкреслює І. Мелюхін, «...ефективність інформаційно-аналітичної діяльності багато в чому залежить від історично сформованої культури прийняття рішень» [304, с. 11].

Специфіка аналітичної діяльності в управлінських структурах полягає в тому, що вона «вбудована» в процес управління, до неї висуваються особливі вимоги щодо оперативності підготовки матеріалів, їхньої вірогідності й обґрунтованості. Порівняно з академічними науковими дослідженнями, вона є прикладною, ґрунтується не стільки на глибокій, самостійній розробці проблем, скільки на залученні фахівців, експертів, узагальненні вже готового матеріалу [304; 326; 400].

При цьому, як засвідчує практика, важливо, щоб в інформаційно-аналітичній службі керівної установи існував замкнений цикл підготовки матеріалів, починаючи від процедури визначення показників збору інформації, її класифікації, автоматизованої обробки й закінчуючи її аналізом, розробкою прогнозів і практичних рекомендацій. Можна виділити [304, с. 13] три рівні інформаційно-аналітичної діяльності: інформаційно-технологічний, інформаційний і аналітичний. Тільки їх співіснування й реалізація в межах однієї служби дозволяють досягти ефективною роботи.

Досвід роботи інформаційно-аналітичних підрозділів узагальнений у деяких монографіях та статтях [172; 265; 304; 326; 338; 379; 400; 409], розкрив цілий комплекс проблем, які потребують вирішення: відповідальність за той або інший вид інформаційних ресурсів, режим обміну й надання інформації всередині управлінських структур, регламентація продажу державної інформації, розробка загальних принципів створення та функціонування відомчих інформаційно-аналітичних систем. Особливого значення при цьому набуває фінансова підтримка створюваних і функціонуючих інформаційно-аналітичних структур, що забезпечують прийняття управлінських рішень. «Інформація за ринкових відносин коштує грошей, праця кваліфікованих експертів також, не говорячи вже про інформаційну техніку, засоби зв'язку тощо. Тому створенню служби повинен передувати хоча б приблизний розрахунок необхідних коштів. Економія в цій галузі може призвести в підсумку до поверхових висновків й

однобічної інформації. Якщо коштів не вистачає, необхідна концентрація на вузько й чітко поставлених завданнях» [304, с. 14].

Загалом, практична реалізація системи підтримки прийняття управлінських рішень у вітчизняній бібліотечно-інформаційній галузі потребує не лише вирішення складних науково-інженерних завдань, пов'язаних з конструюванням спеціалізованого програмно-апаратного комплексу на базі сучасних інформаційних технологій і спеціальних прикладних програмних засобів, акумулювання відповідних фінансових ресурсів, але й попереднього визначення методологічних засад формування зазначеної системи. Зважаючи на результати досліджень, зокрема [9; 18; 240; 265; 338; 361; 379; 409], вважаємо, що до складу системи мають входити такі основні модулі:

- уведення, контроль і дослідження вхідної інформації, її первинна обробка;
- конструювання й адаптація моделей (їх структурних та прогнозних форм);
- дослідження, селекція і композиція моделей, що конструюються;
- контроль і діагностування стану галузі;
- напрацювання допустимих альтернативних рішень;
- взаємодія галузевих та місцевих органів управління бібліотечно-інформаційною діяльністю;
- урахування впливу внутрішніх і зовнішніх змін й обмежень;
- підтримка адміністрування баз даних і банку знань;
- визначення і коригування цілей, стратегії та завдань розвитку бібліотечно-інформаційної галузі України;
- навчання і тренінги.

При цьому інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських структур бібліотечно-інформаційної галузі слід розглядати як складову соціокомунікаційних процесів, де необхідність і специфічність інформування керівництва визначаються вимогами систематичного аналізу й упорядкування необхідної інформації. Структуру інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у бібліотечно-інформаційній сфері, як і в будь-якій іншій, можна вважати оптимальною лише в тому разі, коли вона в даних конкретних умовах максимально сприяє виконанню загальних функцій управління — прогнозуванню, плануванню, організації, координації обліку, контролю, регулюванню, активізації, стимулюванню, кожна з яких потребує відповідного за змістом, формою, обсягом, місцем й часом подання даних.

Це стимулює розвиток аналітичної діяльності бібліотек через запровадження наукового пізнання дійсності, що нині є провідною формою продукування високоякісних науково-аналітичних матеріалів. Використання результатів наукового доробку стає неодмінною умовою успішного аналітичного дослідження, забезпечення творчої ініціативи, створення умов для ефективної реалізації інтелектуальних здібностей спеціалістів-аналітиків.

Таким чином, можна констатувати, що інформаційна аналітика, яка характеризується бурхливим розвитком та процесом інституціоналізації, є важливим засобом оптимізації діяльності бібліотек відповідно до нових умов соціально-комунікативної реальності. При цьому саме бібліотечно-інформаційна сфера значною мірою сприяла становленню інформаційної аналітики, еволюції її методів і принципів організації діяльності. Нині інформаційна аналітика необхідна бібліотеці як з точки зору виконання свого завдання з обслуговування читачів, так і вирішення проблем підвищення ефективності управління окремою бібліотекою і бібліотечною сферою в цілому.

Розділ 2. Організація інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках

2.1. Принципи організації інформаційно-аналітичної діяльності

Проблеми, що постали нині перед бібліотеками України, потребують значних змін як у бібліотечній діяльності, так і в методах та формах її організації. Зокрема, все актуальнішою стає організація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, що зумовлює необхідність визначення принципів, на яких вона повинна ґрунтуватися [223]. При цьому слід мати на увазі, що інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, на відміну від рішень, які приймаються, наприклад, у сфері наукової діяльності, спрямовані на вирішення конкретних питань, зазвичай, мають обмеження в часі [400], тому результат інформаційно-аналітичної роботи має бути прийнятним для використання замовником уже в момент свого одержання.

Організація інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках базується на тому, що за умов глобалізації відбулися істотні зміни всієї інформаційної сфери зі становленням якісно нового рівня інформаційної культури й інформаційного середовища соціуму й усіх його складових. Ці процеси зумовили не тільки зростання обсягів інформації й забезпечення доступу до масивів знань, а й переосмислення значення інформації (знань) у системі стратегічних ресурсів, від яких залежить рівень розвитку суспільства. Вони містять взаємопов'язані і взаємозумовлені пріоритетні напрями щодо забезпечення повного використання інформації (знань) у всіх суспільно важливих галузях ділової активності суспільства.

Суть організації результативної роботи сучасних інформаційних установ щодо задоволення інформаційних потреб суспільства полягає в тому, що на будь-який попит інформаційна сфера відповідає практично миттєвим збільшенням відповідної продукції (послуг) чи виникненням нових. За дослідженнями фахівців, сучасний інформаційний сервіс розвивається в напрямі максимального задоволення інформаційних потреб конкретних категорій користувачів (науковців, спеціалістів сфери економіки, політиків, державних службовців, представників владних

структур та ін.) в їх практичній діяльності [37; 48; 89; 94; 130; 342; 343; 358; 428; 466; 475].

Зважаючи на сучасні тенденції інформаційної інфраструктури можна стверджувати, що рівень розвитку бібліотечної діяльності, як одного з важливих її елементів, визначається не стільки формуванням значних обсягів інтелектуально-інформаційних ресурсів і забезпеченням зручного доступу до них засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій, скільки інтенсивністю їх використання відповідно до потреб суспільства. Тобто ступенем перетворення і підготовки не будь-якої інформації (знань), а лише тієї її частини, яка має чітке функціональне призначення, в інформаційні продукти і послуги для здійснення ефективної діяльності. У цьому контексті важливою є думка дослідників, що при генерації інтелектуально-інформаційних ресурсів інформація і знання, розміщені в них, без урахування реальних інтересів користувачів стають мертвим капіталом [108; 262; 266; 299; 318]. У зв'язку з цим пріоритетними є питання аналізу й оцінки стрімко зростаючих потоків інформації (знань), їх якісного добору й організації відповідно до потреб відповідної категорії користувачів.

Потребу в оперативно підготовленій інформації (синтезованій інформаційно-аналітичній, оглядово-аналітичній, прогнозно-аналітичній продукції) відчувають управлінські структури. Виникають серйозні проблеми у відповідній категорії користувачів, котрі змушені шукати необхідну інформацію у значних за обсягами, фрагментованих і суперечливих масивах інформації. Характерною ознакою цієї категорії користувачів є те, що в їх діяльності особливо виявляється дефіцит часу при нагальній потребі в якісно обробленій інформації (знаннях) для швидкого прийняття суспільно значущих рішень [299].

Відповідно до динамічних процесів суспільного розвитку вони потребують швидкої організації цілеспрямованих масивів інтелектуально-інформаційних ресурсів, що відображають закономірність розвитку суспільних процесів, сприяють державним органам своєчасно й ефективно відпрацьовувати методи вирішення широкого спектра проблем соціально-економічного й культурно-політичного життя.

Водночас варто зауважити, що державотворча діяльність потребує спеціальних процесів інформаційного обміну, встановлення та підтримки постійних зв'язків між владними структурами, державою і суспільством. У сучасній соціотехніці управління

особливе значення має оптимізація інформаційно-аналітичного забезпечення цієї діяльності, оскільки будь-яка керована система не в змозі функціонувати без налагодження надійного й оперативного зв'язку між суспільством і органами влади та виробляти відповідні рішення без повної, достовірної та оперативної інформації [265].

Ідеться про інтелектуальні технології аналітики оброблення неструктурованої інформації (знань), на основі яких, зокрема, готується синтезована, оглядово-аналітична, прогнозна, експертна інформація (знання), до якої можна віднести аналітичний огляд видань з основними ідеями, думками щодо означеної проблеми, що надає змогу простежити еволюцію її розвитку, виявити певні закономірності, окреслити на базі аналізу великого масиву інформації вузькоспеціальне питання тощо.

Ці завдання входять до комплексу робіт інформаційно-аналітичних служб (підрозділів), що створюються відповідно до сучасних потреб на аналітичну продукцію та стають важливими елементами інформаційної інфраструктури. Більше того, вони здійснюють дослідження найактуальніших проблем політичного та соціально-економічного розвитку суспільства, надають рекомендації щодо уникнення небажаних ситуацій як для держави в цілому, так і для окремої галузі чи компанії, що сприяє адекватному реагуванню на динамічні зміни в усіх сферах через систему інформаційної інфраструктури [336].

Стисло розглянемо, спираючись на існуючий досвід [10; 13; 125; 167; 428; 430], основні принципи проектування й розвитку інформаційно-аналітичних підрозділів (служб, відділів) бібліотеки.

1. Принцип «золотого перетину» полягає в тому, щоб починаючи аналітики при виборі функцій орієнтувалися на поточні проблеми бібліотеки, причому не намагалися охопити відразу всі питання.

2. Принцип поступового розвитку інформаційно-аналітичного підрозділу бібліотеки зводиться до того, щоб керівник такої служби не поспішав витратити значні фінансові ресурси на автоматизацію інформаційно-аналітичних технологій, а враховував можливості проведеної в бібліотеці або мережі бібліотек програми інформатизації управлінської праці, оскільки витрати на автоматизацію окремих етапів аналітичної діяльності можуть бути значними. При розвитку аналітичних технологій доцільно прагнути до зниження видатків на інформаційне забезпечення

за допомогою встановлення неформальних каналів або обміну інформаційно-аналітичними продуктами із численними партнерами на місцевому, державному та міжнародному рівнях.

3. Принцип постійного навчання укладається полягає в тому, що інформаційний аналітик повинен постійно підвищувати власну кваліфікацію й сприяти в цьому своїй адміністрації, тому що значні зміни в суспільному житті вимагають від керівництва бібліотечними установами володіння новими поняттями ринкової економіки, можливостями новітніх інформаційних технологій тощо.

4. Принцип дружності й необхідності формування розгалуженої мережі аналітиків і експертів означає, що ніякий найчисельніший інформаційно-аналітичний підрозділ бібліотеки, не вирішить різні управлінські завдання без допомоги експертів і аналітиків, що працюють на громадських засадах. Таких фахівців варто шукати серед представників університетського й наукового середовища, а також у громадських організаціях міста й регіону.

5. Досвідченим інформаційним аналітикам необхідно створити, за можливості, такі умови роботи, і насамперед матеріальні, щоб вони не прагнули перейти в комерційні структури.

6. Принцип визначення результативності діяльності інформаційно-аналітичного підрозділу бібліотеки означає, що його керівник повинен контролювати ефективність праці всіх співробітників і підрозділу в цілому, починаючи від дня підписання наказу про її створення. Деякі недосвідчені керівники вважають, що важливі результати можуть бути отримані тільки в міру значної автоматизації аналітичної або експертної діяльності, після підключення до дорогих інформаційних систем і центрів, залучення висококваліфікованих фахівців. Однак, як правило, досвід інформаційно-аналітичної служби здобувається на тлі бурхливої оперативної діяльності адміністрації, що вимагає негайного інформаційно-аналітичного моніторингу поточних завдань управління.

7. Принцип психологічної стабільності й упевненості в подальшому розвитку інформаційно-аналітичного підрозділу бібліотеки полягає в тому, що керівник повинен сформувати такий колектив і так організувати його роботу, щоб інформаційно-аналітичний підрозділ (відділ, служба) міг передбачати ті проблеми, які можуть виникнути в адміністрації при управлінні окремою бібліотекою чи їх мережею і підготувати варіанти їхнього рішення заздалегідь.

Створювані відповідно до пріоритетних напрямів розвитку інформаційної інфраструктури стосовно забезпечення сучасних інформаційних потреб такі підрозділи ввійшли в загальну систему бібліотечного обслуговування, здійснюючи пошук, структурування масивів інформації (знань), формування БД з актуальних питань суспільного розвитку, економічних перетворень, аналіз періодики, нової монографічної літератури, уведення в обіг знань, інформаційну підтримку комплексних аналітичних досліджень.

На сучасному етапі посилення ролі інформаційно-аналітичної діяльності в забезпеченні суспільних потреб переваги відповідних цьому напрямку роботи структур бібліотек визначаються насамперед наявністю доступу до величезних масивів інтелектуально-інформаційних ресурсів у фондах бібліотек (різних видів спеціальної літератури з широким тематичним охопленням, періодичної преси, зокрема й провідних зарубіжних видань тощо).

Водночас розвиток інформаційно-аналітичних функцій обслуговування всіх категорій користувачів відбувається через удосконалення традиційних форм роботи з адаптації необхідної замовникам інформації (знань) у найсприятливішій формі, що дедалі частіше набуває ознак власного бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту, створеного на базі структуризації великих обсягів інформації (знань) [299].

З ефективним запровадженням і використанням можливостей інформаційно-телекомунікаційних технологій, зокрема Інтернету, інформаційний потенціал бібліотек у розробці якісно інших форм інформаційно-аналітичного супроводу діяльності своїх користувачів збагатився.

Вітчизняні фахівці, зокрема С. Кулицький, слушно вважають, що основними принципами організації інформаційно-аналітичної діяльності є достовірність, своєчасність та ясність [262, с. 130].

Достовірність повідомлення є ключовою ознакою в оцінці будь-якого аналітичного матеріалу, створеного в результаті інформаційно-аналітичної діяльності. Вона забезпечується завдяки правильному поєднанню деяких моментів, що визначають результативність роботи інформаційного аналітика. Головними серед них є:

- глибоке розуміння дійсності тим, хто аналізує повідомлення;
- правильний відбір фактів, які стосуються об'єкта аналізу;

- виділення на основі аналізу фактів, основних моментів явищ і процесів, причинно-наслідкових зв'язків.

Отже, вирішальну роль у процесі підготовки достовірних аналітичних матеріалів має рівень кваліфікації виконавців робіт — професійні знання, ерудиція, вміння орієнтуватися і формулювати висновки в нестандартній ситуації тощо.

Другим основним принципом організації інформаційно-аналітичної роботи є своєчасна підготовка документів. Своєчасність отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача. Значення своєчасного подання інформації особам, які приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень. Звичайно, йдеться не про суттєву зміну змісту повідомлення, а лише про певне зниження ступеня його точності.

Третім основним принципом організації інформаційно-аналітичної діяльності є чіткість (ясність) викладення матеріалу. Суть реалізації цього принципу полягає в тому, щоб зробити доступними для інших результати роботи інформаційного аналітика [262].

Необхідно зазначити, що інформаційно-аналітична діяльність бібліотек має базуватися не лише на вказаних вище принципах, але й на таких:

- цілеспрямованість (орієнтація на досягнення конкретних цілей завдань);
- системність (комплексний аналіз проблем з урахуванням їх місця, ролі й взаємозв'язків у загальній структурі забезпечення діяльності бібліотеки);
- актуальність (інформаційно-аналітична діяльність має узгоджуватися з потребами практики);
- повнота (визначає використання всієї наявної інформації, котра стосується завдань, що вирішуються);
- безперервність (організація постійно діючого інформаційно-аналітичного моніторингу обстановки, що вчасно й із заданим ступенем деталізації відображає основні зміни в досліджуваній ситуації);
- гнучкість (можливість швидкої адаптації до змін суспільно-політичної обстановки без модифікації структури методів і засобів реалізації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки);
- обґрунтованість (одержання аргументованих результатів інформаційно-аналітичної роботи на основі сучасних до-

сягнень науки, ефективних інформаційних і аналітичних технологій, прагнення до об'єктивно істинного й перевіреного знання, використання всього комплексу пізнавальних принципів).

Певна річ, що зазначені принципи мають відповідати і не суперечити загальним принципам діяльності бібліотеки, застосовуватися в комплексі з останніми, відіграючи роль своєрідного фундаменту, на якому має ґрунтуватися вся організація інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеці.

Існує безліч підходів до проектування організаційних структур, багато з яких описані в літературі з організаційного менеджменту. Як зазначають Ю. Курносів і П. Конотопов, у межах системного аналізу існує спеціальний напрям, що досліджує питання, пов'язані із синтезом структури організаційних систем. У ньому пропонується така класифікація організаційних структур [265, с. 268–269]:

- лінійна (деревоподібна ієрархічна);
- лінійно-функціональна;
- функціональна або матрична.

Відповідно, у рамках цього напрямку системного аналізу розроблені підходи до синтезу таких структур і організаційних форм управління:

- нормативно-функціональний підхід (уніфікація форм керування в системі вищого рівня);
- функціонально-технологічний підхід (побудова організаційної структури відповідно до інформаційних потоків, документообігу);
- системно-цільовий підхід (дерево цілей, як основа синтезу оргструктури).

При цьому використовуються методи організаційного моделювання, синтезу дерев цілей і завдань та інші, що зумовлюються специфікою вибраного підходу.

Уведення в суспільний обіг, зокрема управлінську сферу, найбільше затребуваних для її функціонування інтелектуально-інформаційних матеріалів у формах, оптимальних для засвоєння, ефективного використання в практиці, стало головною метою створення Відділу інформаційно-аналітичного забезпечення органів законодавчої, виконавчої і судової влади ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України. Цим структурним підрозділом, власне, у 1992 р. було започатковано Службу інформаційно-аналітичного

забезпечення (СІАЗ) органів державної влади, різні аспекти діяльності якої відображені в публікаціях [67; 77; 108; 261; 262; 266; 336 та ін.].

У процесі співпраці з представниками владних структур та вивчення їхніх інформаційних потреб, аналізу власних організаційно-технологічних можливостей, наявних у бібліотеці інтелектуально-інформаційних ресурсів, було визначене місце відділу в системі інформаційного супроводу діяльності державних органів. Це сприяло підвищенню якості виконання замовлень.

Головними завданнями СІАЗ визначено [336, с.119]:

- аналіз політичних, соціально-економічних процесів під час ринкових перетворень в Україні;
- аналіз ставлення до суспільного життя в Україні державних структур, громадської думки країн СНД та далекого зарубіжжя;
- вивчення державотворчого, законодавчого процесів у зарубіжних країнах і зіставлення їх з практикою законотворення в Україні;
- узагальнення досвіду роботи інформаційно-аналітичних структур у системі бібліотек з ефективного використання фондів активного введення до суспільного обігу наукової та іншої інформації, необхідної для підвищення ефективності діяльності органів державної влади;
- аналіз періодичної преси СНД, загальноукраїнських та регіональних видань, вивчення періодичної преси й ін. офіційних видань політичних партій, інших громадських об'єднань, релігійних організацій;
- у рамках наявних можливостей та з урахуванням потреб владних структур здійснення аналізу електронних потоків інформації, одержуваних через комп'ютерні мережі України.

З метою реалізації цих завдань співробітники СІАЗ розробляли й опрацьовували методики створення власних бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на запити управлінських структур, технології відбору, оперування масивами інформації (знань), їх структурування, підготовки до використання сучасних інтелектуально-інформаційних ресурсів відповідно до запитів, створення комплексних проблемно-орієнтованих БД [422].

Зі зростанням конкуренції в середовищі створення та поширення інформаційно-аналітичних продуктів (послуг) поси-

люються вимоги до їх якості. У зв'язку з цим перед спеціалістами СІАЗ постало завдання забезпечення показників якості продукowanego ними аналітичного матеріалу. Такими показниками стали повнота, достовірність та релевантність інформації (знань) при оперативному її опрацюванні; оптимальний рівень розробленості теми дослідження, з наявністю логічно викладених думок (ідей), висновків, прогнозів тощо.

Водночас необхідно зазначити, що повнота і достовірність викладеного матеріалу полягає в ширшому охопленні відомостей із заданої теми та зіставленні фактів у процесі її дослідження. Насамперед ці вимоги можна задовольнити активним застосуванням існуючих на практиці технологій продукування інформаційно-аналітичних матеріалів, передових методів моніторингу, а також використанням оперативного доступу до різних джерел інформації, її обробки на основі впровадження електронних інформаційних технологій.

У зв'язку з цим спеціалісти СІАЗ вирішують організаційно-технологічні питання, починаючи від удосконалення існуючих у світовій практиці та вироблення власних раціональних прийомів роботи з інформаційним ресурсом, методів дослідження актуальних тем, що входять у коло інформаційних інтересів владних структур, і закінчуючи випуском готового аналітичного продукту. Серед них можна назвати розроблення технологій й алгоритмів пошуку і відбору відомостей в інформаційних системах, базах даних та через комунікаційні засоби масової інформації (Інтернет), формування знань про особливості інформаційних потоків, структурування інформації (знань) за різними напрямками суспільної діяльності; вироблення методології аналізу й синтезу відомостей; уміння застосовувати засоби та технології збереження і поширення підготовленого інформаційно-аналітичного продукту.

Стрімке збільшення обсягів різноманітної інформації, з якою доводиться працювати, актуалізувало питання впровадження інноваційного підходу до організації інформаційно-аналітичної діяльності СІАЗ в процесі обробки і застосування інформації (знань), що виявляється в широкому використанні інноваційно-інформаційних технологій, насамперед комп'ютерної техніки з відповідним програмним забезпеченням і можливостей глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. У роботі з електронною інформацією дедалі більшого значення в динамічному ритмі сучас-

ності набуває часовий фактор: великі обсяги інформації виставляються на сайтах Інтернету в невеликі проміжки часу і потім зникають у надрах баз даних. Поряд з цим аналітики називають проблему надлишковості інформації, так званих інформаційних шумів тощо.

Зважаючи на ці фактори СІАЗ об'єктивно зобов'язана була забезпечити оперативність інформаційного обслуговування під час аналізу великих обсягів нової інформації (знань), дедалі більшою мірою використовуючи комп'ютерні технології. У зв'язку з цим основними напрямками впровадження інноваційно-інформаційних технологій стали:

- використання можливостей Інтернету на стадії збору інформації;
- комп'ютеризація процесу обробки інформації;
- об'єднання комп'ютеризованих робочих місць у єдину інформаційну систему;
- використання периферійних пристроїв;
- створення власних спеціальних електронних баз даних [112-115].

Невід'ємною частиною роботи з підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів СІАЗ є формування і наповнення повнотекстових БД. Основними джерелами їх наповнення стала інформація центральних і регіональних періодичних видань, електронних ЗМІ, сайтів і порталів органів державної влади всіх рівнів, наукових установ, політичних та економічних структур, інших джерел глобальної мережі.

Інформація, розміщена в цих БД, надає можливість здійснювати дослідження різноманітних питань суспільно-політичної, економічної, культурної сфер України більш комплексно, виявити певні закономірності суспільного життя в різних його проявах, вивчити погляди на суспільно важливі питання різних представників політичних, економічних, наукових структур, охопити події всіх регіонів України, простежити процес розвитку досліджуваної теми. Ці БД є основою для підготовки спеціалістами СІАЗ експертних, прогнозно-аналітичних матеріалів з проблем ефективності державотворчого процесу в динаміці та ін.

Завдання систематичного дослідження тенденцій і процесів економічної, політичної, соціально-культурної, наукової сфер держави спеціалісти СІАЗ вирішують через моніторинг змісту інформаційних потоків у динамічному інформаційному середо-

вищі. Моніторинг важливих суспільних явищ, особливо передвиборних кампаній, засобів впливу на них, загальної суспільно-політичної ситуації в країні та її регіонах, передбачає щоденне відстеження змістовної частини інформаційних джерел та її ґрунтовний аналіз.

З метою забезпечення оперативності, актуальності і повноти наповнення інформаційно-аналітичних матеріалів СІАЗ здійснює моніторинг як за об'єктами так і за основними темами дослідження [64].

Значна частина інформаційно-аналітичних матеріалів СІАЗ створюється саме на основі моніторингу центральних і регіональних видань, електронних ЗМІ. Зокрема, до таких продуктів належать інформаційно-аналітичний огляд оперативної інформації регіональних ЗМІ «Регіони сьогодні», «Відгуки про діяльність органів влади», щоденний випуск «Київська влада сьогодні», інформаційно-аналітичний бюлетень «Проблеми споживчої політики у владному вимірі», щотижневик «Прогнози» та ін.

До того ж спеціалісти СІАЗ здійснюють не лише моніторинг економічних, політичних і соціальних процесів у державі, а й інформаційного супроводу цих процесів засобами масової інформації, оскільки ЗМІ розглядається як один з вагомих інструментів, за допомогою якого можна впливати на процеси, що відбуваються в Україні, так і поза її межами. Це зумовило започаткування досліджень з вивчення ролі різних ЗМІ у висвітленні суспільно важливих проблем, маніпуляції суспільною свідомістю тощо.

Так, одним з напрямів діяльності СІАЗ стало складання рейтингів найбільше висвітлюваних ЗМІ подій економічної, політичної, соціальної сфер України. Рейтинг складається щотижня на основі аналізу матеріалів центральної і регіональної преси, а також Інтернет-видань [114].

Важливим у підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів є етап аналітичної обробки, під час якої отримана інформація (знання) аналізується, відокремлюється суб'єктивна, незначуща, застаріла або неінформативна змістова частина.

Основні напрями цього процесу реалізуються через аналіз матеріалу на семантичному, смисловому рівні, досягнення змістовного синтезу, результатом якого стає екстракція інформації (знань) чи створення нової інформації. Зокрема, формування інформаційно-аналітичного опису стану досліджуваної пробле-

ми, об'єкта, явища тощо в керованій сфері може здійснюватися двома, як зазначається [336, с. 122–123], шляхами.

Створення нової інформації передбачає значну переробку й осмислення базової інформації (знань), логічний аналіз матеріалів, що містить оцінку повідомлень, ідей, концепцій, прогнозів, рекомендацій, зіставлення різних точок зору, виявлення певних закономірностей суспільного життя в різних його проявах тощо. Саме завдяки такій переробці змісту первинних документів можна розкрити тенденції розвитку різних напрямів суспільно-політичних подій, які зумовлюють ті чи інші явища в управлінській сфері, виявити проблеми, що потребують вирішення, ризики в конкретних ситуаціях, сферах та ін.

Зокрема, аналітичні дослідження СІАЗ містять авторську переробку інформації (знань) з інтерпретацією подій, ситуацій чи проблем, експертними висновками, коментарями фахівців з питань, що потребують аналізу. Таким чином, робота спрямована не стільки на здійснення аналітико-синтетичної обробки первинних текстів, згортання інформації (реферування, анотування), скільки на дослідження суспільних процесів, резонансних подій, думок громадськості та ін.

З огляду на це однією з особливостей виробництва аналітичного матеріалу дослідники називають знання, досвід, професійну інтуїцію фахівців, які також є інтелектуальним базисом поряд із сукупними інформаційними ресурсами. Спеціалісти СІАЗ мають орієнтуватися в актуальних питаннях суспільного життя, в особливостях сучасного політичного процесу, законотворення, пріоритетних напрямках зовнішньої політики й основах економічних законів тощо.

Таким чином, розробляється методологія дослідницької техніки для отримання результатів завдяки аналізу змісту матеріалів про стан і властивості суспільної дійсності на основі застосування передових методів моніторингу й обробки інформації (знань), відбувається посилення аналітичної і прогнозної складових в інформаційно-аналітичних матеріалах, упровадження електронних інформаційних технологій. Цей процес можна розглядати [336] як структурування масивів інформації (знань) та введення в державну сферу управління нової суспільно значущої інформації (знань).

Утім вирішення прикладних проблем потребує нових підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської

діяльності й необхідних для цього методичних, програмно-інструментальних і технічних засобів. Ефективною формою інформаційно-аналітичних систем, що поєднують ці засоби, є ситуаційні центри, які все більше використовуються як інструмент підтримки управлінської діяльності [125;428; 430].

Створення й поширення ситуаційних центрів були викликані високою динамічністю, складністю, багатоаспектністю, істотним збільшенням ступеня невизначеності завдань керування, що вирішуються в органах державної влади й великих корпораціях. У цих умовах інтелектуальні можливості людини можуть ввійти в суперечність зі складністю переробки значних обсягів інформації й прагненням уникнути помилок під час прийняття відповідальних управлінських рішень. Серед основних засобів подолання цього протиріччя слід назвати збільшення кількості осіб, котрі беруть участь у процесі вироблення й прийняття управлінських рішень, використання сучасних інформаційно-аналітичних та аудіовізуальних технологій підтримки їх діяльності.

Ситуаційний центр є складною організаційно-технічною системою, що реалізує функції підготовки й підтримки прийняття управлінських рішень. Це сучасний високотехнологічний інструмент управлінської діяльності, який дозволяє найповніше й оперативніше надавати інформацію про ситуацію, що склалася, органам управління, прогнозувати можливі сценарії її розвитку, готувати можливі альтернативні варіанти управлінських рішень і оцінювати їх наслідки.

Нині створена й швидко розвивається система ситуаційних центрів органів державної влади. Управлінська діяльність з використанням цих ситуаційних центрів оснований на наступних принципах [125, с. 5]:

- безперервний моніторинг і моделювання процесів, що тривають, прогнозування сценаріїв розвитку ситуацій;
- візуалізація управлінських ситуацій і причинно-наслідкових зв'язків аналізованих подій;
- організація колективного вироблення рішень з використанням інформаційних ресурсів, інтелектуальних інформаційних технологій і засобів відображення інформації;
- забезпечення оперативного синтезу альтернативних рішень.

Ситуаційні центри інтегрують у своєму складі функції систем підтримки прийняття управлінських рішень (Decision Support System) і презентаційних центрів (Presentation Center).

Завдяки презентаційному компоненту ситуаційні центри мають три фундаментальні переваги при підтримці колективних дій для вирішення управлінської проблеми.

По-перше. Одночасне відображення результатів послідовно виконуваних етапів рішення управлінської проблеми. Типовими укрупненими етапами можна вважати постановку проблеми, розробку моделі, генерацію варіанта управлінського впливу й аналіз результатів моделювання з урахуванням цього впливу. Можливість оцінювати не тільки кінцевий, але й проміжні результати дозволяє швидше й обґрунтованіше визначати етап, що потребує додаткової проробки.

По-друге. Одночасне відображення результатів аналізу наслідків альтернативних рішень управлінської проблеми. Якщо з використанням однієї й тієї ж моделі отримані результати впливу різних альтернативних управлінських рішень, то одночасне їх відображення дозволяє якісніше порівняти їх, проаналізувати властиві їм переваги й недоліки, а можливо, і намітити новий варіант вирішення.

По-третє. Підтримка розподілених дій учасників, котрі беруть участь у вирішенні управлінської проблеми, особливо виявляється при диференціації їх функціональних ролей.

На відміну від звичайних інформаційних систем у ситуаційних центрах завдяки інтеграції систем підтримки прийняття управлінських рішень і презентаційних центрів суттєво змінюється характер «бізнес-логіки», що описує їх діяльність. Вона інтегрує як рутинну (управлінську), так і науково-дослідні компоненти.

Орієнтованість ситуаційних центрів на вирішення унікальних, а не типових завдань означає, що їх слід розглядати як системи з функціями, що розвиваються (завдяки долученню нових завдань), а створення нових завдань — як штатний процес функціонування. Унікальність призводить до досить тривалого та ресурсомісткого циклу підготовки до вирішення завдання, що також містить дослідницьку компоненту. У зв'язку з цим у складі програмного забезпечення ситуаційних центрів значну частину складає інструментальне програмне забезпечення, призначене для автоматизації розробки згаданих завдань.

Таким чином, інформаційно-аналітична система має дозволити, у першу чергу, гнучко будувати ієрархічну систему показників із зазначенням джерел, з яких беруться значення показників, і механізмів їх одержання із джерел даних різної природи

(бази даних, таблиці, ресурси Інтернету та ін.). Для цього слід підтримувати [10; 13; 125; 428; 430] такі операції:

а) операції з рівнями ієрархії:

- 1) створення;
- 2) знищення;
- 3) характеристика (ім'я);
- 4) розщеплення на два рівні;
- 5) інтеграція із сусіднім рівнем;

б) операції із групами показників певного рівня;

в) операції з показниками певного рівня;

г) операції відповідності загального показника із групою (частот) показників нижчого рівня;

д) технологічні операції:

- 1) зазначення процедури одержання значень показників нижчого рівня:
 - вибірка з наявної статистичної бази даних;
 - процедура експертної оцінки;
 - одержання з деякої програми або файлу;
 - ручне введення;
- 2) зазначення процедури відображення значень показників верхнього рівня;
- 3) зазначення процедури відображення зв'язків між показниками різних рівнів.

Загалом, незважаючи на всі особливості, спільним у процедурах процесу управління є інформаційно-аналітичний компонент. Стосовно інформації процес управління можна уявити як послідовність дій з її збору, обробки, подання й створення інформаційно-аналітичного продукту. Таким чином, говорячи про функцію підтримки управління інформаційно-аналітичними структурами бібліотек, йдеться про їх функції роботи з інформацією, у першу чергу, організацію процесів, надання технологій, відпрацювання специфічних форм і методів підготовки інваріантних рішень.

В останні роки суттєво змінився підхід до роботи з інформацією в органах влади й керування. Виникнення нових технологічних можливостей сприяло стрімкому зростанню кількості інформаційних джерел, уведенню в практику нових методів обробки й подання інформації, використанню раніше не реалізованих способів масового інформаційного впливу. Значно зросли темп та інтенсивність інформаційного обміну, збільшився обсяг

інформаційного «сміття», видозмінилися вимоги до способів захисту інформації в управлінні [167, с. 12].

Збільшення обсягів оброблюваної інформації спричиняє ускладнення аналітичних, експертних і прогнозних процедур. Суттєво зростає значимість коректної постановки завдання, ускладнюються моделі, проблематичнішим стає оцінювання їх адекватності, підвищується рівень вимог до тематичної кваліфікації експертів, якості організації експертного аналітичного дослідження, форм подання інформаційних продуктів. У діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек відбувається поступова зміна домінуючих функцій у сферу технологічного забезпечення підтримки прийняття рішень, явно позначилися тенденції до диференціації функцій, що раніше поєднувалися, починає простежуватися тенденція спеціалізації виконавців і структур з напрямів інформаційно-аналітичної роботи.

2.2. Інформаційно-аналітична діяльність як функція комунікаційної діяльності бібліотек

Відомо, що вільний доступ до інформаційних ресурсів створює нові можливості для розвитку демократичних процесів у суспільстві, вдосконалення управління суспільством, забезпечення таким чином необхідної системи противаг у його політичній й економічній структурах, механізмів внутрішнього самоконтролю розвитку суспільства і держави. Відповідна сучасним запитам система соціальних інформаційних комунікацій надає змогу кожному члену суспільства знайти себе в системі його соціальних структур, створює можливості для реалізації творчого потенціалу членів суспільства, пов'язаного з використанням його інформаційного ресурсу, що є найпродуктивнішим способом використання інформації з відомих у суспільній практиці.

Розвиток соціальних інформаційних комунікацій і нерозривно пов'язаних з ними соціальних інформаційних баз сучасного суспільства створює нові, якісніші порівняно з відомими до нині людству умови для суспільної консолідації, досягнення взаєморозуміння в Україні, можливості для успішної її діяльності в системі міжнародного співробітництва [108; 169; 177; 178; 262; 266].

При цьому слід зазначити, що процес розширеного виробництва інформаційних ресурсів став однією з найпомітніших і найсуттєвіших ознак сучасної цивілізації, починаючи із середини минулого століття. Темпи цього виробництва були настільки

високими, що поряд з безсумнівно позитивним значенням для людства прискореного опанування навколишнього світу швидко й рельєфно виявилися і серйозні сукупні проблеми. Навіть у найбільш технічно розвинутих країнах утрачалася можливість управління масивом інформації, генерованою суспільством [42; 89; 91; 93; 142; 143; 308].

Розвинені країни швидко знайшли способи вирішення проблеми вдосконалення механізмів управління інформаційними потоками, запровадженням в інформаційну сферу електронних технологій. Таким чином, було вдосконалено процес збагачення всієї структури соціальних інформаційних баз необхідною інформацією, значно зросла ефективність використання нових інформаційних масивів, інформаційного ресурсу суспільства в цілому [119; 120].

Електронні технології почали застосовуватися і в бібліотечних закладах — традиційних центрах суспільного збереження й використання інформації. З одного боку, вони дали відчутний поштовх усім напрямам бібліотечної справи, пов'язаним з удосконаленням обслуговування читачів безпосередньо в бібліотеках. З іншого — надали змогу розширити кількість користувачів за межами бібліотеки за допомогою електронних засобів зв'язку. Збільшення попиту на інформацію за межами традиційного читацького кола бібліотек у середовищі бізнесу, політики, владних структур, у процесі активізації всієї системи соціальних структур у рамках розвитку громадянського суспільства помітно змінює акценти в діяльності бібліотечних закладів, які дедалі більше набувають ознак загальносуспільних інформаційних центрів широкого призначення [109].

Саме ці центри можуть стати ефективним суспільним інструментом задоволення необхідними інформаційними ресурсами всіх категорій вітчизняних користувачів. Для цього в стислі терміни необхідно вирішити такі завдання [108; 109]:

- впровадити електронні інформаційні технології в сучасну бібліотечну діяльність, забезпечити долучення бібліотек до мережі сучасних соціальних інформаційних комунікацій;
- впровадити дистанційні методи роботи як найперспективнішого напрямку розвитку бібліотечних установ у майбутньому, урізноманітнити, удосконалити активні форми інформаційно-аналітичного обслуговування всіх категорій користувачів, активізувати бібліотеки як сучасні інформаційні

центри, утвердити їх на інформаційних ринках у сприятливий для цього час, у період їх становлення;

- провести роботи з поцифрування фондів бібліотек, оперативно вввести до суспільного обігу насамперед ту їх частину, що є особливо необхідною для вирішення актуальних проблем суспільного розвитку, вітчизняного наукового поступу, активізувати формування національних духовно ціннісних орієнтирів, патріотичне виховання нових поколінь українців;
- виробити стратегічні підходи, налагодити ефективний процес відбору в інтересах вітчизняного користувача якісної інформації з інформаційних масивів глобального інформаційного простору, комплектувати ними наявну систему інформаційних баз і здійснити підготовку для ефективного використання українськими користувачами;
- об'єднати українські інформаційні ресурси в загальнонаціональний банк даних, організувати діяльність на цій основі Національної електронної бібліотеки України «Бібліотека-XXI», налагодити ефективну координацію діяльності бібліотечних установ, а в подальшому — інформаційних, науково-інформаційних, культурно-інформаційних та ін. центрів у роботі щодо задоволення суспільних запитів на інформацію, у реалізації без зайвого дубляжу процесу поцифрування фондів, збагачення їх новими інформаційними ресурсами, опанування ефективних форм інформаційно-аналітичної діяльності, організація дієвого використання національних інформаційних ресурсів в умовах впливів глобального інформаційного простору;
- забезпечити професійне зростання бібліотечних працівників, організацію підготовки спеціалістів, необхідних для забезпечення вимог сучасних інформаційних процесів.

Нові технології дозволяють вирішити два важливі завдання, затребувані сучасним суспільством: істотно вдосконалити якість обслуговування читачів у бібліотеці й розширити сферу інформаційного обслуговування користувачів за межами бібліотек.

У самій бібліотечній установі автоматизація значно прискорює процес обслуговування читачів, підвищує якість інформування про наявні інформаційні ресурси, сприяє наданню доступу до електронної інформації, що стали вже складовою бібліотечних фондів, значно вдосконалює консультативно-методологічну та культурно-освітню роботу [179].

Наявний досвід доводить, що впровадження інформаційних технологій у бібліотечну сферу стає переконливим аргументом на користь бібліотек у дискусії про їх значення для сучасного суспільства в умовах наявності Інтернету, зменшення кількості відвідувачів у бібліотеках, зниження суспільного авторитету бібліотек.

Практика засвідчує, що позиціонування бібліотечних установ як сучасних інформаційних центрів надає можливість розглядати їх ресурси як інформацію для змістовного наповнення цілих систем соціальних інформаційних баз, що забезпечують існування й розвиток системи соціальних структур суспільства. Об'єднання ресурсів у фондах бібліотек, відповідне структурування наявних інформаційних масивів дозволяють використовувати їх у разі необхідності, частково чи повністю в інтересах соціальних структур окремих їх представників, а також категорій користувачів, схильних за своїми інформаційними запитами до входження в ті чи інші соціальні структури [108]. При цьому збагачення фондів бібліотек новою інформацією в сучасних умовах є найефективнішим у тому разі, коли інформаційні працівники бібліотек координують цей процес з інтересами корпоративних користувачів або ж діють за їх ініціативою.

Нові форми взаємовідносин сучасної бібліотеки і обслуговуваних нею соціальних структур уже нині активно виявляються у відносинах провідних бібліотечних установ з управлінськими структурами, політичними організаціями, сферою бізнесу, науки та ін.

Розгляд сучасних бібліотек під кутом зору їх використання насамперед як консолідованих центрів інформаційного забезпечення соціальних інформаційних баз спонукає до певних методологічних висновків [109]:

- по-перше, бібліотечні працівники в сучасних умовах дедалі більшою мірою мають вивчати не лише запити читацького контингенту, а й корпоративних замовників на інформаційні ресурси бібліотек, формувати реальне уявлення про базові масиви необхідної для їхньої діяльності інформації, забезпечити відповідне її комплектування і, по можливості, підготовку до продуктивного її використання;
- по-друге, необхідна організація ефективної кооперації бібліотечної діяльності, що забезпечить комплектування фондів, відповідно — інформаційну насиченість баз, можливості обслуговування всіх категорій користувачів;

- по-третє, реалії сьогодення висувають вимоги активізації бібліотечних працівників у відносинах із замовниками, а саме: розвитку дистанційних форм обслуговування, удосконалення асортименту інших послуг у сфері інформаційного забезпечення, реклами своїх можливостей, набуття всіх необхідних якостей для роботи в умовах розвитку вітчизняного ринку інформації.

Таким чином, майбутнє бібліотеки значною мірою пов'язане з необхідністю соціальної активізації її працівників, утвердження в новій ролі, що відповідає запитам сьогодення. Варто підкреслити, що перспективи трансформації бібліотечної сфери в систему сучасних інформаційних центрів, суспільних структур, життєво необхідних на етапі виходу з глибокої суспільної кризи, забезпечення прискореного розвитку України як повноправного партнера всіх інших успішних суб'єктів міжнародної діяльності в період їх утвердження на інформаційному етапі розвитку цивілізації можуть бути реальними лише за умови ефективного розвитку системи соціальних комунікацій.

Як зазначає В. Ільганаєва, формування сучасної інформаційної цивілізації зумовлене виникненням специфічних середовищ, пов'язаних із використанням комп'ютерної техніки, телекомунікаційних мереж, електронно-цифрових засобів зв'язку й умов їх використання в соціумі. «Традиційні структури забезпечення соціальної взаємодії стають учасниками соціально-комунікаційних процесів і утворення єдиного інформаційно-комунікаційного простору сучасності. Інформаційний комунікаційний простір розуміється нами як світ, що гранично сприймається органами чуття людини і відображає рівень розвитку комунікаційної інфраструктури соціуму» [177, с. 148]. Тому від стану розвитку системи соціальних комунікацій значною мірою залежить процес оптимізації соціальної структури суспільства. Це, у свою чергу, забезпечує життєздатність останнього у швидкоплинній зміні умов навколишнього середовища і гарантує необхідний якісний розвиток у перспективі.

Опанування бібліотечними установами електронних інформаційних технологій, комп'ютеризація бібліотечної системи надають змогу ввести в суспільну практику найефективніші на нинішній день електронні комунікації, мають можливість забезпечувати ефективний зворотний зв'язок між інформаційними центрами і соціальними структурами, які вони обслуговують.

Слід підкреслити, що істотні зміни в діяльності бібліотек під впливом зростаючих суспільних запитів на основі впровадження електронних інформаційних технологій зумовлюють необхідність уточнення змісту сучасної інформаційно-аналітичної діяльності. У зв'язку з цим ефективність їх діяльності дедалі більшою мірою залежатиме від упровадження активних форм роботи, пов'язаних з відбором необхідної для замовника інформації, підготовки її для використання в найзручнішій для нього формі, здійсненням змістовного аналізу, окресленням перспектив розвитку теми тощо. Дійсність доводить, що найефективнішими для вирішення означеного комплексу завдань є інформаційно-аналітичні форми роботи. Їх продуктивність підвищується з оперативною доставкою, швидким реагуванням на корегування змісту замовлення.

Своє бачення в генерації такого продукту запропонувала відомий бібліотекознавець М. Акіліна [5]. На її думку, робота полягає в дещо ефективнішому впорядкуванні інформації, при цьому систематизації потребують не окремі документи, а безпосередньо їх зміст. Це пов'язано з аналізом інформації на смислового рівні, з розумінням її змісту, зі створенням такого інформаційного матеріалу, який зберігає семантику попередньої інформації. Тобто дії повною мірою визначені змістовністю і трансляцією інформації в іншій, сконцентрованій формі [335].

Якіснішому вдосконаленню інформаційно-аналітичної діяльності сприяє застосування методик консолідації інформації. Суть цього процесу полягає в збільшенні цінності інформації для прийняття рішення і зменшенні її обсягу залежно від ступеня її консолідації. Мету цієї роботи розкриває саме визначення консолідованої інформації. Вона є «суспільним знанням, яке спеціально відібране, проаналізоване, просинтезоване, оцінене, реструктуризоване і видозмінене (переупаковане) з метою прийнятності для безпосереднього вирішення проблем і задоволення інформаційних потреб користувачів, які не мали б прямого доступу до цих знань і не могли б їх ефективно використати, тому що вони розпорошені по багатьох документах і складнодоступні у своїй оригінальній формі» [182].

При цьому необхідно розуміти й об'єктивно сприймати зміст документів, уміти осмислити і побачити в перспективі вплив інформації (знань) на підвищення ефективності процесу управління. Важливого значення набувають змістовність і цінність інформації, розуміння її змісту, вилучення знань і їх викорис-

тання. Постає завдання навчитися фільтрувати інформацію, відрізнити дані від знання, робити свій індивідуальний критичний вибір, шукати необхідний інформаційний матеріал незалежно від його функціонального призначення [265].

Процес екстракції інформації (знань) з текстів, їх аналіз зумовлює необхідність розробки спеціальних методів когнітивного типу. Вони базуються на представленні знань, їх аналізі, що змінюють первинну структуру і форму інформації та передбачають синтез знань, виявлення їх якісних властивостей, які у своїй сукупності виконують прогресивну функцію в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства, зокрема й управлінні БСІ як на національному, так і регіональному та місцевому рівнях.

На всіх цих рівнях інформаційно-аналітичні підрозділи широко використовують галузевий принцип відбору й обробки інформації, тобто у створеному інформаційному матеріалі збирається інформація з тієї галузі знань, яка відповідає управлінському завданню. На цьому етапі продукування інформаційно-аналітичного матеріалу може відбуватися за тематикою управлінського процесу (висвітлення впливу тих чи інших явищ на поточний стан економічної, суспільно-політичної, соціокультурної сфер, розгляд закономірностей резонансних подій у міжнародних відносинах на основі наукових теорій та пропозицій тощо).

Наукова інформація може стосуватися безпосередньо управлінського завдання, надає можливість розглядати його не лише за власними принципами вирішення (досягнення бажаної мети), але і з теоретичних позицій. У цьому разі знання є механізмом діагностування суспільних процесів. Настільки ж актуальною для прийняття управлінських рішень є інформація про наявний світовий досвід подолання проблемних ситуацій у різних сферах.

Це сприяє усвідомленню необхідності аналізу інформаційних масивів бібліотек, інших документально-комунікативних систем з метою виявлення знань для створення інформаційно-аналітичного базису щодо прийняття управлінських рішень, забезпечення якнайшвидшого переведення продуктів інтелектуальної праці (теорій, концепцій, ідей, прогнозів) у норми практичної діяльності.

Таким чином, інформаційно-аналітичний супровід діяльності владних структур має супроводжуватися оперативним виявленням, вилученням та накопиченням інформації (знань) з інформаційних потоків, що створюються суб'єктами документальних ко-

мунікацій, їх класифікацією, систематизацією і структуризацією для подальшого зручного використання в процесі управління.

Більше того, сучасні учасники процесу управління не задовольняються просто наданням їм кваліфіковано опрацьованого інформаційного матеріалу з різних джерел про ті чи інші явища, події. Вони хочуть бачити в інформаційно-аналітичному супроводі їхньої діяльності «інтелектуального помічника», експерта, порадника.

Слід зазначити, що інформаційно-аналітична діяльність при-таманна бібліотеці як з точки зору виконання свого завдання з обслуговування читачів, так і вирішення проблем підвищення ефективності управління окремою бібліотекою і бібліотечною галуззю в цілому [220]. Більше того, нині вона є одним із засобів адаптування бібліотек до нової соціально-комунікативної реальності, яка, зокрема, характеризується турбулентністю зовнішнього середовища. Останнє визначається як таке, що все більше стає джерелом проблем для сучасних керівників. По суті, керівники найважливіших для суспільства організацій — державного управління, комерційних, освітніх, — під впливом недавніх подій у світі були змушені зосередити увагу на середовищі, що швидко змінюється, і його впливах на внутрішню структуру організації [496].

Нині група дослідників організації розробила види загальних характеристик зовнішнього оточення. До них належать [311]: складність, мінливість, взаємозв'язок, ресурсні можливості зовнішнього середовища. Зазначені дослідники використовують поняття «ламінальність — турбулентність», запозичені з гідродинаміки, де розрізняють ламінарний потік (коли рідина або газ пересувається шарами не змішуючись), і турбулентний (коли частки рідини або газу хаотично рухаються по складних траєкторіях). Для зовнішнього середовища ламінарність означає: зміна в середовищі відбувається у визначених, передбачуваних напрямках, які можна виділити серед інших типів змін на основі того, що мають чіткі межі. Навпаки, для турбулентного зовнішнього середовища характерні непередбачені, несподівані зміни, які складно передбачити; їх умовно можна назвати завихреннями. При цьому постійно змінюються напрям і інтенсивність потоків інформації й інших ресурсів, отже, зовнішнє середовище стає непередбачуваним, невизначеним. Невизначеність — неможливість оцінки майбутнього розвитку подій як щодо ймовірності їх реалізації, так і стосовно виду їх прояву.

Іншими словами, турбулентне середовище складно спрогнозувати. Воно потребує від бібліотек гнучкості, що дозволяє швидко й адекватно реагувати на зміни для збереження своєї конкурентоспроможності на інформаційному ринку. Окрім того, бібліотекам як виробникам інформаційних продуктів та послуг [121] необхідно зважати на те, що всі ці причини, разом із факторами зовнішнього середовища, є стрімкішими, ніж будь-коли, завдяки технологічному прогресу. Різні темпи розвитку комп'ютерних технологій, телекомунікацій і засобів масової інформації призвели до зростання рівня технологічної та маркетингової невизначеності. У зв'язку зі зростанням турбулентності [311] необхідно:

- по-перше, обрати правильну стратегію поведінки в конкурентному середовищі стає складніше у зв'язку з тим, що звичайні моделі стратегічного менеджменту перестають бути адекватними;
- по-друге, внаслідок того, що турбулентність середовища збільшується і прийняття рішень ускладнюється, зростає потреба в інформації.
- по-третє, зі збільшенням турбулентності зростає потреба в інноваціях в організації.

Тому важливим завданням є розробка та реалізація стратегій розвитку бібліотек у цій новій соціально-комунікативній реальності, що неможливо здійснити без застосування сучасних інформаційно-аналітичних засобів.

2.3. Структура інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечній системі України

Значення бібліотеки як соціально-комунікативного інституту суспільства зумовлене її діяльністю з накопичення, зберігання, систематизації і поширення документів та інформації. Ці та інші напрями бібліотечної роботи тісно пов'язані практично з усіма сферами практичної, духовної та інтелектуальної діяльності людства. Сама організація інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки, як і інформаційної діяльності у сфері управління в цілому, може бути представлена як спосіб функціонування структурних елементів будь-якої інформаційної системи. Практика засвідчує, що організована інформаційна діяльність часто має ієрархічну спрямованість. А з позицій кібернетики найсуттєвішими характеристиками ієрархічних систем є вертикальна

декомпозиція на відповідні підсистеми; пріоритет дій підсистем вищого рівня; залежність поведінки підсистем вищого рівня від фактичного виконання своїх функцій підсистемами нижчого рівня ієрархії. При цьому система або підсистема розглядаються як процес перетворення вхідних параметрів у вихідні [262; 305].

На підставі цього можна виділити, спираючись на [262, с. 148–149], такі рівні організації інформаційно-аналітичної діяльності у сфері управління:

- міжнародний (глобальний);
- загальнодержавний (національний);
- регіональний (у межах держави);
- організаційний (підприємство, установа);
- у межах структурних ланок організацій;
- індивідуальний.

За нинішніх умов трансформації управління, як державою в цілому так і окремими галузями, актуальною стає участь бібліотечних установ у процесах інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських рішень практично на всіх цих рівнях. Важливим напрямом також є інформаційно-аналітичне забезпечення організації управлінської діяльності в БСІ. Це зумовлено, з одного боку, швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням потужних джерел і сховищ даних, потоків інформації, що викликало необхідність розвитку й упровадженні методів та засобів автоматизованої підготовки, обробки, перетворення й попереднього аналізу даних, а з іншого — «вбудовування» бібліотек, разом із іншими традиційними елементами системи соціальних комунікацій (ССК), до структур сучасної інформаційної цивілізації, що формується. Загалом, створення в бібліотеках різних рівнів інформаційно-аналітичних підрозділів має сприяти прийняттю соціально значимих управлінських рішень не лише стосовно БСІ та СКС, але й усіх вузлів інформаційної інфраструктури, де концентруються, переробляються потужні інформаційні потоки.

Інформаційна аналітика, використовуючи можливості бібліотек, активно оперуючи їх інформаційними продуктами й послугами, виконує насамперед завдання змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому сенсі з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю. При цьому найважливішою функцією інформаційної аналітики в бібліотеках є виробництво нового знання на основі переробки наявної інфор-

мації з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень, зокрема стосовно БСІ [400].

Специфіка аналітичної діяльності в управлінських структурах полягає в тому, що вона «вбудована» в процес управління, до неї висувають особливі вимоги щодо оперативності підготовки матеріалів, їх вірогідності й обґрунтованості. У порівнянні з академічними науковими дослідженнями вона більшою мірою є прикладною, базується не стільки на глибокій, самостійній розробці проблем, скільки на залученні фахівців, експертів, узагальненні вже готового матеріалу [304; 326; 400].

Для «вбудовування» бібліотеки в структури інформаційно-аналітичної діяльності, що активно формуються, слід підкреслити необхідність існування в інформаційно-аналітичних підрозділах бібліотечних установ замкнутого циклу підготовки матеріалів, починаючи від процедури визначення показників збору інформації, її класифікації, автоматизованої обробки й закінчуючи аналізом, розробкою прогнозів і практичних рекомендацій. Тобто в інформаційно-аналітичній діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях організації діяльності БСІ повинні зберігатися три напрями: інформаційно-технологічний, інформаційний і аналітичний, співіснування й реалізація яких уможливить забезпечити ефективну роботу.

Відомо: однією з основних передумов, що забезпечує ефективність управління, зокрема й на різних рівнях організації діяльності БСІ в організаційно-функціональних структурах бібліотек, організації та управлінні, технологіях, теорії та методиці, міжнауковій методології [25; 177; 178; 413], є прийняття відповідних існуючим умовам середовища управлінських рішень, обраних із можливих альтернатив. Тобто, необхідно знаходити правильні рішення щодо напрямів розвитку БСІ як у цілому (національний рівень), так і на регіональному та місцевому рівнях, за умов постійного подолання значних інформаційних невизначеностей. Саме тому виникає необхідність створення надійної системи наукового супроводу, зокрема, організаційно-аналітичного забезпечення управління БСІ, що надасть можливість вирішувати значний комплекс проблем:

- 1) отримувати інформацію, необхідну для обґрунтування цілей і формування завдань управління БСІ;
- 2) аргументувати прийняття управлінських рішень у зазначеній сфері;

- 3) оперативно вирішувати кризові і неоднозначні ситуації у галузі;
- 4) сприяти розробці концепцій, проектів, програм, планів і прогнозів розвитку БСІ;
- 5) удосконалювати організацію і систему управління галуззю.

Вирішення цих завдань пов'язане із деякими труднощами. У сфері інформаційної аналітики як основи системи організаційно-аналітичного забезпечення БСІ, ще не склалася критична маса дослідницького матеріалу, яка б надала змогу за допомогою простого синтезу сформувати її концептуальне бачення.

Перешкодами на шляху узагальнень є обмеженість і закритість емпіричного матеріалу, роль якого відіграють характеристики різних аспектів діяльності аналітичних інституцій. Певну проблему становить і деяка термінологічна невизначеність [234] щодо різних видів аналітики: інформаційної, політичної, державно-управлінської тощо. Наприклад, у розробленій Ю. Сурміним [418] класифікації аналітичної діяльності, в якій наведено понад 30 видів аналітики, починаючи з політичної, економічної і закінчуючи теоретичною, інформаційна аналітика навіть не згадується.

Не ставлячи за мету здійснювати детальний термінологічний аналіз, зазначимо [231], що в політичній (державно-управлінській) аналітиці існують два основні підходи до терміна «аналітика». Передусім під аналітикою розуміють галузь діяльності, що стрімко розвивається і базується на отриманні інформації за допомогою аналітичних методів для потреб практичної діяльності. Аналітика в цьому аспекті постає як діяльність із виробництва знання про процес і в процесі вироблення, прийняття й реалізації політичних рішень.

Інший аспект трактування аналітики — це ототожнення її із прикладною політико-управлінською дисципліною, що використовує безліч методів дослідження й аргументації з метою розробки принципів і методів підготовки, прийняття і реалізації публічно-політичних рішень у проблемних ситуаціях, що є суспільно значущими.

Інформаційна аналітика, яка розглядається як особлива сфера людської діяльності, покликана забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних технологій, завдяки переробці вихідної інформації й здобуттю якісно нового знання, є ближчою до першого з вищенаведених трактувань

аналітики. При цьому інформаційна аналітика не обмежується політичною сферою.

Найрозвиненішою суб'єктною формою аналітичної діяльності є аналітичні організації, центри, «фабрики думки» [13; 137]. Як зазначає П. Діксон, «вони не створюють майже нічого речовинного, крім паперів. Головний їх продукт — це теоретичні вишукування, зазвичай подані у формі звітів або досліджень, що являють собою варіанти різних заходів, оцінки, проекти, теорії, рекомендації, попередження, перспективні плани, статистичні зведення, прогнози, описи методів, тести, аналізи або просто нові ідеї» [137, с. 42].

Слід особливо підкреслити той факт, що характерною особливістю стану управління вітчизняним БСІ, як і всією соціально-економічною та політичною сферою в цілому, є «фрагментарність наявних засобів підтримки прийняття державно-управлінських рішень» [9, с. 26]. Кожен із цих засобів орієнтований на вирішення окремих завдань або завдань з певним ступенем повноти врахування всіх необхідних чинників і призначений для використання на різних рівнях державного управління. Оскільки ці засоби не зважають повною мірою на взаємозв'язки і взаємовпливи процесів, часто прийняті на їх основі рішення призводять до внутрішньосистемних конфліктів, а інколи — до руйнування системи [9; 18; 240; 418].

Структурна схема сучасного стану прийняття управлінських рішень у БСІ України, наведена на рис. 2.1, де ілюструється наявність внутрішнього контуру управління: «оцінка результатів функціонування БСІ» — «прийняття рішень» — «БСІ» — «оцінка результатів функціонування БСІ». Цей контур характеризує БСІ України, що функціонує в умовах жорстких ресурсних обмежень і зазнає внутрішніх збурень, які викликані недосконалістю управління і його соціально-економічними наслідками.

Зовнішній контур характеризується наявністю збурень і обмежень, викликаних чинниками технологічного та соціально-політичного розвитку світу, що впливають на розвиток і функціонування національного БСІ. Визначальним елементом цієї схеми є «цілі БСІ», які необхідно дослідити, обґрунтувати і законодавчо визначити відповідними документами.

Значна кількість, взаємопов'язаність досліджуваних процесів і явищ, їх взаємна зумовленість перетворюють застосування методів системного аналізу і синтезу на обов'язкову частину методології обґрунтування цілей розвитку БСІ. Іншою важливою

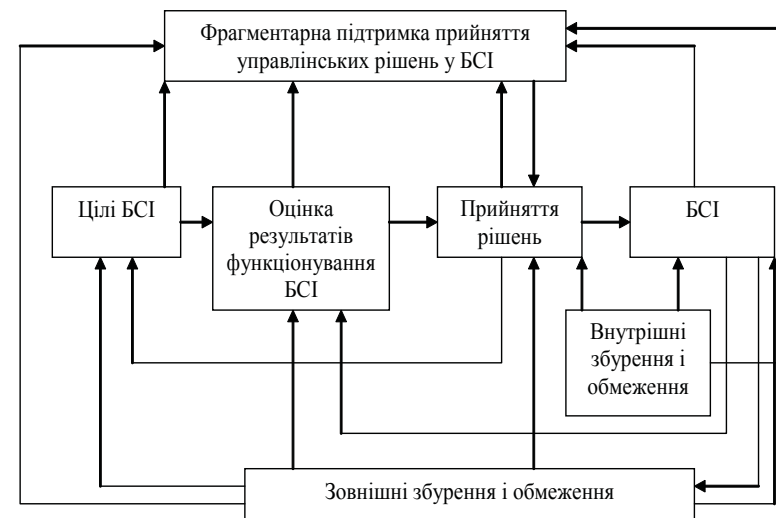

Рис. 2.1. Структурна схема сучасного стану процесу прийняття управлінських рішень у БСІ України

особливістю цієї методології є те, що вона повинна забезпечити багаторівневу системну спрямованість аналізу БСІ, що потребує, разом із застосуванням формальних методів, також і узагальнення досвіду попередніх досліджень БСІ.

Методологія обґрунтування основних напрямів розвитку БСІ, як і ССК у цілому, має забезпечувати виконання таких основних вимог [231]:

- досягнення збалансованого розвитку;
- відповідність особливостям збурювальних чинників, ресурсним обмеженням, вимогам, які зумовлені характером і масштабом завдань, що постануть наприкінці прогнозованого періоду розвитку;
- вчасне виявлення принципово нових напрямів і тенденцій розвитку;
- створення сприятливих умов для розвитку передових інформаційно-комунікаційних технологій;
- вчасне уточнення напрямів розвитку відповідно до зміни національних цілей країни й умов їх реалізації.

Єдиним засобом оптимального вирішення завдань планування розвитку БСІ, відповідно до цілей і можливостей держави, й ефективного управління нею в процесі функціонування можуть

бути тільки створення організаційно-аналітичної системи підтримки прийняття управлінських рішень.

Тому структурна схема перспективного процесу прийняття рішень у БСІ має містити, як один з головних елементів, не фрагментарну підтримку прийняття рішень, а систему підтримки прийняття рішень, тобто блок «фрагментарна підтримка прийняття рішень у БСІ» (рис. 2.1) необхідно замінити блоком «система підтримки прийняття рішень у БСІ». Така заміна передбачає необхідність перекладення всього процесу регулювання розвитку БСІ на значно вищий рівень системної організації процесів прийняття управлінських рішень, яка реалізується на принципово новій методологічній і технологічній основі [231].

Практична реалізація системи підтримки прийняття управлінських рішень у вітчизняному БСІ потребує не лише вирішення складних науково-інженерних завдань, пов'язаних з конструюванням спеціалізованого програмно-апаратного комплексу на базі сучасних інформаційних технологій і спеціальних прикладних програмних засобів, акумулювання відповідних фінансових ресурсів, але й попереднього визначення методологічних засад формування зазначеної системи. На наш погляд, зазначена система має базуватися на запропонованій І. Бестужевим-Ладою «методиці довгострокового попереджувального аналізу даних» [231], яка передбачає дотримання таких етапів:

- 1) постановка проблем і побудова їх ієрархії, що складається з ключових і субключових проблем: при цьому бажаною є так звана індикація проблем, тобто подання їх як упорядкованої сукупності індикатумів — найменувань конкретних показників та індикаторів;
- 2) виявлення перспективних проблем, до яких належать:
 - а) ті, що виникають і вже даються взнаки;
 - б) очікувані — ті, що ще не виникли, але можуть виникнути за певних умов. Поряд із перспективними необхідно зважати і на поточні проблеми. Якщо останні може фіксувати особа, яка приймає рішення, та її апарат, то для виявлення перспективних проблем необхідна група експертів;
- 3) цілепокладання, яке передбачає визначення мети, заради якої здійснюються всі рішення. Головним критерієм цілепокладання є досягнення оптимуму;
- 4) побудова «дерева рішень» і аналіз наслідків його прийняття. На цьому етапі найважливішим є попереднє врахування негативних наслідків тих чи інших рішень.

Зважаючи на результати досліджень, зокрема [231], вважаємо, що в складі системи організаційно-аналітичного супроводу прийняття управлінських рішень у БСІ слід передбачати такі основні модулі:

- 1) введення, контроль і дослідження вхідної інформації, її первинної обробки;
- 2) конструювання і адаптація моделей (їх структурних та прогнозних форм);
- 3) дослідження, селекція і композиції моделей, що конструюються;
- 4) контроль і діагностування стану БСІ;
- 5) напрацювання допустимих альтернативних рішень;
- 6) взаємодія галузевих та місцевих органів управління БСІ;
- 7) врахування впливу внутрішніх і зовнішніх змін й обмежень на СКС;
- 8) підтримка адміністрування баз даних і банку знань;
- 9) визначення і коригування цілей, стратегії та завдань розвитку БСІ України;
- 10) навчання і тренінг.

Таким чином, організаційно-аналітичне забезпечення управлінських структур БСІ національного, регіонального та місцевого рівнів необхідно розглядати як складову соціально-комунікаційних процесів, де необхідність і специфічність інформування керівництва визначаються вимогами систематичного аналізу й упорядкування необхідної інформації. Структуру інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у БСІ, як і в будь-якій іншій галузі, можна вважати оптимальною лише в тому разі, коли вона в конкретних умовах максимально сприяє виконанню загальних функцій управління — прогнозування, планування, організації, координації обліку, контролю, регулювання, активізації, стимулювання, кожна з яких потребує відповідного за змістом, формою, обсягом, місцем й часом подання даних.

При цьому необхідно зважати на те, що інформаційна аналітика нині являє собою соціальне явище, яке швидко розвивається, для якого характерні деякі закономірності. Найважливішою серед них є інституціоналізація інформаційно-аналітичної діяльності, що стає поширеним і впливовим видом соціально-економічної діяльності, яка все сильніше спирається на цінності, норми й стандарти, що формуються в суспільстві.

Відповідно до цієї закономірності відбувається активізація інтелектуальної діяльності взагалі й аналітичної зокрема. При цьому особливо посилюється значущість конструктивної аналітики в процесах здійснення реформ не лише в БСІ і СКС, а й у суспільстві в цілому. Одночасно відбуваються суттєві структурні зміни інформаційної аналітики, пов'язані з посиленням її професіоналізації та спеціалізації, поглибленням поділу праці. Стрімко відбувається всебічна технологізація інформаційно-аналітичної діяльності, насичення сучасним програмно-комп'ютерним забезпеченням, евристичними методами пізнання.

Бібліотеки України, як і бібліотеки інших країн світу, є основними накопичувачами, зберігачами і поширювачами знань, що зафіксовані в друкованих джерелах і на інших носіях інформації. Їх роль у процесі інформатизації суспільства складно переоцінити. Але для виконання цієї ролі бібліотеки повинні мати не тільки відповідні ресурси, але й технологію доставки документів на базі сучасних засобів телекомунікацій. Перетворення бібліотек на сучасні інформаційні центри при збереженні і розвитку з огляду на впровадження елементарних інформаційних технологій — одне з основних завдань сьогодення. Важливим фактором його реалізації є інформаційно-аналітичні центри, завдання яких — збір, накопичення і аналітична обробка інформації. Практика свідчить, що посилюється роль бібліотечних закладів як важливих документально-інформаційних, аналітичних центрів, їх соціальна перспектива на шляху до інформаційного суспільства зростає. Інформаційно-аналітичні служби є генераторами передового аналітичного контенту. Оперативність, з якою працюють інформаційно-аналітичні служби — запорука швидкого накопичення даних про важливі події політичного, економічного і культурного життя країни. Швидке створення великих баз даних інформаційно-аналітичними центрами може використовуватися в процесі інформатизації, вільне користування такою базою буде корисним для спеціалістів і надасть змогу форсувати дослідження з важливих політико-економічних напрямів [332], зокрема й стосовно організації діяльності в БСІ на національному, регіональному та місцевому рівнях.

При цьому з метою забезпечення якісного результату бібліотечної інформаційно-аналітичної роботи доцільно брати до уваги такі режими вироблення управлінських рішень [335]:

- вирішення управлінських завдань стратегічного типу, пов'язаних, як правило, з перспективами розвитку;

- вирішення управлінських завдань оперативного, тактичного типу, орієнтованих на поточне організаційне і фінансово-ресурсне забезпечення виконання планів і проектів;
- вирішення надзвичайних, екстремальних управлінських завдань, пов'язаних з необхідністю запобігання й усунення наслідків впливу руйнівних природних чи техногенних факторів, виникненням і неконтрольованим розвитком нагальних соціально-політичних проблем і конфліктів.

Кожен із зазначених рівнів процесу управління потребує відповідної організації інформаційно-аналітичної підтримки, використання специфічних методик підготовки фактологічного матеріалу.

Так, стратегічний рівень вироблення управлінських рішень зумовлює виявлення основних тенденцій досліджуваного суспільного процесу протягом тривалого часу, їх аналіз і прогнозування. Обов'язковою умовою при цьому є розгляд і вироблення різних варіантів вирішення проблем, прогноз моделей та сценаріїв розвитку подій та ін.

Оперативний рівень потребує проведення моніторингових досліджень поточного стану соціально-економічних та суспільно-політичних процесів, вирішення завдань оперативного впливу на ситуацію, здійснення оперативного контролю заданого впливу і внесення відповідних корективів для успішного усунення проблем.

Вирішення надзвичайних, екстремальних управлінських завдань передбачає одночасне проведення постійного інформаційного моніторингу стану потенційно небезпечних природних, техногенних, соціально-політичних факторів, процесів, пов'язаних з організацією національної безпеки та ін., з'ясування закономірностей цих тенденцій на рівні, що забезпечує достовірність, об'єктивність відображення суспільних процесів та прогнозування їх виникнення і розвитку, надання рекомендацій щодо усунення наявних небезпек або ж відповідного матеріалу для розробки таких рекомендацій спеціалістами-експертами.

Як свідчить практика, інформаційно-аналітичний супровід процесу прийняття управлінських рішень поділяється на дві групи інформаційних завдань. Перша пов'язана зі збором і опрацюванням інформаційного матеріалу про стан об'єкта впливу.

Друга — зі здобуттям якісно нового знання про можливі шляхи, засоби та механізми досягнення певних (бажаних) результатів функціонування систем управління.

Якщо перша група завдань, зазвичай, вирішується завдяки оперативності, достовірності і релевантності інформаційного забезпечення, то друга потребує проведення додаткових досліджень та розробок, пов'язаних зі здобуттям нового знання.

З цієї точки зору в рамках першої групи інформаційних завдань здійснюється аналітико-синтетична переробка зібраних вихідних даних для отримання опрацьованої інформації як основи прийняття управлінських рішень. Досягнення цієї мети — це збір первинної інформації, її збереження, структурування, власне опрацювання (аналіз) і надання прийнятної форми для користування.

Оскільки управлінську інформацію варто розглядати як відбиття суспільної дійсності (зовнішньополітичного, економічного, суспільно-політичного, соціокультурного, екологічного становища тощо) в інформаційних потоках, то створений інформаційний ресурс має містити сукупність різних зібраних, систематизованих, опрацьованих повідомлень, зведень, даних про відповідні суспільні предмети, явища, процеси, відносини, які набувають ознак інформаційно-аналітичного продукту.

Головним моментом у цьому процесі слід назвати виокремлення релевантної інформації з величезного інформаційного потоку, що є досить трудомістким завданням і потребує значних зусиль. Зазвичай, це вирішується за допомогою відбору (селекції) інформації за певними ознаками, що відповідають заданим цілям, напряму, виду діяльності органу управління чи поставленим завданням замовників.

Таким чином, усі інформаційні завдання на цьому етапі складаються з пошуку, оцінки, відбору, аналізу, збереження і генерації інформаційно-аналітичного ресурсу, тобто інформації, що пов'язана з відображенням і вивченням різних процесів життєдіяльності суспільства.

Загалом інформаційні завдання даного рівня постають тоді, коли процес вироблення управлінського рішення потребує гранично точного, оперативного та повного аналізу первинної інформації. В інформаційному сенсі це пояснюється тим, що кожний наступний етап обробки інформації суб'єктивно змінює її і передає в узагальненішій формі. У результаті сприйнята проблемна ситуація може не завжди відповідати дійсності. Вирішення цього завдання потребує об'єктивного підходу до виявлення, аналізу й оцінки інформації, уважного її вивчення з метою за-

безпечення більшої повноти і достовірності в її підготовці [10; 129; 257; 265].

Інформаційні інтереси осіб, що приймають рішення в органах державного управління, визначаються колом питань їх компетенції, але практика свідчить, що в організації ефективного інформаційно-аналітичного обслуговування не можна обмежуватися лише запитом перших осіб на одержання інформації.

Збільшення обсягів різномірної інформації ставить перед інформаційними центрами, зокрема і бібліотечними закладами, завдання активного долучення до процесу змістовного інформаційного ресурсу [266], тобто не інформації взагалі (дані, повідомлення, довідково-бібліографічна інформація, реферативні матеріали тощо), а вироблення такого інтелектуально-інформаційного потенціалу, який має чітке функціональне призначення і швидко практичне використання в різних сферах життєдіяльності суспільства, також і в процесах управління. При цьому на сьогоднішньому етапі інформаційно-аналітичного супроводу процесу управління необхідно забезпечувати (продукувати) таким інтелектуально-інформаційним ресурсом, який би максимально сприяв ефективному управлінню БСІ на всіх рівнях. Останні, з точки зору організації інформаційно-аналітичної діяльності, визначаються [262]:

- кількісним та якісним складом суб'єктів;
- типом самоорганізації цього рівня інформаційної діяльності, ступенем його централізації (децентралізації);
- співвідношенням економічних та адміністративних (неекономічних) механізмів регулювання діяльності суб'єктів цього рівня;
- особливостями відносин між суб'єктами (відносини ієрархії, рівності тощо);
- швидкістю реакції суб'єктів на вплив зовнішніх чинників, ступенем мобільності (інертності) цього рівня організації інформаційної діяльності в цілому;
- обсягами, ступенем різноманіття та складності потоків інформації, що функціонують на цьому рівні ієрархії;
- потенційними можливостями суб'єктів цього рівня ієрархії в царині збору, переробки, зберігання та передачі інформації. Причому організація інформаційно-аналітичної діяльності на певному рівні ієрархії управління БСІ характеризується і тим, що:
 - спрямована передусім на забезпечення життєдіяльності суб'єктів цього рівня;

- пов'язана з інформаційно-аналітичною діяльністю на вищих і нижчих рівнях ієрархії через систему прямих і зворотних зв'язків;
- певним чином впливає на організацію інформаційно-аналітичної діяльності нижчого рівня ієрархії (у свою чергу, її ефективність на цьому рівні залежить від ефективності організації інформаційно-аналітичної діяльності нижчого рівня БСІ).

Усе це зумовлює необхідність спрямування зусиль на вдосконалення, корегування, стимулювання розвитку системи бібліотечного інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління БСІ завдяки постійному контролю за станом інформаційних потоків, відстеженню актуальності та якості інформації (знань) у них, здійсненню її селекції. Це буде сприяти зменшенню навантаження сучасного інформаційного середовища на діяльність владних структур, які мають обмежені можливості (недостатній досвід, кваліфікованих працівників, брак часу тощо) та забезпеченню практично-цінною інформацією для стимулювання ефективного управління БСІ.

До цього відноситься також «творення власного інформаційно-аналітичного продукту, синтезованого на базі використання наявних інформаційних масивів за принципом «інформація — на базі інформації» інформаційно-аналітичних матеріалів» [108], що набувають функціональних якостей, які сприяють управлінському процесу.

На цьому етапі постає необхідність вирішення другої групи інформаційних завдань, які пропонує методика інформаційно-аналітичної діяльності. У зв'язку з цим робота зводиться до вироблення такого інтелектуально-інформаційного ресурсу, який не лише описує події в хронологічній послідовності, а інформацію у вивченні процесів функціонування в найширшому соціокультурному контексті. У результаті здійснюються дослідження, здобуваються нові знання про те, під впливом яких суспільних ідей, концепцій чи поглядів формувалося уявлення про об'єкт управління. Важливо правильно визначити зміст проблеми, обставини і причини, що її зумовлюють джерела позитивного вирішення, прогресивне і суспільне значення здобутих у процесі дослідження знань. Здійснення глибокого аналізу ситуації в досліджуваній сфері, виявлення перспективних і стратегічних напрямів її розвитку — це саме ті факти, подальше

вивчення яких дозволить вийти на інший рівень понять, спрогнозувати майбутнє.

На цьому етапі проведення аналітичних досліджень, які б характеризувалися високим ступенем значущості для оптимізації управлінського рішення на національному рівні організації діяльності БСІ, важливими елементами інформаційно-аналітичної роботи є:

- цільовий системний аналіз суспільних процесів у режимі реального часу;
- прогноз динаміки впливу різних чинників на них;
- розробка механізмів і технологій впливу на зовнішні і внутрішні фактори;
- доведення розробок і проектів до суб'єктів управління та контроль за їх упровадженням і практичною значущістю і, у разі необхідності, визначення механізмів корегування методів досягнення конкретної мети тощо.

У цьому напрямі організацію інформаційно-аналітичного забезпечення в системі бібліотечного обслуговування необхідно пов'язувати з новим розумінням функцій і завдань аналітичної діяльності, а також зі зміною технологій її здійснення [335]. Універсальність провідної соціальної функції аналітики полягає в продукуванні нового знання на основі переробки інформації з метою оптимізації процесу прийняття рішень.

Аналітичні матеріали не тільки висвітлюють суспільно-політичні, економічні, соціокультурні процеси в країні та за її межами, події і факти, а й інтерпретують їх зміст, пояснюють закономірності реалій. Вони мають популяризувати свіжі ідеї, утілені часто у різних варіантах доповідей і проектів реалізації політичних рішень, важливих для суспільного життя, пропозиціях, довгострокових планах, попередженнях, припущеннях, статистичних викладеннях з різним рівнем аналітичного, теоретичного обґрунтування, алгоритмах конкретних дій тощо.

Вивчення стану соціально-економічної, політичної, культурної сфер здійснюється на основі регулярного спостереження за інформаційними потоками, що циркулюють у системі документальних комунікацій. У зв'язку з цим для підвищення якості аналітичних досліджень застосовують технології інформаційного моніторингу, який на сьогоднішній день став одним із найважливіших елементів інформаційно-аналітичної діяльності [106].

Моніторинг функціонування соціальних систем управління здійснюється з метою дослідження дійсного стану справ, вияв-

лення сприятливих перспектив їх розвитку, а також глибокого аналізу ситуації в суспільній сфері, що перебуває в полі дослідження.

Необхідність упровадження моніторингу в системі інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських структур БСІ всіх трьох рівнів зумовлена принципово новими завданнями, що постають перед системою управління бібліотечно-інформаційною сферою, такими як:

- оперативний аналіз поточних суспільних процесів і прогноз майбутнього;
- підвищення гнучкості в діяльності органів управління в результаті розширення їх поінформованості;
- зростання оперативності реагування на зміни, що відбуваються в БСІ та зовнішньому середовищі.

Тому доцільно характеризувати інформаційний моніторинг як постійний процес періодичних і комплексних досліджень, а також контроль за станом соціальних систем з метою виявлення і запобігання небажаним факторам різних негативних проявів. Використання сучасних інформаційних технологій надає змогу представити інформаційний потік у як цілісну картину і на цій основі розробити інструмент оцінки, сформувати інформаційну базу для прийняття управлінських рішень.

Структуровані дані, отримані під час моніторингу, використовують для підготовки аналітичних і оглядових матеріалів з актуальних питань для органів державного управління. Прикладом створення різноманітних інформаційно-аналітичних продуктів з використанням інформаційного моніторингу може слугувати організація роботи СІАЗ НБУВ [335], що готує для владних структур інформаційно-аналітичні матеріали, в яких проаналізовано та висвітлено найактуальніші події суспільного життя в економічній, політичній, соціальній сферах, питання державотворчого процесу в Україні та ін.

У підвищенні якості інформаційно-аналітичного забезпечення управління БСІ, як і будь-якої галузі, важливе значення приділяється інтеграції творчості й інтелекту людини з метою реалізації евристичних підходів для виробництва інтелектуально-інформаційних ресурсів [265]. Інформація і знання в поєднанні з інтелектуальними здібностями людини виконують свою соціально прогресивну функцію, постійно вдосконалюються, спрямовуються на створення нового знання [137].

Таким чином, з метою забезпечення якості інформаційно-аналітичних досліджень для ефективності прийняття управлінських рішень важливе значення слід приділяти професіоналізму аналітика, складовими якого є специфічна особистісна обдарованість, сукупність властивостей інтелекту, розвиннена інтуїція, системне мислення, психологічна стійкість до стресів інформаційного генезису (здатність продуктивно діяти в умовах невизначеності, неповноти, надлишку, дефіциту, суперечливості інформації тощо) [10; 129; 137; 265].

Серед цих внутрішніх факторів також варто назвати теоретичний і практичний досвід, що є специфічним способом людського пізнання дійсності. Симбіоз теоретичного знання і практичного досвіду важливий тим, що він надає фундаментальні орієнтири, необхідні для подальшого здійснення аналітичних досліджень суспільних явищ та надання цим процесам ґрунтовного пояснення і рекомендацій щодо усунення небажаних проблем.

Мислення практиків пов'язують з їхніми здібностями до розуміння соціальних процесів у контексті складної системи суспільних відносин, з постійним переосмисленням існуючих у професійній свідомості уявлень. У зв'язку з цим для підвищення рівня професіоналізму аналітиків необхідно розвивати природний інтелект, опновувати нові прийоми мислення, не так твердо обмежені нормами і стереотипами, розвивати творче, образне і модельне мислення; виявляється перспективним використовувати інтуїцію, інтелект і кмітливість людини та ін., незважаючи на те, що при сучасній комп'ютеризації зростає ступінь формалізації мислення. Способи реалізації цих вимог — займатися безперервною самоосвітою.

У процесі розгляду багаторівневості організації інформаційно-аналітичної діяльності, виникає необхідність внутрішньо-функціонального розподілу праці, чітко вибудованого технологічному ланцюга. Він має з такі складові:

- збір, опрацювання і пошук інформації (цей етап може передбачати здійснення постійного різнобічного інформаційного моніторингу ситуацій, відстеження стану і виявлення нових проблем у всіх сферах життєдіяльності, формування інформаційного фонду з широким спектром матеріалів з різних проблем та ін.);
- підготовка аналітичних продуктів;

- аналітичний супровід тих чи інших проектів, управлінських рішень (оперативне надання альтернативних варіантів вирішення завдань управління, підготовлених з використанням методик, технологій, опосередковане залучення як власних, так і сторонніх незалежних експертів).

Організаційні засади інформаційно-аналітичних організацій структуруються таким чином, щоб забезпечити органам влади повну картину становища у сфері управлінського інтересу — від збору інформації для аналітичних досліджень до надання середньо- і довгострокових прогнозів, науково обґрунтованих рекомендацій тощо. Очевидним стає те, що інформаційно-аналітичне забезпечення управління БСІ на всіх рівнях має складатися з взаємопов'язаних інформаційних, аналітичних, прогнозних та експертних підрозділів.

Найвища ефективність аналітичної діяльності при цьому досягається у тому разі, якщо відбувається консолідація висококваліфікованих спеціалістів у спеціалізовані команди, що опанували цільові, вироблені під певний тип завдань інтелектуальні й інформаційні технології.

Розділ 3. Ресурси інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеках

3.1. Інформаційні ресурси

В умовах переходу до інформаційного етапу розвитку суспільства роль бібліотечних установ як виробничої системи, що вирішує завдання аналітичної обробки інформаційних потоків, ефективність використання інформаційних ресурсів, невпинно зростає. Це зумовлено тим, що продукована в суспільстві інформація має бути якісною, оперативною і відповідати потребам розвитку суспільства. Якість нової інформації визначається адекватністю відображених процесів дійсності в зіставленні зі змістом напрацьованих раніше, перевірених практикою інформаційних ресурсів. Традиційно такі ресурси зберігаються в бібліотечних, архівних, музейних установах, а також у сховищах, базах даних установ та колективів, що займаються виробництвом інформації. Вони використовуються в суспільному виробництві інформації, в процесі навчальної діяльності та для інформаційних обмінів і використання на інформаційних ринках. Тому актуалізується питання вдосконалення методик розширення доступу всіх категорій користувачів до наявних інформаційних ресурсів, використання останніх з метою виробництва інформаційно-аналітичної продукції.

Термін «інформаційні ресурси» став широко використовуватися в науковій літературі після опублікування у середині 1980-х рр. відомої монографії Г. Громова «Національні інформаційні ресурси: проблеми промислової експлуатації» [120]. Нині цей термін широко застосовується поряд із такими поняттями як матеріальні, енергетичні і трудові ресурси (саме поняття «ресурс» визначається як запас, джерело чого-небудь). Однак і нині термін «інформаційні ресурси» не має однозначного тлумачення, незважаючи на те, що це поняття є одним із ключових у проблемі інформатизації суспільства. Зокрема, одним із найпоширеніших є таке визначення: інформаційні ресурси — це сукупність інформації, що використовується в усіх сферах людської діяльності: виробництві, науці та техніці, управлінні суспільством, яка спеціально організована й оброблена. Законом України «Про Національну програму інформатизації» інформаційний ресурс

визначається як сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо).

Труднощі полягають у тому, що термін «інформаційний ресурс» тісно пов'язаний з такими фундаментальними, але недостатньо чітко визначеними поняттями, як «знання», «інформація», «інформаційний процес», «когнітивний процес». Тому однією з найважливіших проблем соціальної інформатики є проблема розкриття сутності інформаційного ресурсу як форми представлення знань, його ролі в соціальних процесах, а також визначення і дослідження закономірностей формування, перетворення і поширення різних видів інформаційних ресурсів у суспільстві.

Для вирішення цієї проблеми, на думку К. Коліна [243], необхідні не лише нове розуміння інформаційних процесів у суспільстві, але і нові підходи до розуміння процесів формування знань.

Необхідно відзначити, що нині в когнітології і теорії інтелектуальних систем прийнято розрізняти такі основні види знань:

- понятійні знання, які розкривають зміст понять і термінів, використовуваних у певній сфері людської діяльності;
- конструктивні знання, що дозволяють зрозуміти конструкцію (тобто пристрій) тих або інших об'єктів природи і суспільства, а також принципи їх функціонування;
- процедурні (алгоритмічні) знання, які визначають послідовність дій для досягнення певних цілей або ж раціональної реалізації тих або інших процесів;
- фактографічні знання, які являють собою деякі факти, справедливості яких доведена теоретичним або експериментальним способом [14; 48; 78; 79 243; 359; 360; 435; 474–476].

У сучасному суспільстві вищезазначені види знань мають декілька різних форм. При цьому інформаційні ресурси являють собою лише одну з можливих форм представлення знань, хоча і досить важливу, але далеко не єдину. Тобто існує ще кілька форм представлення знань у суспільстві, які перебувають поза рамками інформаційних ресурсів. Насамперед це упредметнені знання, представлені в формі всіх об'єктів техносфери, яка штучно створена людиною в результаті розвитку цивілізації. Адже знання про конструкцію і принципи функціонування багатьох з цих об'єктів можуть бути збережені і передані наступним поколінням і без їх документування на паперових або ж електронних носіях, як це відбувалося на ранніх етапах розвитку історії

людства. Цей метод передачі знань активно використовується в суспільстві понині. Свідченням цьому є міжнародні, національні і регіональні виставки досягнень.

Інша форма представлення знань у суспільстві — це так звані «живі знання», що виражаються в знаннях, досвіді і професійній кваліфікації людей. Специфіка цієї форми представлення знань полягає в тому, що їх носіями є живі люди, а місцем збереження — людська пам'ять. Для використання цих знань і представлення їх у формі інформаційних ресурсів суспільства використовуються спеціальні методи. Необхідно при цьому зазначити, що соціальні аспекти означеної проблеми полягають не лише в тому, щоб створити в суспільстві відповідні умови, що стимулювали б носіїв живих знань до їх відчуження і фіксації у формалізованій формі, придатному для широкого соціального використання. Винятково важливо забезпечити збереження і розвиток у суспільстві живих знань, запобігти від'їзду фахівців в інші, розвиненіші країни світового співтовариства.

З урахуванням вищезазначеного Ю. Канигін запропонував таке визначення: «Інформаційний ресурс — це знання, представлені в проектній формі». Тобто інформаційні ресурси суспільства це та частина наявних у суспільстві знань, що вже відчужена від своїх творців і матеріалізована у формі документів, комп'ютерних баз даних і знань, алгоритмів і програм автоматизованих пристроїв, а також творів науки, літератури і мистецтва. Таким чином, згідно з К. Колінім, інформаційні ресурси — це знання, підготовлені для доцільного соціального використання [236].

Іншими словами, поняття «інформаційні ресурси суспільства» в цьому разі не містить тієї частини суспільних знань, що ще не відділена від їх живих носіїв — членів даного суспільства — характеризується рівнем освіти, виховання і професійної кваліфікації людей.

Розглянемо [236] особливості інформаційних ресурсів:

1. Ці ресурси, на відміну від інших (матеріальних) ресурсів, практично невичерпні. З розвитком суспільства і зростання споживання знань їх запаси не зменшуються, а зростають (на відміну, наприклад, від запасів сировини й енергії).

2. Інформаційні ресурси в міру свого використання не зникають, а зберігаються, навіть збільшуються (завдяки конструктивній трансформації, отриманню повідомлень з урахуванням досвіду, «місцевих» умов).

3. Інформаційні ресурси — не самостійні; самі по собі вони мають лише потенційне значення. Тільки поєднуючись з іншими ресурсами (досвід, праця, кваліфікація, техніка, енергія, сировина), інформаційні ресурси стають рушійною силою.

4. Ефективність застосування інформаційних ресурсів пов'язана з ефектом непервинного (повторного) виробництва знань. Тобто, інформаційна взаємодія дозволяє здобути нове знання ціною значно менших витрат, порівняно з витратами праці енергії, часу на його пряме генерування.

5. Інформаційні ресурси є формою безпосереднього (прямого) долучення науки (зокрема теоретичних досліджень) до складу продуктивних сил. Якщо в індустріальному суспільстві наука є «опосередкованою» продуктивною силою: посередниками слугують машини, нові препарати і матеріали; то в новому інформаційному суспільстві наука, крім того, виступає і безпосередньою продуктивною силою. Це реалізується саме у формі інформаційних ресурсів.

6. З вищевказаним пов'язана й особлива «сила» інформаційних ресурсів, радикальний характер її дії, коли продуктивність праці підвищується не на відсотки, а на порядки — у 10–100 і більше разів (як, наприклад, у процесі переходу до телематичних виробничих систем, основою функціонування яких є інформаційні зв'язки).

Разом з тим слід відзначити, як підкреслює В. Кушерець [266], необхідність трудових і матеріально-енергетичних витрат під час створення, передачі, використання інформаційних ресурсів. Ці витрати пов'язані з матеріальними носіями інформаційних ресурсів, а також з розподілом, передачею, кодуванням знань у процесі їх перетворення в інформаційні ресурси.

За умов, коли інформаційна сфера стає одним з вирішальних факторів на шляху інтелектуалізації суспільного виробництва, держава керує процесом інформаційного виробництва та забезпечення доступу суспільства до інформаційних продуктів, без яких воно не може нормально розвиватися. Про це свідчать численні законодавчі акти, прийняті в різні роки в Україні: «Про інформацію» (1992 р.), «Про науково-технічну інформацію» (1993 р.), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1993 р.), «Про захист інформації в автоматизованих системах» (1994 р.), «Про інформаційні агентства» (1995 р.), «Про національну програму інформатизації» (1998 р.), «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (2000 р.) та ін.

Бібліотеки відіграють важливу роль у процесі створення вітчизняного інформаційного простору. У найближчій перспективі вони можуть бути досвідченими посередниками між безмежним потоком інформації і користувачем. Це надасть можливість бібліотекам органічно вбудуватись у світову та національну інформаційні системи. З іншого боку — забезпечити вільний та швидкий доступ до інформації численним користувачам, створити умови для виробництва нових інтелектуальних продуктів [67].

Долучення інформаційних ресурсів до процесу інформаційно-аналітичної діяльності характеризується тим, що для управлінської сфери, політики й економіки, важливим є не стільки своєчасне ознайомлення з первинною інформацією, скільки випереджальне виявлення проблемних ситуацій і прогноз розвитку подій. Необхідність в отриманні такої інформації зумовлена переходом владних структур до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до вирішення проблеми в цілому на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем [409].

Для ефективного застосування національних інформаційних ресурсів необхідне вдосконалення відповідних методик згідно зі специфікою сьогодення. Серед основних напрямів цієї діяльності — уніфікація інформаційних ресурсів за формою їх вираження, відповідно до вимог сучасності — оцифрування інформаційних масивів на всіх наявних видах носіїв, розвиток кооперації інформаційних фондів, баз даних, удосконалення методів управління цими масивами, налагодження суспільно доступної інформації про їх зміст, підготовка інформаційними працівниками відповідних ресурсів для найзручнішого використання замовником, удосконалення дистанційних форм обслуговування користувачів як перспективний напрям розвитку й організації використання інформації, вдосконалення діяльності електронних бібліотек та інших форм відкритого доступу до інформаційних ресурсів, удосконалення системи правового забезпечення використання вітчизняних інформаційних ресурсів України і в глобальному інформаційному просторі. Розвиток цієї діяльності здійснюється в інтересах українського суспільства і потребує усвідомленої державної підтримки. У процесі суспільних перетворень у сучасній Україні принципових змін зазнала вся система наповнення

загальноукраїнських соціальних інформаційних баз, змінилися значною мірою і їх функції в суспільстві.

Усе це потребує наповнення соціальних комунікацій і відповідних інформаційних баз новою, сучасною інформацією, створення системи нових баз, налагодження принципово нової системи каналів зв'язку між базами і глобальним інформаційним простором, організації нових структур, що спеціалізуються на обробці, збереженні, аналізі і поширенні інформації, підготовці кадрів — інформаційних працівників різних спеціальностей. Це насамперед покладає нові завдання на систему бібліотечних установ, наукових та інших центрів зберігання інформації загальносуспільного значення і, відповідно, має знаходити постійну підтримку держави.

В останні десятиліття значно зросла потреба у використанні інформації всіх рівнів складності в управлінських структурах, які в нових умовах мали приймати самостійні, точні і ефективні рішення. Нової організації інформаційного забезпечення потребували ринкові реформи. У зв'язку з демократичними перетвореннями в суспільстві, швидкою розбудовою численних політичних партій, виникненням значної кількості інших громадських організацій зростають їхні інформаційні запити, формуються інформаційні бази цих структур і, відповідно, розвивається інформаційний ринок.

Нині зі зростанням запитів на інформацію в період переходу до постіндустріального інформаційного суспільства, із залученням до неї дедалі ширшого кола громадян постає необхідність удосконалення загальносуспільних інформаційних центрів, бібліотечних закладів, залучення до роботи в них кваліфікованих інформаційних працівників. Такі заклади мають стати посередниками між виробниками і користувачами інформації, між наявним у суспільстві інформаційним ресурсом і соціальною структурою, що на ньому базується. При цьому бібліотечні заклади відповідатимуть вимогам сьогодення, успішно виконуватимуть роль основних елементів інфраструктури з управління інфоресурсами суспільства за таких умов, якщо [108]:

- 1) їх техніко-технологічна база забезпечуватиме можливість управління електронними потоками інформації;
- 2) вони зможуть ефективно працювати в глобальному інформаційному просторі, відбираючи необхідну українському суспільству інформацію;

- 3) стануть центрами надійного збереження нової електронної і переведеної з інших носіїв інформації, структурованої і надійно керованої;
- 4) переведена в електронну форму інформація з фондів бібліотек вводитиметься в активний обіг, створюючи єдині масиви з новою, утворюючи напрацьовані поколіннями традиції інфотворення;
- 5) завдяки планомірному комплектуванню фондів новою інформацією будуть відновлені і зміцнені внутрішні міжгалузеві зв'язки, що сприятимуть удосконаленню всієї системи інформаційних баз суспільства;
- 6) бібліотечні заклади, активізуючи роботу з дистанційного обслуговування користувачів, відпрацьовуватимуть технології, що забезпечать підвищення ефективності використання інформації, зокрема й через адаптацію до потреб замовника, з урахуванням специфіки його сприймання, за аналогією з процесами спілкування;
- 7) бібліотечні заклади розпочнуть процес входження на інформаційні ринки як повноправні суб'єкти, що може мати для них не лише фінансове значення. Адаптований ринок — певний індикатор будь-якої діяльності;
- 8) бібліотечні заклади як загальносуспільні інформаційні центри стануть також центрами передового досвіду, наукової думки, просвіти й освіти для категорій громадян, котрі долучаються до сучасних інформаційних технологій та вводять їх у свій спосіб життя.

Процеси інформатизації діяльності людини, створення глобальної інформаційної мережі Інтернет істотно вплинули на діяльність бібліотек, яким в інформаційному суспільстві приділяється особлива роль. Повсякчас маючи справу з актуалізацією інформаційних процесів, суспільство дедалі більше усвідомлює необхідність існування соціальних інформаційних центрів для концентрування, структурування і підготовки до використання інформації. З місця зберігання книжкової продукції бібліотеки трансформуються в сучасні науково-інформаційні центри й посідають одне з найважливіших місць у його соціокомунікативній діяльності. Вони спрямовують свої зусилля на структурування, використання й надання інтегрованих знань, створення інформаційних послуг і продуктів, що є результатом аналізу та впорядкування інформації [108].

За наявності Інтернету, глобальних комп'ютерних мереж, коли читач має можливість отримувати інформацію з будь-яких куточків світу, бібліотека стає необхідною для аналітичної обробки інформації. Маючи у своєму розпорядженні комунікаційні канали, автоматизовані інформаційно-бібліотечні системи, гармонійно поєднуючи традиційні й сучасні електронні ресурси, бібліотеки набувають можливість збагачувати асортимент інформаційних продуктів у системі сучасних соціальних комунікацій, зокрема науково-аналітичними матеріалами [68, с. 259].

Можливості використання Інтернету у вітчизняних бібліотеках здебільшого поки що розглядаються в межах традиційно сформованої бібліотечно-бібліографічної практики, зокрема в таких її напрямках, як одержання бібліографічної, повнотекстової чи довідкової інформації. При цьому Інтернет надає можливість виконувати цю роботу якісніше.

Разом з тим в інформаційній галузі розвиваються можливості для розширення діяльності сучасних бібліотек. По-перше, в суспільстві зростає попит на інформацію, орієнтовану на вирішення конкретних завдань, тематичний відбір інформації з різних джерел з подальшим її аналізом і аналітичною обробкою.

По-друге, Інтернет як децентралізований віртуальний простір дозволяє впроваджувати нові форми організації праці, відбувається стрімкий процес диверсифікації інформаційних продуктів і послуг, бібліотеки ініціюють нові види інформації — створюють у мережі веб-сайти, веб-портали.

При цьому бібліотеки розвивають нові виробничі функції, які їм раніше не були притаманні. Важливим етапом в їх роботі стає створення спеціальних підрозділів з виробництва власних інформаційно-аналітичних продуктів [68]. При цьому зауважимо, що за допомогою сучасних інформаційних технологій українські бібліотеки намагаються поєднувати традиційні і нові електронні ресурси, стають важливим суб'єктом світового інформаційного простору. У зв'язку з цим вони виконують дві основні функції: забезпечують інформаційну взаємодію між різними суб'єктами інформаційного простору й оберігають користувачів від масиву зайвої інформації, сприяючи ефективному використанню здобутих знань. Завдяки інформаційному Інтернет-середовищу, проекти якого відкриті для вільного доступу, бібліотеки мають можливість надавати свої матеріали одночасно тисячам дослідників у різних країнах світу, водночас — розши-

рили свої можливості у сфері якісного комплектування новими ресурсами.

Відомо, що специфіка інформаційно-аналітичної діяльності полягає в тому, що вона є елементом системи й процесу управління. Тому така діяльність є переважно прикладною, а не теоретичною, у ній переважають обмеження в часі з підготовки матеріалів, їх повноти, достовірності, обґрунтованості, відповідальності авторів. Тому основна увага приділяється не стільки глибини й оригінальності опрацювання проблем, скільки їх оперативності й ефективності [304; 400].

Загалом, в інформаційно-аналітичній діяльності особливого значення набувають систематичність визначення питань, що виникають у процесі базової діяльності споживача інформації, їх аналіз та прогнозування тенденцій розвитку [409]. Саме орієнтація на передбачення, виявлення тенденцій розвитку ситуації зумовлюють переважне застосування різних аналітичних методів опрацювання інформації: інформаційний аналіз, джерелознавчий, ситуаційний, контент-аналіз тощо. Передбачення варіантів розвитку ситуації потребує узагальнення відомостей та їх оцінки, тобто використання методів узагальнення, абстрагування, моделювання. Для створення інформаційних документів такого напрямку інколи необхідно здійснити самостійне соціологічне, статистичне, маркетингове дослідження.

Результатом аналітичної діяльності будуть такі вторинні документи, що є інформаційною моделлю не первинного документа, а моделлю проблеми. Такі інформаційні документи містять так зване вивідне знання (висновки, рекомендації, прогнози). Це, насамперед, огляди, щорічні доповіді, аналітичні довідки. Різновидами оглядової інформації є також інформаційні релізи, підготовка яких потребує аналізу первинної інформації, її поділу на основну та надлишкову, відкриту та конфіденційну, головну та периферійну [70; 36-39; 268; 409].

Таким чином, для інформаційно-аналітичних структур бібліотек джерелами інформації є загальнодержавні й іноземні видання, регіональна преса, газети політичних партій, громадських організацій, Інтернет-видання. При цьому найуніверсальніші джерела інформації — це сайти інформаційних агентств, сайти електронних періодичних видань та багато інших. Інформація на цих сайтах систематизована за рубриками: аналітика, новини в Україні і світі, політика, економіка, новини з регіонів, кримінал, культура тощо. Однак за умов постійно зростаючих

обсягів інформації головною проблемою в процесі підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів став відбір інформації. З причини того, що та сама інформація може бути представлена в різних джерелах, вона може бути неперевіреною, поверховою, кон'юнктурною, а відомості, що містяться в ній, застарілими. Тому під час підготовки огляду аналітики мають зважати та враховувати тип видання, політичну спрямованість та економічну зацікавленість його власників тощо. Достовірність інформації визначається через порівняння її в різних джерелах.

Варто відзначити зручність та перевагу використання інформації в електронній формі [41, с. 311]. Так, Інтернет виводить на новий рівень можливості дистанційних форм користування інформацією. Існує думка, що одержання інформації через Інтернет з поступовою трансформацією суспільства в інформаційне становить серйозну альтернативу традиційним методам користування інформацією.

Використання Інтернету дозволяє забезпечити високий рівень оперативності випусків (сайти «павутини» швидше за друковані ЗМІ реагують на будь-які події у світі та в Україні); об'єктивність матеріалів, які готуються на основі вивчення полярних точок зору щодо соціальних, політичних та економічних явищ, широкий діапазон використаних веб-ресурсів з будь-якої проблеми.

Крім цього, нині більшість друкованих регіональних періодичних видань мають електронні версії, що надають можливість оперативніше використовувати інформацію з регіонів.

Серед найбільше затребуваних дистантних форм доступу до бібліотечного інформаційного ресурсу — електронні бібліотеки, міжбібліотечний абонемент, електронні каталоги, електронні повнотекстові копії, електронні версії аналітичних матеріалів, орієнтованих на задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади всіх рівнів, громадських організацій, економічних структур, наукових працівників, електронні версії тематичних та видових збірань публікацій тощо [41].

Дистанційні форми доступу до інформації базуються на активному використанні інформаційних і комунікаційних технологій, пропонуючи комунікацію в найрізноманітніших формах переважно з використанням електронної пошти й Інтернету. Вони надають змогу максимально оперативно забезпечити зв'язок між користувачем та потрібною йому інформацією.

Після збору необхідної інформації в процесі підготовки інформаційно-аналітичного продукту перед аналітиками постають декілька основних завдань [129; 257; 265; 299]:

- фільтрація суб'єктивних факторів і другорядної інформації;
 - додатковий збір інформації з історії виникнення проблеми та її розвитку, аналоги і варіанти її вирішення;
 - аналіз варіантів вирішення проблеми та їх можливе взаємовиключення або поєднання;
 - прогноз подальшого розвитку ситуації за різних умов;
 - розроблення переліку стратегій реалізації рішення, визначення сукупності дій, необхідних для досягнення поставленої мети;
 - оцінка ступеня ризику в разі несприятливого розвитку подій.
- За результатами проведеного аналізу постає сукупність висновків та гіпотез.

Що стосується жанрів написання аналітичних матеріалів, то найпопулярнішими є огляди, статті, коментарі тощо. При цьому, особливу зацікавленість викликають оперативні економічні й політичні прогнози, рейтинги [41].

У цілому жанри, які використовуються в написанні інформаційно-аналітичних продуктів, фактично не відрізняються від жанрів матеріалів друкованих ЗМІ. Разом з тим певні відмінності існують у формі подання інформації, яка зумовлюється специфікою джерел та інформаційних технологій.

Подання матеріалу як у друкованій, так і електронній формі може залежати від потреб і вимог замовника. Але нині можна говорити про очевидні тенденції [41].

Одна з них — поступове переорієнтування замовників на продукцію в електронній формі. Використання Інтернету, веб-технологій надає такі переваги, як оперативність, що визначається можливістю негайного опублікування інформаційно-аналітичних матеріалів, а також доставки їх замовнику; відсутність потреби в тиражуванні; необмежена кількість читачів сайту; порівняно низька собівартість; доступ до архіву; зручність пошуку та збереження інформації; різноманітні форми зворотного зв'язку. Саме тому деякі аналітичні матеріали бібліотек виставляються на сайтах.

Ефективне використання інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек традиційних носіїв інформації в поєднанні з Інтернет-ресурсами дозволяє повніше задовольняти інформаційно-аналітичні запити суспільства, використовувати актуальну інформацію в режимі он-лайн, що підвищує її цінність для замовника.

3.2. Організаційно-технологічні та методичні ресурси

Останнім часом відбулися значні зміни в організаційно-технологічній сфері діяльності бібліотек. Результатом розвитку системи суспільних запитів стали становлення й розвиток бібліотечного інформаційно-аналітичного виробництва, виникнення його нових форм — бібліотечних систем, основаних на розгалужених каналах зв'язку; електронних бібліотек, які на ринку інформаційних продуктів і послуг поступово стають конкурентами для інших його суб'єктів; спеціальних інформаційно-аналітичних служб, діяльність яких основана на використанні як бібліотечних фондів, так і ресурсів світової інформаційної мережі. Усі ці процеси сприяють створенню комфортного інформаційного середовища для користувача, активізують співробітництво бібліотечних установ [67].

Проблеми загострення потреби людини в необхідній для сучасного розвитку інформації та бібліотеки як центру інформаційно-аналітичного виробництва постійно привертають увагу дослідників [122].

Зміни в роботі бібліотек під впливом активної комп'ютеризації, впровадження автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем, використання сучасних засобів комунікації сприяли диференціації та урізноманітненню бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту. Останній же забезпечив збільшення доступності інформації.

Під впливом сучасних інформаційних технологій бібліотека перетворилася на складний виробничий комплекс, що об'єднує:

- інформаційні ресурси;
- безпосередньо виробничий процес, який надає можливість створювати інформаційні ресурси нової якості;
- інформаційну продукцію та інформаційну послугу, що є результатом функціонування бібліотеки.

Важливим каталізатором розвитку бібліотечно-інформаційного виробництва стало виникнення Інтернету, доступ до якого кардинально розширив джерельну базу бібліотек, незалежно від місця розташування й фінансових можливостей, оскільки надав можливість використання всіх розміщених у мережі бібліографічних, довідкових та енциклопедичних видань, електронних каталогів зарубіжних бібліотек, повнотекстових баз даних, матеріалів сайтів органів державної влади всіх рівнів,

електронних ЗМІ та ТРК, партійних та громадських організацій, провідних інформаційних агентств тощо [67, с. 23].

Нині обслуговування користувачів набуло комплексної спрямованості. Традиційне бібліографічне інформування здійснюється в електронному режимі. За допомогою електронної пошти бібліотеки отримують запити на інформаційне обслуговування та надсилають респондентам підготовлені інформаційно-аналітичні продукти. Ресурси Інтернету використовують співробітники бібліотек під час комплектування своїх фондів. Використання пошукових систем забезпечує вищий рівень ефективності роботи навіть невеликих бібліотек.

Маючи у своєму розпорядженні комунікаційні канали, автоматизовані інформаційно-бібліотечні установи, насамперед великі, галузеві і регіональні, вже нині мають можливість збільшувати спектр бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів і послуг, підвищуючи таким чином ефективність використання фондів, уведення їх до суспільного обігу. Цьому сприяють і вдосконалення організаційної структури бібліотек, створення спеціальних підрозділів, таких як Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) [75], подібних структур у деяких інших бібліотеках.

Робота СІАЗ характеризується:

- адресністю інформації (орієнтація на конкретні категорії користувачів і цільові установки);
- оперативністю надання інформації, стислими термінами задоволення запиту;
- можливістю багатоаспектного пошуку інформації;
- надійністю даних, що надаються (терміни їх актуалізації, достовірність джерел інформації);
- аспектною охоплення теми, проблеми в межах основної і суміжних галузей знань і практичної діяльності;
- можливістю машинної обробки й поширення інформації;
- компактністю повідомлення;
- захищеністю від несанкціонованого доступу і впливу;
- надійними умовами зберігання (для інформаційних продуктів) тощо.

Усе це надає можливість якісно підвищити рівень аналітичної і управлінської діяльності органів державної влади на основі використання сучасних інформаційних технологічних рішень, налагодити тактичну й стратегічну аналітику на якісно новому рівні.

Крім того, СІАЗ є чи не єдиною в Україні інформаційно-аналітичною структурою, яка надає послуги з моніторингу регіональної преси й інформаційно-аналітичні продукти, створені на його основі.

Також СІАЗ часто працює з друкованими версіями газет, що дозволяє долучати до моніторингу всі рейтингові видання в кожному регіоні країни. Тоді як системи індексного моніторингу, що працюють з електронними версіями видань, об'єктивно здатні охопити тільки до 20% регіональної преси. Опрацьовані матеріали систематизуються і накопичуються у відповідних базах даних, які надають можливість формувати і підтримувати електронні досьє з найрізноманітнішої тематики, зокрема в режимі ретроспективного запиту.

Крім того, оперативне інформування доповнюється аналітичною обробкою центрального та/або регіонального масиву інформації стосовно теми, що цікавить замовника. Кількість і характер інформаційних продуктів не є постійною величиною. Вони регулярно змінюються залежно від запитів споживача.

У цілому ж СІАЗ виробляє широку номенклатуру інформаційних продуктів, спрямованих на задоволення потреби керівників і управлінців вищої ланки в отриманні оперативної, системної і достовірної інформації з проблем, що їх цікавлять.

Звичайно, пріоритети в діяльності СІАЗ постійно змінюються, що зумовлено трансформацією суспільно-політичної ситуації в українському суспільстві та, відповідно, зміною першочергових інтересів владних інституцій. Так, на початку 1990-х рр. основним об'єктом аналізу фахівців СІАЗ був аналіз практики зарубіжної законотворчості та її прийнятності (чи неприйнятності) для Української держави. У середині 1990-х — проблеми АРК, ЧФ та українсько-російських відносин, у 2000 р. — питання, пов'язані з проведенням Всеукраїнського референдуму й імплементацією його рішень тощо [75].

Для задоволення запитів органів державної влади, крім аналітичних розробок із проблем, що цікавлять замовників, постійно видаються періодичні видання. Це, зокрема, тижневик «Україна: події, факти, коментарі» (розповсюджується практично в усіх областях держави), огляд українських електронних видань «Резонанс» та ін.

Слід наголосити, що діяльність СІАЗ як одного з підрозділів головної бібліотеки України має переваги порівняно з іншими бібліотеками, головною з яких є доступ до величезних масивів

інформації у фондах бібліотеки спеціальної літератури, періодичної преси як вітчизняних, так і зарубіжних видань, однак більшу відповідальність за результати діяльності, оскільки якістю своїх матеріалів має забезпечувати задоволення запитів на рівні загальнонаціонального виміру.

Щодо технології інформаційно-аналітичного процесу, то інформація оцінюється та відсортовується за достовірністю (доведена, сумнівна, неправдоподібна тощо) й оперативністю (історія питання, сучасний стан, прогноз). Підвищенню рівня об'єктивності й ґрунтовності аналізу сприяла наявність достатньо представницького підбору матеріалу з різних джерел. При такому відборі інформації фіксуються всі істотні сторони проблеми і значущі факти, відсікаються «інформаційний шум», зайва деталізація.

Удосконалення процесу аналітичної обробки матеріалів у підсумку уможливило доступ до необхідної замовникові, оптимально структурованої і скомпонованої інформації. Таким чином, успішно задовольнялися тематичні запити, які передбачають виконання аналітичних оглядів, створених на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації. Серед безумовних плюсів такої форми організації ресурсу — оптимальний для кожного індивідуального замовника вид інформації, що забезпечує максимально ефективне її використання. Підсумковий матеріал має певного адресата, на якого він орієнтується. Це сприяє підвищенню ефективності використання оперативного інформаційного ресурсу суспільства. А в економічному аспекті — зміцненню економіки й матеріальної бази суспільства, політичному — стабільному функціонуванню політичної системи, соціально-гуманітарному — подальшій структуризації суспільства й розвитку його інформаційно-культурного простору.

Моніторинг суспільно-економічних процесів, ситуативний аналіз, використання електронних ресурсів ЗМІ, Інтернету, соціологічних даних, комп'ютерні технології обробки великих інформаційних масивів — усе це сприяє тому, що інформаційно-аналітичні продукти бібліотек успішно просуваються на інформаційний ринок, використовуються численними користувачами, насамперед тими, котрі беруть безпосередню участь у важливих для суспільної практики рішеннях.

Для ілюстрації сказаного варто детальніше зупинитися на досвіді [67] Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. У практичній роботі СІАЗ здійснюється

замкнений цикл підготовки матеріалів: від етапу визначення показників збору інформації, її відбору, класифікації, обробки до аналізу, розробки прогнозів і практичних рекомендацій. Реалізація всіх етапів у межах однієї служби сприяє ефективній роботі.

Основне завдання полягає в розкритті фондів НБУВ за допомогою створення синтезованих науково обґрунтованих інформаційних продуктів, які мають максимально задовольняти інформаційні потреби користувачів. До них висувають високі вимоги стосовно оперативності, достовірності, обґрунтованості.

СІАЗ тісно співпрацює з іншими підрозділами НБУВ. Зокрема, під час створення інформаційно-аналітичних продуктів використовуються бібліографічні дослідження документного потоку відділу довідково-бібліографічного обслуговування, матеріали Інституту архівознавства, інших відділів НБУВ, які є проміжними етапами підготовки матеріалів. На веб-порталі бібліотеки існує рубрика «Аналітичні матеріали СІАЗ», яка регулярно поповнюється актуальною інформаційно-аналітичною продукцією, що підвищує рейтинг веб-порталу серед користувачів.

Процес інформаційного виробництва СІАЗ складається з кількох етапів:

- аналізу масивів інформації глобального інформаційного простору;
- пошуку, відбору, обробки та структурування інформації;
- відбору необхідних ресурсів в інтересах користувачів;
- створення на базі цих ресурсів певного виду інформаційного продукту;
- оперативного доведення до замовника.

Кінцевою стадією моделювання багатьох інформаційних продуктів СІАЗ є прогнозування.

Джерельна база служби постійно розширюється. Крім друкованих видань, однією з важливих її складових є Інтернет-видання. Електронні ЗМІ (електронні періодичні видання, електронні версії друкованих ЗМІ, спеціальні інтернет-проекти), сайти наукових установ та організацій.

Деяко гальмують процес підготовки інформаційної бази для аналітичної роботи певні проблеми, пов'язані з особливостями сучасної продукції інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів бібліотек. Так, відчувається необхідність опанування інформаційними працівниками бібліотек засобів автоматизації інтелектуальної праці, які надавали б змогу здійснювати автоматизований пошук в Інтернеті, моделювати, прогнозувати,

виявляти тенденції певних суспільних процесів і явищ. Нині внесок систем «штучного інтелекту» в інформаційно-аналітичну діяльність бібліотек є досить скромним.

Таким чином, розвиток техніки і цифрових технологій змінює бібліотечну практику й уявлення суспільства про місце бібліотек в інформаційній інфраструктурі. А Інтернет істотно розширив спектр інформаційного обслуговування користувачів бібліотек, створивши передумови для якісного перетворення бібліотек на суспільні центри інформаційно-аналітичного виробництва.

Ці процеси зумовили виникнення в структурі бібліотек інформаційно-аналітичних підрозділів. Інформаційно-аналітичні продукти цих структур сприяють розвитку бібліотечного обслуговування, при чому — на основі електронних інформаційних технологій. Поєднання наукової та прикладної складових у діяльності сприяє впровадженню в практичну діяльність результатів інформаційно-аналітичних підрозділів, що в результаті підвищує ефективність створюваного ними інформаційного продукту.

Нині в спеціальній літературі [13; 257; 265; 275; 361] виділено такі етапи технології переробки інформації: відбір, накопичення й систематизація даних, перевірка їх вірогідності й повноти, зміна даних в інформаційних моделях, експерименти з моделями, вироблення рекомендацій на основі результатів цих експериментів. Окрім того, будь-яку інформаційно-аналітичну роботу слід починати з визначення й ретельного дослідження її цілей. Цілі інформаційного аналізу залежать від сутності рішень, які необхідно прийняти на його основі, інакше кажучи, цілі зумовлюються інформаційними потребами осіб, котрі приймають рішення в організації, що обслуговується інформаційно-аналітичними структурами.

Залежно від цілей аналізу розробляється організаційна побудова інформаційно-аналітичних структур і визначається сукупність методів інформаційно-аналітичного дослідження. Методи аналізу вибираються залежно від техніки інформаційного моделювання, кваліфікації фахівців, котрі виконують оглядово-аналітичну роботу в поєднанні з можливостями використовуваної комп'ютерної техніки. Паралельно уточнюється структура джерел інформації, котрі поділяють на документовані (первинні й вторинні) і не документовані.

Відповідно до обраної методики аналізу й наявної структури інформаційних джерел визначається процедура відбору даних,

що передбачає обробку документів, експертне опитування тощо. Одночасно розробляється тематична структура, яка є основою для вибору форм накопичення даних (залежних також від процедури відбору), упорядкування інформації й моделювання розвитку тематичних напрямів [13, с. 16].

Особливого значення в інформаційно-аналітичній роботі бібліотек, як й інших інформаційно-аналітичних структур, в останні десятиліття набуває використання комп'ютерних засобів. Більше того, як зазначається в [400, с. 18], значна частина вітчизняних незалежних комерційних інформаційно-аналітичних служб «еволюціонувала» з фірм, що спеціалізувалися на комп'ютерних технологіях із вбудованими аналітичними функціями.

Нині існує безліч комп'ютерних засобів, призначених для акумулювання інформації про соціально-економічні й політичні процеси, аналізу та прогнозування розвитку таких процесів, планування діяльності, контролю за виконанням рішень тощо [386]. Їх використання надає можливість автоматизувати проведення соціологічних, економічних і політичних досліджень, комп'ютеризувати інформаційно-аналітичну діяльність, розробку альтернатив управлінських рішень, вибір остаточного рішення і його документальне оформлення, що свідчить про існування особливого виду методик забезпечення управлінської діяльності — інформаційно-прогнозних технологій (ІПТ).

Останнім часом особливої актуальності набувають і різні системи аналізу інформації, що дозволяють не тільки накопичувати інформацію в електронній формі, зберігати її, забезпечувати інформаційно-довідкові завдання, але й здійснювати управління знаннями, реалізуючи процедури аналітичної обробки даних. Нині розвиток і впровадження аналітичних і експертних програм і процедур характерні більше для великих корпоративних структур сфери фінансів і торгівлі. Автоматизовані інформаційно-аналітичні системи у науці, освіті й інформаційній сфері запроваджуються меншими темпами [44].

Сучасні системи бізнес-аналітики й сховища даних надають можливість вилучати й інтегрувати інформацію з різних додатків і розміщати в сховище, яке містить тільки «очищену» і несуперечливу інформацію в зручному для користувачів форматі. Сховища даних розвиваються, стрімко збільшується й обсяг даних, які підлягають управлінню: в окремих організаціях він досягає декількох терабайт. Однак сховище даних саме по собі не вирішує

всіх завдань, пов'язаних з обробкою інформації. Для спрощення доступу до даних виробники пропонують різні інструменти бізнес-аналітики. Вирішити питання доступу й забезпечити простоту використання даних можна за допомогою готових комплексних рішень, які звичайно складаються з аналітичних додатків корпоративного рівня й спеціалізованих сховищ даних. Аналітичні можливості цих технологічних продуктів допускають налаштування до вимог конкретної організації.

Додатки бізнес-аналітики й пов'язані з ними сховища даних розглядалися донедавна як стратегічні системи підтримки прийняття рішень, що не залежать від програмного забезпечення для здійснення поточних операцій. Але нині намітилася тенденція використання інформації, що надається системами бізнес-аналітики, зокрема для підтримки прийняття тактичних рішень. Необхідно підкреслити, що сучасні аналітичні системи не є системами штучного інтелекту й вони не можуть ні допомогти, ні перешкодити в ухваленні рішення. Їх мета — вчасно забезпечувати фахівців і керівників усією інформацією, необхідною для ухвалення рішення. Характер інформації й вирішення, прийняте на її основі, залежать тільки від конкретної людини [44, с. 5].

Перші спроби моделювання соціальних процесів, зокрема політичних, почалися практично відразу ж після виникнення ЕОМ. Уже на початку 1950-х рр. подібне моделювання здійснювали деякі американські університети і знаменита «Rand Corporation» за замовленням військових і державного департаменту США. Спочатку розробки з цього напрямку були секретними, але вже незабаром набутий досвід комп'ютерного моделювання почав широко застосовуватися. Серед численних праць подібного типу слід зазначити праці дослідницького центру «Young & Rubicam» (США), математичного факультету Ланкастерського університету (Англія) і «Concorde» (Франція) [386, с. 65].

Після перших спроб практичного застосування комп'ютерних моделей постала необхідність серйозного теоретичного й методологічного осмислення моделювання в гуманітарній сфері [91]. На особливу увагу заслуговують праці американських учених Т. Сааті і Дж. Проктора, в яких розглядаються проблеми формування принципів і підходів до дослідження соціосистем методом аналізу ієрархічних структур та засобами організаційної психології, а також пропонуються й обґрунтовуються методи вирішення системних завдань, зокрема соціально-економічних

і суспільно-політичних, що базуються на обробці експертної інформації [91; 274; 373; 374; 386].

Слід зауважити, що алгоритми моделювання є лише частиною масштабніших системних інформаційних конструкцій, так званих інформаційних технологій. Технологію можна визначити як об'єднану в загальну систему сукупність різнорідних елементів: знань, методів, операцій і правил, а також енергетичних, силових, технічних, кадрових, організаційних, інформаційних та інших ресурсів, що забезпечує найбільшу ефективність тієї або іншої діяльності [386].

Особливим видом технологій є технології інформаційні (аналітичні та прогностичні). Інформаційно-аналітичні технології (ІАТ) — це сукупність методів збору й обробки інформації про досліджувані процеси, специфічних прийомів їх діагностики, аналізу й синтезу, а також оцінка наслідків прийняття різних варіантів рішень. Інформаційно-прогностичні технології (ІПТ) можна розглядати як окремий різновид ІАТ. Методологічні принципи ІАТ та ІПТ аналогічні, але якщо ІАТ орієнтовані в основному на ретроспективу (аналіз подій, що вже завершилися), то ІПТ призначені для екстраполяції в майбутнє інформації, отриманої в результаті застосування ІАТ. Надаючи окремим інформаційним фрагментам системності, ІПТ дозволяють створити цілісну картину того, що відбувається, й спрогнозувати на перспективу дії різних сил, структур, мотивів, груп інтересів тощо.

Можна зазначити такі основні ознаки класифікації ІАТ:

- а) за методом збору інформації (анкетування респондентів; інтерв'ювання експертів; тестування; контент-аналіз матеріалів преси або офіційних документів; поєднання всіх способів збору інформації);
- б) за способом обробки інформації (ручна; автоматизована; автоматична);
- в) за ступенем пристосованості до вирішення різних завдань (універсальна; гнучка; спеціалізована);
- г) за ступенем завершеності технологічного циклу (що реалізує єдиний цикл; пов'язує між собою незалежні технологічні ділянки) [265; 275; 386].

Використання ІАТ не лише скорочує час, необхідний для збору, обробки інформації, але й надає нові можливості для її осмислення, наприклад, завдяки комп'ютерному моделюванню всіх можливих варіантів розвитку процесу. Більше того, стандартизована інформація дозволяє створювати пов'язані між

собою бази даних, а також зіставляти дані, отримані в різних дослідженнях.

Проаналізуємо стисло деякі вітчизняні варіанти соціальних ІАТ.

У 1970–1980-х рр. в Інституті комплексних соціальних досліджень створено технологію «ІКСІ». Основою цієї технології була класична соціологічна методика збору й аналізу соціальної інформації у формі масових опитувань (від 300 до 3000 респондентів за репрезентативними вибірками). Обробка даних здійснювалася здебільшого вручну. Розглянута технологія передбачала побудову моделі у формі програми дослідження, не призначеної для формалізації й подальшої комп'ютерної обробки. Методика «ІКСІ» передбачала також уточнення моделі за допомогою контент-аналізу преси й моніторингу психологічної обстановки. Технологія «ІКСІ» не потребувала спеціального програмного забезпечення, за винятком стандартних програмних засобів підготовки документації. У зв'язку з відносно невеликим рівнем формалізації для забезпечення оперативного одержання достовірних результатів при її застосуванні було необхідно 8–12 фахівців високої кваліфікації. Цю технологію за наведеною схемою класифікації можна вважати експертно-респондентною, слабоавтоматизованою, гнучкою, неєдиною ІАТ.

Деяко вищим ступенем автоматизації відрізнялася ІАТ Інституту системних досліджень і соціології, розроблена для вирішення практичних завдань аналізу розміщення політичних сил на початку 1990-х рр. Творці цієї ІАТ передбачали використання спеціальної математичної моделі ймовірної поведінки досліджуваного об'єкта; моделювання проводилося на основі аналізу поведінки об'єкта в минулому. Порівняно високий рівень формалізації методики дозволяв помітно скоротити чисельність задіяних в опитуваннях респондентів (до декількох десятків осіб), водночас ця методика потребувала істотних витрат праці для забезпечення необхідного рівня оперативності. Ця ІАТ належить до розряду експертних, слабоавтоматизованих, спеціалізованих, неєдиних ІПТ.

Серед розглянутих ІАТ виокремлена ІАТ «Конфлікт», орієнтована на дослідження й прогнозування соціально-політичної ситуації в регіонах підвищеної міжетнічної конфліктності. Під час створення ІАТ «Конфлікт» використовувалася експертна методика «Есілан», що передбачала введення фактографічної інформації в певному форматі, її обробку комп'ютером і виве-

дення результатів моделювання (прогнозів, пояснень та рекомендацій) у табличній формі. Концептуальна модель технології базувалася на сукупності причинно-наслідкових зв'язків, з урахуванням максимальної кількості факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на конфлікт та сторони, що беруть участь у ньому. Технологія передбачала умовний поділ факторів на «описувачі» і «дії». Описувачами називалися фактори, що характеризували різні аспекти конфлікту, наприклад, кількість біженців, кількість страйків, терактів та ін.; діями — фактори, здатні змінити стан конфлікту, наприклад, адміністративні санкції, компромісні рішення тощо. Банк знань про досліджуваний об'єкт формувався як набір правил: «якщо ...» — «то...» — «інакше...», тобто у формі логічних конструкцій типу «подія» — «наслідок за наявності події» — «наслідок за відсутності події».

Настільки високий ступінь формалізації банку знань потребував значних витрат праці висококваліфікованих фахівців при розробці моделі. Крім того, виникали значні складнощі при її модифікації. Позитивною стороною високого рівня формалізації була однозначність опитувального інструментарію. Створення бази даних здійснювалося через опитування експертів. Цю ІАТ можна класифікувати як експертну, середньоавтоматизовану, спеціалізовану, неєдину ІАТ.

Однією з перших на пострадянському просторі ІПТ, первісно зорієнтованих на інтелектуальну підтримку прийняття рішень, стала ІПТ «Ризик-1». Як засіб формалізації банку знань у ній використовувалася модель «колеса Тихомирова», що дозволяла створювати ієрархічну систему розміщення сил акторів з урахуванням рівнів впливу останніх. Фактографічна база ІПТ формувався на основі опитування експертів (40–80 осіб). Опитування експертів здійснювалося за допомогою непрямих запитань, що забезпечували виявлення думок експертів з приводу ставлення до проблем дослідження всіх груп учасників подій. Внесок кожного учасника подій у загальну сукупність визначався за величиною рангу-місця, відведеного експертами відповідному учасникові при ранжируванні всіх учасників з урахуванням розбіжностей, наприклад, до величини їхніх доходів. Далі обчислювалася сума рангів для кожного учасника, різниця між сумою рангів кожного учасника й середньою сумою рангів, а потім — сума квадратів відхилень. Отримані дані використовувалися для визначення коефіцієнта відповідності, що характеризує ступінь узгодженості думок експертів.

Результати моделювання подавалися у формі комп'ютерних графіків, на яких зображувалися так звані лінії інтересів учасників подій і структури можливих способів вирішення досліджуваних проблем. Під час перевірки вірогідності змісту бази даних використовували метод рангової кореляції.

Відмінність ІПТ «Ризик-1» від описаних технологій полягала в тому, що її програмне забезпечення являло собою вже не окрему програму, а цілий комплекс пов'язаних між собою програм. Технологія «Ризик-1» надавала можливість визначати ймовірні політичні союзи і їхніх учасників, а також рівень ризику в процесі вибору особою, що приймає рішення, того або іншого сценарію розвитку подій. Розглянуту ІПТ можна вважати однією з експертних, гнучких, неєдиних технологій з рівнем автоматизації вищим за середній.

Набутий досвід свідчить, що для забезпечення оперативності ІАТ необхідне створення єдиного автоматизованого технологічного циклу, який передбачає конструювання моделі, вироблення відповідного опитувального інструментарію, комп'ютерне опитування експертів, обробку отриманих даних, формування комплексу таблично-графічних матеріалів і кінцевих документів.

Першою спробою вирішити це завдання став ІПТ «Консенсус». Під час розробки концепції технології передбачалося поєднати принципи ієрархічного моделювання конфліктних ситуацій, сформульовані Т. Сааті, організаційно-психологічні підходи, запропоновані Дж. Проктором, і підходи до збору експертних оцінок та формування груп експертів за репрезентативною вибіркою [373; 374; 386]. Як й ІПТ «Ризик-1», у системі «Консенсус» передбачалося врахування вагових коефіцієнтів (політичного впливу) акторів. Існував також технологічний етап, під час якого на основі аналізу інтересів акторів формувалася система ймовірних сценаріїв розвитку подій за умови консенсусу або, навпаки, конфронтації їхніх учасників. При цьому система сценаріїв була відкритою, тобто в разі необхідності можна доповнювати новими сценаріями. На відміну від моделі «колеса Тихомирова», яка передбачала рівність внеску всіх задіяних груп у формування ситуації, модель «ортодокс» диференціювала цей внесок як для різних учасників подій, так і для кожної групи акторів, що дозволило зробити модель гнучкішою [386, с. 82].

У межах ІПТ «Консенсус» були автоматизовані такі технологічні операції, як конструювання моделі, формування програми досліджень і анкет опитувань експертів, введення експертних оцінок в ЕОМ, обробка масиву експертних оцінок, ситуаційне

моделювання, створення вихідного комплексу табличних матеріалів. Зазвичай готували три види таблично-графічних матеріалів: лінійні розподіли за групами учасників; розподіли інтересів учасників подій і структури ставлення учасників подій (з урахуванням їхніх вагових коефіцієнтів) до проблем, сформульованих у програмі досліджень.

ІПТ «Консенсус» є експертно-тестовою, високоавтоматизованою, гнучкою, єдиною ІАТ. Ще вищий рівень автоматизації в ІПТ «Радар», що здійснює моніторинг емоційно-психологічної реакції аудиторії на виступи. Програмне забезпечення ІПТ припускає автоматизацію створення опитувального інструментарію. На основі такого інструментарію група експертів, що перебуває в залі, оцінює емоційну реакцію аудиторії на задалегідь визначені тези виступів.

Найвищий рівень автоматизації серед ІАТ, що використовують на пострадянському просторі в соціально-політичних дослідженнях, має ІПТ підтримки прийняття рішень «Конкорд». Ця ІПТ забезпечує умови для проведення в автоматизованому режимі розробки програми дослідження й експертного інструментарію, розрахунків репрезентативних вибірок респондентів, опитувань експертів або респондентів за допомогою комп'ютера, уведення анкет та обробки даних опитування, а також інтерпретацію результатів у графічній й табличній формах, моделювання варіантів розвитку ситуації з урахуванням змін розміщення сил і розподілу інтересів, моніторингу ситуації.

ІПТ «Конкорд» є експертно-респондентною, високоавтоматизованою, гнучкою, єдиною технологією.

Розглянемо ІПТ «СППР МАІ». Розроблена ІПТ має одну дуже важливу перевагу порівняно з усіма розглянутими ІАТ: на основі методики вирішення багатокритеріальних завдань, запропонованої Т. Сааті [343; 374], реалізована універсальна ІАТ, що дозволяє в діалоговому режимі побудувати модель проблеми й ефективно вирішити завдання вибору. ІПТ «СППР МАІ» є експертною, високоавтоматизованою, універсальною, єдиною технологією, призначеною для вирішення практично будь-яких завдань різноманітного вибору на основі як кількісної, так і якісної інформації. Як підкреслюється в [386, с. 83], уже нині аналіз досвіду застосування ІАТ у процесі вивчення різних аспектів соціальної ситуації надає можливість дійти висновку, що основні резерви підвищення ефективності таких технологій полягають у вдосконаленні використання всіх факторів: соціально-психоло-

гічного й психічного, науково-методичного, технічного, технологічного й організаційно-виробничого.

Таким чином, серед розглянутих ІАТ найперспективнішими для їх використання бібліотеками у своїй інформаційно-аналітичній діяльності є ІПТ «Конкорд» та ІПТ «СППР МАІ». Це визначається тим, що вони можуть успішно застосовуватися для інформаційно-аналітичних досліджень у різних сферах людської діяльності — економіці, соціології, психології, військовій справі, адміністративному управлінні, управлінні бібліотечною сферою, оскільки принципи й підходи, що є їх основою, єдині для всіх соціальних процесів.

3.3. Кадрові ресурси бібліотеки

Організація кадрового забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки зумовлюється завданнями, що постають перед нею та її структурами, які конкретно займаються даною діяльністю, ресурсним забезпеченням бібліотечної установи, а також можливостями використання виробничих та фінансових ресурсів [135; 175; 261; 262; 266; 341; 398].

Це зумовлено тим, що одержання якісної аналітичної інформації можливо за умови раціональної реалізації інформаційно-аналітичних досліджень суб'єкта управління, що припускає не тільки проведення аналітичних процедур, але й створення системи їхньої організаційно-кадрової підтримки.

Основними завданнями діяльності інформаційних аналітиків на погляд², є:

- конкретизація об'єктів аналізу системи управління;
- обґрунтування актуального для конкретної ситуації комплексу завдань і цілей їхнього вирішення;
- визначення умов, періодичності й строків реалізації;
- розподіл регулярно вирішуваних завдань між підрозділами й посадовими особами;
- підбір суб'єктів аналізу для спеціальних разових інформаційно-аналітичних досліджень;
- виявлення й уточнення інформаційних джерел для зазначених завдань;
- запровадження нових процедур збору необхідних даних;

2 Горшкова Л. А. Анализ организации управления. Аналитический инструментарий / Л. А. Горшкова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 208 с.

- вибір методів, розробка й адаптація методик реалізації завдань, що дозволяють розкривати складні взаємозв'язки різних сторін діяльності організацій;
- вибір обчислювальної й організаційної техніки;
- оцінка, придбання й адаптація програмного забезпечення;
- проектування форм надання вхідної й вихідної інформації;
- організація й ведення довідково-інформаційного фонду;
- розробка технології вирішення завдань;
- контроль строків і якості проведення аналізу;
- контроль реалізації сформульованих пропозицій;
- формування універсального банку методик і прийомів аналізу;
- створення архіву конкретних інформаційно-аналітичних матеріалів (кейсів);
- організація підготовки й підвищення кваліфікації аналітиків;
- надання методичної допомоги керівникам і фахівцям при прийнятті організаційних рішень;
- консультування всього персоналу з інформаційно-аналітичних процедур;
- оперативне доведення аналітичних рекомендацій до суб'єктів управління.

Визначення виконавців зазначених робіт залежить від розмірів організації (бібліотеки) й існуючої в ній організаційної структури. У невеликих бібліотеках всі обов'язки з проведення ІАД можуть покладатися на одну людину, у великих і середніх бібліотеках необхідна колективна діяльність. При реалізації останньої, відповідно до вищеперерахованих завдань, можливі два варіанти організації ІАД. Перший припускає розподіл завдань ІАД між існуючими відділами бібліотеки. Це має сенс для тих бібліотек, де створення інформаційно-аналітичного підрозділу (відділу) на постійній основі є недоцільним, або неможливим з погляду витрат на його утримання.

Другий варіант — створення самостійного аналітичного підрозділу (служби, відділу) в організаційній структурі бібліотеки. Така форма ІАД видається найдоцільнішою для великих наукових або спеціальних бібліотек. Вона вимагає виконання функцій на постійній основі, пов'язана з більше високим рівнем відповідальності за строки й результати роботи. Саме в таких структурах існує можливість зібрати найкваліфікованіших аналітиків різної спрямованості. Концентрація таких фахівців в одній структурі дає простір для командної роботи й обміну досвідом,

спільного рішення складних методологічних проблем. Хоча слід зазначити, що від створюваного підрозділу складно очікувати швидкої віддачі. Тільки в результаті довгого й досить суперечливого процесу еволюції інформаційно-аналітична структура може в значній мірі сприяти підвищенню конкурентоздатності бібліотеки на ринку інформаційних продуктів та послуг.

Крім інформаційних аналітиків, у спеціалізованому підрозділі (службі, відділі) повинен бути фахівець із інформаційно-бібліотечних систем. Його безпосередні функції пов'язані із вбудовуванням аналітичного блоку в інформаційну систему бібліотеки. Фахівець із інформаційних систем може виконувати роль інтегратора інформаційного середовища для підтримки аналітичних рішень всіх рівнів. Присутність грамотного фахівця з інформаційних систем дозволить вирішувати проблеми автоматизації аналітичних процесів.

Окрім того, кожна з стадій інформаційно-аналітичної роботи вимагає [262] відповідного підходу до свого кадрового забезпечення з точки зору професійно-кваліфікаційних характеристик робочої сили та режиму її використання. Так, найбільше підготовлених фахівців слід залучати на стадії перетворення (обробки) та використання інформації, а також для організації інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеці в цілому чи її окремому підрозділі. Ступінь кадрового забезпечення саме цих ланок є основним фактором, що може обмежувати всю інформаційно-аналітичну діяльність бібліотеки.

Узагалі маневрування кадрами — важливий момент усієї організації інформаційної діяльності. Наприклад, у СІАЗ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, постійними замовниками якої є Адміністрація Президента України, Кабінет Міністрів і секретаріат Верховної Ради, означена процедура здійснюється таким чином [262, с. 156]. На етапі пошуку та збору первинної інформації, особливо коли матеріал, що готується на замовлення переважно інформаційний, а не аналітичний, або коли проблема для аналізу задається вперше, необхідні значні зусилля працівників саме з бібліотечною освітою. Адже в обох випадках слід обробити значний обсяг друкованих джерел. Тому залучати працівників бібліотечного профілю в цьому разі доцільніше, ніж аналітиків — економістів і політологів. Під час подальшої поглибленої розробки тематики, коли збір значних обсягів первинної інформації вже проведено і необхідно здійснювати її відбір та аналіз, провідну роль у підготовці матеріалу

починають відігравати висококваліфіковані економісти та політологи. Певною мірою можливості кадрового маневру залежать від постановки проблеми. Пошукова тематика в цілому залишає більше свободи для маневру кадрами.

З урахуванням зазначеного, доцільно планувати роботу з кадрами у сфері інформаційної діяльності, а саме: підбір кадрів, навчання (перенавчання) персоналу, мотивацію дій працівників, контроль та оцінку їхньої роботи. При цьому слід брати до уваги взаємозв'язок означених елементів кадрової роботи. Так, підбір кадрів доцільно проводити з урахуванням можливих механізмів мотивації їхньої роботи та перспектив навчання (підвищення кваліфікації) персоналу. У зв'язку зі зростанням швидкості старіння інформації на сучасному етапі прагнення до постійного підвищення своєї кваліфікації стає важливим критерієм підбору фахівців-аналітиків [262].

У сфері організації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки можна визначити такі напрями мотивування працівників:

- матеріальне стимулювання;
- перспективи професійного та кар'єрного зростання;
- моральна мотивація.

Для контролю ефективності діяльності аналітиків, у широкому значенні цього терміна, доцільно використовувати [262] такі принципи визначення продуктивності роботи працівників:

1. Перш за все працівник має чітко визначити суть виробничого завдання.
2. Працівник розумової праці повинен бути незалежним у виконанні поставленого завдання, працювати на засадах самоуправління і нести повну відповідальність за якісне і своєчасне виконання завдання.
3. Постійна інноваційна діяльність має бути невід'ємною складовою аналітичної роботи.
4. Аналітик зобов'язаний, з одного боку, постійно навчатися сам, а з іншого — постійно навчати інших.
5. Продуктивність праці аналітика визначається перш за все якісними, а не кількісними характеристиками виконаної роботи.
6. Для підвищення продуктивності праці працівників інтелектуальної сфери їх слід розглядати як капітал і відповідним чином до них ставитись. Необхідно, щоб ця категорія співробітників надавала перевагу роботі саме в цій організації.

Головною метою роботи будь-якої інформаційної структури, у зокрема бібліотечної, яка прагне відповідати кон'юктурі рин-

ку інформаційних послуг, є поліпшення оперативності, повноти й якості інформаційно-аналітичного забезпечення суспільних інститутів, сприяння процесам суспільних перетворень у державі загалом. Кадровим ресурсам бібліотеки в цьому відводиться провідна роль. Але слід зазначити, що цей ресурс інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки є чи не найпроблемнішим.

Україна ще в складі союзної держави здійснила певні кроки в напрямі опанування технологій, що сприяють інтенсивному використанню й збагаченню інформаційного ресурсу суспільства. Її утвердженню як рівноправного партнера у світовій спільноті можливе лише за умови забезпечення прискореного розвитку на основі інноваційних технологій, високоякісної інформатизації всіх сфер життя.

Однак багато причин, серед яких основними були причини системного типу, пов'язані з об'єктивно зумовленою кризою суспільства, у результаті призвели до того, що на старті свого незалежного розвитку вона мала істотне відставання в інформаційній сфері від передових країн світу. Нині темпи інформатизації в Україні, порівняно з інформаційними процесами в передових країнах світу, все ще не відповідають масштабам завдань, які ставить перед собою суспільство. У забезпеченні широкого доступу до сучасної інформації, налагодженні ефективного її застосування існує ще чимало невикористаних резервів. І серед них — невиправдана недооцінка використання існуючої системи бібліотечних закладів, оновлення їх діяльності на рівні сучасних технологій, повернення і підсилення їх суспільного статусу.

У свою чергу бібліотечні установи мають активно долучатися до інформаційно-аналітичної роботи, ефективно забезпечувати необхідним інформаційним та когнітивним ресурсом соціальну структуру суспільства, зміцнюючи її інформаційно-комунікативну базу.

До останнього часу асортимент інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек був представлений переважно реферативними виданнями, інформаційними бюлетенями, бібліотечними каталогами, які були доступні користувачам тільки через передплату або безпосередньо в бібліотеках. Проблема ефективної організації наявних інформаційних ресурсів для використання відповідно до сучасних суспільних потреб значною мірою пов'язана з підвищенням ефективності діяльності бібліотек, що зумовлює, у свою чергу, необхідність удосконалення їх структури, створення спеціальних інформаційних підрозділів.

Необхідність здійснювати цілеспрямовану політику, ефективно діяти в умовах нового інформаційного режиму потребувала виходу на якісно інший рівень інформаційної аналітики в розвинутих західних країнах, а в Україні привела до створення основ системи інформаційно-аналітичної діяльності.

Становлення вітчизняної інформаційної аналітики як окремої галузі діяльності відбувалося в стислі терміни, в обстановці максимальної інтенсифікації всіх процесів і загострення багатьох проблем [304; 400].

Процес інституалізації, тобто організаційного оформлення інформаційно-аналітичної діяльності (формування системи спеціалізованих установ, служб, підрозділів у складі різних організацій, фірм і відомств, що займаються інформаційною аналітикою у своїй галузі), був ініційований усім перебігом вітчизняних політичних, економічних, соціальних реформ на початку 1990-х рр.

Універсальність провідної соціальної функції інформаційної аналітики (виробництво нового знання на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації ухвалення рішень) і її субстрата (інформації) привели до ефекту мультидіяльнісного генезису аналітичних служб (підрозділів) в усіх вузлах інформаційної інфраструктури, тобто в усіх сферах діяльності, де концентрувалися, перероблялися потужні інформаційні потоки з метою ухвалення соціально значущих управлінських рішень.

Саме тому інформаційно-аналітичні служби (підрозділи) стали створюватися в структурі органів влади, міністерствах і відомствах, органах ЗМІ, у сфері бізнесу, при політичних партіях і рухах тощо.

Водночас ситуація запитуваності якісно нових інформаційних послуг не залишилася непоміченою бібліотечно-бібліографічними фахівцями. Це спричинило створення деяких проектів і практичних починів. Почали створюватися бізнес-бібліотеки, бібліотеки ділової літератури, розробляються проекти долучення бібліотек до аналітичної діяльності. Деякі фахівці в галузі бібліотечної справи припускають також можливість організації вузівської підготовки аналітиків на базі спеціальності «Бібліотечна справа і бібліографія» з орієнтиром на формування кадрового забезпечення для відділів аналітики в універсальних наукових бібліотеках.

Цінність бібліотек як структур, які надають інформаційно-аналітичну продукцію, зумовлюється і тим, що вони є найбіль-

шими книгосховищами, а концепція «згортання» книговидання й поступового витіснення традиційної книги електронною не-безпідставно вважається вельми суперечливою і надуманою.

У цілому ж під час прийняття того чи іншого рішення владні структури мають зважати на якнайбільшу кількість взаємодіючих факторів, виявляти певні закономірності. Унікальність сучасної ситуації полягає в тому, що вона завжди неповторна, не має аналогів у світовій історії.

Саме тут і має виявитися потенціал бібліотечних установ, здатних за наявності відповідних інформаційно-аналітичних структур, потужної інформаційної бази надавати об'єктивну інформацію, що сприяє прийняттю оптимальних політичних чи управлінських рішень.

Цією обставиною пояснюється актуальність перетворення бібліотечних закладів із установ, які виконують винятково функцію «скарбниці знань», на наукові установи, котрі завдяки створенню відповідних інформаційно-аналітичних підрозділів здатні надавати необхідну владним структурам, іншим замовникам не лише інформаційну, а й аналітичну, прогностичну тощо продукцію. Тобто поступово бібліотеки, використовуючи власний значний науковий та інформаційний потенціал, мають перетворюватися на своєрідні «фабрики думки», не тільки обслуговуючи читачів, а й надаючи відповідні інформаційно-аналітичні послуги владним структурам, юридичним особам, зацікавленим в отриманні відповідної інформації.

Запровадження в роботу бібліотек інформаційно-аналітичних технологій зумовлює потребу дослідження питань відходу від традиційних бібліотечних технологій, формування інфраструктур аналітичної обробки інформації.

Першим результатом запровадження аналітичної технології в бібліотеку є нові послуги й продукти аналітичного характеру й технології їхньої підготовки. З погляду інформаційної технології, наприклад, інформаційні канали не вимагають істотних змін, але традиційна БД бібліотеки вже не може бути основою інформаційно-аналітичного підрозділу, вона повинна містити коментарі експертів, із вказівкою зв'язків між документами, які питання з проблеми конкретний документ доповнює, скасовує, розвиває. Змінюється форма й обсяг реферату, що повинен бути доповнений фактографічними даними [10, с. 321]

Інформаційно-аналітичний підрозділ повинен постійно вести пошук проблемних напрямів, що особливо важливо за умо-

вах, коли галузі потрібно швидко одержати віддачу від наукових розробок, а аналітикам треба давати рекомендації з реорганізації механізму управління.

Виявлення проблемних напрямків і їхній аналітичний супровід — одне з основних завдань інформаційно-аналітичного підрозділу бібліотеки. Механізм визначення нових напрямів вимагає обробки значних машиночитаних масивів, спеціальних лінгвістичних засобів і методик оцінки документно-інформаційного потоку.

Створення в бібліотеці підрозділу з ІАД потребує уточнення організаційної інфраструктури всієї бібліотечної установи, розподілення повноважень між іншими підрозділами й співробітниками бібліотеки, визначення штатного розкладу. При цьому, певна річ, необхідне вирішення питання про економічну доцільність створення зазначеного підрозділу.

Головною фігурою бібліотечного підрозділу з ІАД експерт-аналітик (група експертів), інформаційне обслуговування якого здійснює інформаційний орган. Експерт-аналітик повинен мати у своєму розпорядженні необхідні для вирішення завдань аналізу інструментальні й технічні засоби. Інформаційний орган повинен забезпечувати експерта інформацією в необхідному йому виді: фактографічні дані, повнотекстові фрагменти періодичних видань, різні довідники, переклади статей з іноземної періодики, сайти Інтернет тощо. Експерт-аналітик за сприяння інформаційних структур представляє замовнику (керівнику) аналітичні огляди й аналітичні довідки з проблеми, в окремих випадках він працює разом з керівником, здійснюючи інформаційно-аналітичний моніторинг з проблеми.

Нині інформаційно-аналітичні служби бібліотек активніше долучаються до процесу інфотворчої діяльності суспільства. Вони стають досить ефективним і, як свідчить практика, перспективним у своєму розвитку суб'єктом інформаційних обмінів у структурі суспільства. Його перспектива зумовлюється, по-перше, постійним розширенням інформаційного простору, подальшим зростанням обсягів інформації, що актуалізує питання її структуризації й ефективного управління інформаційними масивами, по-друге, опорою на вже напрацьовані значні обсяги інформації, що зосереджені у фондах бібліотек, і, по-третє, доступом і зростаючими можливостями в управлінні масивами електронної інформації, що продукуються в усьому світі. Вироблені інформаційно-аналітичними службами бібліотек інформ-

продукти, затребувані різними категоріями користувачів, і є, по суті, формою ефективного введення до обігу необхідних суспільству масивів інформації, доступ до якої сучасних користувачів з характерним дефіцитом часу і, зазвичай, незначними навичками самостійної роботи з великими обсягами інформації без ефективних посередників, інформаційних спеціалістів-аналітиків є ускладненим.

Досвід України, як, до речі, і досвід інших країн СНД, свідчить, що за умов належного матеріально-технічного забезпечення організації ефективних кооперативних зв'язків бібліотечні установи можуть відчутно активізувати інформаційні процеси, активно розширюючи сферу своїх послуг, входити в інформаційний бізнес, видавати на інформаційні ринки власні конкурентоспроможні продукти і послуги, створювати нові можливості для розвитку інформаційної бази українського суспільства.

У цілому ж діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у контексті співпраці з владними структурами має спрямоватися на розробку практичних рекомендацій стосовно способів, механізмів реалізації управлінських рішень та раціональної організації суспільних процесів. Для цього необхідно забезпечити вивчення та врахування ефективності рішень, що ухвалюються, постійний аналіз стану суспільної думки, ставлення громадськості до політичних структур й інститутів та ін.

Зважаючи на структуру та якісну специфіку потенціалу наукової бібліотеки, особливо наявність кваліфікованих, досвідчених і добре організованих фахівців, можна вважати, що інформаційні посередники, великі наукові бібліотеки є найбільше конкурентоспроможними у виконанні стимулюючої, ознайомчої та дослідницької функцій і частково — функції пошуку даних. Це пов'язано з тим, що виконання інформаційним продуктом ознайомчої та дослідницької функцій висуває певні вимоги змістовної складності цього продукту. А саме: наукові бібліотеки мають великі й різноманітні бібліотечні фонди, значна частина яких до того ж не має широко доступних електронних версій. Причому, наприклад, знання співробітниками бібліотек інформаційних характеристик різних видань та вміння використовувати всю інфраструктуру наукової бібліотеки для пошуку необхідної інформації надає їм змогу успішно використовувати зазначені видання для підготовки матеріалів з економічної тематики відповідно до вимог замовників.

Розділ 4

Інформаційно-аналітичне забезпечення суспільних підсистем у бібліотеках

4.1. Наукова підсистема суспільства

У сучасному світі, як відомо, інституалізація й швидке зростання інформаційно-аналітичної діяльності пов'язані із процесами глобалізації, формуванням пріоритетів стійкого розвитку цивілізації й інформатизацією суспільства в цілому та окремих його підсистем [177; 178; 215; 220; 265; 304; 379; 400; 413; 419; 108; 251; 423].

У контексті розгляду науки як підсистеми духовної сфери суспільства її визначають як особливу форму суспільної свідомості, що відбиває буття об'єктивованого духовного в специфічній формі наукових уявлень, понять, законів, теоретичних систем. Базовими цілями науки є — опис, пояснення й пророкування процесів і явищ дійсності. Особливістю наукових знань є їх глибоке проникнення в суть явищ, тобто їх теоретична спрямованість. Наукове знання починається тоді, коли за сукупністю фактів усвідомлюється закономірність — загальний і необхідний зв'язок між ними, що дозволяє пояснити, чому певний процес триває так, а не інакше, прогнозувати подальший його розвиток. Наукове знання в будь-якій галузі наук являє собою величезний масив взаємодіючих між собою різних типів знань. Теорія бере участь у формуванні фактів; у свою чергу факти потребують побудови нових теоретичних моделей, які спочатку будуються як гіпотези, а потім обґрунтовуються й перетворюються в теорії. Іноді теорія змушує по-новому інтерпретувати відомі факти. Дві найважливіші функції науки, що визначають її особливу значимість для прогресивного розвитку суспільства, представлені теоретико-пізнавальною функцією, яка полягає в проникненні в сутність речей, накопиченні й синтезі наукового знання і прикладною, що припускає участь у перетворюючій діяльності людини й суспільства. Розглядаючи науку в її взаємодії з різними сферами життя людини й суспільства, виділяють три групи виконуваних нею функцій: культурно-світоглядну, функцію продуктивної сили суспільства й каталізатора (підсилювача) процесу безперервного вдосконалювання виробництва, функцію соціального розвитку й керування ним. Послідовність

перерахованих груп функцій, по суті, відбиває історичний процес формування й розширення соціальних функцій науки, тобто виникнення й зміцнення нових каналів її взаємодії із суспільством [142; 143].

Відомо, що в сучасній постнекласичній науці чітко спостерігається потреба в методології спільної науково-дослідної роботи, що забезпечує інтердисциплінарні дискурси й інтерсуб'єктивність. Ідеться не тільки про віртуальний простір і телекомунікаційні технології. Необхідні нові методології проведення семінарів, конференцій, круглих столів у реальному просторі. У зв'язку з цим виникає також завдання конструювання команд і проектних груп.

Результатом об'єднання таких сфер діяльності, як бізнес і наука, є запозичення з бізнес-менеджменту деяких сучасних технологій управління, зокрема проектування робочих груп, побудова мережевих організацій, управління проектами.

Погляд на науку з позицій теорії організації дозволяє виявити ті організаційні моменти, які можуть використовуватися як параметри управлінських і організаційних стратегій. Методи, розроблені в теорії організації й теорії організаційної поведінки, можуть бути задіяні для моделювання найуспішніших стратегій і підходів в організації, що представляє науковий проект.

Розглядаючи наукові дисципліни стосовно теорії організації соціальних систем, можна дійти висновку, що дисциплінарна наука всередині кожної дисципліни має мережеву структуру, яка характеризується такими властивостями, як [316]:

- децентралізоване керування;
- неформальні відносини;
- горизонтальні зв'язки;
- самоорганізація.

Комунікативні мережі завжди існували в рамках окремих дисциплін і, як доведено фахівцями, саме вони визначали дисциплінарну єдність у системі науки. Сучасна ситуація в системі наукового знання сприяє розвитку єдиного міждисциплінарно-мережевого простору, якому мають бути властиві всі перелічені властивості мережевої організації.

Наукові дисципліни створюються разом з відповідним механізмом передачі знання. Виділення деякої структури знання в окрему дисципліну є певним способом дотримання наукового дискурсу й додання йому певної стійкості. Система наукового знання, будучи структурно поєднаною з технічною системою,

що забезпечує зберігання й передачу знань, має відповідні трансформації у своїй структурі.

Зокрема, Інтернет-технології зробили справжню революцію, прирівнювану за масштабом свого впливу з революцією Гутенберга. Нелінійність інформаційної мережі, її відкритість і непередбачуваність дозволяють розглядати Інтернет потенційно як основний інформаційний ресурс й комунікативний простір практично будь-якої наукової дисципліни.

Сучасні інформаційно-аналітичні технології базуються багато в чому на досвіді і методах інформаційного забезпечення процесів управління НТП в конкретних галузях [34; 23; 24]. Зокрема в дослідженнях [34; 23] запропонована інформаційно-логічна модель повного життєвого циклу систем, об'єктів і процесу досягнення мети наукового дослідження: вихідні передумови, підхід до постановки, постановка, підхід до виконання, спосіб виконання, результати, спосіб перевірки вірогідності. Розроблено інформаційне моделювання управління процесом вирішення науково-технічних проблем на основі програмно-цільового управління. Саме в цих дослідженнях взято до уваги особливості спільного аналізу обґрунтованості прогнозів науково-технічного прогресу й соціально-економічних процесів. Все це представляється в інформаційно-логічних моделях повного життєвого циклу систем і об'єктів. При цьому, в дослідженні [23] приділяється особлива увага відповідності інформаційних моделей управління процесам вирішення науково-технічних проблем.

Перспективні інформаційні технології для центрів інформаційного аналізу, експертизи й прогнозування [10; 13; 34; 379] мають зважати на позитивний досвід розроблених раніше машинних методів аналізу інформації [141] з метою виміру й моделювання певних властивостей науково-технічного потенціалу, до чого близько примикають дослідження А. А. Корінного — інфометричне моделювання й прогнозування розвитку науки [247].

Необхідно особливо відзначити методи бібліометричного аналізу, спрямовані на виявлення зв'язків між об'єктами, їх кореляцію та класифікацію. Основою зазначеного напрямку бібліометрії стали два методи: 1) концепція кластерів співцитування, що розроблена одночасно (1973) та незалежно в СРСР і США відповідно І. В. Маршаковою [296–298] та Г. Смоллом [500]; 2) метод бібліографічного поєднання, запропонований М. Кесслером у 1963 р. [493]. Методи відрізняються засобами виділення зв'язку між публікаціями. Згідно з першим, зв'язок між роботами

фіксується на основі цитування їх однаковими документами, кількість яких і визначає силу зв'язку між роботами. Другий метод полягає у підрахунку кількості посилань, що є спільною для обох публікацій і визначає інтенсивність їх взаємозв'язку. Він базується на тому, що порівняння списків літератури двох сучасних досліджень може довести наявність або відсутність у них збігу посилань. Відомо, що збіг посилань указує на певну близькість обох публікацій. Тому дані праці, що характеризуються в такий спосіб бібліографічною сполучністю, позначаються як взаємозалежні.

На основі концепції співцитування розроблено кілька методик, які надають можливість отримати детальніший варіант структури наукових публікацій у формі «карт» або «атласів» науки. Це методика просторового моделювання Г. Смолла, метод побудови карт науки і, методика блокового моделювання Г. Уайта [297]. Перші дві методики надають графічне зображення у вигляді «ландшафту» або «карт науки», що відбивають когнітивні структури дослідницьких спеціальностей, у той час як блокове моделювання за певних умов відбиває їх соціальні структури.

Вивчаючи кластери спеціальностей та карти кластерів за кілька років, можна зафіксувати генезис і подальше становлення зв'язків між великими дисциплінарними одиницями науки; виявити основні статті, що містять відкриття та значні наукові досягнення; визначити життєві цикли спеціальностей, виникнення міждисциплінарних сфер досліджень і нових наукових напрямів.

Тобто, виникає можливість у процесі вивчення ДП одержувати структурні (якісні) картини стану науки чи її галузі, що відображають передній край досліджень і виявляють, таким чином, внутрішню, когнітивну структуру певної науки, її концептуальний каркас, надають можливість здійснювати порівняльний аналіз, наприклад, динаміки розвитку дослідницьких напрямів.

Такі «карти» наукового знання є найважливішим результатом бібліометричних досліджень, тому що, залежно від обсягу досліджуваного масиву публікацій, вони можуть розглядатися як бібліометрична модель галузі знання або науки в цілому. Загалом же розглянута методологія дозволяє досліджувати і виявляти:

- глибинні ідейні зв'язки як між конкретними публікаціями, так і, відповідно, напрямками досліджень;
- структуру й особливості взаємних контактів наукових центрів, шкіл і країн у цілому, тобто формування системи «неви-

димих коледжів», що характеризує реальне функціонування наукового соціуму й обмін ідеями;

- динаміку розвитку наукових напрямів у різноманітних інтервалах часу, що є важливим інструментом історико-наукових досліджень, а також базою для прогнозування перспектив розвитку.

Не можна забувати й досвід інформаційного забезпечення цільових комплексних програм, замінені у більшості випадків державними науково-технічними програмами [10]. Автоматизації інформаційного забезпечення цільових комплексних програм свого часу було приділено достатньо уваги, і цей досвід слід екстраполювати на технологію, що базується на можливостях сучасних досягнень усфері інформаційно-комп'ютерних технологій [264].

Найрозробленіша технологія довідково-інформаційного забезпечення технічних, технологічних об'єктів, промислової продукції: це й наскрізне комплексне інформаційне забезпечення стадій Життєвого Циклу Продукції [61]; технологія побудови взаємозалежних прогнозів, програм і планів розвитку інформаційної техніки; інформаційно-аспектне моделювання об'єктів техніки [24]. Останній напрям вдало поєднує аналіз і синтез інформації у процесі наукової експертизи; напрям досліджень вибирається на основі кількісної оцінки зростання обсягу інформації про об'єкт.

Створюючи інформаційну концепцію розвитку наукового знання, А. Айламазян і Є. Стась моделюють проблеми галузевої техніки й технології, досліджуючи документний інформаційний потік як відкриту динамічну систему, що визначається дисипативною структурою [4]. Дуалістична природа процесу розвитку техніки розглянута А. Хурсіним [452].

Активізація робіт зі створення центрів інформаційного аналізу, моделювання, експертизи й прогнозування ініціюється не тільки виникненням новітніх інформаційних технологій, але й тією обставиною, що епізодична діяльність щодо розробки прогнозів уже не відповідає сучасним вимогам. Можливо, цим і пояснюється певною мірою виникнення поняття «інформаційно-аналітичний моніторинг» і технології інформаційного супроводу процесів управління науково-технічним прогресом на динамічному і якісному рівнях.

У зв'язку із цим цікавою є праця [453], де не лише вводиться принцип безперервності, що визначається як забезпечення

єдиного, постійного й тривалого в часі процесу підготовки різнорідних видів аналітичних матеріалів з різною прогностичною інформацією, а й чи не вперше вводиться до наукового обігу саме поняття «технології прогнозування».

Значний інтерес становить практика організації оглядово-аналітичної діяльності у сфері електроніки [10, с. 34], на основі якої прогнозувалася діяльність галузі. Крім видань типу «Експрес-інформація», готувалися пізнавальні, постановочні й прогностичні типи оглядів. Організаційно система аналітико-синтетичної обробки інформації була реалізована як центр аналізу інформації, пов'язаний із групою позаштатних референтів і з підрозділами аналізу на підприємствах галузі. При прогнозуванні активно використовувалися матеріали фірм та інші нетрадиційні джерела інформації. Технологія прогнозування містила пошукове прогнозування, нормативне прогнозування й наукометричний аналіз.

Глибокі дослідження типів науково-технічної інформації, що використовувалися в підготовці аналітичних матеріалів для розробки проблемних прогнозів, наведені в дослідженні [1]. Зокрема автор виділяє інформацію для таких етапів аналітичної роботи:

- передпрогнозна орієнтація й формулювання генеральної мети прогнозу;
- виконання прогностичних досліджень;
- складання дослідницького розділу прогнозу;
- підготовка нормативного або програмного розділу прогнозу;
- передпрогнозне орієнтування й формулювання генеральної мети на наступний період.

У реалізації цієї складної інформаційної технології мають брати участь багато інформаційних підрозділів дослідної організації, необхідно застосовувати як традиційні, так і прогресивні інформаційні технології [1].

Загалом, можна констатувати, що сучасну технологічну революцію характеризує не просто центральна роль знань та інформації в усіх сферах життєдіяльності людей, а використання цих знань та інформації для генерування нових знань і технологій, що обробляють інформацію і забезпечують комунікацію. Наукові знання, в поєднанні з постійною модернізацією процесів їх генерації та засобів комунікації, постають головним чинником зростання національного продукту, успішності економіки, запорукою національної безпеки. На базі цього сформовано кон-

цепцію сучасного економічного розвитку як «інформаційної» або «знаннєвої» економіки. За цих умов посилюється значення інформаційно-аналітичної діяльності як засобу переробки і здобуття нового знання з існуючого.

Таким чином, незважаючи на те, що інформаційна аналітика здавна допомагала вирішенню проблем управління різними суспільно-економічними сферами, саме в період 1970–1980-х рр. вона мала значний методологічний стимул, що нині привів (разом з іншими факторами [10]) до стрімкого процесу інституціоналізації інформаційно-аналітичної діяльності. Проблеми, що постали перед інформаційно-бібліотечною сферою щодо інформаційно-аналітичного забезпечення науково-виробничої діяльності за умов НТП, вирішувалися, природно, не лише через прийняття організаційних заходів, наймасштабнішим з яких можна вважати створення Державної системи науково-технічної інформації (ДСНТІ), але й через теоретико-методологічне осмислення процесів, що відбувалися. Отримані результати не втратили свого значення і нині складають підґрунтя сучасних інформаційно-аналітичних методик і технологій.

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій, виникнення потужних джерел і сховищ даних, потоків інформації зумовили необхідність розвитку й упровадження методів і засобів автоматичної підготовки, обробки, перетворення й попереднього аналізу даних. Необхідність здійснювати цілеспрямовану політику, ефективно діяти в умовах нового інформаційного режиму визначила перехід на якісно новий рівень інформаційної аналітики в розвинених країнах. Розвиток інформаційної аналітики відбувався через вбудовування інформаційно-аналітичних елементів в інформаційну інфраструктуру суспільства.

Інформаційно-аналітичні служби створюються в структурі органів державної влади, в міністерствах і відомствах, органах засобів масової інформації, при політичних партіях і рухах. Особливість подібних служб — їх залежність від цілей цих організацій [304; 400].

Розвиток комерційного сектора економіки сприяв створенню інформаційних, аналітичних, консалтингових служб, що вивчають стан різних ринків: товарів, сировини, нерухомості, цінних паперів, валюти, страхування та ін. [255]. Ці служби створюються, зазвичай, при великих банках, біржах, інвестиційних і страхових компаніях, де вкладення коштів, визначення стратегії

розвитку потребують аналізу ситуації й складання прогнозних сценаріїв.

В Україні створюються системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади з метою формування інформаційно-технічного середовища для підвищення ефективності діяльності державних органів, прогнозування й запобігання критичним ситуаціям. Наприклад, діють урядова інформаційно-аналітична система із проблем надзвичайних ситуацій, система інформаційно-аналітичного забезпечення Ради національної безпеки й оборони та ін. [326]. Зазначені системи покликані забезпечувати інформаційну діяльність органів державної влади протягом основних фаз розвитку кризової ситуації: прогнозування тенденцій, усунення факторів, здатних призвести до виникнення кризових ситуацій; створення резервних фондів для запобігання й подолання кризовим ситуаціям; реагування, проведення операцій під час розвитку кризової ситуації; ліквідація наслідків таких ситуацій. Ці функції виконуються на основі моніторингу, планування, супроводу дій органів керування.

Вважається, що інформаційно-аналітична діяльність належить до типу інфраструктурних сфер універсума людської діяльності.

Серед факторів, що зумовили швидкий розвиток інформаційно-аналітичної діяльності, крім процесів глобалізації й інформатизації суспільства, варто назвати соціально-політичні й економічні зміни на пострадянському просторі: перехід до ринкової економіки, формування нових відносин і структур у сфері влади, політики, нову роль засобів масової інформації, елементи громадянського суспільства й правової держави. Аналогічно тому, як перехід в античному світі до демократичних інститутів потребував виховання громадян і формуванні громадянської культури, що виразилося в розвитку софістики й риторики, нова соціально-політична ситуація в пострадянських державах викликала потребу в інформаційній аналітиці.

Виник феномен багаторівневої аналітичної переробки інформаційних ресурсів, які за допомогою інтелектуальних технологій викликали значне зростання обсягу інформації. Формуються комерційні інформаційно-аналітичні служби, як державні, так і комерційні. Це численні агентства, фірми, фонди, центри соціологічних досліджень, інформаційні агентства, що друкують різні дайджести, бюлетені, які містять певні жанри аналітичних матеріалів, центри, що займаються консалтингом, експертизою,

моніторингом та ін. Визначивши свою нішу й клієнтську базу, ці фірми сприяли формуванню ринку аналітичних продуктів та послуг. Одночасно з розвитком інтелектуальних технологій і виникненням нових апаратних засобів відбувалось збільшення фірм, що спеціалізуються на розробці комп'ютерних технологій з убудованими аналітичними функціями, які забезпечують аналіз, експертну оцінку даних. Виробляючи дані ресурси, інформаційна фірма набула можливість безпосередньо продавати їх аналітичним службам або піддавати їх власній аналітичній обробці. Сформувалося коло професійних споживачів інформаційно-аналітичних продуктів і послуг. Інформаційну аналітику стали вважати необхідним компонентом культури управління, підприємницької діяльності, інструментом сучасного менеджменту, складовою корпоративної культури. Професійний аналітик став розглядатися як експерт, що має ексклюзивне знання, до думки якого необхідно прислухатися.

Виникнення в засобах масової інформації (телебачення, традиційна й електронна періодика) так званої «масової аналітики» у формі інформаційно-аналітичних рубрик, передач, жанрів, передбачених для широкої громадськості, варто розглядати як адресну експертизу актуальних подій і тенденцій вітчизняної й світової політики, економіки, соціальних, екологічних та інших проблем. Аналітичні матеріали не тільки пояснюють закономірності реальності, але й демонструють зразки аналізу подій і фактів, методи інтерпретації їх змісту, формують інформаційну культуру, що відповідає інформаційному режиму громадянського суспільства. Інструментальна спрямованість аналітики, забезпечуючи прийняття управлінських рішень, розробку сценаріїв дій у складних соціальних обставинах, перетворює її в ефективну соціально-інформаційну технологію, яка сприяє оптимальному управлінню різними сферами суспільства, але одночасно і в засіб, що дозволяє маніпулювати людьми, формувати суспільну думку, програмувати певні соціальні реакції.

Інформаційно-аналітична діяльність необхідна для стійкого розвитку суспільства, підвищення його керованості, нейтралізації фактора індетермінізму соціальних процесів. Вимоги оперативності, багатофакторного охоплення реальності, необхідні для ефективного соціального керування, припускають скорочення проміжних рівнів моделювання керованих систем в інформаційних потоках, створення нових технічних засобів, які забезпечують безпосередню долученість соціальної сфери

до системи моніторингу. Необхідний синтез управлінських та інформаційно-аналітичних технологій, що надалі має видозмінити спрямованість і спосіб реалізації владних функцій, роль традиційних інститутів державної влади, демократичних процедур, значною мірою замінивши їх віртуальними соціальними технологіями. Така тенденція простежується вже в наші дні (електронні вибори, інтерактивні опитування суспільної думки, моніторинг соціальних проєктів, електронне спілкування через сайти в Інтернеті між високопоставленими політиками й пересічними громадянами та ін.) [400].

Виділяють три рівні інформаційно-аналітичної діяльності: технологічний, інформаційний і аналітичний. Їхнє поєднання дозволяє досягти ефективної роботи [326].

Технологічний рівень — це не тільки наявність комп'ютерів, мереж і засобів зв'язку та інших компонентів продуманого програмного середовища, що дозволяє накопичувати, обробляти й шукати необхідну інформацію в автоматизованому режимі. Необхідною умовою успішного функціонування аналітичної служби є системна інтеграція, вбудованість у діловий процес. Аналітична служба необхідна там, де існують значні інформаційні потоки, які потребують обробки. Інформація має бути тільки та, котра надалі використовується для аналізу, добре структурована для подальшої аналітичної обробки. Перевагу варто надавати власним базам даних, створюваним для вирішення конкретних завдань. Інформаційно-аналітична діяльність, незалежно від сфери застосування, передбачає збір інформації, її обробку, аналіз і синтез інформації (перетворення її в знання).

Інформаційний рівень пов'язаний з вибором джерел інформації. У наукознавстві це насамперед статистика науки, а також інформація, одержувана за допомогою соціологічних, наукометричних, бібліометричних досліджень.

Аналіз інформації можна визначити як діяльність по вивченню даних, обґрунтуванню прогнозів на основі цих даних і розробці рекомендацій, це осмислення отриманих даних і формування обґрунтованих відповідей на питання: як далі розвиватимуться події, які можливі шкода або користь від подібної перспективи, як використовувати нові можливості в позитивному плані й уникнути негативних наслідків.

Аналіз починається з надходженням перших даних і навіть раніше — під час осмислення проблеми, з перших кроків, коли варто діяти, вникаючи в ситуацію, підбираючи джерела, органі-

зувати інформаційні фільтри, цілеспрямовано збираючи інформацію. Алгоритм аналізу складається з оцінки інформації, її систематизації, формулювання висновків, побудови гіпотез і розробки рекомендацій. З кожного текстового блоку, повідомлення необхідно прийняти рішення про його цінність, збереження й подальше використання. Для цього здійснюється первинна оцінка інформації, результатом якої повинен бути висновок про її важливість, точність, значимість. Важливість інформації — це наявність зв'язку із проблемою й здатність інформації зробити внесок у процес її розуміння. Точність інформації — це встановлення її вірогідності за наявністю підтвердження з інших джерел, узгодження з іншою інформацією, знання джерела і його мотивів, авторитету або тривалості, позитивної історії роботи із джерелом. Значимість інформації — це розуміння змісту інформації, її повноти, своєчасності й достатності для ухвалення рішення.

На етапі аналізу інформації за допомогою комп'ютерних засобів резюмують й зіставляють інформацію.

Синтез — найважливіша процедура обробки інформації — логічне об'єднання елементів інформації в єдину систему. Акцент робиться на висуненні обґрунтованої гіпотези. На цьому етапі роботи з інформацією вирішуються завдання встановлення зв'язків між розрізненими елементами й об'єднання їх у єдину логічну схему (модель), формулювання гіпотези на основі отриманих моделей, визначається потреба у відсутніх відомостях і здійснюється постановка завдання з їхнього пошуку. Найчастіше використовувані варіанти синтезу — опис із типологізацією даних, причинно-наслідковий аналіз і гіпотетичний метод.

Соціально-інформаційні технології з їх інструментальним типом, ефективним функціоналізмом, помноженим на значеннєву спрямованість переданих інформаційних повідомлень, являють собою потужне й соціально небезпечне знаряддя. Соціальні можливості інформаційної аналітики активно використовують різні суспільні сили, структури в політичній, економічній конкурентній боротьбі, у процедурах лобювання інтересів різних груп, під час прийняття рішень у вищих сферах політики, у масових рекламних кампаніях, у кампаніях щодо маніпуляції суспільною думкою, у великомасштабній і локальній інформаційній війнах. Існує навіть «чорна» — кримінальна — аналітика для обслуговування організованої злочинності й інших форм протиправної діяльності. Інформаційна аналітика може використовуватися

як на зло, так і на благо, залежно від цілей, інтересів, ідеології, соціальної відповідальності або, навпаки, асоціальності тих сил, які застосовують ці технології. Соціалізація інформаційної аналітики спричинила до формування суперечливого, соціально неоднозначного іміджу даної сфери діяльності. Процес інформатизації, формування інформаційного суспільства багаторазово збільшує ступінь взаємозалежності всіх суб'єктів світового співтовариства. В інформаційному суспільстві навіть локальна, малозначима подія може мати глобальний масштаб усупереч усім традиційним канонам інертності соціальних систем.

Досвід ефективного використання соціально-інформаційних технологій у протиборстві сил, конкурентній боротьбі, конфронтації різних соціальних цілей доводить соціальну амбівалентність інформаційної аналітики. Це також один з факторів швидкого розвитку інформаційно-аналітичних служб, збільшення інвестицій у розвиток аналітики, розробки нових методів, технічних і програмних засобів.

Амбівалентність використання результатів інформаційної аналітики актуалізує проблеми етичного імперативу аналітиків, відповідальності за режим обміну й надання інформації всередині державних органів, регламентації продажу державної інформації, розробки й реалізації принципів створення й функціонування відомчих інформаційних систем, які визначають механізм фінансової й технологічної експертизи.

Аналітичні служби створюються з метою прийняття соціально значимих управлінських рішень у всіх вузлах інформаційної інфраструктури, де концентруються, переробляються потужні інформаційні потоки. Інформаційна аналітика, використовуючи можливості, надані даними службами, активно оперуючи їх інформаційними продуктами й послугами, виконує насамперед завдання змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому аспекті з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю.

Важлива функція інформаційної аналітики — виробництво нового знання на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації прийняття рішень. З наукою її поєднує інформаційний спосіб пізнання й наукового аналізу реальності. Аналітик, опираючись на інформаційних моделях, прагне виявити об'єктивні закономірності й тенденції, визначити рушійні механізми, причинно-наслідкові зв'язки. У цьому сенсі аналітик

створює нове знання про той фрагмент реальності, що перебуває в полі його професійного інтересу, фактично є дослідником своєї предметної галузі.

За своїми епістеміологічними характеристиками знання в аналітиці можна зіставити зі схемами його формування в гуманітарних науках, які користуються методом, що індивідуалізує, спрямованим на одиничне й особливе в співвіднесенні його із ціннісними установками. Для таких схем здобуття знання в процедурному сенсі найбільше прийнятні розуміння й інтерпретація текстів. Домінуючою методологією гуманітарних наук є герменевтика, інструментарій якої базується на категоріях передрозуміння, авторитету, забобонів, традицій, й на розумовій діяльності історичного суб'єкта, зумовленої його особистим духовним і життєвим досвідом, історичним часом і культурою. У цьому разі повною мірою застосовується герменевтичне коло — принцип розуміння текстів, оснований на діалектиці частини й цілого: розуміння цілого складається з розуміння окремих частин, а для розуміння частин необхідне попереднє розуміння цілого. Розуміння ситуації або тексту можливе тільки на основі попереднього розуміння, завдяки певному «окресленню» змісту. Як тільки в тексті, повідомленні починає прояснятися певний сенс, тлумач робить попередній начерк змісту всього тексту в цілому. Разом з тим первинне прояснення змісту стає можливим завдяки тому, що тлумач із самого початку прагне знайти певний сенс у тексті. Розробка попереднього начерку змісту тексту, що піддається постійному перегляду, і є розумінням змісту тексту [258]. Дійсно, такий інструментарій дуже характерний для інформаційної аналітики, в якій розуміння й тлумачення застосовуються до інформаційних ресурсів, а також використовуються можливості інформаційного моделювання реальності.

Інформаційна аналітика, ґрунтуючись на науковому гуманітарному знанні, має справу переважно з феноменологією буття, здійснюючи оцінку фактів і подій, прогнозуючи їх розвиток з урахуванням не тільки узагальнених типових параметрів, але й цілого спектра факторів, зокрема суб'єктивно-особистісних, випадкових впливів, а також свідомих акцій конкуруючих сил, протидіючих інтересів, активного втручання соціальних технологій та ін.

Якщо виробництво наукового знання здійснюється в тому специфічному режимі часу, який продиктований непередбачуваністю евристичних процесів людського інтелекту, що пізнає, то

інформаційна аналітика працює в режимі реального часу — часу життєдіяльності своєї предметної галузі (політики, економіки, бізнесу) — і відповідно до темпу необхідних управлінських реакцій на динаміку подій, які відбуваються в цій сфері [17].

Інформаційно-аналітичний матеріал був наявний у наукознавчих дослідженнях з моменту їх створення. Однак спочатку він відігравав радше демонстраційну роль для виявлення деяких закономірностей розвитку науки (наприклад зростання наукового знання за експонентою). Формування в працях В. Налімова [317] й Г. Доброва [142] інформаційної моделі розвитку науки, у якій публікації — це джерела інформації, журнали — канали зв'язку, система бібліографічних посилань — особлива мова, що виражає вплив публікацій на розвиток світових інформаційних потоків, надало можливість розглядати інформацію як емпіричний базис наукознавчих досліджень. Науку можна уявити як інформаційну систему, керовану минаючими через наукові журнали інформаційними потоками [143; 317; 326]. Після друку книги В. Налімова й З. Мульченко «Наукометрія» [317] і заснування міжнародного журналу «Scientometrics» з інституціоналізацією в наукознавстві наукометричних методів зазначений напрям досліджень почав швидко розвиватися.

Пошук критеріїв об'єктивної оцінки якості роботи конкретного вченого — одна з найважливіших проблем, що стосується відносин науки й суспільства, взаємин усередині наукового співтовариства, а також фінансування досліджень. Найпростішим критерієм такої оцінки, незважаючи на всі його недоліки, є кількість опублікованих дослідником праць.

У багатьох країнах світу, і насамперед у країнах Європейського співтовариства, для оцінки стану й розвитку науки, зазвичай, використовуються три групи показників, що описують основні аспекти інноваційної діяльності:

- статистичні показники розвитку науки (витрати на дослідження й розробки, чисельність наукового персоналу та ін.);
- патентна статистика;
- бібліометричні показники (кількість наукових публікацій, їх цитованість тощо) [326].

Якщо статистичні показники розвитку науки й патентна статистика відбивають першу стадію інноваційного процесу, то показники третьої групи — бібліометричні — ступінь активності й продуктивності фундаментальних і прикладних досліджень у країні, їх внесок у розвиток наукового знання.

Слід особливо підкреслити, що протягом тривалого часу функції інформаційного забезпечення наукових досліджень виконували наукові бібліотеки, які комплектували свої фонди науковою літературою і надавали її вченим [398]. Розвиток комп'ютерно-телекомунікаційних технологій та їх широке використання для створення і підтримки електронних інформаційних ресурсів змінив інфраструктуру ресурсної бази інформаційного забезпечення науки. Поряд з традиційними інформаційними виданнями почали широко застосовуватися електронні ресурси [385; 470].

4.2. Освітня підсистема суспільства

Освіта пов'язана з усіма сферами суспільного життя. Реалізується цей зв'язок безпосередньо через особистість. Освіта є єдиною спеціалізованою підсистемою суспільства, цільова функція якої збігається з метою суспільства. Якщо різні сфери й галузі господарства виробляють певну матеріальну й духовну продукцію, а також послуги для людини, то система освіти «виробляє» саму людину, впливаючи на її інтелектуальний, моральний, естетичний і фізичний розвиток.

Якщо Парсонс розглядав суспільство як чотири основні підсистеми — економічну, політичну, правову, морально-ідеологічну (підсистема підтримки зразка), то в інформаційному суспільстві до них додаються дві важливі й самостійні підсистеми — телекомунікаційна й освітня.

Телекомунікаційну підсистему не можна розглядати лише як технічну складову економіки; вона виходить за рамки ролі й значення в техніці. Телекомунікаційна технологія зміцнює прорив у демократичний соціальний лад, оскільки дозволяє людині мати статус «безпосереднього члена» суспільства без будь-яких посередників (певних груп, ідеологій або символічних культурних систем).

Освіта також стає важливою, більше того, навіть домінуючою підсистемою суспільства. Це стратегічний ресурс у сучасних умовах функціонування державних і політичних структур.

Як відомо, «інформаційний вибух» викликав зміни у сфері духовного виробництва, культури. Інформація стає продуктом і однією з головних цінностей суспільства. Це не могло не відбитися на змінах у відношеннях власності. Американські вчені Р. Коуз і А. Алчян, засновники нової теорії прав власності,

досліджували феномен ускладнення відносин власності. Відносини власності трактуються не як відносини між людиною й річчю, а як відносини між людьми з їхніми правами на використання певного виду ресурсу. У класичній фірмі таким ресурсом є капітал; у нових сферах підприємницької діяльності найбільшим впливом користується той, хто має право на використання інформації, в інноваційній сфері й у сфері професійних послуг — правом на інтелект.

У сучасній економіці, що характеризується наукоємністю, безперервними структурними змінами, високим динамізмом, роль інтелектуальної власності в суспільному розвитку зростає.

О. Тоффлер, аналізуючи основні джерела політичної влади — силу, багатство й знання — формулює висновок про те, що в сучасній цивілізації знання підкорили силу й багатство й стали визначальним фактором функціонування влади. Саме контроль над інформацією надає реальну владу як в економічному, так і в політичному житті.

Тому в практичній діяльності науковців, спеціалістів сфери економіки, представників владних структур та опозиції дедалі загальнішими стають проблеми пошуку в загальному потоці необхідної саме для них інформації, обробки великих інформаційних масивів. При цьому опрацювання великих інформаційних масивів забезпечує високу точність, безпомилковість пошуку.

Із 80-х рр. ХХ ст. обсяг знань у суспільстві збільшується вдвічі кожні два роки, причому з прискоренням. У соціальній сфері ця тенденція виявляється в тому, що в найрозвиненіших країнах світу взято курс на перехід найближчим часом від нинішнього індустріального суспільства до постіндустріального (інформаційного) [345, с. 137].

«Ера інформаційного суспільства» — прискорення темпу життя, зростання кількості комунікативних зв'язків, урбанізація і бурхливий розвиток науково-технічного прогресу. Саме ці чинники визначають необхідність переходу до нової стратегії розвитку на основі знань та високоефективних інформаційних технологій, які невблаганно втручаються в усі сфери людської діяльності. Зосередження уваги на сфері інформаційних технологій потребує реалізації концепції «чотирьох і» (інформатизація, індивідуалізація, інтеграція та інтелектуалізація).

Головною проблемою країн, що розвиваються, стає так званий «цифровий розрив» або інформаційна нерівність — розрив у можливостях та способі життя між державами, що будують

інформаційне суспільство, та рештою держав. У суспільстві, оснований на знаннях, їх обсяг не є метою освіти. Нині мета освіти — навчити людей створювати нові знання й опановувати технології та способи, що надають можливість це зробити.

Сучасні тенденції розвитку висувають нові вимоги до людини, а значить і до освіти, зокрема її змісту, що відіграє вирішальну роль у становленні кожної особистості. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Постійно виникають нові знання, без використання яких діяльність фахівців не буде ефективною. Людина XXI ст. — це людина, яка постійно вчиться. Людство рухається до нової якості суспільного розвитку — суспільства знань. Проблему накопичення і введення до загального обігу наукових баз знань найкраще можна вирішити на основі бібліотек, у чиїх фондах накопичені знання, без звернення до яких неможливе створення сучасних інформаційних мереж. Нині відбувається прискорене оновлення науково-технічних знань, у зв'язку з чим необхідні спеціалісти, які здатні творчо використовувати науковий потенціал у різних галузях. Близько 75% вітчизняного наукового потенціалу використовується для підтримки вже досягнутого науково-технічного рівня економіки, лише незначна частина орієнтована на оновлення на сучасному рівні наукових знань. Українська наука зберегла ще певні можливості в плані наукового забезпечення інноваційного розвитку країни [345, с. 138].

Саме в бібліотеках протягом останніх десятиріч спостерігалося найпомітніше вдосконалення засобів управління інформацією, введення її до активного суспільного обігу.

Актуальність перетворення бібліотечних закладів з установ, які виконують винятково функцію «скарбниці знань», на наукові установи, які через створення відповідних інформаційно-аналітичних підрозділів здатні надавати необхідну замовникам не лише інформаційну, а й аналітичну, прогностичну інноваційну й іншу продукцію. Тобто поступово бібліотеки, використовуючи власний значний науковий та інформаційний потенціал, мають перетворюватися на своєрідні «фабрики думок», не тільки обслуговуючи читачів, а й надаючи відповідні інформаційно-аналітичні послуги владним структурам, юридичним особам, науковцям, зацікавленим в отриманні відповідної інформації [137].

Саме інформаційно-аналітичні структури наукових бібліотек у процесі свого розвитку стали спеціалізованими структурами з вивчення інформації, її обробки й аналізу і нині виконують роль

посередника між масивами інформації та користувачами. Потреба в таких посередниках з розвитком суспільства стає дедалі актуальнішою і не лише для науки.

Наукова діяльність в Україні, як і в усіх інших, зазнає загальноцивілізаційного впливу і перебуває під дією відповідних конкурентних стимуляторів. При цьому одним з істотних факторів успішної діяльності у сфері науки й освіти стає ефективність, дедалі більш відчутна регламентація наукових досліджень у часі. Відбір, аналіз інформації за темою досліджень — це завжди важлива складова наукової роботи, що забирає значну частину відведеного на неї часу.

Отже, закономірним є порушення питання про розвиток наукових досліджень в Україні, інтенсифікацію наукової діяльності, вдосконалення її технологій і насамперед — в оперуванні інформацією. Ця робота, з урахуванням об'єктивно існуючої нині ситуації, пов'язана з нагальною необхідністю одержання практично негайних результатів: потребою в інформаційно-аналітичному забезпеченні процесу становлення нової держави, економічних змін у напрямі формування ринкової економіки, вирішення соціальних проблем тощо.

Зокрема йдеться про те, що відбір первинної інформації в широкому розумінні, що передбачає вихідні концепції, ідеї, методики, фактологічний матеріал, його структурування, адаптацію до найпродуктивнішого осмислення дослідниками — усе це за трудомісткістю, рівнем докладання інтелектуального ресурсу переросло поняття підготовчої, допоміжної роботи.

Перша з цих проблем пов'язана з необхідністю осягнення зростаючих обсягів інформації під особливим кутом зору — науковий аналіз, можливість використання як бази для наукових досліджень. Сам факт прискореного зростання цих обсягів потребує адекватної реакції: оновлення, вдосконалення методів обробки й аналізу інформації.

Дещо тісніше співробітництво наукових колективів з бібліотечними закладами сприятиме також підвищенню ефективності наукових досліджень у зв'язку з тим, що сучасні наукові дослідження в Україні ґрунтуються, зазвичай, на новій інформації.

Економіка інформаційного суспільства значною мірою орієнтована на виробництво продуктів інформаційної та інтелектуальної діяльності, пов'язаною з виробництвом нових видів інформації та знань, наданням їм форми, зручної для використання іншими людьми. Рівень інформатизації різних сфер

громадського життя істотно впливатиме насамперед на науку, освіту, культуру та керування державою.

Зважаючи на необхідність активізації участі бібліотечних установ та науково-інформаційних центрів у формуванні системи інформаційного супроводу суспільних реформ у країні, розвитку аналітичного та прогнозно-маркетингового напрямку діяльності бібліотечно-інформаційної сфери, слід звернути увагу на такі напрями діяльності бібліотек [345, с.140]:

1. У напрямі наукового опрацювання інформаційних ресурсів: створити інтегровану довідково-пошукову систему розкриття змісту сукупних фондів вітчизняних наукових бібліотек і засобів навігації в глобальних інформаційних мережах, поширення та популяризації відомостей про інформаційні ресурси країни; розвивати корпоративні форми аналітико-синтетичної обробки інформації, забезпечити повноту відображення в системі реферування вітчизняної наукової літератури відомостей щодо публікацій українських учених і фахівців.

2. У напрямі наукових досліджень і підвищення кваліфікації кадрів: розробити стратегію розвитку бібліотек та інших центрів документальних комунікацій України в глобальному електронному середовищі, напрямів формування єдиного науково-інформаційного простору держави; організувати систему безперервної освіти та підвищення кваліфікації науково-інформаційних і бібліотечних фахівців, розвивати новітні форми навчання (дистанційні, модульні тощо).

Неспроможність введення в обіг суттєвої частини генерованої інформації стосовно навколишнього світу і процесів, що відбуваються в українському суспільстві, зумовлює викривлене уявлення про дійсність, а за умови розвитку цієї тенденції — зростаючу неадекватну реакцію суспільства на навколишнє середовище. Тому величезного значення набуває діяльність інформаційно-аналітичних центрів, які працюють саме з великим обсягом інформації і виконують роль введення до суспільного обігу наукових знань.

Інформаційно-аналітичні служби або центри називають нині «фабриками думок». «Фабрика думок» — організація, інститут, корпорація або група, що проводить дослідження у сферах соціальної та політичної стратегій, технологій чи озброєння. Зазвичай фінансується на кошти держбюджету чи приватних клієнтів). Тобто, «фабрики думок» точки зростання, що створюються завдяки застосуванню безперервного міждисциплінар-

ного наукового мислення до глибинного вдосконалення процесу формування політики як головної сполучної ланки між владою і знанням [137].

«Фабрики думок» надають змогу долучитися до вирішення складних загальносуспільних проблем людям, яких з тих чи інших причин не влаштовує робота в традиційних державних, наукових чи політичних структурах, де вони не знаходять повного самовираження.

Розвиток сучасного державного управління, що базується на принципах демократії, спонукав до поширення технологій організації «фабрик думок» перш за все в соціальній та економічній політиках і в політиці навколишнього середовища [137].

Розвиток сучасної наукової парадигми вплинув і на створення нових форм «фабрик думок», які якісно використовують повноцінну міждисциплінарну наукову думку для поліпшення процесу напрацювання конкретних практик вирішення проблем, що постають перед суспільством як головна сполучна ланка між владою та знанням.

Уведення до суспільного обігу нових наукових знань відбувається методом пошуку їх в інформаційному просторі та створення і наповнення інформаційних баз. Однак інформація, отримана за допомогою такого методу, може успішно використовуватися для подальшої діяльності, проте, зберігає свою корисність для користувача в обмежених часових межах.

Методи, використані в процесі створення інформаційно-аналітичної системи — це лінгвістичний аналіз текстів, метод контент-аналізу, а також комп'ютерні методи опрацювання інформації, методи ведення баз даних. Використовуючи інформаційні джерела, фахівці інформаційно-аналітичних підрозділів методом щоденного перегляду великого масиву різноманітних (державних, галузевих, регіональних, наукових тощо) сайтів відшукують і створюють нові повідомлення про розвиток різних галузей знань, нові відкриття в науці, використовують ці матеріали в процесі створення баз даних та випуску інформаційно-аналітичних тематичних збірників. Інформація, розміщена на різних сайтах і опрацьована фахівцями інформаційно-аналітичних підрозділів, може використовуватися фахівцями багатьох галузей.

Великий попит на результати діяльності інформаційно-аналітичних служб спричинив їх значний розвиток і виникнення відповідних служб у багатьох структурах. Нині такі підрозділи організуються в державних адміністраціях, міністерствах, інфор-

маційних агентствах, багатьох організаціях. Інформаційно-аналітичні служби забезпечують якісно новий рівень управлінської діяльності в державі, коли великого значення набувають питання вироблення стратегій розвитку, прогностичні розрахунки, моделювання організаційних структур, міжгалузевих перехресних відносин, механізмів фінансування, а також інформаційна політика і широка громадська участь в обговоренні важливих проблем. Вони забезпечують значне розширення кількості джерел та обсягів інформації, що є важливою під час прийняття рішень.

Таким чином, нині роль інформаційно-аналітичних підрозділів може тільки зростати і набувати більшої затребуваності в суспільстві. Такі підрозділи мають зважати на досвід інформаційно-аналітичної діяльності, набутий на різних рівнях — державному, галузевому, регіональному, корпоративному, а також новітні досягнення у сфері наукових розробок і технологій. Необхідне також уведення нових джерел інформації та поповнення існуючих з метою забезпечення постійного уточнення і розширення інформаційної бази; вдосконалення оперативного аналізу інформації; збільшення ретроспективного аналізу інформації.

Отже, становлення інформаційного суспільства зумовлює посилені вимоги до побудови ефективної системи взаємодії науки, освіти та виробництва, розвитку інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, насамперед з питань підготовки управлінських кадрів, переорієнтацію програм їх підготовки на міжнародні стандарти.

Бібліотеки як суспільні інформаційні центри стають також центрами передового досвіду, наукової думки, просвітництва й освіти для всіх категорій громадян, котрі використовують сучасні інформаційні технології як важливий елемент свого способу життя.

Діяльність же інформаційно-аналітичних служб бібліотек стає дедалі затребуванішою в процесі підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів для розробки дослідних проєктів, науково-технічних програм, реалізації грантів їх тем тощо.

Нині в Україні активізується процес консолідації регіональних еліт. Креативні групи, очолювані відомими вченими, впевнені у своїй здатності запропонувати Україні науковий і системний шлях подолання політичних та суспільних проблем. Під час численних круглих столів, що відбулися останніми місяцями, представники інтелігенції обговорювали ситуацію, що склалася в політичному й економічному житті країни. У процесі «мозкових

атак» експерти, політологи, економісти дійшли висновку, що політичний процес в Україні не піддається науковому аналізу. Виникла ідея — наукова та ділова еліта має сама створювати політику. Планується створити саме елітарний рух, відкритий для всіх, хто здатний на креативну діяльність в ім'я нації та держави [345, с. 145].

Немає сумнівів у тому, що подібним новостворенням будуть украй необхідні аналітичні розробки науковців суспільно-політичної, економічної, політологічної, історичної та інших галузей, а отже, діяльність інформаційно-аналітичних служб, які постійно відстежують і можуть трансформувати ідеї та проблеми в конкретні пропозиції, пропонувати конструктивний форум для обміну думками між ключовими сторонами у вирішенні того чи іншого питання, набуватиме дедалі більшого значення.

4.3. Державне управління

У сучасних умовах зростання затребуваності в суспільно значущих інформаційних ресурсах зумовлюється прискоренням процесів суспільного розвитку, ускладненням соціальної структури суспільства, розвитком системи громадських організацій, підвищенням політичної активності значної частини громадян тощо. В Україні ця проблема вирішується завдяки розвитку інформатизації, створенню умов для доступу до необхідних інформаційних ресурсів усім категоріям громадян. Для вирішення цієї проблеми в державі здійснюється система правових, організаційно-економічних заходів, розробляються відповідні наукові дослідження. Однак у цьому процесі впродовж тривалого часу була недостатньо задіяна бібліотечна сфера. Це зумовлювалося об'єктивними — фінансовими, організаційними, а також суб'єктивними проблем, що гальмувало долучення бібліотечних установ до активного інформаційного процесу, пов'язаного з кардинальними перетвореннями в українському суспільстві.

Лише певні позитивні зміни в матеріально-технічному забезпеченні, впровадженні електронних інформаційних технологій у бібліотечній діяльності розкрило нові функціональні можливості цих установ, сприяло інтенсифікації інформаційних обмінів у структурі соціальних комунікацій, уможливило введення до активного суспільного обігу інформаційних ресурсів бібліотечних фондів, що є національним надбанням багатьох поколінь українського народу. Останнє має особливе значення з урахуванням

активізації глобальних процесів, що сприяють культурній уніфікації, можливості втрати національної самобутності [77].

Активізація бібліотечних установ у сфері інформаційної діяльності, особливо з використанням сучасних форм обслуговування різних категорій корпоративних користувачів, широкого громадського активу набуває надзвичайного значення в розвиткові ринкових та державотворчих процесів у суспільстві. Вона не лише сприяє розширенню можливостей доступу громадян та організацій до актуальної інформації, але й підвищенню ефективності управлінської діяльності, зокрема, через налагодження зворотного суспільного зв'язку з демократичними інститутами, посилення впливу громадян на події політичного та економічного життя країни.

Необхідно також зазначити, що в Україні, починаючи з моменту здобуття незалежності, спостерігається прискорення процесу її долучення до загальноцивілізаційного процесу. З огляду на це актуалізується питання дослідження перспектив розвитку української демократії та її окремих складових, зокрема забезпечення інформаційного плюралізму і доступу населення до різноманітної інформації.

З іншого боку, тенденція до зростання обсягів інформації, навіть за умови її об'єктивності та незаангажованості, знижує здатність громадян проаналізувати її. При цьому виникає загроза втрати дійсно значущої інформації, оскільки для осмислення одержаних повідомлень необхідний певний мінімальний час.

Таким чином, у сучасних умовах актуалізується проблема ефективного інформаційного супроводу і забезпечення процесів, що відбуваються в суспільстві, з метою сприяння формуванню належної політичної культури як політичних еліт, так і громадян, створенню ними економічного і культурно-освітнього підґрунтя для самовираження в різних сферах суспільного буття.

Підвищення ефективності керування інформацією значною мірою залежить від прискорення, удосконалення механізмів пошуку, відбору і первинної обробки необхідної інформації, підвищення рівня оперативності та якості підготовки синтезованого інформаційного продукту і створення умов для прийняття оптимальних рішень з подальшим досягненням необхідних практичних результатів.

В Україні необхідний потенціал для здійснення цієї функції мають інформаційно-аналітичні центри наукових бібліотек, одним з яких є СІАЗ НБУВ. При цьому підключеність до всесвіт-

ньої мережі Інтернет надала змогу отримувати нову інформацію фактично в режимі он-лайн. Використання ж фондів НБУВ дозволяє визначати місце нової інформації в загальному інформаційному полі, класифікувати її та ефективно використовувати для створення синтезованого науково обґрунтованого інформаційного продукту, який би максимально задовольняв інформаційні потреби користувачів [77].

Завдяки аналізу і відбору необхідної інформації в межах НБУВ стало можливим заповнювати певні прогалини вітчизняної інформаційної бази, зокрема наукової, тими зарубіжними інформаційними продуктами, в яких відчувається потреба і на які в суспільстві є попит.

Тобто інформаційні підрозділи НБУВ стають активними складовими процесу інформаційного виробництва, яке працює на потреби таких явищ, як «наука без кордонів» та «освіта без кордонів», що забезпечують прискорення суспільного прогресу.

Крім того, поєднання наукової та прикладної складових у діяльності СІАЗ сприяє оперативному впровадженню в практичну діяльність результатів останніх наукових досліджень, що підвищує ефективність створюваного інформаційного продукту. Так, дослідження тих можливостей, які надає електронна інформація, інтенсивніше задіяння її потенціалу сприяли визначенню й успішному використанню інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ найоптимальніших форм подання інформації та її структури, орієнтованих на якнайшвидше сприйняття й осмислення користувачами.

Нині діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек, зокрема СІАЗ, спрямована на забезпечення інформаційних потреб передусім двох великих груп користувачів (замовників) — управлінських структур та бізнес-економічних структур.

До першої групи належать насамперед керівники всіх рангів. Оптимальність рішень, що приймаються даною групою користувачів інформації, значною мірою залежить від рівня їх поінформованості. Практика свідчить, що низька поінформованість завжди призводить до нестабільного менеджменту. У підсумку поінформованість керівників у більшості випадків сприяє всебічному прискоренню соціально-економічного розвитку суспільства, успішному досягненню мети і вирішенню тих завдань, які виникають в їх повсякденній діяльності [241].

Тематичний діапазон інформаційних потреб управлінських структур відрізняється широтою, при цьому чим вищий ранг керівника, тим багатоаспектніші його інформаційні потреби. Ці потреби досить динамічні, відрізняються значною практичною спрямованістю. Водночас необхідність прийняття оптимальних рішень, потребує від управлінських структур теоретичних знань у багатьох сферах діяльності, у першу чергу, із соціально-економічних питань, таких як: багаторівнева економіка, підприємництво, податкова політика, соціальний захист малозабезпечених верств населення тощо. Крім цього, кожен керівник, маючи конкретну базову підготовку, виявляє професійний інтерес до інформації стосовно своєї спеціальності. До того ж керівникам необхідна не «сира» інформація про об'єкт управління, а така, що враховує специфіку сприймання, використання інформаційних ресурсів у конкретних умовах професійної діяльності.

Особливостями запитів користувачів цієї групи є орієнтованість на тривалий і оперативний аналіз роботи різних галузей народного господарства; експертизу інвестиційних проектів; інформаційно-аналітичний моніторинг соціально-політичної ситуації; аналіз роботи органів виконавчої влади, підготовку аналітичних оглядів стосовно соціально-економічної ситуації в країні та регіонах; узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду територіального управління.

Слід наголосити на тому, що інформаційний глобалізм, стрімке збільшення обсягу інформації і розширення її тематики актуалізували питання її структуризації та систематизації, тобто організації її в зручній для роботи та збереження формі.

Таким чином, в умовах НБУВ та деяких інших вітчизняних бібліотек стало можливим ефективне вирішення проблеми структуризації інформації з метою забезпечення дії принципу «кожному користувачеві — необхідну йому інформацію».

Слід зазначити, що на сучасному етапі в діяльності великих наукових бібліотек [396–398] дедалі більшого значення набуває інформаційна функція, яка полягає не лише в інформуванні користувача, а й у виробленні нової синтезованої інформації. Зокрема розвиток інформаційних продуктів і послуг відбувся в СІАЗ НБУВ завдяки підвищенню рівня обробки первинних документів, що свідчить про поступове збільшення наукоємності інформаційно-аналітичної діяльності служби. Синтезований інформаційний продукт надав змогу виявляти суть ситуації, причини її виникнення, визначати вплив на суспільно-державне життя,

прогнозувати можливий розвиток і сприяти розробці механізмів керування нею. На основі саме такого продукту і стає можливим свідоме прийняття рішень, а отже, забезпечення свободи волі й вибору, що є невід'ємним принципом демократії [77].

Слід відзначити й те, що, залишаючись затребуваними суспільними центрами, великі наукові бібліотеки, в першу чергу НБУВ, мають можливість забезпечувати опосередкований зв'язок між громадськістю й органами державного урядування, що є необхідною умовою функціонування демократії. У сучасний період розвитку інформаційного суспільства, процесів глобалізації успішне вирішення політичних, економічних, соціальних завдань дедалі більше залежить від оперативності, наукової обґрунтованості, зваженості рішень, які приймають управлінські структури. Як уже зазначалося, основою для прийняття таких рішень є інформаційно-аналітичне та прогнозне забезпечення. Але динаміка суспільно-політичних та економічних процесів у державі залежить не лише від того, як і які рішення приймає влада, а й від того, як рішення влади сприймає суспільство (підтримує, гальмує тощо). У цьому контексті важливо, що інформаційно-аналітичними структурами бібліотек і НБУВ, зокрема, здійснюється не лише моніторинг економічних, політичних і соціальних процесів у державі, а й моніторинг інформаційного супроводу цих процесів засобами масової інформації, які фактично відображають ставлення до політики влади різних суспільних груп, політичних партій, громадських організацій тощо. Саме цей аспект у роботі СІАЗ НБУВ став останнім часом одним із провідних і здійснювався за такими основними напрямками [77]:

- аналіз відображення в ЗМІ діяльності вищих владних структур у демократичному процесі;
- місцеве самоврядування як фактор розвитку суспільних перетворень у відображенні ЗМІ;
- ефективність правової основи суспільних перетворень у відображенні ЗМІ;
- проблеми реформування української науки у відображенні ЗМІ;

Ці напрями досліджень набули висвітлення у виданнях служби (журнал «Україна: події, факти, коментарі», бюлетені «Резонанс», «Регіони сьогодні», «Національна безпека: геополітичні, соціально-економічні та інші фактори». «Шляхи реформування української науки» тощо), тематика та структура яких постійно вдосконалюються. Особливу увагу під час цієї роботи співробіт-

ники СІАЗ НБУВ приділяли аналізу громадської думки стосовно реалізації на практиці задекларованих владними структурами заходів щодо демократизації суспільного життя. Вивчався внесок у цей процес усіх гілок влади та органів державної влади й місцевого самоврядування в регіонах.

Зокрема, серед пріоритетних тем, які розглядалися у виданнях СІАЗ протягом останнього часу, можна назвати такі:

- діяльність різних гілок влади та суспільна реакція;
- президентські вибори в Україні 2010 р. ;
- діяльність політичних партій та громадських організацій у контексті перебігу основних подій суспільно-політичного життя;
- ситуація в регіонах України;
- питання розвитку соціально-економічної сфери;
- взаємовідносини з ЄС, Росією, США та інші актуальні події політичного життя України тощо [77].

З відповідними інформаційно-аналітичними матеріалами, розміщеними у виданнях служби в електронній формі могли ознайомитися 900 адресатів в обласних центрах, містах та районах України. У свою чергу замовники інформації СІАЗ НБУВ у центральних органах державної влади мали можливість одержати оперативну систематично оновлювану інформацію про суспільні перетворення на місцях, про оцінку громадською думкою діяльності місцевих органів державної влади. Водночас не можна не зазначити, що співробітники СІАЗ НБУВ постійно працюють над удосконаленням тематики видань з урахуванням специфіки запитів владних структур у регіонах та інших користувачів, яке останнім часом здійснювалося за трьома основними напрямками [77].

Перший напрям пов'язаний з наближенням тематики матеріалів СІАЗ до відображення основних подій, що впливають на життя українського суспільства. Зокрема, у зв'язку з впливом економічної кризи на життя українського суспільства організовано видання спеціальних щотижневих бюлетенів «Криза в суспільних вимірах», в яких розглядається ефективність управлінської діяльності в Україні, публікується соціологічний вимір кризових процесів, їх вплив на соціальне життя, економіку України. У цих бюлетенях здійснюється огляд коментарів, експертних оцінок з даної проблематики, систематизується прогнозно-рекомендаційний матеріал, аналізується досвід боротьби з кризою в зарубіжжі.

Щомісячний бюлетень «Экономическая безопасность в документах стран СНГ» надає уявлення замовникам, насамперед представникам підприємницького контингенту, управлінцям, про правове реагування на кризу в країнах СНД.

Значного розширення в діяльності СІАЗ набула також тематика, пов'язана з відображенням зовнішніх політичних впливів на життя українського суспільства, в щотижневих бюлетенях «Політичні технології та технологи».

Другий напрям удосконалення тематики видань пов'язаний з організацією використання інформаційних ресурсів в інтересах конкретних замовників. Так, різним аспектам організації правового забезпечення підприємницької діяльності, утвердження безпеки підприємництва, боротьби з рейдерством присвячено бюлетені «Безпека підприємництва».

Нарешті, третій напрям удосконалення тематики видань пов'язаний з узагальненням досвіду організації інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур. Слід відзначити, що протягом звітнього періоду значно розширено тематику досліджень і відповідних публікацій з питань розвитку бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності. Відповідні матеріали, орієнтовані на спеціалістів, інформаційних працівників різних сфер суспільної діяльності, публікувалися в спеціальних випусках «Наукових праць Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (три випуски), а також у журналі «Україна: події, факти, коментарі». Значне тематичне урізноманітнення публікацій зумовлене зростаючою інтенсивністю інформаційних процесів у суспільстві, ефективнішим, порівняно з попереднім звітним періодом, входженням бібліотечних структур у систему соціальних інформаційних комунікацій.

У результаті система видань СІАЗ мала можливість зафіксувати, проаналізувати й донести до всіх замовників інформаційно-аналітичної продукції різні аспекти розвитку демократичного процесу в українському суспільстві. Крім того, співробітники СІАЗ НБУВ досліджували [77] комплекс проблем, пов'язаних з удосконаленням практики аналізу матеріалів ЗМІ щодо процесів суспільних перетворень в Україні. Це зумовлено зростанням попиту на суспільно значущу якісну інформацію та розширенням можливостей оперативного отримання інформації з фондів сучасної бібліотеки споживачами.

Аналіз досвіду інформаційно-аналітичної діяльності провідних бібліотек України і, передусім НБУВ, дозволив фахів-

цям [77] окреслити шляхи підвищення ефективності аналізу матеріалів бібліотечних інформаційних ресурсів, охарактеризувати їх основні види, а також напрями оптимізації діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек. Визначено, що однією з функцій останніх є виробництво вторинного інформаційного продукту, орієнтованого на задоволення інформаційних потреб насамперед організованих користувачів бібліотеки.

Зокрема, як зазначається в [77], співробітники СІАЗ НБУ виходили з того, що процес аналізу матеріалів ЗМІ є сукупністю взаємопов'язаних елементів: мети проведення, об'єкта відстежування, суб'єктів організації і здійснення моніторингу, комплексу критеріїв і показників, методів збору інформації, що в сукупності мають зважати на специфіку життя основних груп користувачів, сприяти цим самим процесу підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів. Для вдосконалення процесу доотримання достовірної і об'єктивної інформації про перебіг важливих суспільних процесів, виявлення актуальних суспільно-політичних, соціально-економічних, науково-технічних та інших проблем удосконалювався системний аналіз матеріалів ЗМІ. При цьому особлива увага приділялася виявленню чинників, що можуть створювати суспільні загрози в даний час і середній перспективі. За результатами аналізу матеріалів ЗМІ здійснювалось оперативне інформування користувачів, а також формувався структурований масив інформації, перспективний для закономірностей перебігу суспільно значущих подій.

Слід наголосити, що діяльність СІАЗ як одного з підрозділів головної бібліотеки України має деякі переваги порівняно з іншими бібліотеками, головна — доступ до величезних масивів інформації у фондах бібліотеки спеціальної літератури, періодичної преси як вітчизняних, так і зарубіжних видань, так і вища відповідальність за результати діяльності, оскільки рівнем своїх матеріалів має забезпечувати задоволення запитів загальнонаціонального виміру.

Загалом удосконалення методів та форм аналізу ЗМІ, а відповідно й системи інформаційно-аналітичного забезпечення в цілому, максимально ефективно інформування про перебіг процесів демократичних перетворень в Україні та можливі шляхи їх розвитку, а також слугування інформаційним джерелом щодо можливостей здійснення відповідної діяльності в Україні всіма зацікавленими суб'єктами сприяють забезпеченню комплексного аналізу процесів демократичних перетворень у суспільстві

на базі матеріалів ЗМІ, допомагає у виробленні доцільних і обґрунтованих пропозицій для прийняття рішень щодо здійснення відповідної діяльності на всіх рівнях і в усіх сферах державного управління, надають можливість [77, с. 228]:

- підвищення рівня взаємодії та ефективності здійснення центральними й місцевими органами виконавчої влади повноважень у даній сфері діяльності;
- удосконалення механізмів державної політики та стимулювання відповідної діяльності;
- підвищення наукового рівня обґрунтування підходів до формування й реалізації державної політики в даній галузі;
- створення умов для активної участі громадськості в обговоренні питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією відповідної державної політики;
- сприяння поширенню інформації про перебіг процесів демократизації в Україні.

Загалом же досвід діяльності СІАЗ НБУВ доводить, що в сучасних умовах інформаційно-аналітична робота в бібліотеці в поєднанні з розвитком дистантних форм обслуговування користувачів, удосконаленням активних форм позиціонування бібліотечних структур на інформаційних ринках створює беззаперечні перспективи утвердження бібліотечної діяльності в суспільній практиці як важливого інструмента інформатизації в сучасній Україні.

4.4. Економіко-комерційна та побутова сфери

Відомо, що економіку у широкому смислі визначають як спосіб виробництва матеріального життя, зокрема сукупність виробничих відносин, характерних даному суспільному ладові; у вузькому — як народне господарство якоїсь країни або окремої її галузі — економіку промисловості, економіку сільського господарства тощо. Складовими економіки також вважають всю сукупність галузей народного господарства, виробництво засобів виробництва я й предметів споживання, а також сферу матеріальних послуг: матеріально-технічне постачання, виробничий зв'язок, торгівлю, громадське харчування, ремонт предметів домашнього побуту. Економіка має й глобальний вимір, що враховує світові господарські зв'язки, поділ праці, світову торгівлю.

Сучасні економічні зміни — насамперед наслідок науково-технічної революції, реального перетворення науки в безо-

середню продуктивну силу. Комп'ютеризація, інформатизація стали реальністю суспільного виробництва. Виникли не тільки зовсім нові технології, але й значно зросла швидкість їх упровадження. Так, телефонізація 50% американських домашніх господарств відбулася через 60 років з моменту винайдення телефону. Нині аналогічний рівень поширеності Інтернету в США досягнуто приблизно за 5 років. На рубежі 1990-х рр. виникло те, що сьогодні називається економікою знань або новою економікою. Її відмітною ознакою є прискорений розвиток нематеріальної сфери й нематеріального середовища господарчої діяльності. Виробництво, розподіл і використання знань становлять основу нової економіки. По суті, у ХХ ст. лідерство в суспільному виробництві перейшло до духовного виробництва, саме людський інтелект (його можливості) перетворився на фактор, що визначає масштаби й стан сучасного виробництва.

В Україні, починаючи з 1990-х рр., закріплюються тенденції до технологічного відставання від розвинутих країн світу та зниження конкурентоспроможності її національної економіки. Сподівання на те, що приватизація та ринковий механізм автоматично забезпечать модернізацію економіки через долучення інноваційних факторів, не справдилися. Переважна більшість вітчизняних приватних підприємств не реконструйовано, не модернізовано, тому вони й виявилися неконкурентоспроможними на світових ринках, що з усією очевидністю підтвердилося під час нинішньої світової економічної кризи. Остання довела: щоб бути конкурентоспроможними, необхідно підтримувати попит на вітчизняні наукові розробки та стимулювати їх упровадження в національній економіці.

Успішність реалізації інформаційно-аналітичних досліджень в економічній сфері залежить від методологічних і організаційних можливостей аналітиків. Основним фактором, що визначає повноту рішення завдань, є інформаційне забезпечення аналітичних процесів. Суб'єкт управління одержує від об'єкта управління дані й формує регулюючі впливи на нього. Тому для оцінки стану й прийняття рішень про вдосконалення системи управління необхідні різнобічні відомості, що характеризують організацію як цілісний господарюючий суб'єкт, що мають системний і несистемний характер [9; 18; 19; 31; 55; 240; 361; 438].

Складність організації ІАД бібліотек у цій сфері полягає в тому, що вихідні дані для проведення аналізу господарюючого суб'єкта зосереджені в документах, що регулюють його діяль-

ність у цілому як єдину юридичну особу (устав, договір засновників, правила внутрішнього трудового розпорядку й т. п.). Роботу персоналу визначають положення про підрозділи, модель робочих місць, посадові інструкції, контракти та інші документи, що регламентують права, обов'язки працівників. Формами, що нормують процес управління, виступають матриці функцій, графіки процесів, технологічні карти. Відомості про стан і перспективи інформаційних систем утримуються в проспектах, рекламах, технічних завданнях, техніко-економічних обґрунтуваннях, техно-робочих проектах.

Але для проведення стратегічного аналізу потрібна різнобічна інформація не тільки про внутрішнє середовище, але й про зовнішнє оточення організації, де інформаційно-аналітичні структури бібліотек мають значно більше можливостей. При цьому, дуже важливо відібрати релевантну інформацію, що має вирішальний вплив на успіх організації, її конкурентоспроможність. Наприклад, ранжируванням американських фірм займається понад вісім тисяч найбільш компетентних фахівців-економістів і підприємців. Вони оцінюють підприємства за десятибальною шкалою, зокрема, за критеріями якості товарів і послуг, фінансовому стану підприємства, якості маркетингу, умінню залучати талановитих фахівців, сприяти їхньому розвитку й закріплювати в організації, довгостроковим капіталовкладенням, відповідальності перед суспільством і природою³. Для вітчизняних інформаційно-аналітичних служб і підрозділів перешкодою є відсутність єдиної інформаційної бази про підприємства на національному й міжнародному рівнях. Тому зовнішня інформація може бути отримана від сторонніх організацій і осіб. До них відносяться органи влади, державної статистики, конкуренти, посередники, рейтингові агентства, торгово-промислові палати, центри економічної кон'юнктури, комерційні комп'ютерні мережі. Постачальниками інформації є науково-дослідні інститути, бібліотеки, банки, біржі, дипломатичні торговельні представництва, окремі особи. Інформація може надходити від тимчасових організацій (ярмарки, виставки, презентації, семінари й т. д.).

До виробників зазначеної інформації відносяться інформаційні центри, а також різні комерційні підприємства інформаційно-обчислювального обслуговування, суспільні асоціації, союзи, об'єднання й навіть міжнародні корпорації [102; 122; 400].

³ Горшкова Л. А. Анализ организации управления. Аналитический инструментарий / Л. А. Горшкова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 208 с.

Раціональна організація інформаційно-аналітичного супроводу економічної діяльності в Україні є важливим чинником підвищення її ефективності. Значний потенціал для високоякісного інформаційно-аналітичного забезпечення вітчизняної економіки мають інформаційні ресурси наукових бібліотек.

Бізнес-економічні структури у своїх інформаційних запитах більшою мірою зорієнтовані на фактографічну інформацію, а також на використання повнотекстових баз даних. Від представників першої групи їх відрізняють посилені вимоги до аналітичної (кон'юнктурно-економічної, фінансової, юридичної), готової до використання (ready to eat) інформації. Запити цієї групи користувачів задовольняються, переважно завдяки створенню і експлуатації баз даних, що містять відомості про вітчизняних і зарубіжних виробників товарів і послуг, про діяльність бірж, банків, страхових компаній, про попит на товари та послуги, поточні ціни тощо. Аналітична складова запитів цієї групи споживачів пов'язана з аналізом ситуації на ринках, прогнозами економічного розвитку та ін.

Слід підкреслити, що останнім часом постачальники економічної (комерційної) інформації істотно розширюють тематико-видовий склад своєї інформаційної бази й вживають заходів щодо регулярної її актуалізації. Розвиваються інформаційні фонди, що містять фактичні й прогнозні відомості про всі види ринків. Найбільше активно діють фірми, що надають правову інформацію, що стосується всіх рівнів управління (регіонального, державного, міжнародного).

Кінцевий продукт підприємств інформаційного обслуговування може надаватися на різних носіях. На його ціну істотно впливають такі фактори, як вид використовуваного носія даних, ступінь обробки інформації, рівень індивідуалізації підготовки відомостей. Наявність таких даних у сторонніх організацій, у регіональних, національних, міжнародних мережах і можливість регулярного доступу до них суб'єкта управління надає можливість конкретному підприємству позбутися від проблем пошуку й поточного ведення індивідуального інформаційного фонду.

Слід зазначити, що одержання якісної інформаційної «сировини» названими організаціями є завданням досить не простим, хоча більшість із них практикує звернення до самих підприємств для перевірки й доповнення відомостей, зібраних по інших джерелах. Але вітчизняні інформаційно-аналітичні підрозділи та служби зіштовхуються зі специфічною проблемою: суб'єкти

господарювання не бажають надавати інформацію про самих себе, що серйозно утрудняє збір відомостей. (На Заході відмова від надання подібної інформації є важливим показником, що характеризує дану організацію з негативної сторони). Подолати зазначену проблему можливо шляхом збору даних про одне й те саме підприємство з різних джерел інформації і їхня наступна акумуляція в єдиній (або декількох багатоаспектних) базі даних.

Певні відомості про зовнішнє середовище можуть черпатися інформаційними аналітиками із друкованих матеріалів, що містять прогнози, проекти, рейтинги та інші експертні дані про різноманітні виставки, ярмарки, семінари, симпозіумах, конференціях і т.п. На основі цих видань можна одержати об'єктивну інформацію, що характеризує кон'юнктуру й економічне становище на ринку, стан і динаміку розвитку окремих галузей, загальні відомості про організації, ємність досліджуваного ринку й багато інших даних, що цікавлять аналітиків [9; 18; 19; 31; 55; 102; 122; 240; 361; 400; 438].

Поширення електронних технологій створює нові можливості дистанційного використання бібліотечних ресурсів у процесі інформаційно-аналітичної діяльності. Саме дистанційна форма поповнення та використання цих ресурсів є важливим чинником радикального збільшення обсягів повідомлень, які має змогу переробляти аналітик у процесі підготовки необхідних замовникові інформаційних продуктів. Зазначений ефект базується на економії часу відповідних працівників на доступ до зростаючого обсягу джерел різноманітних повідомлень у процесі інформаційно-аналітичної роботи [260].

Дистанційна форма використання інформаційних ресурсів зумовлює збільшення швидкості обігу інформаційних продуктів, оскільки поліпшення можливостей доступу до цих продуктів підвищує сукупний попит на них. Це зумовлює нові вимоги до процесу виробництва інформаційних продуктів, зокрема підготовки змістовно найскладніших з них, наприклад аналітичних матеріалів. Зокрема, загострюється проблема ресурсного дисбалансу між різними стадіями інформаційно-технологічного процесу. Використання електронних технологій у процесі інформаційної діяльності є предметом постійної уваги фахівців з різних галузей знань. Однак у більшості публікацій із зазначеної тематики увага акцентується на організаційно-технологічних, а

не гуманітарно-змістовних аспектах дистанційного використання інформаційних ресурсів [393].

Зокрема ООН по країнах світу здійснювала аналіз участі громадян у процесах державного управління, пов'язаних з наданням електронної інформації, проведенням консультацій через урядові веб-сайти та залученням громадян до процесу ухвали політичних рішень. Результатом цього дослідження стали відповідні рейтинги, за якими провідні позиції у світі цілком закономірно посіли перш за все розвинуті країни (Велика Британія, США, Канада тощо) [260].

Ефективність реалізації потенціалу дистанційних форм роботи інформаційно-аналітичних служб багато в чому залежить від уміння відповідних працівників інтегрувати в єдиний функціональний ланцюжок інформаційні потреби конкретних суб'єктів економіки, якісні характеристики інформації та інформаційні ресурси наукових бібліотек. Проблема в такому разі полягає в тому, щоб конкретизувати певні категорії інформаційних потреб у термінах якісних характеристик інформації, а саме: точність, достовірність, повнота, оперативність тощо, і вже на цій основі підібрати й використати найсприятливіші для задоволення зазначених інформаційних потреб відповідні види бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Інформаційну потребу (або ж потребу в інформації) визначають як інформацію, яку має одержати людина чи організація, щоб ефективно виконувати свою роботу, позитивно вирішити якусь проблему або успішно задовольнити приватний інтерес чи хобі⁴. Визначивши суть конкретної інформаційної потреби, зважаючи на вимоги до якісних характеристик інформації, необхідних для задоволення цієї потреби, можна перейти до підбору відповідних джерел інформації, які за своїми параметрами здатні задовольнити зазначені інформаційні потреби.

При цьому виникає запитання про місце наукових бібліотек серед інших інформаційних посередників. Відповідь на це запитання, за умов високих темпів розвитку в Україні електронних технологій у сфері інформаційної діяльності, у свою чергу, потребує поетапного аналізу технологічного циклу створення інформаційного продукту. Такий продукт можна розглядати як результат спеціального технологічного процесу, що здійснюється з повідомленнями (первинною інформацією) і спрямований

⁴ Ніколас Д. Оцінка інформаційних потреб: методи і технології / Д. Ніколас . – [Б.м.]: Асоціація інформац. менеджменту «Асліб», 1996. – С. 13.

на створення готового інформаційного продукту (своєрідне інформаційне виробництво). Цей інформаційно-технологічний процес (цикл) може містити такі послідовні стадії роботи з повідомленнями (інформацією): пошук, збір, перетворення (обробка), зберігання, передача (для малої кількості споживачів), розповсюдження/тиражування (для численних споживачів), використання.

Недолік економічної (комерційної) інформації, що одержана в результаті кабінетних досліджень, — її запізнювання. Крім того, подібні відомості найчастіше не містять таких якісних оцінок ринку, які можна мати в результаті особистих контактів. Тому інформацію кабінетного вивчення зовнішнього середовища необхідно доповнювати оперативними даними й оцінками польових досліджень, маються на увазі анкетування поштою, телефонні й особисті інтерв'ю, торгові конференції, ярмарки, опитування продавців і інших посередників.

Збір необхідної інформації — завдання, що вимагає серйозних фінансових витрат, організаційних зусиль, наявності кваліфікованого персоналу. Навіть при добре поставленій роботі з інформацією в ряді випадків одержати реальні відомості просто неможливо. Зокрема, це стосується інформації про зміну зовнішньої обстановки або за структурою витрат конкурентів. У подібних ситуаціях необхідно спробувати виробити деяку оцінку даних. По зовнішньому середовищу це може бути прогноз або сценарій розвитку обстановки, відносно конкурентів — експертні оцінки аналітиків. Ступінь наближення цих відомостей до дійсності значною мірою залежить від досвіду й кваліфікації персоналу інформаційно-аналітичної служби. Важливо сама наявність таких оцінок, оскільки це дає можливість перевірити їхню обґрунтованість. Відслідковуючи дію конкурентів або подій у зовнішнім середовищі й користуючись новими даними, можна коректувати первісні оцінки, наближаючи їх до дійсності.

Необхідна для аналізу інформація носить обліковий, плановий, організаційно-розпорядничий, проектний, нормативний, оцінний, правовий характер, збирається в рамках організації і за її межами.

Джерелами фактичних даних про підприємство є облікові реєстри всіх типів (зведені, аналітичні) поточного й попереднього періодів. Планова інформація міститься в бізнес-плані, якщо такий є інструментом поточного регулювання діяльності організації, або в інших планових документах. Нормативні й регулюючі

відомості відображаються в конструкторській, технологічній, організаційно-розпорядницькій і іншій регламентуючій документації. Правові відомості втримуються в договірних документах, що регулює відносини організації й інших юридичних осіб.

Необхідні відомості оцінного характеру про зовнішнє середовище черпаються з публічної звітності суб'єктів господарювання, галузевих зводів, матеріалів органів державної статистики, друкованих видань, інформаційних фондів комп'ютерних мереж. Відсутні відомості можуть з'являтися в результаті спеціального збору даних. Загалом, наявна в розпорядженні аналітиків інформація — найважливіша передумова, що визначає успішність аналітичних досліджень суб'єкта управління, можливості успішного розвитку організації.

Різні інформаційні продукти можуть створюватись у результаті поєднання різних стадій виробничого циклу інформаційної діяльності, однак у будь-якому разі визначальними в задоволенні інформаційних потреб конкретного споживача є характеристики відповідного інформаційного продукту, особливо якісні.

Поряд з цим найменший прогрес від поширення електронних технологій мала така стадія інформаційно-технологічного циклу, як перетворення (обробка) інформації. На практиці найпростіші форми цього процесу, наприклад, групування текстів (уривків текстів) за формальними ознаками, зокрема наявність тих же ключових слів (словосполучень), переважно піддаються безпосередньо комп'ютерній обробці. Там же, де обробка інформації полягає у створенні нового змісту на підставі сукупності висхідних текстів, виникають принципові проблеми. Їх можна охарактеризувати як проблеми штучного інтелекту. Ідеться про здатність комп'ютерів виконувати дії, що вважаються прерогативою людського інтелекту. При цьому розрізняють робототехнічні й людино-машинні системи штучного інтелекту.

Як зазначав відомий лінгвіст Ю. Лотман, для повної гарантії адекватності переданого й отриманого повідомлення необхідні штучна (спрощена) мова і штучно спрощені комуніканти: зі строго обмеженим обсягом пам'яті і відсутністю культурного багажу як такого. Текст — не тільки генератор нових смислів, а й конденсатор культурної пам'яті. Він має здатність зберігати пам'ять про свої попередні контексти. Тому для адресата текст — завжди лише частина більшого за обсягом інформаційного масиву, яким він оперує [286].

За таких обставин виникає принципова семантична проблема. Так, одні й ті самі економічні терміни мають кілька наукових тлумачень. Наприклад, термін «інвестиції» можна тлумачити, по-перше, як витрати на капітальні матеріальні та нематеріальні активи (будівлі, споруди, обладнання, права інтелектуальної власності тощо); синонім — «капіталовкладення». По-друге, цим же терміном можна позначати витрати на придбання різних за характером цінних паперів (акцій, облігацій тощо). Причому наведена багатозначність терміна «інвестиції» в конкретному тексті не завжди внаслідок аналізу цього тексту може зводитися до однозначного тлумачення. Аналогічні приклади багатозначного тлумачення коду, притаманного перш за все природній мові, можна навести й щодо інших економічних термінів: «інфляція», «тіньова економіка» тощо. Існують й інші проблеми однозначного тлумачення повідомлень, пов'язані з формалізацією інформації та її експертними оцінками.

До того ж використання широко використовуваних економічних термінів у багатьох не лише ненаукових, а навіть неспеціальних виданнях, зокрема електронних ЗМІ, які доводиться використовувати у своїй роботі аналітикам, не завжди відповідає вимогам наукової коректності, а тим більше — однозначності. Так, уже згадуваний вище термін «інвестиції» в ЗМІ іноді вживається як синонім кредитів, що неправильно з економіко-правової точки зору.

Тому на практиці під час роботи з текстами на економічну тематику з широкого спектра різноманітних джерел аналітик часто опиняється в ситуації, семантична сутність якої описується наведеною вище схемою передачі тексту з використанням природної мови з притаманним цій моделі багатозначним тлумаченням кодів (термінів, понять).

З цієї причини для процедури переробки економічної інформації, коли на підставі сукупності вихідних повідомлень формується змістовно новий матеріал, у принципі неможливе створення систем штучного інтелекту робототехнічного типу, тобто таких, що самостійно конструюють нове за змістом повідомлення без втручання людини. Можна говорити лише про людино-машинні системи штучного інтелекту для обробки інформації та підготовки аналітичних матеріалів економічного типу. Однак у такому разі на порядку денному постає вже питання економічної доцільності створення таких систем.

Річ у тому, що програмне забезпечення людино-машинних систем штучного інтелекту надзвичайно складне і може реалізовуватися лише за наявності відповідної технічної бази. Адже обов'язковими компонентами такої системи є бази даних, де накопичуються відповідні факти, система управління цими базами, програма формування логічних висновків тощо⁵.

Крім того, функціонування згаданих людино-машинних систем штучного інтелекту з метою запобігання помилкам потребуватиме залучення висококваліфікованих аналітиків уже на ранніх стадіях циклу виготовлення інформаційного продукту, таких як: пошук, збір інформації та наповнення відповідних баз даних.

Утім, суб'єктами української економіки, які за сучасних умов потенційно здатні формувати значний та регулярний попит на послуги наукових бібліотек, а відтак — бути джерелами відповідних фінансових надходжень для бібліотек, є великі й частково середні комерційні підприємства, некомерційні організації та органи державної й місцевої влади й галузевого управління. Причому поширення дистантної форми використання інформаційних ресурсів загострює конкуренцію між інформаційними посередниками в боротьбі за споживача інформаційних продуктів і послуг.

Конкурентоспроможність великих наукових бібліотек серед інших інформаційних посередників у сфері надання інформаційних послуг переліченим вище суб'єктам української економіки забезпечується використанням їхнього потенціалу. Потенціал наукової бібліотеки являє собою органічну єдність різноманітних бібліотечних фондів, кваліфікованих працівників відповідних підрозділів бібліотеки та інфраструктури бібліотеки з обслуговування користувачів, зокрема організацію доступу до інформації через мережу Інтернет. Поєднання цих компонентів створює притаманну саме науковим бібліотекам здатність до задоволення складних інформаційних потреб висококваліфікованих споживачів.

Водночас однією з головних характеристик інформаційних потреб як таких виявляються ймовірні функції використання одержаної інформації. Відповідно до призначення інформації у процесі вирішення завдань, що постають перед суб'єктом, фахів-

⁵ Першиков В. И. Толковый словарь по информатике / В. И. Першиков, В. М. Савинков. — М. : Финансы и статистика, 1995. — С. 366-367

ці виділяють такі функції використання одержаної інформації (інформаційні функції):

- функція пошуку даних передбачає отримання суб'єктом заздалегідь наміченої інформації довідкового типу;
- функція оперативної поінформованості — отримання суб'єктом регулярних повідомлень про сучасну ситуацію;
- дослідницька функція — отримання інформації для проведення глибокого дослідження в новій для суб'єкта сфері знань, діяльності тощо;
- ознайомча функція — одержання суб'єктом базової інформації, необхідної для розуміння проблеми суб'єктом;
- стимулююча функція — отримання суб'єктом інформації, необхідної для генерації нових ідей, виникнення нових стимулів для подальшої інтелектуальної діяльності⁶.

Якщо ж оцінювати можливості великих наукових бібліотек у створенні конкретних видів інформаційних і, особливо, інформаційно-аналітичних продуктів, то можна припустити, що найконкурентоспроможнішими продуктами, які бібліотеки можуть запропонувати суб'єктам української економіки, є тематичні огляди, аналітичні оцінки та концептуальні пошукові прогнози розвитку української та світової економіки. Адже накопичені у великих наукових бібліотеках України бібліотечні фонди, зокрема оригінальні матеріали власних інформаційно-аналітичних та довідково-бібліографічних підрозділів бібліотек, у поєднанні з можливостями дистанційного використання інформаційних продуктів, які надає Інтернет, нададуть змогу генерувати досить широкий спектр складних інформаційних продуктів: якісно нових ідей, сценаріїв поведінки суб'єктів економічної діяльності, концепцій економічного та соціального розвитку тощо.

Саме в цьому сегменті інформаційної продукції, яку можуть запропонувати великі наукові бібліотеки, набуде вирішення актуальна й нині дилема між достовірністю інформаційно-аналітичного продукту та своєчасністю його підготовки для споживачів, на якій давно наголошували фахівці з аналітичної роботи [344, с. 60–61]. У здатності до створення згаданих вище інформаційно-аналітичних продуктів та задоволенні інформаційних потреб суб'єктів української економіки й полягають потенційні конкурентні переваги наукових бібліотек, порівняно з іншими інформаційно-аналітичними структурами.

⁶ Ніколас Д. Оцінка інформаційних потреб: методи і технології / Д. Ніколас. — [Б.м.]: Асоціація інформ. менеджменту «Асліб», 1996. — С. 25-29.

За умов великого й постійно зростаючого попиту на новітню інформацію замовників саме оперативне отримання необхідної їм інформації стає «вузьким місцем» у роботі аналітиків. Адже традиційні технології створення й доставки споживачам наукової та аналітичної інформації у формі друкованих видань (від написання рукопису автором до використання видання читачем), що на сучасному етапі становлять «левоу частку» бібліотечних фондів, потребують для своєї реалізації значного часу, тоді як потреба в оперативному використанні ідей, що містяться на тих чи інших носіях, постійно зростає. У такому разі в нагоді стає мережа Інтернет, яка поєднує в собі переваги оперативної доставки інформації до споживачів, притаманні сучасним системам зв'язку, з поданням значних обсягів різноманітної інформації, що є перевагою друкованих видань. Співробітники ж відповідних інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек мають оперативно знайти інформацію, що стосується конкретного питання, оцінити її достовірність й створити новий інформаційний продукт відповідно до вимог замовника.

Розділ 5. Тенденції розвитку інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері

5.1. Інформаційно-аналітична діяльність у системі соціального управління

Процес прийняття управлінських рішень розглядається як основний вид управлінської діяльності, тобто як сукупність взаємозалежних, цілеспрямованих і послідовних управлінських дій, що забезпечують реалізацію управлінських завдань.

Мета й характер діяльності бібліотечної організації визначають її інформаційно-аналітичну систему й інформаційні технології, а також вид оброблюваного й виробленого інформаційно-аналітичного продукту, на основі якого приймається оптимальне управлінське рішення.

Ефективність прийняття управлінських рішень у бібліотеках різного типу зумовлена використанням різноманітних інструментів аналізу їх діяльності. Можна виділити чотири типи завдань, які постають перед бібліотечною установою:

1. Завдання першого типу орієнтовані на надання господарської (економічної) інформації.
2. Завдання другого типу спрямовані на вироблення стратегічних управлінських рішень.
3. Завдання третього типу спрямовані на вироблення тактичних рішень.
4. Завдання четвертого типу пов'язані із проблемами оперативного управління бібліотекою.

Реалізація планових завдань прийняття рішень здійснюється на стратегічному, тактичному і оперативному (операційному) рівнях.

Кожний із цих рівнів потребує певної інформаційної підтримки, що реалізується на базі інформаційно-аналітичної технології. Відповідно до рівнів прийняття рішень у функціонуванні зазначеної технології можна виділити три контури: довгострокового стратегічного планування, середньострокового тактичного планування й оперативного регулювання діяльності бібліотеки.

1. **Стратегічний рівень** орієнтований на керівників вищого рангу. За рахунок організації інформаційної технології забезпе-

чується доступ до інформації, що відбиває поточний стан справ у бібліотеці, зовнішньому середовищі, їх взаємозв'язок й необхідна для прийняття стратегічних рішень. Основними цілями стратегічного рівня керування є:

- визначення системи пріоритетів розвитку бібліотеки;
- оцінка перспективних напрямів розвитку бібліотеки;
- вибір і оцінка необхідних ресурсів для досягнення поставлених цілей.

Відповідно до цих напрямів ІАД забезпечує вищому керівництву бібліотек оперативний, зручний доступ і сортування інформації із ключових факторів, які дозволяють оцінювати ступінь досягнення стратегічних цілей бібліотеки й прогнозувати її діяльність на тривалу перспективу.

Результатом ІАД контуру довгострокового планування й аналізу прогнозованого функціонування є побудова агрегованих моделей розвитку бібліотеки з урахуванням діяльності суміжних організацій.

Моделі даного контуру функціонування мають зважати на:

- особливості розвитку ринкових відносин у країні;
- можливі перспективні види інформаційно-бібліотечної продукції;
- потенційні види виробничих ресурсів, можливі для використання в процесі створенні нових видів інформаційно-бібліотечної продукції;
- перспективні технологічні процеси виготовлення нових видів інформаційно-бібліотечних продуктів і послуг.

Таким чином, ІАД на даному рівні значною мірою базується на зовнішній щодо конкретної бібліотеки, інформації, тому вона потребує наявності досить розвинутого комунікаційного середовища для одержання, накопичення й обробки зовнішньої інформації.

Відмітною ознакою функціонування ІАД у контурі довгострокового стратегічного планування, що базується на використанні агрегованих моделей, слід вважати вирішальну роль самого управлінського персоналу в процесі прийняття рішень. Високий рівень невизначеності й неповноти інформації підвищує значення суб'єктивного фактора як основи прийняття рішень. При цьому ІАД відіграє роль допоміжного засобу, що забезпечує головну передумову для організації діяльності управлінського апарату.

Таким чином, ІАД підтримки стратегічного рівня прийняття рішень допомагають вищій ланці управління бібліотечною орга-

нізацією вирішувати неструктуровані завдання, основним з яких є порівняння змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі, з існуючим потенціалом бібліотеки.

Основним інструментарієм для підтримки роботи вищої керівної ланки бібліотеки є стратегічні інформаційні системи, що розроблюються для реалізації стратегічних і перспективних цілей розвитку бібліотечної організації. Нині спостерігаються такі основні тенденції їх використання.

За основу першої прийняте положення: спочатку формулюються цілі й стратегії їх досягнення і лише потім система інформаційно-аналітичного забезпечення управління пристосовується до виробленої заздалегідь стратегії.

Друга тенденція основана на тому, що бібліотека використовує стратегічну інформаційно-аналітичну систему під час формулювання цілей і стратегічного планування.

Основою третьої тенденції є методологія синтезу двох попередніх тенденцій — вбудовування стратегічної інформаційно-аналітичної системи в існуючу інформаційно-аналітичну технологію з поєднанням вироблення концепції розвитку бібліотечної установи в управлінській структурі бібліотеки. Інформаційно-аналітична діяльність має створити загальне середовище підтримки стратегічних рішень у зневацька виникаючих ситуаціях.

2. Тактичний рівень прийняття рішень оснований на автоматизованій обробці даних і реалізації моделей, що допомагають вирішувати окремі, здебільшого слабоструктуровані завдання. До переліку основних цілей тактичного рівня управління бібліотекою належать:

- забезпечення стійкого функціонування бібліотеки в цілому;
- створення потенціалу для розвитку бібліотеки;
- створення й коректування базових планів робіт.

Для прийняття тактичних рішень система ІАД має забезпечувати керівників середньої ланки даними, необхідними для прийняття індивідуальних або групових тактичних рішень. Звичайно, такі рішення мають важливе значення на певному часовому інтервалі.

Тактичний рівень ухвалення рішення середньою управлінською ланкою використовується для моніторингу (постійного спостереження), контролю, прийняття рішень і адміністрування. Основними функціями, які виконуються на базі системи ІАД, є: порівняння поточних показників з минулими, складання періо-

дичних звітів за певний період, забезпечення доступу до архівної інформації, прийняття тактичних управлінських рішень тощо.

ІАД у контурі середньострокового тактичного планування базується на використанні моделей, що відбивають реальні фактори й умови можливого розвитку діяльності бібліотек, значною мірою зважають на вимоги користувачів і суміжних організацій. Однак у даному контурі зовнішня інформація точно відповідає можливим і практично здійснюваним напрямам розвитку бібліотечних установ, що підвищує рівень визначеності даних і моделі системи керування.

Для підтримки ухвалення тактичного рішення інформаційно-аналітичною системою бібліотеки використовуються такі інструментальні засоби, як бази даних, системи обробки знань, системи підтримки прийняття рішень тощо.

Одним з інструментальних засобів для ухвалення тактичного рішення, є інформаційно-аналітичні системи підтримки прийняття рішень, що обслуговують частково структуровані завдання, результати яких складно передбачити заздалегідь. Системи підтримки прийняття рішень мають досить потужний аналітичний апарат з декількома моделями. Основними характеристиками таких систем є:

- можливість вирішення проблем, розвиток яких складно прогнозувати;
- наявність інструментальних засобів моделювання й аналізу;
- можливість легко змінювати постановки завдань, що вирішуються і вхідних даних;
- гнучкість і можливість адаптації до зміни умов;
- технологія, максимально зорієнтована на користувача.

3. Оперативний (операційний) рівень прийняття рішень є основним для систем інформаційно-аналітичного забезпечення. На цьому рівні виконуються численні поточні рутинні операції з вирішення різних функціональних завдань у повсякденній діяльності бібліотеки. Оперативне керування зорієнтоване на досягнення цілей, сформульованих на стратегічному рівні, завдяки використанню певного потенціалу тактичного рівня. При цьому серед найважливіших пріоритетів оперативного управління бібліотекою слід назвати:

- реєстрацію, накопичення й аналіз відхилень реальної бібліотечної роботи від запланованої;
- вироблення й реалізацію рішень з усунення або мінімізації небажаних відхилень.

Функціонування системи ІАД у контурі поточного планування й оперативного регулювання відбувається в умовах визначеності, повноти інформації і, найчастіше, в режимі реального часу обробки інформації.

Інформаційно-аналітичні технології забезпечують фахівців на оперативному рівні інформаційними продуктами, необхідними для прийняття щоденних оперативних управлінських рішень. Вони є сполучною ланкою між бібліотекою й зовнішнім середовищем. Через оперативний рівень також поставляються дані для інших рівнів управління.

Інструментальні засоби на оперативному рівні управління мають відносно незначні аналітичні можливості. Вони обслуговують фахівців бібліотечних установ, які мають потребу в щоденній, щотижневій інформації про стан справ як усередині бібліотеки, так і в зовнішньому середовищі. Основне їх призначення полягає у відстеженні щоденних операцій у бібліотеці та періодичному формуванні строго структурованих зведених типових звітів.

Основні інформаційні потреби на оперативному рівні можна задоволити за допомогою типових функціональних і проблемно-зорієнтованих апаратно-програмних інструментальних засобів.

Розбудова в Україні нової економічної, політичної, а також законодавчої системи, яка базується на ідеях демократичного розвиненого суспільства, викликає необхідність створення прогресивних інформаційно-аналітичних і прогнозних технологій підтримки прийняття рішень, потужних інформаційних ресурсних центрів, комплексних систем опрацювання інформації як одного з найважливіших чинників досягнення в країні рівня стало розвинутого суспільства завдяки запровадженню стратегій випереджаючого розвитку.

Нестача та катастрофічне різке подорожчання енергоносіїв, сировини, відсутність відповідних людських ресурсів, перманентна економічна та фінансова криза, інформаційно-організаційна недосконалість системи державного управління — усе це наше сьогоднішнє. Одним із способів виходу з цього стану має стати реалізація стратегії прогресивних автоматизованих інформаційно-аналітичних і прогнозних технологій у процесі розбудови державності України, розробка наукових основ створення та реалізації прогнозних та аналітичних технологій і систем інформаційної підтримки прийняття рішень у системі

державного управління в цілому і бібліотечною галуззю та окремою бібліотекою зокрема.

Відомо, що особливість нового типу суспільства (інформаційного, або суспільства знань) полягає у використанні знань та інформації як провідних чинників зростання економічного і соціального добробуту. При цьому головною цінністю є інвестиції в нематеріальний, людський і соціальний капітал, а основною рушійною силою — знання і творчість. Тому розвинуті країни власне майбутнє пов'язують саме з ефективністю використання знанневої (інноваційної) складової всіх світових інформаційних запасів, створенням нової інтелектуальної технології їх застосування в практиці, збільшенням носіїв знань — професіоналів, здатних ці знання генерувати й упроваджувати в інтересах суспільного прогресу.

Можна узагальнити три основні напрями суспільно-економічного реформування країн⁷:

- створення мережевого суспільства (інформаційне суспільство) на базі інформаційно-комунікаційних технологій;
- стимулювання національної інноваційної системи на використанні результатів національних досліджень і розробок;
- інвестування в розвиток інтелектуальних людських ресурсів (національна система освіти і науки, реалізація концепції професійної освіти «протигом життя», розвиток національного культурного різноманіття).

Для практичного здійснення такого масштабного реформування кожна країна розробляє концепції побудови суспільства знань як національної мети, а також сценарії і терміни досягнення мети в межах довгострокових стратегій (національних планів).

У цьому контексті необхідно зазначити, що об'єктивною реальністю сьогодення стала глобалізація з поступовим виходом на рівень постіндустріального суспільства дедалі більшої кількості держав. І тому суспільні процеси в Україні, як і в інших державах, зазнають загальноцивілізаційного впливу і перебувають під дією відповідних конкурентних стимуляторів.

Українська держава проголошує стратегічний курс на активну участь у світових процесах. Країна ставить перед собою завдання дедалі тіснішої співпраці з міжнародними організаціями в галузі безпеки, науково-технічного розвитку, права, міжнародного розподілу праці, екології, культури; інтеграції до

⁷ Програмні засади побудови суспільства знань: світовий досвід для України [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/may/9.htm>. — Назва з екрана.

міжнародної системи освіти й глобальної інформаційної мережі та ін. Чільне місце в такому співробітництві відводиться обміну науковими знаннями, високими технологіями, інтеграції інтелектуального потенціалу з метою широкомасштабного введення до суспільно-економічного обігу окремих держав результатів інтелектуальної праці, без якої неможливий сталий розвиток. При цьому одним з істотних факторів успішної діяльності стає ефективність використання результатів наукових напрацювань, дедалі відчутніша їх регламентація в часі.

Під впливом цих процесів своєрідним катализатором прогресу сучасного українського суспільства, усіх його підсистем є активізація впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій і зростання значення інтелектуальної (знанневої) складової у структурі всіх сфер діяльності, зокрема державного управління. Постановка такого завдання пов'язана як із впливом на розвиток України світових процесів глобалізації становлення суспільства знань, так і з необхідністю формування сучасного інтелектуального потенціалу нації як основи конкурентоспроможності економіки країни, ефективності функціонування всіх сфер громадської діяльності, зокрема й соціального управління. Динамічно розвивається новий інтелектуально-інформаційний сектор економіки з відповідними послугами і продуктами.

На сучасному етапі суспільно-економічного реформування передових країн в інформаційній сфері задіяно найбільший відсоток трудових ресурсів, інформаційно-телекомунікаційних, інтелектуальних технологій засвоєння й використання знань, що стає вирішальним чинником на шляху інтелектуалізації суспільного розвитку. Набуває обертів розбудова динамічних національних інтелектуально-інформаційних структур як базисного елементу сталого розвитку держав.

Однією з характерних ознак зазначених структур є велике загальнонаціональне значення впровадження в практичну діяльність науково-інтелектуальних напрацювань, посилення інноваційного чинника та їх роль як сили прогресивних суспільних перетворень. При цьому впровадження новітніх зразків інформаційно-телекомунікаційних технологій розглядається лише як ефективний засіб забезпечення швидкого доступу до знань, водночас як найістотніші зміни слід здійснити у сфері виробництва інтелектуальних інформаційних продуктів і послуг. Адже як би не називалася прийдешня соціально-економічна формація, практично всі дослідники одноставні в одному: про-

відну роль у ній відіграватиме інформація (знання) — і як базовий фактор продуктивних сил, і як ключова компонента процесів, що відбуваються в суспільстві. Більше того, зростаючі обсяги перероблюваного, використовуваного в процесі громадської діяльності інтелектуального доробку є прямою характеристикою динаміки її розвитку [337].

Нині можна зазначити, що ступінь розвитку суспільства визначається співвідношенням обсягів генерованого знання до рівня ефективності його використання в усіх сферах діяльності, зокрема й соціального управління. У свою чергу це зумовлює активізацію розробок методик управління не стільки інформаційними потоками, скільки їх знанневою складовою.

Тобто, розвиток інформаційних потреб суспільної діяльності, зокрема соціального управління, здійснюється під впливом загальноцивілізаційних процесів становлення високоінтелектуальної природи суспільства знань, для якої характерні ефективне використання й інтенсивне впровадження результатів науково-інтелектуальних напрацювань та виробництво нових знань (інновацій). Більше того, озвучення такої ідеї спонукає до висновку, що наявний потенціал фундаментальних і прикладних наукових напрацювань, як вітчизняних так і зарубіжних, недостатньо використано в процесі супроводу діяльності структур соціального управління.

«У цьому контексті розвиток бібліотечного інформаційно-аналітичного супроводу діяльності органів державної влади має орієнтуватися на потреби знанневої цивілізації і випереджаючими темпами високоефективно використовувати інформацію та її найбільш високоорганізовану форму — науково-інтелектуальне знання» [337, с. 257].

Розвиток ІАД бібліотек, інтенсифікація інформаційно-аналітичних досліджень, удосконалення технологій ІАД можна вважати одними з найактуальніших напрямів діяльності бібліотек. Така позиція, відповідно до об'єктивно існуючої ситуації, пов'язана з нагальною необхідністю одержання оперативних і бажаних результатів суспільного розвитку як наслідок ефективної роботи органів державної влади. І тому необхідність інтелектуально-аналітичного, науково-аналітичного, інформаційно-аналітичного забезпечення процесу становлення держави, її економічного зростання, розвитку інноваційних технологій тощо буде дедалі відчутнішою у сфері соціального управління.

Під впливом цих чинників перспективи розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек визначатимуться обсягом споживання і виробництва нового високоінтелектуального знання. Уже нині, здійснюючи аналіз і синтез наявних знань, їх інтелектуальне опрацювання, спеціалісти-аналітики виробляють нові й перетворюють їх у інтелектуально-аналітичні ресурси в активних формах: моделі, алгоритми, проекти, прогнози, доповіді, науково-технічні програми, грантові теми тощо.

Більше того, високоінтелектуальна природа суспільства знань зумовлює необхідність ефективного використання наукових напрацювань у виробництві аналітичних матеріалів бібліотек.

У зв'язку з цим в умовах відчутного впливу загальноцивілізаційних процесів інтенсифікації використання знанневої (інноваційної) складової як чинників суспільного прогресу, у продукуванні високоякісних інтелектуально-аналітичних матеріалів головна роль належить науковим знанням. Аналіз, систематизація, використання результатів наукового доробку та матеріалознавства стають основою зростання обсягу інноваційного (знанневого) компонента в інтелектуально-аналітичних матеріалах бібліотек.

Інший об'єктивний фактор, що посилює значення інтенсивного використання наукових напрацювань в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек, зумовлений динамікою впливу глобалізаційних процесів на розвиток України. Прийняття важливих державних рішень потребує багаторазового інформаційного моделювання і прогнозування їх можливих наслідків із залученням останніх наукових досліджень з певної галузі знань.

Наукове знання важливе тим, що воно дає фундаментальні орієнтири, важливі для подальшого розвитку уявлень, пізнання суспільних явищ (процесів) під час здійснення аналітичних завдань. Ці знання сприяють опануванню навколишньої дійсності на основі використання наукових методик, фундаментальних наукових досліджень суспільних процесів, забезпечують оригінальність і багатоваріантність підходів у вирішенні багатьох загальнодержавних проблем тощо.

Суть такої роботи полягає в тому, що підґрунтям для продукування інтелектуально-аналітичного матеріалу стають наукові знання в нерозривній єдності з усіма етапами виконання аналітичних завдань, досліджень суспільних явищ у режимі реального часу. Під знаннями можна розуміти не лише наукові дані, узагальнення, а й конкретні консультації, поради, погляди, заува-

ження фахівців різних галузей знань. У зв'язку з цим виникає можливість такої переробки інформації й інтерпретації знань, зосереджених в інформаційних системах суб'єктів документальних комунікацій, осмисленні їх, при яких створюються різні моделі їх найефективнішого застосування на користь розвитку важливих суспільних сфер, зокрема соціального управління. На цій основі створюються інформаційно-аналітичні ресурси, що оптимізують процес прийняття управлінських рішень у різних сферах суспільства.

У свою чергу, зазначені тенденції, та завдання, що постають перед бібліотеками щодо інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської підсистеми суспільства, зумовлюють нові, дещо жорсткіші умови щодо рівня функціонування як вітчизняного БСІ в цілому, так і кожної бібліотеки зокрема. Тому іншим напрямом інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек є забезпечення процесу прийняття оптимальних управлінських рішень у бібліотечній галузі — на національному, регіональному і місцевому рівнях, а також у кожній конкретній бібліотеці.

У цьому аспекті слід відзначити, що перехід до ринкових відносин зумовив запозичення та активне використання в бібліотечній теорії і практиці багатьох понять, методів та окремих напрямів економічної науки, починаючи від менеджменту [420], маркетингу [193; 194; 293] і закінчуючи категоріями виробництва [122]. Сучасні тенденції розвитку економічного аналізу на рівні мікроекономічних процесів (поведінка суб'єктів господарювання на галузевих ринках) припускають зростання ролі і значення його діагностичного етапу і як результат — використання в економіці терміна «діагностика» [19; 31; 55; 90; 140; 190; 328 та ін.].

На наш погляд, перспективи інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, значною мірою пов'язані з формуванням інформаційного ринку, процесами реструктурування бібліотечної галузі в цілому та діяльності окремих бібліотек зокрема, також зумовлюють необхідність ширшого використання поняття організаційна (економічна) діагностика. Слід зазначити, що нині в бібліотечно-інформаційній сфері термін «діагностика» використовується для характеристики споживачів інформації в цілому [375] й інформаційної культури особистості зокрема [83], як складова діагностико-моніторингових досліджень (наприклад, краєзнавчої діяльності бібліотек [319]), активно розвивається «інформаційна діагностика» [104] тощо.

Існує декілька визначень терміна діагностика:

- розпізнавання образу;
- визначення і вивчення ознак, що характеризують стан досліджуваних об'єктів для передбачення можливих відхилень і їх запобігання в нормальному режимі роботи об'єкта;
- сукупність методів дослідження процесів і явищ.

Спочатку термін «діагностика» активно використовувався в медицині, де під нею розуміється виявлення симптомів (ознак захворювання) і причин походження хвороби. Результат — діагноз, ідентифікація хвороби на основі всебічного обстеження хворого. На початку ХХ ст. виник термін «технічна діагностика» — визначення і вивчення ознак, що характеризують наявність дефектів у машинах, їх вузлах, елементах та ін. для передбачення можливих відхилень у режимах роботи, а також розробка методів і засобів виявлення і локалізації дефектів у технічних системах.

Наприкінці ХХ ст. в Росії і за рубежом починали використовувати термін «економічна діагностика», іноді — «соціально-економічна діагностика», «організаційна діагностика», «діагностика підприємств» та ін. Розглянемо докладніше історію адаптації цього терміна в науці.

Так, на початку 1990-х рр. А. Вартанов визначає економічну діагностику як «розпізнавання стану досліджуваного об'єкта за непрямими ознаками, вивчення стану об'єкта, зокрема й економічного» [55, с. 9-10]. Вона «спрямована, насамперед, на оцінку стану економічних об'єктів в умовах неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку і перспективних шляхів їх вирішення, а також на вивчення режимів функціонування самих систем» [55, с. 10].

Це визначення дозволяє виявити значеннєве навантаження поняття «розпізнавання стану економічного об'єкта». Крім того, воно вказує на складності проведення діагностики в економіці, акцентуючи увагу на проблемі інформаційної закритості середовища функціонування об'єктів дослідження. І разом з тим це визначення є загальним, не конкретизує об'єктну спрямованість діагностичних досліджень в економіці.

Конкретніше визначення діагностики в економіці запропонувала О. Дмитрієва в 1992–1994 рр.: «У медицині діагноз — це визначення стану людини, в технічній діагностиці — визначення стану об'єкта технічної природи, в економіці — визначення стану економічного об'єкта — підприємства, району, країни». Сама ж діагностика: «визначення стану економічного об'єкта, вияв-

лення його «хвороб», «патологій», «болючих точок» і «вузьких місць» [140, с. 5].

У цьому визначенні конкретизується об'єкт дослідження — підприємство, регіон, країна. Причому перелік об'єктів дослідження сформульований у природному порядку — від простого до складного. Крім того, діагностика подана як процес, результат якого також визначений. Але помітно, що термін «діагностика» ще не знайшов свого місця в економічній науці, тому що поки являє собою «кальку», запозичену з інших областей знань.

Таким чином, першу половину 90-х рр. XX ст. можна назвати періодом «зародження» економічної діагностики, який характеризується становленням ринкових відносин та інтересом до розвитку економічної науки. Це зумовило виникнення нових течій і напрямів в економіці взагалі й економічному аналізі зокрема. У цей період макро- і мікрорівень становлять однаковий інтерес для вчених, тому не існує строгої об'єктної спрямованості в діагностиці, а вказується, що об'єктом дослідження можуть бути як підприємство, так і регіон або країна. Але початок є, подальша робота вчених уже спрямована на становлення й розвиток теорії і методології діагностики в економіці.

Так, у 1995–1997 рр. М. Глазов називає діагностику підприємства «новим підходом у фінансовому аналізі» і визначає її як «систему, що припускає розпізнавання за сукупністю об'єктивних соціально-економічних, науково-технічних, політичних та ін. причин (факторів) виникнення дисфункцій, тобто виникнення розладу функціонуючого «організму», або — «навчання про методи і принципи розпізнавання дисфункцій і постановки діагнозу з метою збільшення ефективності функціонування, підвищення життєздатності в умовах конкуренції» [90, с. 9].

У цьому визначенні, по-перше, діагностика визначається як «система, що передбачає розпізнавання», проведення роботи зі створення системи оцінних критеріїв, що дозволяє розпізнавати порушення в роботі досліджуваного економічного об'єкта; по-друге, її називають «новим підходом в аналізі», що надає можливість охарактеризувати діагностику як складову економічного аналізу зі своїми принципами, методами й інструментами дослідження. Але саме підприємство як господарюючий суб'єкт ринку ще не є основним об'єктом дослідження, тому що системоутворюючі фактори, на думку цього автора, перебувають у сфері зовнішнього середовища.

У ті ж роки (1994–1997 рр.) дещо іншої думки щодо діагностики в економіці дотримуються учені, котрі цікавляться проблемами організації управління. Так, А. Баранников визначає організаційну діагностику як «розділ науки, що вивчає ознаки організаційної патології, методи і принципи, за якими визначається діагноз, виявляються організаційні протиріччя і надаються рекомендації з їх усунення» [19, с. 3]. При цьому діагностичний аналіз як «метод дослідження організаційних систем передбачає кількісну оцінку властивостей і стану організації, а також причин дезорганізації її структурних утворень» [19, с. 3]. На нашу думку, саме цей підхід є найперспективнішим з точки зору адаптації та використання в бібліотечній сфері. Це зумовлено тим, що за такого підходу діагностика розглядається як науковий напрям із властивими йому конкретними предметом, об'єктами і методами дослідження, сформованим понятійним апаратом. При цьому основна увага приділяється вивченню організаційних аспектів діяльності конкретного підприємства (у нашому випадку — бібліотеки), що, з одного боку, істотно звужує рамки діагностики, а з іншого — орієнтує її на вивчення діяльності конкретної організації.

Таким чином, період з 1994 р. по 1997 рр. став для економічної діагностики періодом становлення. За цей час вона поступово знаходить своє місце і значення в понятійному апараті економічної науки. Крім того, ринкові відносини перетворили підприємство на повноправного суб'єкта господарювання, змістили інтереси науки до виробничо-господарських систем, тобто на рівень мікроекономічних процесів.

Діагностична функція аналізу частково представлена в працях Т. Бердникової (1998–2001 рр.). Вона відзначає, що «сутність діагностики діяльності підприємства полягає у визначенні і вивченні ознак, вимірі основних характеристик, що відбивають стан економіки і фінансів господарюючого суб'єкта, для передбачення можливих відхилень від стійких, середніх, стандартних значень і запобігання порушенням нормального режиму роботи» [31, с. 7]. Стверджується, що діагностика — це «сукупність дій з розпізнавання дійсного стану досліджуваної організації і визначення складу факторів, що впливають на режим її функціонування» [31, с. 9].

Таким чином, за останнє десятиліття термін «діагностика» в економіці набув популярності. Запозичуючи позитивні ознаки і практичний досвід, накопичений в інших галузях знань, теорія

економічної (організаційної) діагностики узагальнює і систематизує дані про економічні ситуації, що трапляються, і про виникаючі альтернативи дій.

Нині в діагностиці намітилися два основні напрями: вивчення економічного стану господарюючих суб'єктів і їх стану на ринку. Діагностика економічного стану є частиною внутрішнього аналізу. Це напрям діагностичних досліджень, спрямований на вивчення результатів підприємницької діяльності всієї організації і роботи її структурних підрозділів. Підсумком проведення діагностики економічного стану є обґрунтування причин порушень і відхилень у роботі організації. Одержувана інформація дозволяє менеджерам не тільки вчасно реагувати на ускладнення в роботі, але й ідентифікувати реальний економічний стан організації, наприклад, за показниками надійності, стабільності, стійкості, критичності і катастрофічності. З урахуванням специфіки бібліотек, цей напрям діагностичних досліджень можна успішно використовувати і в бібліотечно-інформаційній галузі.

Діагностика положення господарюючих суб'єктів на ринку — це частина зовнішнього аналізу економічних умов їх функціонування. Цей напрям вивчає вплив зовнішнього середовища на цілі і мотивацію учасників галузевих ринків, характер виникаючих при цьому взаємин, а також визначає місце організації в групі однорідних. Основними результатами проведення діагностики стану на ринку є: порівняльний рейтинг господарюючих суб'єктів, потенційні можливості і реальні загрози в процесі взаємодії з іншими організаціями й інститутами інфраструктури ринку, а також прогноз зміни зовнішнього середовища. Інформаційною основою проведення дослідження є дані, що містяться в звітності господарюючих суб'єктів, галузевих і регіональних оглядах, а також публікаціях у спеціалізованих газетах і журналах. Характерна ознака цього напрямку діагностики — комплексна спрямованість дослідження публічної звітності учасників ринкових відносин. Він також може успішно застосовуватися як засіб оптимізації діяльності бібліотек, які все активніше виходять на ринок інформаційних продуктів і послуг.

Можна вважати, що саме остання точка зору на діагностику є найперспективнішою для бібліотечної галузі. Саме за такого підходу діагностика розглядається як науковий напрям із властивим йому конкретними предметом, об'єктом і методами дослідження, сформованим понятійним апаратом. При цьому основна увага приділяється вивченню організаційних аспектів

діяльності конкретного підприємства (у нашому випадку — бібліотеки), що, з одного боку, істотно звужує рамки діагностики, а з іншого боку — орієнтує її на вивчення діяльності конкретної бібліотеки.

У діагностиці бібліотек можна виділити (рис. 5.1) такі два основні об'єкти аналізу:

- результати діяльності бібліотек за період і їх стан на сучасний момент часу;
- основні процеси бібліотечної роботи (результати управління).

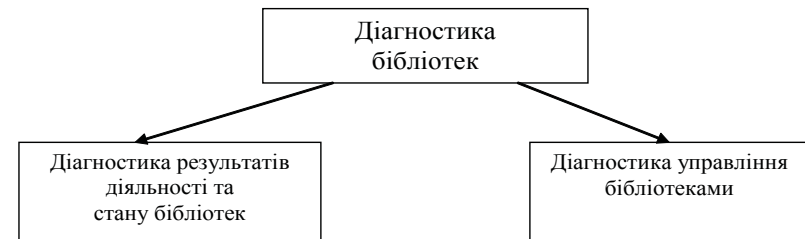

Рис. 5.1. Об'єкти діагностики бібліотек

Загалом можна визначити такий перелік видів робіт, які складають основу методики проведення діагностичних досліджень діяльності бібліотек:

- визначення системи типових ознак можливих видів стану бібліотеки;
- розробка системи кількісних і якісних показників для опису виділених ознак;
- обґрунтування критеріальних значень, інтервалів і порогів зміни обраних показників;
- розробка механізму організаційного тестування, формування системи тестів діагностичної спрямованості;
- виявлення порушень і відхилень у роботі бібліотеки, порівняно із заданим режимом функціонування;
- узагальнення і систематизація виявлених невідповідностей параметрам нормального режиму роботи;
- попередня постановка діагнозу і прогнозування можливих наслідків відхилень;
- уточнення ситуації, що складається, і змін в умовах функціонування бібліотечної установи;
- постановка остаточного діагнозу й оформлення результатів проведеного дослідження;

- обговорення діагнозу і підготовка пропозицій щодо зміни існуючої ситуації;
- створення банку даних з найтипівіших управлінських ситуацій.

Доцільність виділення зазначених видів робіт із проведення організаційної діагностики бібліотек зумовлюється такими факторами:

- вони являють собою строгу послідовність дій, орієнтованих на одержання конкретних практичних результатів дослідження;
- їх можна виконувати автономно за умови використання достатньої інформації. Це дозволяє в разі необхідності повертатися до попередніх видів робіт, не переглядаючи всі отримані результати і формуючи цикли логічних міркувань;
- виконання всього комплексу робіт забезпечує повну реалізацію діагностичного етапу аналізу, не залишаючи «білих плям» у роботі дослідника;
- кожен вид робіт містить елементи, що дозволяють дійти попередніх висновків, чим створюється умова рівнозначності, послідовності та безперервності проведення цих видів робіт.

Виділені позитивні моменти наочно виявляються через логічну послідовність виконання робіт. При цьому кожен вид робіт має певне призначення і відіграє конкретну роль у рамках проведення діагностичного аналітичного дослідження.

Перспективи щодо впровадження організаційної діагностики в діяльність бібліотек полягають у запозиченні засобів і методів діагностики, розроблених в економіці, в бібліотечну теорію та практику, їх адаптуванні, а можливо, і розробці спеціальних методів бібліотечної діагностики.

5.2. Упровадження інтелектуальних технологій інформаційно-аналітичної діяльності

Як зазначалося в підрозділах 1.1 та 1.2, професійна підготовка оглядових матеріалів у СРСР була зорієнтована на дві основні споживчі групи — наукових співробітників та інженерів. За даними УКРНІНТІ, для виконавців НДР частка запитів на оглядову й прогностичну інформацію становила тільки 5 %. Вона дорівнювала частці запитів на бібліографічну (5 %) і кон'юнктурну інформацію (5 %) [172]. Оглядово-аналітична інформація була найбільшою мірою затребувана на підготовчому етапі НДДКР

(для пошуку ідей, збору фактів, оцінки концепцій і точок зору, запозичення методик та ін.) і заключному етапах — під час формулювання рекомендацій.

Характеризуючи психологічні основи інформаційної потреби, Н. Форд у 1986 р. виділяв різні мотиви звертання до оглядової інформації:

1. Виявлення існуючих точок зору на проблему.
2. Установлення розбіжностей у розумінні проблеми.
3. Оцінка стану проблеми в цілому.
4. Підтвердження думки по конкретному питанню.
5. Поповнення здобутих раніше знань про предмет [102, с. 57].

На початку 1990-х рр. істотні зміни відбулися в структурі інформаційного попиту майже всіх груп споживачів оглядової інформації. Акцент при використанні оглядово-аналітичних матеріалів став поступово зміщатися до оглядів товарних і регіональних ринків. Частка запитів економічної тематики зростала як у професійному середовищі (учені, фахівці, керівники підприємства, викладачі ВНЗ і аспіранти), так і серед масової споживчої аудиторії [400].

У країні змінилося співвідношення між академічною, галузевою й наукою ВНЗ: у найбільшій кількості галузей мінімізована частка галузевої науки, що автоматично збільшувало відносну частку академічних досліджень при об'єктивному посиленні наукових досліджень у ВНЗ. Це не тільки вплинуло на структуру попиту, але й знизило в цілому обсяг попиту, а також частку платоспроможного попиту в першій половині 1990-х рр. У результаті скоротилися етапи передпроектного інформаційного аналізу, масштабність оглядово-аналітичних робіт. Це заповнювало використанням раніше виконаних оглядів минулих років з «краплинним» доповненням свіжими публікаціями. Наприкінці 1990-х рр. виникла об'єктивна можливість широкого використання Інтернет-пошуку, що проводився фахівцями самостійно або замовлялися тематичні добірки власним службам інформації, кадрові ресурси яких також скорочувалися.

Інша картина спостерігалася в бізнесі, на нових виробничих підприємствах. Відчутно формувалася потреба в оглядовій інформації серед менеджерів вищої й середньої ланок.

Результати опитування свідчать про те, що вже більшість фірм (до 73%) потребували різноманітної оглядово-аналітичної інформації [102].

Новим підприємствам необхідно мати всю повноту інформації, тому що критичними для них є ризики неправильно ухвалених рішень в умовах інформаційного дефіциту. Пошук ринків збуту, установлення зв'язків з постачальниками й багато інших типових процесів (ділові переговори, бізнес-планування, пошук інвесторів, виставкова діяльність) не залежать від розміру фірми, потребують аналізу майже однакового обсягу інформації як на великому, так і на малому підприємствах.

Нині експерти відзначають, з одного боку, зменшення попиту (і відповідно, цін) на прості інформаційні продукти (адресні й реєстраційні дані, стандартні бізнес-довідки, дайджести відкритих джерел та ін.). З іншого боку, в інформаційних фірмах зростає частка запитів, пов'язаних із проведенням аналітичних досліджень товарних і регіональних сегментів ринку, аналізом кон'юнктурної інформації, факторів ризику комерційних проєктів тощо. Серед найзначиміших факторів, що різноспрямовано змінюють структуру попиту й склад споживчої аудиторії для витратної оглядово-аналітичної інформації, варто назвати [102]:

1. Реалії господарського середовища: скорочення наукомістких досліджень у країні; зміна зв'язків між фундаментальною й прикладною наукою; робота підприємств в екстремальному режимі; високі темпи перетворень і їх стохастична спрямованість, що не дозволяє інформаційним службам вчасно планувати й виконувати оглядово-аналітичну роботу. Постійно вносяться зміни в нормативно-правову базу інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема оподаткування, авторські й суміжні права на оглядово-аналітичні продукти, права доступу до федеральних джерел економічної й статистичної інформації.

2. Економічні реалії: поява нових форм фінансування НДДКР; низький рівень доходів основної частини підприємств; тенденція до мінімізації витрат на НДДКР через передпроектні обстеження; повсюдні скорочення штатного розпису інформаційних служб підприємств у першій половині 1990-х рр.; наростаюча роль прогнозно-аналітичної інформації для економічної ефективності й інтелектуального потенціалу підприємств.

3. Зміни інформаційного середовища: дистанційний доступ до джерел інформації; посилення вимог до новизни й вірогідності аналітичної інформації; можливість накопичувати більші масиви інформації для аналізу; несанкціоноване поширення чужої інформації; різке збільшення потоку, що дублюється й недостовірної інформації під грифом «аналітична» та ін.

4. Соціально-психологічні фактори: бажання бути інформованими про зовнішнє середовище, але критична оцінка користувачів оперативності в підготовці оглядових документів; недовіра до зовнішньої аналітики, небажання платити за якість інформації; зниження творчої активності й відповідальності за аналітичну інформацію; «інформаційна байдужість» користувачів через величезний обсяг зовнішньої інформації та ін.

Під впливом названих і інших факторів у складі споживачів можна констатувати тенденцію розширення споживчої аудиторії оглядово-аналітичних матеріалів економічного типу, посилення ролі консалтингових звітів і рекомендацій.

У системі професійних комунікацій стають активними споживачами керівники підприємств малого й середнього бізнесу, менеджери середньої ланки, засновники нових підприємств, викладачі, аспіранти й студенти ВНЗ.

У системі масових комунікацій активними групами споживачів є учні, пенсіонери, споживачі послуг (туристичних, банківських, страхових та ін.), змішана група населення зі стійким або епізодичним інтересом до оглядів соціально-економічної, правової, побутової й розважальної тематики.

Останнім часом стабілізувався попит на традиційні інформаційні продукти найбільших центрів-генераторів, насамперед реферативні журнали й бази даних. У цілому стабілізувалася чисельність користувачів патентної інформації. У великих об'єднаннях, що активно розвиваються, чітко виражене формування попиту на короткі ситуаційні довідки з обов'язковою рекомендацією засобів вирішення проблеми. У всіх групах користувачів оглядово-аналітичною інформацією відзначається позитивна динаміка проблемно-тематичного попиту, зокрема в середовищі вчених і фахівців. Тобто попит, що змінюється, потребує значної адаптації оглядово-аналітичної продукції, її виконавців і постачальників.

На загальнодержавному рівні економічним плануванням і прогнозуванням зайняті всі галузеві міністерства й відомства. Вони здійснюють підготовку матеріалів для службового користування. У відкритій пресі публікуються проєкти економічних програм, окремі прогнози й коментарі до них.

Дотепер професійними й організаційно оформленими інформаційними службами в нашій країні залишаються інститути, центри, бюро й підрозділи науково-технічної інформації в регіонах і на підприємствах.

Інформаційні ресурси центральних органів НТІ представлені як фондами першоджерел (друковані й недруковані документи), так і самостійно підготовленими масивами реферативної й оглядово-аналітичної інформації. У державній системі більша частина цінної оглядово-аналітичної продукції дотепер створюється в центральних галузевих інститутах НТІ в результаті обробки зарубіжної літератури.

Зміна соціально-економічної ситуації значною мірою погіршила умови роботи служб НТІ. У зв'язку зі скороченням централізованих валютних асигнувань, обсяги надходження зарубіжних науково-технічних видань в інформаційні центри країни зменшилися в десятки разів. Багато центрів, що спеціалізувалися на створенні галузевої (науково-технічної) інформаційно-аналітичної продукції, припинили існування або переорієнтувалися на обробку ділової й комерційної інформації. Значна частина раніше створених довідково-інформаційних фондів практично втрачена, оскільки не була вчасно інтегрована в бази даних.

Відзначено й позитивні тенденції: за останнє десятиріччя у секторі науково-технічної інформації відбулася певна структурна стабілізація, припинений процес ліквідації й скорочення діяльності багатьох інститутів і підрозділів НТІ. Втриматися вдалося, насамперед виробникам найбільших баз даних і територіальних центрів, які мають надійні зв'язки з більшою кількістю різних промислових підприємств, наукових і конструкторських організацій, з регіональними адміністраціями. Прикладом цього фахівці називають статистику продажу електронних інформаційних ресурсів і багаторазового збільшення кількості організацій, що звертаються до баз даних всеросійських інформаційних центрів.

Істотного досвіду з інформаційної аналітики набули інформаційно-аналітичні підрозділи підприємств. Аналітичні підрозділи можуть існувати самостійно або бути частиною інформаційної служби. До 2005 р. процес створення аналітичних підрозділів дещо активізувався. Це стосується не тільки дослідницьких центрів, великих і середніх підприємств, але й невеликих, що активно розвиваються, фірм, які орієнтуються на складні технології інформаційного моніторингу, керування знаннями на підприємствах. У складі служб інформації або з іншим підпорядкуванням стали створюватися групи аналітиків навіть на невеликих виробничих підприємствах, зокрема кондитерських підприємств,

птахофабриках, у збутових оптових об'єднаннях. Проектують галузеві й міжгалузеві інформаційно-аналітичні системи.

Інформаційна діяльність, як відомо, законодавчо закріплена за бібліотеками. Але більш-менш масштабно реалізуються її окремі напрями — правове інформування читачів, виконання фактографічних запитів. Епізодичним залишається виконання складних запитів, що потребують порівняльного аналізу даних про об'єкт. Активну участь в інформаційно-аналітичному обслуговуванні своїх користувачів беруть бізнес-бібліотеки й центри ділової інформації при публічних бібліотеках.

Оглядово-аналітична діяльність — новий напрям для класичної теорії й практики бібліотечної діяльності, що перебуває на стадії формування. Н. Сляднева [400] справедливо відзначає проблеми, пов'язані з розвитком оглядово-аналітичної діяльності в бібліотеках:

1. Через 30-річний нормативний поділ функцій органів НТІ й бібліотек, їх відомчої роз'єднаності бібліотеки не готові нині до здійснення аналітичної роботи — немає кадрових, фінансових і технічних ресурсів, досвіду технологічного й оперативного реагування на зовнішні запити.

2. Навіть при заповненні ресурсів і наявності мережевого доступу до інформації бібліотека (як і органи НТІ) не входить функціонально в середовище об'єктів управління, не може органічно поєднувати опубліковану й внутрішньофірмову інформацію, а тому залишиться неконкурентоспроможною на ринку аналітичних продуктів.

Як рішення автором запропоноване створення паралельної мережі спеціалізованих центрів аналізу інформації.

Не з усіма доводами варто погодитися. Безумовно, такі центри виникатимуть з ініціативи державних органів управління, великих підприємств, сильних професійних асоціацій. Але вони також перебуватимуть поза активним процесом управління — «сторонніми спостерігачами». Органічні функціональні об'єднання «наука — аналітика», «управління — аналітика», «виробництво — збут — аналітика» можливі за таких умов: кожному підприємству свій центр аналізу, висока й відкрита конкуренція внутрішнього ринку в країні [102].

Бібліотеки ж у регіонах були й залишаються центрами інтелектуального життя, їх ресурси багато в чому залежать від ініціативності бібліотек, а нішу для виконання складних запитів необхідно обстоювати.

Крім того, бібліотека нині має багато прямих конкурентів — у формі кишенькових електронних бібліотек, аудіокниг, Інтернет-ресурсів. На функції бібліотек претендують сотові компанії, теле-, радіомовлення й навіть пошта, яка готова виконувати, наприклад, довідкові функції. Звісно, бібліотека може не конкурувати з цими та іншими соціокомунікаційними структурами, втративши, таким чином, свій вплив на освіту, культуру, економічне та політичне життя своїх регіонів. Або все-таки формуватиме кадри бібліографів-аналітиків, набуватиме досвіду і заповнюватиме ресурси [102; 134; 136; 179; 220].

У реальній практиці спеціальних, обласних наукових і навіть активних публічних бібліотек ініціативно створюються оглядово-аналітичні продукти, що відповідають найсуворішим вимогам. По запитах і в попередньому режимі готують бібліографічні огляди, оглядові довідки, статистичні таблиці. Науковими бібліотеками проводяться також бібліометричні й інформетричні дослідження, які є досить складною формою інформаційно-аналітичної діяльності [110; 207; 211; 265; 326].

Обласні наукові бібліотеки часто надають зразки аналітичних довідок і оглядів, особливо краєзнавчої, історико-культурної проблематики. Багато обласних наукових бібліотек стали активними учасниками в реалізації програм розвитку регіонів, забезпечуючи інформаційний супровід окремих проектів і етапів їх реалізації [102; 269].

Публічні бібліотеки створюють свої інформаційні служби, центри або кабінети ділової, правової інформації, інтелекцентри. Вони стають активними учасниками обласних програм по захисту прав споживача, програм розвитку регіону, екологічному й правовому вихованню, забезпечуючи їм інформаційну підтримку. Навіть у процесі підготовки масових заходів (зустрічі із читачами, клуби по інтересах), бібліотекар готує оглядові довідки — із проблем толерантності, про роботу підприємств регіону, про нові соціальні технології та ін.

Видавці вже говорять «про значне розширення» видавничої діяльності публічних, зокрема й муніципальних, бібліотек. Вони випускають невеликими тиражами методичні, оглядово-статистичні, довідкові видання.

Оглядово-аналітична діяльність пронизує процеси, пов'язані з використанням документальної інформації. Створюючи й підтримуючи найбагатші фонди друкованих і електронних ресурсів, бібліотеки беруть участь в оглядово-аналітичній діяльності,

виконуючи складні запити користувачів за допомогою власних методик, можуть опанувати інтелектуальні процедури порівняльного аналізу інформації [268]. Бібліограф, маючи швидкий доступ до віддалених ресурсів, можливості обробки більших масивів даних, змушений або повністю надати свій досвід «працівникам знання», або долати поріг між повнотекстовими й бібліографічними джерелами, традиційними й електронними, власними й зовнішніми інформаційними ресурсами, опановуючи моніторингову оцінку їх якості. Аналітичні функції виконують співробітники довідково-бібліографічних і методичних відділів бібліотек, читальних залів.

Безумовно, універсальна наукова бібліотека не конкуруватиме зі спеціалізованими інформаційними центрами центральних органів керування, ЗМІ, консалтинговими фірмами. Підрозділи економічної розвідки підприємств до 80% даних одержують на основі аналізу публікацій з відкритих джерел, називають себе інформаційно-аналітичними відділами, а значну частину вихідної інформації з їх замовлення збирають бібліографи. Вони здійснюють інформаційну підтримку конкретного економічного суб'єкта, а за їхніми межами залишаються пізнавальні, освітні інтереси, запити підприємців малого й середнього бізнесу. Завдання бібліотек — не відставати від запитів читачів, заради яких держава субсидіює наші бібліотеки [102].

Бібліотеки об'єднують свої зусилля по обробці потоку нової літератури, ініціативно створюючи бібліотечно-інформаційні консорціуми, формуючи найбагатші зведені каталоги, вирішуючи проблеми інтеграції інформаційних ресурсів, колективного доступу до дорогих баз даних. Висока ймовірність, що в найближчі роки створюватимуть при таких об'єднаннях аналітичні групи.

Для подальшого розвитку інтелектуальної переробки інформації уявляється важливим створення аналітичного підрозділу у великих бібліотеках, які були б забезпечені відповідним штатним розписом.

Як уже зазначалося, система підтримки прийняття рішень для складних соціальних об'єктів на базі технології ситуаційних оцінок створюється на науково-технологічних засадах моніторингу трансформаційних процесів соціальної системи, аналізу отриманої інформації та розробки прогностичних сценаріїв розвитку [36; 106; 379; 421].

Трансформування системи управління бібліотекою за ринкових умов може розглядатися як сукупність взаємопов'язаних заходів, спрямованих на поступову зміну сутності і характеру економічних відносин, що складаються між суб'єктами й об'єктами управління в процесі господарювання. Розробка і здійснення цих заходів починаються вже в умовах перехідної економіки, коли стають неприйнятними адміністративно-командні методи управління. Так, дедалі більшого поширення набуває відмова від адміністрування при одночасному опануванні ринкового інструментарію управління. Охоплюючи внутрішні (виробничі) та зовнішні (ринкові) аспекти, комплекс заходів з трансформування управління бібліотеками, як суб'єктами господарювання, стає всеосяжним у стратегічних перетвореннях ринкового типу. При цьому пошук шляхів підвищення ефективності діяльності реструктурованої бібліотеки об'єктивно зумовлює необхідність упровадити систему стратегічного управління, яку визначають ідеї, принципи й уявлення щодо мети реструктурування, механізми взаємодії учасників виробничих відносин, сила впливу всіх найзначущіших зовнішніх та внутрішніх факторів.

У спеціальній літературі [63; 309; 328] зазначається, що стратегічне управління являє собою надзвичайно багатоплановий процес, який дозволяє формувати ефективні конкурентні напрями в розвитку підприємства. Важливою складовою стратегічного управління є інформаційно-аналітичне забезпечення [361]. При цьому слід підкреслити, що інформаційно-аналітична діяльність притаманна бібліотеці як з точки зору виконання свого завдання з обслуговування читачів, так і вирішення проблем підвищення ефективності управління окремою бібліотекою і бібліотечною галуззю в цілому. Більше того, нині вона є одним із засобів адаптування бібліотек до нової соціально-комунікативної реальності, яка, зокрема, характеризується турбулентністю зовнішнього середовища.

Застосування відповідних інформаційно-аналітичних технологій дозволяє досягти результативності організаційно-економічних заходів з управління діяльністю бібліотеки в довгостроковій перспективі, узгодити цілі реструктурування бібліотек і засоби їх досягнення. Адже з використанням інформації в управлінській діяльності пов'язано багато проблем. Одна з них — це невизначеність відомостей, через яку неможливо здійснювати розрахунки або впевнено визначати ймовірність; тобто з неможливістю визначити повноту і вірогідність нової інформа-

ції пов'язаний певний ризик. Ще одна проблема — це структурування інформації, або розподіл даних за категоріями, виділення з усього масиву доступних відомостей тільки тих, які мають значення для користувача. При цьому потреба в інформації має бути адекватною здатності користувача її опанувати. Інформаційно-аналітичні технології є певною формою взаємозв'язку між специфічним типом явища (процесу) і пізнавальними й обчислювальними можливостями користувача, його здатністю використовувати інформацію в управлінських рішеннях. Тому розробка і відтворення певних правил та процедур сприятимуть підвищенню ефективності управління бібліотечною галуззю, дієвішому долученню інформації до проведення реструктурування бібліотек. З огляду на це постає необхідність визначити, по-перше, завдання, котрі висуває формування системи стратегічного управління бібліотекою, по-друге, інститути, здатні забезпечити застосування сучасних інформаційно-аналітичних технологій. Такими завданнями є:

1. Визначення інформаційних потреб стратегічного реструктурування, а саме — типу й обсягів інформації, необхідної для проведення комплексу дій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності бібліотек у нових ринкових умовах.
2. Розробка раціональної технології збору, опрацювання, використання та зберігання інформації, яка стосується нарощування конкурентних переваг бібліотек на інформаційному ринку.
3. Застосування прийомів ризик-менеджменту (диверсифікація, об'єднання ризиків або страхування, розподіл ризику, пошук додаткової інформації) з метою запобігання негативному ефекту (або зменшення його) від використання недостовірної інформації.
4. Формування умов обов'язкового використання необхідної інформації для прийняття стратегічних рішень у процесі реструктурування бібліотек.

Нині інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного реструктурування бібліотек не є системним, оскільки обмежується переважно збиранням та опрацюванням повідомлень про внутрішнє середовище бібліотечної установи (характеристика його матеріально-технічної бази, технологій, фінансового стану, динаміки показників господарської діяльності тощо). Одержану інформацію керівники використовують найчастіше як основу для стратегічного або поточного планування, спира-

ючись на тенденції минулих періодів та потенціальні можливості бібліотечної організації.

Така практика суперечить суті діяльності бібліотеки в ринкових умовах, коли бібліотеки виходять із замкнутої техніко-економічної системи і долучаються до відкритої соціально-економічної системи. З цим пов'язане кардинальна зміна цілей, завдань і стратегії, докорінне перетворення механізму управління бібліотечним виробництвом [122]. Адже реструктурування і означає зміну таких аспектів бібліотечного виробництва, які за звичайних умов функціонування гальмували його. Ці відмінності наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Порівняльна характеристика діяльності бібліотеки до і після реструктурування

Параметр	Період до реструктурування	Період після реструктурування
Стратегія управління	Зростання масштабів бібліотечного виробництва або, принаймні, збереження їх на основі власних можливостей	Ринкова переорієнтація, адаптація до зовнішніх факторів, орієнтація на використання інформації про зовнішні умови
Цілі та завдання	Чітко визначені, певним чином структуровані цілі та завдання на довгостроковий період	Зосередження уваги на збиранні та використанні банків стратегічної інформації, на основі чого визначаються зміст і послідовність дій для реалізації стратегічного реструктурування, зменшується невизначеність ситуації, надається перевага цілям розвитку
Механізм управління	Жорстке планування, регламентація функцій управління, контроль за усіма видами діяльності	Використання системного, ситуаційного та цільового підходів, своєчасне виявлення проблем, інноваційний стиль управління, генерування нових рішень на основі інформаційно-аналітичного забезпечення

Більшу частину інформації, пов'язану з стратегічним реструктуруванням бібліотек, необхідно отримувати із зовнішнього середовища. Однак це не означає, що зменшується потреба у внутрішній інформації. Навпаки, поліпшення інформаційно-аналітичного забезпечення стратегії і тактики реструктурування передбачає формування інформації на рівні структурних

підрозділів бібліотеки, окремих видів діяльності, стадій та фаз бібліотечного виробництва. Особливо необхідне інформаційно-аналітичне забезпечення за умов реорганізації структури управління, коли інформація стає контрольно-аналітичною. Внутрішня інформація забезпечує вирішення короткострокових завдань діяльності бібліотеки.

На відміну від оперативного, стратегічне реструктурування спрямоване на стратегічне позиціонування бібліотеки, довгострокове забезпечення її конкурентоспроможності на ринку інформаційних продуктів та послуг (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Етапи стратегічного реструктурування

Стратегічне прогнозування			
Аналіз та оцінка можливих цілей розвитку реструктурованого підприємства	Нова стратегічна спрямованість діяльності підприємства (конкурентна позиція)	Формування заходів з реалізації можливостей та послаблення загроз кожного з можливих варіантів реструктурування	Оцінка необхідних витрат і ресурсів
Стратегічне планування			
Заходи з подолання бар'єрів стратегічного планування	Вибір моделі стратегічного планування	Розробка змісту і структури стратегічного планування бібліотеки	Визначення планових показників
Адаптація структур			
Вибір структури відповідно до стратегії реструктурування	Аналітична оцінка реакції структури та її коригування	Організація розвитку окремих сфер діяльності	Фінансова оцінка реалізації стратегічних планів і програм
Адаптація процесів			
Оптимізація основних процесів реструктурування		Оптимізація другорядних процесів реструктурування	
Утворення інформаційно-аналітичних технологій для користувачів			

Ефективність використання інформаційно-аналітичних технологій значною мірою визначається вибором методологічного підходу до забезпечення реструктурування. Перший підхід базується на послідовному зборі, опрацюванні та формуванні регламентованої, обов'язкової для користувачів інформації. Причому обсяги і структура інформації визначаються керівництвом

для всіх ланок управління, тобто без урахування стратегічних та поточних потреб конкретних користувачів. Другий підхід ґрунтується на чітко визначених замовленнях на конкретну інформацію. Згідно з параметрами замовленої інформації, визначаються механізми її формування та відповідна інформаційно-аналітична технологія.

Безсумнівно, що для стратегічного реструктурування виняткового значення набуває своєчасна зовнішня інформація про ринкові зміни (рис. 5.2).

З урахуванням завдань, які вирішують управлінці, можна визначити характерні особливості використовуваної інформації (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

**Характеристики інформації,
необхідної на різних рівнях управління**

Вищий (стратегічний) рівень управління	Інформація, що використовується для стратегічного планування діяльності бібліотеки
Середній рівень управління (управління на рівні підрозділів)	Зовнішня та внутрішня інформація, необхідна для керівництва та контролю за діяльністю підлеглих одиниць усередині бібліотечної установи
Низовий (операційний) рівень управління	Інформація, що використовується для планування, здійснення та контролю за повсякденною діяльністю. Збирання даних з багатьох індивідуальних дій, що мають місце в повсякденному функціонуванні бібліотеки.

Таким чином, можна дійти висновку, що використання інформаційно-аналітичних технологій у процесі реструктурування бібліотек, за умов нової соціально-комунікативної реальності, забезпечить не лише оптимізацію організаційно-економічних заходів з управління діяльністю бібліотеки в довгостроковій перспективі, узгодження мети та завдань реструктурування бібліотек і засобів їх досягнення, але й зробить значний внесок у процес формування ефективного бібліотечного менеджменту стратегічного рівня.

Окрім того, використання інформаційно-аналітичних технологій бібліотекою зумовлено метою останньої — аналізом інформації, що циркулює в суспільстві на різних рівнях його функціонування, і створенням інформаційно-аналітичних продуктів для використання в різних галузях суспільного виробництва. Все це є основою для гуманізації процесу суспільного

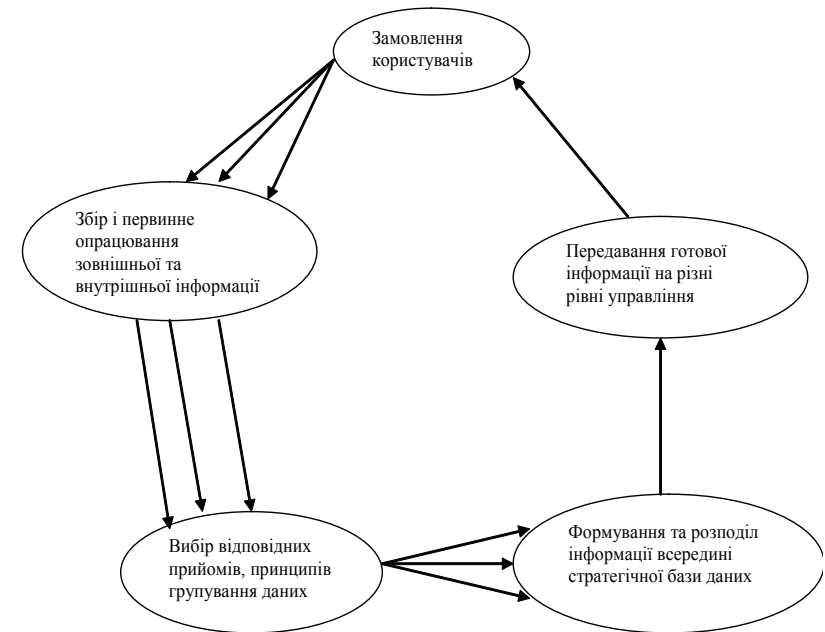

Рис. 5.2. Рух інформаційних потоків усередині бібліотеки

виробництва, нарощування суспільного капіталу, інформаційної та комп'ютерної підтримки вироблення й прийняття відповідальних рішень, звільнення людини від рутинної, механічної роботи під час вирішення завдань сучасного управління — завдань щодо вибору й ухвалення рішення. Для бібліотечної діяльності інформаційно-аналітичні технології, як слушно зазначається в [175, с. 115], на рівні опрацювання знань, який виявляється через нову організацію праці — аналітика, нові технології, нові продукти — практично є перехідним до іншої роботи і діяльності.

При цьому, організація ІАД діяльності в бібліотечно-інформаційній сфері повинна враховувати наступне.

По-перше, оскільки бібліотеки в цілому, і їх інформаційно-аналітичні підрозділи зокрема, все частіше мають справу з інформацією в електронному виді, можна звернути увагу на таку тенденцію, як наближення інформаційних ресурсів до споживача, наприклад, за допомогою дискантного використання бібліотечних ресурсів [260], що зумовлює зростання ролі відповідних інформаційних технологій, які перетворюються у необхідний складовий елемент ІАД бібліотек.

По-друге, спостерігається стійке зростання попиту на інформаційно-аналітичні матеріали. Мова йде про те, що первинної інформації у вигляді довідок про зростання цін, стан ринку цінних паперів, рівень безробіття та ін. соціально-економічних показників, зведень інформаційних агентств цілком достатньо. Спеціалісти навіть відчують перевантаженість «сирою» необробленою інформацією. Однак перетворення її в матеріал, придатний для прийняття управлінських рішень, наражається на ряд складностей, пов'язаних насамперед з тим, що для їх підготовки необхідна професійна соціологічна, економічна, політологічна освіта. «Підбір методики аналізу, наприклад, макроекономічного моделювання, і чисто механічне застосування цієї методики не дасть очікуваних результатів, оскільки немає досить тривалих тимчасових рядів, в економіці й політиці відбуваються настільки серйозні перетворення, що відстежити їх можна поки тільки на якісному рівні, вибудовуючи «модель» того, що відбувається, у власній голові» [10, с. 219]. Оскільки дефіцит фахівців з інформаційної аналітики у регіональних управлінських структурах буде відчуватися ще довгий час, свою роль у вирішенні цієї проблеми покликана зіграти й сфера підготовки інформаційно-бібліотечних кадрів.

По-третє, в напрямі розвитку організаційної складової ІАД в бібліотеках за матеріалами досліджень [198–238] простежується тенденція розподілу функцій і завдань ІАД серед окремих відділів бібліотек. Виключенням є досвід НБУВ, де створений спеціальний інформаційно-аналітичний підрозділ (СІАЗ).

По-четверте, в практиці ІАД бібліотек недостатньо активно запроваджуються нові інформаційні технології, сучасні засоби моделювання й програмно-математичної підтримки прикладного рівня аналітичної діяльності. Це пояснюється тим, що для цього необхідний, як високий професіоналізм фахівців інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек, так і значні фінансові витрати, перехід на новий рівень інформаційної техніки. Проте, впровадження сучасних інформаційних технологій є актуальною проблемою майже всіх інформаційно-аналітичних служб та підрозділів. При цьому, їх основними напрямками діяльності в сфері інформаційних технологій є [10, с. 221–222]:

- збір і первинна обробка інформації;
- формування баз даних за тематичними галузями;
- реалізація технологічних і оформлювальних функцій;

- вирішення інформаційно-довідкових і нескладних розрахункових завдань
- розгортання програмно-технічного середовища
- забезпечення віддалених і локальних комунікацій тощо.

По-п'яте, підтримка інформаційними технологіями процесів збору й первинної обробки інформації здійснюється бібліотечними підрозділами, що виконують інформаційно-аналітичні функції, як правило, окремими групами операторів або фахівців універсального профілю. При цьому, істотно розширився спектр використовуваних джерел інформації, технології обробки інформації стали проблемно спеціалізованішими. Сама проблемна спеціалізація технологій первинної обробки даних орієнтується переважно на систематизацію вхідної до інформаційно-аналітичного підрозділу інформації. У тім або іншому виді ця систематизація здійснюється у всіх інформаційно-аналітичних службах, різниця – у виборі потоків даних, що підлягають первинній обробці, глибини змістовного освоєння матеріалу й ступеня автоматизації цього процесу [10; 67; 77; 99–109; 261; 262; 266; 336]. При цьому, фахівцями зазначається, що за умов постійно зростаючих обсягів вхідної інформації необхідність у розробці та запровадженні засобів автоматизованої підтримки процесу первинної обробки даних сумнівів не викликає. Залишається під сумнівом доцільність і методика визначення глибини первинної обробки інформації, що втримується в документах і повідомленнях на змістовному рівні. Методологічно ця невизначеність характеризується [10, с. 223] наступними факторами:

- з розвитком потужності й сервісних можливостей комп'ютерних засобів спостерігається тенденція перенесення акцентів у змістовній обробці даних з первинних стадій на кінцеві – роботу користувачів;
- первинна змістова обробка найчастіше призводить до помилкової змістовної фільтрації потоків, переключуванню й втраті актуальної інформації;
- сучасні засоби автоматизованої й комунікаційної підтримки ІАД надають можливість забезпечити настільки потужний інформаційно-довідковий сервіс для кінцевих користувачів, що зменшує потребу в первинній змістовній обробці інформації до технологічного мінімуму;
- потоки інформації зараз настільки великі, що на попередню змістовну обробку даних просто фізично не вистачає сил у більшості інформаційно-аналітичних служб.

По-шосте, в інформаційно-аналітичних службах і підрозділах формуються й ведуться бази даних, структуризація яких багато в чому визначається специфікою завдань, що вирішуються у конкретній службі або підрозділі. Найбільше часто формуються наступні групи баз даних:

- законодавчі й нормативно-правові документи;
- статистична інформація й аналітичні матеріали, що отримуються за результатами статистичної обробки даних;
- результати проведення спільних досліджень із суміжними регіональними й відомчими інформаційно-аналітичними центрами;
- результати інформаційно-аналітичних досліджень підрозділу (служби);
- результати соціологічних або експертних досліджень, які проводяться з ініціативи підрозділу (служби) або надані підрозділу (служби) в порядку обміну інформацією;
- довідкові дані й картотеки;
- оперативна інформація, що містить матеріали центральної й регіональної преси, телебачення, радіо та інтернету;
- дані, що відображають стан розвитку й розробки систем інформатизації й телекомунікацій, програмних засобів підтримки інформаційно-аналітичних досліджень.

По-сьоме, тематична структуризація даних відбувається вже в рамках цих або інших груп інформації, що визначається безпосередніми інформаційними потребами користувачів конкретних інформаційно-аналітичних структур. Разом з тим намітилася тенденція відходу від твердої структуризації груп баз даних. Це викликано [10] наступними обставинами:

- з розвитком комунікаційних можливостей інформаційних систем і мереж, коли в мережі працює одночасно багато територіально розподілених користувачів, границі між групами наведеного вище переліку груп баз даних розмиваються;
- відкритість використовуваних інформаційних систем, включаючи можливість доступу в міжнародні масиви інформації, множинність використовуваних програмних засобів ведення баз даних і способів подання інформації (звук, образ, графіка), об'єктивно виключають можливість і навіть доцільність запроваджувати яку-небудь тверду структуризацію.

Загалом, аналіз діяльності [198–238] окремих інформаційно-аналітичних служб та інформаційно-аналітичних підрозділів державних і комерційних організацій показує, що окремі еле-

менти інтелектуальних технологій уже зараз впроваджуються в складні для алгоритмічної обробки процеси аналізу постійно наростаючих потоків інформації, підготовки й обґрунтування управлінських рішень. Такими елементами є автономні засоби розпізнавання тематики документів на основі семантичного й кластерного аналізу їхніх текстів, визначення структури політичних фракцій в органах законодавчої влади, контент-аналізу текстів, перевірки юридичної коректності складання директивних документів. Експериментальні зразки спрощених варіантів експертно-аналітичних систем застосовуються як допоміжний інструментарій для аналізу соціально-політичних ситуацій, картографічне багатобарвне подання даних уже зараз використовується при аналізі й складанні прогнозів соціально-політичних наслідків прийняття управлінських рішень. При цьому, як доводить світова практика, розвиток будь-яких інформаційних технологій для використання в галузі державного управління в цілому, і бібліотечно-інформаційною сферою зокрема, стимулює розвиток методологічних основ ефективного управління, служить підвищенню оперативності й обґрунтованості прийняття рішень.

Післямова

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, за умов досягнення соціально-економічної і політичної стабільності, відбуваються значні зміни в усіх сферах, що зумовлюють глибокі трансформації управління як державою в цілому, так і окремими галузями, зокрема бібліотечно-інформаційною. Ринкові умови, розвиток інтелектуальної економіки, різноманітність інформаційних процесів потребують застосування спеціальних знань і навичок, пов'язаних з інформаційно-аналітичною діяльністю. Актуальність інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень у бібліотечній сфері посилюється також швидким розвитком інформаційних технологій, виникненням потужних джерел і сховищ даних, потоків інформації, що викликало необхідність розвитку й упровадження методів і засобів автоматизованої підготовки, обробки, перетворення й попереднього аналізу даних. Загалом, як свідчить досвід передових країн, необхідність здійснювати цілеспрямовану політику, ефективно діяти в умовах нового інформаційного режиму зумовила перехід на якісно інший рівень інформаційної аналітики як особливої сфери людської діяльності, покликаної забезпечити інформаційні потреби суспільства за допомогою аналітичних технологій, завдяки переробці вихідної інформації й здобуттю якісно нового знання.

В Україні створюються системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади з метою формування інформаційно-технічного середовища для підвищення ефективності діяльності державних органів, прогнозування й запобігання критичним ситуаціям

Наприклад, діють урядова інформаційно-аналітична система із проблем надзвичайних ситуацій, система інформаційно-аналітичного забезпечення Ради національної безпеки й оборони ін. Зазначені системи покликані забезпечувати інформаційну діяльність органів державної влади протягом основних фаз розвитку кризової ситуації:

- прогнозування тенденцій, усунення факторів, здатних зумовити виникнення кризових ситуацій;
- створення резервних фондів для запобігання й ліквідації кризовим ситуаціям;
- реагування, проведення операцій під час кризової ситуації;
- ліквідація наслідків кризових ситуацій.

Ці функції виконуються завдяки моніторингу, плануванню, супроводу дій органів управління.

Методології прийняття управлінських рішень присвячені численні наукові дослідження, оскільки прийняття рішень — один з основних результатів діяльності суб'єкта управління, спрямованої на об'єкт управління для досягнення певних цілей управління. При цьому, за класичним уявленням, що склалося в науці управління, прийняття рішень ототожнювалося з вибором альтернативи. Відповідно — воно розглядалося як вибір альтернативи в процесі здійснення управлінської діяльності. Нині відбувається трансформація поняття прийняття управлінських рішень, що ґрунтується на чіткішому визначенні місця таких рішень в управлінській діяльності. Тобто прийняття управлінських рішень розглядається як суттєва частина управлінського процесу з послідовними етапами виявлення та діагностування проблемних ситуацій, розробкою альтернатив і вибором тієї, що найбільше відповідає виходу з ситуації, яка склалася.

Особливо слід відзначити: незважаючи на наявність численних методів, що мають у своєму розпорядженні органи державного управління, проблема прийняття управлінських рішень у сучасній Україні, зокрема в бібліотечно-інформаційній сфері, є надзвичайно актуальною. Це зумовлено характерними для вітчизняної системи управління невизначеностями, які можна поділити, на такі основні типи стосовно:

- постановки управлінських завдань;
- чинників внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування галузі;
- структури галузі;
- управлінських рішень унаслідок недостатньої повноти та низької вірогідності знань про кінцеві мету й умови функціонування галузі, а також суб'єктивізм осіб, які приймають рішення щодо формулювання мети, перспектив, стратегії розвитку й управління бібліотечно-інформаційною сферою.

Названі перші три типи невизначеностей не дозволяють здійснити адекватний опис структури і розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної галузі, що трансформується, на основі застосування традиційного управлінського логіко-теоретичного підходу та відповідних класичних теорій і моделей. Ця обставина, у свою чергу, посилює невизначеність четвертого типу, впливаючи, таким чином, на можливість прийняття об'єктивних і науково обґрунтованих управлінських рішень.

Для зменшення ступеня невизначеності під час ухвалення рішень стосовно бібліотечно-інформаційної галузі необхідно забезпечити найсприятливіші умови для осіб та органів управління, які приймають рішення, через автоматизацію найтрудомісткішого процесу зменшення перших трьох типів невизначеностей, також пов'язаного, у свою чергу, з вибором та оцінкою відповідних альтернатив. Це завдання можна успішно реалізувати тільки на основі створення ефективної системи інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень. Забезпечення такої підтримки передбачає надання особам та органам управління, що приймають рішення, якнайповнішої, вчасної і достовірної інформації про стан і загальні тенденції розвитку галузі.

Сучасний світовий рівень інформаційних технологій створює потенційні можливості для відстежування й оцінювання стану розвитку державного управління, як у цілому, так і в окремій галузі, на основі оцінювання відповідних управлінських рішень через упровадження моніторингів, накопичення та обробку інформації в базах даних і знань, застосування різноманітних інформаційно-пошукових систем з використанням розподілених мереж, сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій.

Відомо, що в практиці державного управління різних країн уже широко використовуються програмні комплекси та комп'ютерні системи, які накопичують і надають управлінцям оперативну інформацію про нормативно-правові акти, дозволяють отримувати прогностичні модельні оцінки з макроекономічних питань і спростити проектування. За умов достатньої інформації та відповідної її організації можливе впровадження систем аналізу й оцінювання процесів державного управління як з окремих напрямів, так і в цілому.

Іншими словами, аналітичні служби створюються з метою прийняття соціально значимих управлінських рішень у всіх вузлах інформаційної інфраструктури, де концентруються, переробляються потужні інформаційні потоки. Інформаційна аналітика, використовуючи можливості, надані даними службами, активно оперуючи їх інформаційними продуктами й послугами, виконує насамперед завдання змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому сенсі з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю. При цьому найважливішою функцією інформаційної аналітики є виробництво нового знання

на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації процесу прийняття управлінських рішень.

Специфіка аналітичної діяльності в управлінських структурах полягає в тому, що вона «вбудована» в процес управління, до неї висувуються особливі вимоги щодо оперативності підготовки матеріалів, їх вірогідності й обґрунтованості. Порівняно з академічними науковими дослідженнями, вона є прикладною, ґрунтується не стільки на глибокій, самостійній розробці проблем, скільки на залученні фахівців, експертів, узагальненні вже готового матеріалу.

При цьому, як засвідчує практика, важливо, щоб в інформаційно-аналітичній службі керівної установи існував замкнений цикл підготовки матеріалів, починаючи від процедури визначення показників збору інформації, її класифікації, автоматизованої обробки й закінчуючи аналізом, розробкою прогнозів і практичних рекомендацій. Можна виділити три рівні інформаційно-аналітичної діяльності: інформаційно-технологічний, інформаційний і аналітичний. Тільки їх співіснування й реалізація в межах однієї служби дозволяє досягти ефективної роботи.

Досвід роботи державних інформаційно-аналітичних підрозділів, виявив цілий комплекс проблем, які потребують вирішення: відповідальність за певний вид інформаційних ресурсів, режим обміну й надання інформації всередині управлінських структур, регламентація продажу державної інформації, розробка загальних принципів створення та функціонування відомчих інформаційно-аналітичних систем. Особливого значення при цьому набуває фінансове забезпечення створюваних і функціонуючих інформаційно-аналітичних структур, що забезпечують прийняття управлінських рішень.

Загалом практична реалізація системи підтримки прийняття управлінських рішень у вітчизняному БСІ потребує не лише вирішення складних науково-інженерних завдань, пов'язаних з конструюванням спеціалізованого програмно-апаратного комплексу на базі сучасних інформаційних технологій і спеціальних прикладних програмних засобів, акумулювання відповідних фінансових ресурсів, але й попереднього визначення методологічних засад формування зазначеної системи. Зважаючи на результати досліджень, зокрема вважаємо, що до складу системи мають входити такі основні модулі:

- уведення, контроль і дослідження вхідної інформації, її первинної обробки;

- конструювання й адаптація моделей (їх структурних та прогнозних форм);
- дослідження, селекція і композиція моделей, що конструюються;
- контроль і діагностування стану галузі;
- напрацювання допустимих альтернативних рішень;
- взаємодія галузевих та місцевих органів управління бібліотечно-інформаційною діяльністю;
- урахування впливу внутрішніх і зовнішніх змін й обмежень;
- підтримка адміністрування баз даних і банку знань;
- визначення і коригування цілей, стратегії та завдань розвитку бібліотечно-інформаційної галузі України;
- навчання і тренінги.

При цьому інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських структур бібліотечно-інформаційної галузі слід розглядати як складову соціокомунікаційних процесів, де необхідність і специфічна спрямованість інформування керівництва визначаються вимогами систематичного аналізу й упорядкування необхідної інформації. Структуру інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень у бібліотечно-інформаційній сфері, як і в будь-якій іншій, можна вважати оптимальною лише в тому разі, коли вона в конкретних умовах максимально сприяє виконанню загальних функцій управління — прогнозуванню, плануванню, організації, координації обліку, контролю, регулюванню, активізації, стимулюванню, кожна з яких потребує відповідного за змістом, формою, обсягом, місцем й часом подання даних.

Таким чином, можна резюмувати, що управлінські рішення і впливи є основним результатом, квінтесенцією управлінської діяльності, яка, до речі, за своєю природою є суто інформаційною. Тенденції сучасного розвитку методології прийняття управлінських рішень свідчать про те, що відбувається процес якісного оновлення всіх складових системи управління, який потребує структурних і ментальних змін як у бібліотечно-інформаційній галузі, так і в діяльності осіб, котрі приймають рішення. При цьому сам процес прийняття рішень стосовно прогнозування, стратегічного планування, вибору раціональної структури бібліотечної галузі та її кадрового забезпечення, створення високоефективних мотиваційних підходів, розроблення і застосування сучасних методів контролю — все це потребує подальших досліджень у відповідному напрямі інформаційно-аналітичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Авербух В. М. Информационное обеспечение научно-технического прогнозирования / В. М. Авербух // Науч.-техн. информ. Сер. 1. — 1982. — № 5. — С. 7–9.
2. Автономова Н. Особливості редагування аналітичних матеріалів в умовах діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ / Н. Автономова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 220–232.
3. Агеев В. Н. Электронная книга: новое средство коммуникаций / В. Н. Агеев. — М.: Мир книг, 1997. — 230 с.
4. Айламазян А. К. Информационная концепция развития научного знания / А. К. Айламазян, Е. В. Стась // Науч.-техн. информ. Сер. 2. — 1983. — № 12. — С. 1–7.
5. Акилина М. И. Информационная функция как понятие / М. И. Акилина // Библиотека. — 1999. — № 10. — С. 30–32.
6. Акилина М. И. Функциональные и объектные изменения библиотеки на разных исторических этапах развития / М. И. Акилина // Библиотека в контексте истории : тезисы докладов и сообщений науч. конф., Москва, 21–23 октября 1997 г. / Науч. б-ка РГГУ, Московский гос. ун-т культуры. — М., 1997. — С. 10–11.
7. Александров Л. А. Информационная культура регионов / Л. А. Александров // Библиография. — 1999. — № 1. — С. 70–74.
8. Алексеев Н. Г. Информационно-библиотечное обеспечение фундаментальных научных исследований / Н. Г. Алексеев; под ред. А. Г. Захарова. — М., 1996. — 195 с.
9. Амосов О. Організаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень стосовно державного регулювання сучасної української економіки / О. Амосов, А. Дегтяр // Вісн. Нац. акад. держ. управління. — 2003. — № 3. — С. 24–30
10. Аналитика — Капитал. Информационно-аналитические службы и технологии. Экспертиза / ред. С. С. Терещенко; ВИНТИ. — М.: ВИНТИ, 1999. — 335 с.
11. Андрунас Б. Ч. Информационная элита: корпорации и рынок восточной Европы / Б. Ч. Андрунас. — М.: Изд-во МГУ, 1991. — 212 с.
12. Арапов М. В. Научная информация за рубежом: Основные тенденции развития / М. В. Арапов, Ю. А. Шрейдер // Вестн. АН СССР. — 1983. — № 1. — С. 95–107.
13. Артамонов Г. Т. Центры анализа информации / Г. Т. Артамонов, В. М. Чистяков // Итоги науки и техники. — Сер. Информатика. — Т. 6. — М.: 1981. — 224 с.

14. Афанасьев В. Г. Социальная информация. / В. Г. Афанасьев. — М. : Наука, 1994. — 200 с.
15. Афонцев С. Неопределенность и проблемы экономической трансформации / С. Афонцев // *Мировая экономика и междунар. экон. отношения*. — 1996. — № 10. — С. 20–23.
16. Ашервуд Б. Азбука общения, или Public Relations библиотеки. / Б. Ашервуд. — М. : Либерия, 1995. — 174 с.
17. Ашманов И. Информация и знания: невидимая грань. — Режим доступа : <http://www.newasp.omskreg.ru>
18. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : моногр. / В. Д. Бакуменко. — К. : Вид-во УАДУ, 2000. — 328 с.
19. Баранников А. Ф. Методы диагностики и определения эффективности организационных систем / А. Ф. Баранников. — М. : ГГУ, 1999. — 369 с.
20. Баранов В. М. Эволюция информационно-документарной деятельности / Владислав Михайлович Баранов // *Мир библиогр.* — 2003. — № 6. — С. 22–31.
21. Баренбаум И. Е. Информационно-коммуникативные науки в свете эволюции средств информации и коммуникации / И. Е. Баренбаум // *Книга. Исследования. Материалы*. — М., 1990. — Сб. 61. — С. 31–47.
22. Баркова О. В. Електронні ресурси як об'єкти універсальної електронної бібліотеки / О. В. Баркова // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. — 2004. — № 2. — С. 75–80.
23. Балаян Г. Г. Информационное моделирование научно-технических программ / Г. Г. Балаян. — М. : Наука, 1987. — 198 с.
24. Баянова Б. В. Информационное моделирование объектов техники / Б. В. Баянова // *Науч.-техн. информ. Сер.1*. — 1982. — №. 6. — С. 11–18.
25. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік релейшнз : моногр. / В. М. Бебик — К. : МАУП, 2005. — 440 с.
26. Бездрабко В. В. Документознавчі ідеї М. С. Слободяника і розвиток сучасного вітчизняного документознавства / В. В. Бездрабко // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. — 2008. — №4. — С. 24–39.
27. Бейліс Л. І. Бібліотека як соціально-комунікативний центр наукової інформації / Л. І. Бейліс // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. — 2008. — №4. — С. 64–69.
28. Беленький И. Л. Библиографический указатель как проект междисциплинарного исследования / И. Л. Беленький // *Теория и практика обществ.-науч. информации*. — 1997. — Вып. 13. — С. 23–37.

29. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ. / Д. Белл. — М. : Academia, 1999. — 956 с.
30. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства / Д. Белл // *Сучасна зарубіжна соціальна філософія*. — К., 1996. — С. 194–251.
31. Бердникова Т. Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Т. Б. Бердникова. — М. : Издательский дом ИНФРА-М, 2001. — 287 с.
32. Бернал Наука в истории общества : пер. с англ. / Дж. Бернал. — М. : Изд-во иностр. лит., 1956. — 735 с.
33. Бернет Дж. Маркетинговые коммуникации: интегрированный подход / Дж. Бернет, С. Мориарти. — СПб. : Питер, 2001. — 864 с.
34. Бернштейн Э. С. Центры информационного анализа / Э. С. Бернштейн. — М. : Инфор-мэлектро, 1988. — 153 с.
35. Беспалова Э. К. Формирование библиографической мысли в России (до 60-х гг. XIX в.) : моногр. / Э. К. Беспалова. — М. : МГУК, 1994. — 282 с.
36. Блюменау Д. И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов / Д. И. Блюменау. — СПб. : Изд-во Профессия. — 2002. — 240 с.
37. Блюменау Д. И. Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. — Л. : Наука, 1989. — 190 с.
38. Блюменау Д. И. Некоторые аспекты свертывания информационной деятельности и информационного обслуживания / Д. И. Блюменау // *Связь библиотечно-библиографических дисциплин с информатикой : сб. науч. тр. / Ленингр. гос. ин-т культуры*. — Л., 1982. — С. 69–81.
39. Блюменау Д. И. Проблемы свертывания научной информации. / Д. И. Блюменау — Л. : Наука, 1982. — 166 с.
40. Боднар І. Р. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах / І. Р. Боднар. — Львів : Вид-во Львів. комерц. академії, 2007. — 280 с.
41. Бондаренко В. Технологія створення і специфіка використання інформаційно-аналітичного продукту в контексті запитів сучасних замовників / В. Бондаренко // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України*. — К., — 2009. — С. 305–314.
42. Бониц М. Научное исследование и научная информация : пер. с нем / М. Бониц. — М. : Наука, 1987. — 156 с.
43. Бониц М. Указатель цитированной литературы SCI на компакт-дисках, или крупнейшая в мире экспертная система / М. Бониц // *Междунар. форум по информ. и документации*. — 1990. — Т. 15, №3. — С. 9–12.

44. Борисова Л. Ф. Программные продукты и решения в области аналитических систем: обзор / Л. Ф. Борисова, О. С. Булычева // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2008. — №4. — С. 5–9.
45. Борисова О. Б. Состояние библиотекосведения: оценка в наукометрических исследованиях / О. Б. Борисова // Науч. и техн. б-ки. — 1996. — №2. — С. 46–56.
46. Брежнева В. В. Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий: Учеб.-практ. пособие / В. В. Брежнева, В. А. Минкина; СПбГУКИ. — СПб. : Профессия, 2004. — 304 с.
47. Бугаев А. С. Семантика сетевых контактов / А. С. Бугаев, В. Л. Логинов, А. Н. Райков, В. Н. Сараев Семантика сетевых контактов // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2009. — № 2. — С. 33–36.
48. Букович У. Управление знаниями: руководство к действию / У. Букович, Р. Уилльямс. — М. : ИНФРА, 2002. — 504 с.
49. Булахова Г. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як форма творення наукового знання / Г. Булахова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 328–330.
50. Бунина Е. Г. Информационно — аналитическая деятельность библиотек в оценке специалистов / Е. Г. Бунина // Библиография. — 2006. — №6. — С. 71–79.
51. Бургін М. Методологічні аспекти інформатизації / М. Бургін // Інформатизація та нові технології. — 1996. — №3. — С. 4–6.
52. Ванеев А. Н. Развитие библиотекосведческой мысли в России в XI–XVIII веках: учеб. пособие / А. Н. Ванеев. — СПб: [Б.И], 1992. — 60 с.
53. Ванеев А. Н. Развитие библиотекосведческой мысли в СССР / А. Н. Ванеев. — М. : Книга, 1980 — 232 с.
54. Варганова Г. В. Организация НИР в специальных библиотеках и информационных центрах США / Г. В. Варганова // Библиотечное дело — 2000: проблемы формирования открытого информационного общества: Тезисы докл. Пятой междунар. науч. конф., (Москва, 25–26 апр. 2000 г.). — М., 2000. — Ч. 1. — С. 11–13.
55. Вартанов А. С. Экономическая диагностика деятельности предприятий / А. С. Вартанов. — М. : Финансы и статистика, 1991. — 80 с.
56. Васильев А. Г. Методы анализа научно-технической информации / А. Г. Васильев, В. К. Грецов. — М. :ИПКИР, 1989. — 91 с.
57. Васильев И. Г. Оценка когнитивного состояния библиотекосведения / И. Г. Васильев // Науч. и техн. б-ки. — 2000. — №9. — С. 18–32.
58. Васильев И. Г. Социологические исследования в библиотеках: Практ. пособие / И. Г. Васильев, М. Е. Илле, Д. К. Равинский. — СПб.: Профессия, 2001. — 176 с.

59. Васильев А. Г. Текст и его понимание : учеб. пособие / А. Г. Васильев. — Тверь, 1991. — 67 с.
60. Ващенко К. Роль політичного прогнозування у формуванні стратегічних засад суспільного розвитку / К. Ващенко // Освіта регіону. — 2008. — № 1–2. — С. 33–37.
61. Вергильев О. М. Модели информационного обеспечения жизненного цикла продукции на основе комплексных систем НТИ / О. М. Вергильев // Науч.-техн. информ. Сер.1. — 1990. — №6. — С. 2–10.
62. Виноградов В. А. Общественные науки и информация / В. А. Виноградов. — М. : Наука, 1978. — 264 с.
63. Виханский О. С. Стратегическое управление : учеб. / О. С. Виханский. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Гардарика, 1998. — 296 с.
64. Вишневська І. Електронні інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб удосконалення обслуговування користувачів / І. Вишневська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — К. : НБУВ, 2007. — Вип. 18. — С. 8–9.
65. Вітушко А. Онтології аналітичних служб у бібліотечному середовищі / А. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2010. — С. 182–190.
66. Вітушко А. Прикладні інформаційно-аналітичні системи для автоматизації організаційно-управлінської діяльності бібліотек / А. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 323–332.
67. Вітушко Н. Бібліотека як центр інформаційно-аналітичного виробництва / Н. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2010. — С. 21–28.
68. Вітушко Н. Інтернет-інформація як джерело формування сучасного бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту / Н. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 257–268.
69. Вітушко Н. Проблеми інтелектуальної власності в Інтернет у контексті інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / Н. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 187–196.
70. Власова Г. В. Аналітико-синтетична переробка інформації / Г. В. Власова, В. І. Лутовінова, А. Г. Тітова. — К. : ДАКККІМ, 2006. — 290 с.

71. Воверене О.И. Библиометрия — структурная часть методологии информатики // Науч.-техн. информ. Сер.1. — 1985. — №7. — С. 1–5.
72. Воверене О.И. Метод статистического анализа библиографических ссылок в библиотековедение // Науч. и техн. б-ки СССР. — 1979. — №4. — С. 12–18.
73. Воройский Ф. С. Аналитическая обработка документов для обеспечения научных исследований и разработок / Ф.С. Воройский // Б-ки и ассоциации в меняющемся мире: материалы конф. Крым-2005. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.gpntb.ru
74. Воройский Ф. С. Информатика. Новый систематизированный толковый словарь-справочник: Ввод. курс по информатике и вычислит. технике в терминах / Ф. С. Воройский. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Либерия, 2001. — 536 с.
75. Ворошилов О. Діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ із забезпечення запитів користувачів / О. Ворошилов // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 156-163.
76. Ворошилов О. Інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотек в умовах розвитку електронного середовища / О. Ворошилов. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 21 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; [редкол.: О. С. Онищенко та ін.]. — Київ : [б. в.], 2008. — С. 16–23.
77. Ворошилов О. Удосконалення наукового супроводу суспільних перетворень в Україні інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек (з досвіду СІАЗ НБУВ) / О. Ворошилов // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2010. — С. 222–229.
78. Гаврилова Т. А. Базы знаний интеллектуальных систем // Т. А. Гаврилова, В. Ф. Хорошевский — СПб. : Питер, 2001. — 384 с.
79. Гаврилова Т. А. Извлечение и структурирование знаний для экспертных систем / Т. А. Гаврилова, К. Р. Червинская. — М. : Радио и связь, 1992. — 200 с.
80. Гайденко П.П. Эволюция понятия науки (XVII–XVIII вв.): формирование научных программ Нового времени. — М. : Наука, 1987. — 447 с.
81. Галимова Е. Я. Библиотечный сервис. — М. : Либерия-Бибинформ, 2006. — 144 с.
82. Гарбор Робін Т. Управління автоматизацією бібліотеки / Робін Т. Гарбор. — К. : Aslib, 1997. — 56 с.

83. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования : учеб.-метод. пособие; 2-е изд., перераб. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. А. Скипор, Г. А. Стародубова. — М. : Школ. б-ка, 2003. — 296 с.
84. Гендина Н. И. Лингвистические основы информатики: Гипертекстовый учебный терминологический словарь-справочник / Н. И. Гендина, И. А. Скипор; Кемеровская государственная академия культуры и искусств. — Кемерово : Кузбасс-вузиздат, 2002. — 122 с.
85. Гендина Н. И. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях : учеб.-метод. пособие / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. А. Скипор, Г. А. Стародубова. — М. : Школ. б-ка, 2002. — 288 с.
86. Герменевтика: истоки и современность. Критические очерки: [Сб. ст.] — М. : Мысль, 1985. — 769 с.
87. Герменевтический анализ: филологические аспекты понимания: Учеб. пособие. — Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 1998. — 90 с.
88. Гиляревский Р. С. Общие тенденции в развитии дисциплин научной информации и коммуникации // Книга. Исследования. Материалы. — 1990. — Сб.60. — С. 29-45.
89. Гиляревский Р. С. Основы информатики: курс лекций / Р. С. Гиляревский. — М. : Изд-во Экзамен, 2003. — 320 с.
90. Глазов М. М. Диагностика предприятий: новые решения / М. М. Глазов. — СПб. : Изд. СПбУЭФ, 1997. — 273 с.
91. Глинский Б. А. Философские и социальные проблемы информатики / Б. А. Глинский. — М. : Наука, 1990. — 110 с.
92. Глухов А. Г. Судьбы древних библиотек / А. Г. Глухов. — М. : Либерия, 1992. — 160 с.
93. Глушков В. М. Основы безбумажной информатики. / В. М. Глушков. — М. : Наука, 1987. — 552 с.
94. Годин В. В. Управление информационными ресурсами: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». Модуль 17 / В. В. Годин, И. К. Корнеев. — М. : ИНФРА-М, 1999. — 432 с.
95. Голд Д. Информационный работник: вклад в обеспечение конкурентоспособности // Междунар. форум по информ. — 2000. — Т. 25. № 3. — С. 16–20.
96. Гольдгамер Г. И. Информационное обеспечение исследований и разработок / Г. И. Гольдгамер. — М. : Совет. Радио, 1976. — 352 с.
97. Гончаров С. В. Методи та інформаційні технології формування галузевих електронних бібліотечних ресурсів : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.13.06 «Інформаційні технології» / С. В Гончаров; Національний технічний університет «ХПІ». — Х., 2010. — 20 с.

98. Гончарук С. Основи забезпечення інформаційно-коментаторської діяльності установ культури // Вісн. Кн. палати. — 1998. — № 1. — С. 30–33.
99. Гордукалова Г. Дорогу осилит идущий: зачем нужна рубрика «Информационный анализ»? / Г. Гордукалова // Библ. дѣло. — 2003. — № 2. — С. 27–28.
100. Гордукалова Г. Информационная диагностика объекта / Г. Гордукалова // Библ. дѣло. — 2003. — № 10. — С. 21–23.
101. Гордукалова Г. Ретроанализ объекта и требования к обзорной справке: 2-е занятие по информационному анализу / Галина Гордукалова // Библ. дѣло. — 2003. — № 3. — С. 20–23.
102. Гордукалова Г. Ф. Анализ информации: технологии, методы, организация: учеб.-практ. пособие / Г. Ф. Гордукалова. — СПб. : Профессия, 2009. — 512 с.
103. Гордукалова Г. Ф. Анализ предметного поля объекта / Г. Ф. Гордукалова // Библ. дѣло. — 2003. — № 4. — С. 16–17.
104. Гордукалова Г. Ф. Информационная диагностика объекта: истоки, методы, перспективы / Г. Ф. Гордукалова // Современное библиотечно-информационное образование: Учеб. тетради / СПбГУКИ. — Вып. 6. — 2001. — С. 89–100.
105. Гордукалова Г. Ф. Информационное моделирование объекта / Г. Ф. Гордукалова // Библ. дѣло. — 2003. — № 8. — С. 25–28.
106. Гордукалова Г. Ф. Мониторинг документального потока для информационной диагностики прогнозируемых объектов / Г. Ф. Гордукалова, Л. В. Юдина. — М. : ИПКИР, 1991. — 110 с.
107. Горова С. Становлення аналітичної роботи бібліотек в умовах інформатизації / С. Горова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2010. — С. 173–181.
108. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горовий. — К. : НБУВ, 2005. — 300 с.
109. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації і розвиток бібліотечної діяльності / В. М. Горовий // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 7–25.
110. Горькова В.И. Информетрия: количественные методы в научно-технической информации // Итоги науки и техники. Сер. Информатика. — М., 1988. — Т.10. — 328 с.
111. Горькова В. И. Слежение за тенденциями развития науки по данным научно-технической информации / В. И. Горькова // Наукoведение и информатика. — 1971. — №4. — С. 93–102.

112. Гранчак Т. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями, структури, продукти / Тетяна Гранчак // Бібл. вісн. — 2004. — № 6. — С. 13–17.
113. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичний супровід управлінських рішень з реалізації державної етнонаціональної політики / Т. Гранчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 139–155.
114. Гранчак Т. Місце і роль інформаційно-аналітичних структур у системі політичної комунікації / Т. Гранчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2010. — С. 29–44.
115. Гранчак Т. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі / Т. Гранчак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 21 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [редкол.: О. С. Онищенко та ін.]. — Київ : [б. в.], 2008. — С. 24–35.
116. Гречихин А. А. Жанры информационной литературы: Обзор. Реферат / А. А. Гречихин, И. Г. Здоров, В.И. Соловьев. — М. : Книга, 1983. — 320 с.
117. Гречихин А. А. Информационные издания: Типология и основные особенности подготовки / А. А. Гречихин, И. Г. Здоров. — М. : Книга, 1988. — 269 с.
118. Григорьев Ю. В. История русского библиотековедения (1700–1860 годы) // Столяров Ю. Н. Григорьев Ю. В. — М., 1989. — С. 69–208.
119. Громов Г. Р. Очерки информационной технологии. / Г. Р. Громов. — М. : Инфоарт, 1993. — 331 с.
120. Громов Г. Р. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации. — М. : Наука, 1984. — 240 с.
121. Давидова І. О. Національні інформаційні ресурси України: соціокультурні аспекти розвитку / І. О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. пр. — Х., 2004. — Вип. 12–13. — С. 178–189.
122. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві / І. О. Давидова. — Х. : ХДАК, 2005. — 295 с.
123. Данчул А. Н. Направления развития Ситуационного центра РАГС / А. Н. Данчул // Ситуационные центры: модели, технологии, опыт практической реализации : материалы науч.-практ. конф. РАГС 18–19 апреля 2006 г. / Под общ. ред. А. Н. Данчула. — М. : Изд-во РАГС, 2007. — С. 16–21.
124. Данчул А. Н. Первая очередь Ситуационного центра РАГС: концепция построения и состав / А. Н. Данчул // Информационно-аналитические средства поддержки принятия решений и ситуа-

- ционные центры : материалы науч.-практ. конф. РАГС 28–29 марта 2005 г. / Под общ. ред. А. Н. Данчула. — М. : Изд-во РАГС, 2006. — С. 19–27.
125. Данчул А. Н. Принципы построения информационно-аналитической системы учебно-исследовательского ситуационного центра / А. Н. Данчул // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2009. — № 2. — С. 5–9.
126. Дворкина М. Я. Информационное обслуживание: социокультурный подход / М. Я. Дворкина; МГУКИ. — М. : ИПО Профиздат, 2003. — 111 с.
127. Дворкина М. Я. Терминология информационного обслуживания / М. Я. Дворкина // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 2001. — № 1. — С. 35–37.
128. Дворкина М. Я. Терминология информационного обслуживания / М. Я. Дворкина // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 2001. — № 1. — С. 35–37.
129. Демидов В. В. Основы информационно-аналитической работы : учеб. пособие / В. В. Демидов. — Новосибирск : СибАГС, 2001. — 156 с.
130. Демин А. И. Информационная теория экономики: Макромодель. / А. И. Демин — М. : Палев, 1996. — 347 с.
131. Демчина Л. І. Вища бібліотечно-інформаційна освіта в сучасній Україні: формування документологічної складової : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з соц. комунікацій : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Л. І. Демчина; Харківська державна академія культури. — Х., 2008. — 20 с.
132. Денчев С. Г. Знание-episteme — знание-techne: трансформизм инфосферы (онтология информационной среды) / С. Г. Денчев, А. В. Куманова // Науч. и техн. информ. Сер. 1. — 2006. — № 9. — С. 12–18.
133. Деревянко Е. В. Навигаторы знания: будущее информационной и библиотечной профессий / Е. В. Деревянко // Библиотекосведение. — 2000. — № 2. — С. 8–11.
134. Дерлеменко В. В. Інформаційне забезпечення наукових досліджень та розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації у бібліотеках Української академії аграрних наук / В. В. Дерлеменко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2001. — Вип. 7. — С. 69–76.
135. Дерлеменко В. В. Система розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації в Україні: створення вітчизняної концептуальної моделі : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / В. В. Дерлеменко. — Х. : ХДАК, 2005. — 44 с.

136. Дерлеменко В. Сільськогосподарські інформаційно-бібліотечні ресурси і становлення національної системи розповсюдження сільськогосподарських науково-технічних знань та інформації в Україні / В. В. Дерлеменко // Вісник Кн. Палати. — 2002. — № 2. — С. 26–30.
137. Диксон П. Фабрики мысли / П. Диксон. — М. : ООО «Изд-во АСТ», 2004. — 505 с.
138. Дин Ю. Научная коммуникация и библиометрия. Ч. 1. Модель научной коммуникации: обзор литературы / Ю. Дин // Международный форум по информ. и докум. — 1998. — Т. 23. №4. — С. 16–23.
139. Дин Ю. Научная коммуникация и библиометрия. Ч.2. Процесс научной коммуникации: обзор литературы / Ю. Дин // Международный форум по информ. и документации. — 1998. — Т. 24. №1. — С. 3–17.
140. Дмитриева О. Г. Региональная экономическая диагностика / О. Г. Дмитриева. — СПб. : Изд. СПбУЭФ, 1992. — 178 с.
141. Добров Г. М. Машинные методы переработки историко-научной информации / Г. М. Добров, Л. П. Смирнов, В. Н. Клименюк. — М. : Наука, 1969. — 270 с.
142. Добров Г. М. Наука о науке / Г. М. Добров. — 3-е изд., доп. и перераб. — К. : Наук. думка, 1989. — 304 с.
143. Добров Г. М. Наука: информация и управление: (информ. проблемы управления наукой) / Г. М. Добров, А. А. Коренной. — М. : Сов. радио, 1977. — 256 с.
144. Дрызек Е. Институт научной, технической и экономической информации в Варшаве: практика работы в условиях рыночной экономики // НТИ. Сер. 1, Орг. и методика информ. работы. — 1999. — № 6. — С. 14–17.
145. Дуреева Т. А. адаптація комунікаційних технологій до бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з соц. комунікацій : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Т. А. Дуреева; Харківська державна академія культури. — Х., 2010. — 20 с.
146. Егоров И. И. Региональные информационно-аналитические центры: структура и задачи / И. И. Егоров // НТИ. Сер. 1. — 1996. — № 6. — С. 8–10.
147. Елепов Б. С. Управление процессами использования информационных ресурсов / Б. С. Елепов, В. М. Чистяков. — Новосибирск, 1989. — 237 с.
148. Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературных произведений. — М. : Флинта: Наука, 2000. — 246 с.
149. Жабко Е. Д. Поэкспериментуем в Chat-режиме / Е. Д. Жабко // Библиотека. — 2002. — № 6. — С. 33–35.

150. Жабко Е. Д. Справочно-библиографическое обслуживание в 1990-е годы: тенденции развития / Е. Д. Жабко; РНБ // Информационно-библиографическое обслуживание: история, современное состояние и перспективы развития. Вып. 1. — СПб.: РНБ, 2001. — С. 91–109.
151. Жолкова А. И. О применении методов фасетного анализа к реферированию / А.И. Жолкова // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 1975. — № 6. — С. 26–28.
152. Закон Украины. Об основных принципах развития информационного общества в Украине на 2007–2015 годы / Голос Украины. — 2007, 6 февраля. — С. 8–10.
153. Закон України. Про електронні документи та електронний документообіг // Відом. Верховної Ради України. — 2003. — № 36. — Ст. 275.
154. Закон України. Про інноваційну діяльність // Відом. Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.
155. Закон України. Про науково-технічну інформацію // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 3. — С. 118–124.
156. Закон України. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні // Відом. Верховної Ради України. — 2003. — № 13. — Ст. 93.
157. Закон України. Про пріоритетні напрями розвитку науки техніки // Відом. Верховної Ради України. — 2001. — № 48. — Ст. 253.
158. Звездинский, С. М. Научная организация информационной деятельности / С. М. Звездинский. — Львов: Каменяр, 1973. — 86 с.
159. Згуровський М. З. Загальні тенденції розвитку інформаційного суспільства у глобальному контексті: трансформація світового устрою / М. З. Згуровський // Інформаційне суспільство. Шлях України. — К.: Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. — С. 104–114.
160. Земсков А. И. Электронные библиотеки: учебник / А. И. Земсков, Я. А. Шрайберг. — М.: Либерия, 2003. — 352 с.
161. Зиновьева Е. Д. Электронные реферативные журналы ВИНТИ на службе науки / Е. Д. Зиновьева, А. В. Силко, В. А. Цветкова, А. В. Шапкин // Крым-2005. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.gpntb.ru>
162. Зусьман О. М. Библиографические исследования науки / О. М. Зусьман; СПбГУКИ. — СПб., 2000. — 216 с.
163. Зусьман О. М. Изучение особенностей информационных потребностей специалистов на базе потока цитируемой литературы / О. М. Зусьман // Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии: Сб. науч. тр. / АГИК им. Н. К. Крупской. — Л., 1983. — Т. 76. — С. 87–104.
164. Зусьман О. М. Информационное поведение ученых — представителей научной элиты / О. М. Зусьман, С. А. Кугель, В. А. Минкина // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 1995. — № 7. — С. 12–18.

165. Зусьман О. М. От изучения научно-технической литературы к информационным исследованиям / О. М. Зусьман, Т. В. Захарчук // Науч.-техн. информация. — Сер.1. — 2003. — № 6. — С. 11–17.
166. Зусьман О. М. Социолого-наукоеведческие индикаторы и методы оценки характера научной деятельности и ее результатов / О. М. Зусьман, Т. В. Захарчук // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 2001. — № 5. — С. 17–20.
167. Иванов П. Ф. Особенности деятельности информационных и аналитических служб регионов / П. Ф. Иванов // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2009. — № 2. — С. 10–18.
168. Иванов Р. Н. Методы анализа в управлении процессами научно-технической информации. — М.: Статистика, 1973. — 112 с.
169. Ильганаева В. А. Гармонизация культурной среды в условиях информатизации общества / В. А. Ильганаева. — Х.: ХГАК, 1999. — 36 с.
170. Информатика / Под ред. Н. В. Макаровой. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 765 с.
171. Информатика / Под ред. С. В. Симоновича. — СПб.: Питер Бук, 2000. — 640 с.
172. Информационное обеспечение руководящих работников объединений, предприятий и организаций / В. М. Бирбраер, Г. И. Калинич, В. Е. Смирнов, В. И. Третяк. — К.: УкрНИИТИ, 1981. — 48 с.
173. Информация: поиск, анализ, защита / Авт.-сост. И. Н. Кузнецов. — Минск: Амалфея, 2002. — 320 с.
174. Иванова Н. Діяльність інформаційно-аналітичних центрів з дослідження правових процесів на території СНД / Н. Иванова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 300–304.
175. Ильганаева В. О. Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ильганаева // Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. пр. — Х.: ХДАК, 2007. — Вип. 23. — С. 109–117.
176. Ильганаева В. О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В. О. Ильганаева. — К.: Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1996. — 256 с.
177. Ильганаева В. О. Институалізація соціально-комунікаційної сфери суспільства / В. О. Ильганаева // Освіта регіону. — 2008. — № 1–2. — С. 148–153.
178. Ильганаева В. О. Институалізація сфери інформаційної політики і проблема вибору стратегічних напрямів / В. О. Ильганаева // Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. пр. — Х., 2001. — Вип. 6. — С. 242–247.
179. Ильганаева В. О. Науково-технічні бібліотеки в умовах функціонування автоматизованих систем / В. О. Ильганаева // Бібл. вісн. — 1994. — №3. — С. 2–4.

180. Ільганаєва В. О. Структуризація інформаційно-когнітивного поля інформаційної політики як технологія підготовки прийняття управлінських рішень / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. пр. — Х., 2002. — Вип. 9. — С. 76–84.
181. Казанцева К. В. Научная организация информационной деятельности / К. В. Казанцева. — М.: Наука, 1985. — 158 с.
182. Калитич Г. Когнітивно-інформаційні системи інтелектуалізації суспільства // Інформатизація та нові технології. — 1993. — №1. — С. 7–9.
183. Кальниш Ю. Г. Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади: моногр / Ю. Г. Кальниш. — К.: Вид-во НАДУ, 2006. — 272 с.
184. Каменская О. М. Текст и коммуникация / О. М. Каменская. — М.: Высш. шк., 1990. — 151 с.
185. Канищева О. В. Інформаційно-логічні моделі і методи ідентифікації знань в автоматизованих інформаційних бібліотечних системах: автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.13.06 «Інформаційні технології» / О. В. Канищева; Національний технічний університет «ХПІ». — Х., 2010. — 20 с.
186. Каныгин Ю. М. Введение в социальную когнитологию / Ю. М. Каныгин, Ю. И. Яковенко. — К.: Наук. думка, 1992. — 108 с.
187. Карташов Н. С. Сравнительное библиотековедение — новое знание о библиотечном деле / Н. С. Карташов // Библиотековедение — 1997. — № 5–6. — С. 3–15.
188. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. — М.: ГУВШЭ, 2000. — 608 с.
189. Кедровская А. Г. Номенклатура информационных услуг: хозяйственный аспект / А. Г. Кедровская, А. И. Мшведлидзе, Ю. Ю. Ухин // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 1988. — № 10. — С. 2–9.
190. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент: навч. посібник / Г. І. Кіндрацька. — К.: Знання, 2006. — 366 с.
191. Климов Ю. Н., Коновалов Ю. В. Анализ, моделирование и прогнозирование роста документальных информационных потоков по информатике // Междунар. форум по информ. и документации. — М., 1999. — Т. 24, № 2. — С. 19–23.
192. Ключев В. К. Идентификация, сертификация и стандартизация услуг как важнейшие факторы обеспечения конкурентоспособности библиотеки на информационном рынке / В. К. Ключев // Библиотековедение: исследования, история и современность: Сб. науч. тр. / МГУК; Науч. ред. А.Я. Айзенберг. — М., 1995. — С. 168–178.
193. Ключев В. К. Маркетинговая ориентация библиотечно-информационной деятельности (Маркетинг в системе управления библиотекой): Учеб. пособие / В. К. Ключев, Е. М. Ястребова; МГУКИ. — М.: ИПО Профиздат, 2001. — 144 с.

194. Ключев В. К. Основы инициативной хозяйственной деятельности библиотеки: Учеб. пособие / В.К. Ключев. — М.: Изд-во МГУК, 1998. — 136 с.
195. Ключев В. К. Основы инициативной хозяйственной деятельности библиотеки: Учеб. пособие / В. К. Ключев. — М.: МГУК, 1998. — 93 с.
196. Ключев В. К. Сервисные услуги библиотеки: документально-правовое обеспечение: Науч.-практ. пособие / В. К. Ключев / М-во науки России; Ин-т повышения квалификации ин-форм. работников. — М., 1996. — 87 с.
197. Князева А. В. Информационно-аналитическое обеспечение социального управления / А. В. Князева, Е. П. Тавокин // Социология власти. — 2005. — № 4. — С. 5–22.
198. Кобелев А. Н. Диагностика работы библиотек: информационно-аналитический компонент / А. Н. Кобелев // Науч. и техн. б-ки. — 2010. — № 4. — С. 18–27.
199. Кобелев А. Н. Информационно-аналитическая деятельность библиотек как составляющая новой социально-коммуникативной реальности: к постановке проблемы / А. Н. Кобелев // Проблемы межкультурных коммуникаций в содержании социогуманитарного образования: состояние, тенденции, перспективы: материалы междунар. науч. конф. 17–18 апр. 2008 / Казан. гос. ун-т культуры и искусств. Ч. 2. — Казань, 2008. — С. 290–291.
200. Кобелев А. Н. Информационно-аналитическая деятельность библиотек в контексте Болонского процесса / А. Н. Кобелев // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта (консенсус, партнерство, стандарти) в контексті Болонського процесу: матеріали наук.-практ. конф., 13–14 груд. 2005 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2005. — С. 235–236.
201. Кобелев А. Н. Информационно-аналитическая деятельность библиотек Украины в условиях интеллектуализации социальной сферы / А. Н. Кобелев // Интеграция науки и образования. Информационная культура и креативный потенциал общества и личности: материалы междунар. науч. конф. 4–7 сент. 2008 / Краснодар. гос. ун-т культуры и искусств. — Краснодар, 2008. — С. 251–253.
202. Кобелев А. Н. Когнитивная структура современного украинского библиотековедения: результаты библиометрического анализа монографий / А. Н. Кобелев // Науч. и техн. б-ки. — 2001. — №3. — С. 119–130.
203. Кобелев А. Н. Курс «Технологический менеджмент в библиотеке» в системе подготовки библиотекарей / А. Н. Кобелев // Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві: матеріали міжнар. наук. конф., 21–22 листоп. 2003 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2003. — С. 71–73.

204. Кобелев О. М. «Інформаційна аналітика» як дисципліна для підготовки магістрів з спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографознавство» / О. М. Кобелев // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 33 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К., — 2012. — С. 246–254
205. Кобелев О. М. «Організація діяльності інформаційно-аналітичних служб» в комплексі дисциплін для підготовки документознавців / О. М. Кобелев // Світ соціальних комунікацій. — 2012. — № 7. — С. 34–43
206. Кобелев О. М. Інформаційний аналіз і консалтинг у системі фахової бібліотечно-інформаційної освіти / О. М. Кобелев // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали конф. молодих науковців, 22–23 квіт. 2004 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2004. — С. 198–199.
207. Кобелев О. М. Аналіз посилань в інформаційно-аналітичній діяльності соціально-комунікаційних структур / О. М. Кобелев // Психолінгвістика: Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації : науково-теорет. зб. — Переяслав-Хмельницький : ДПУ ім. Григорія Сковороди. — 2011. — Вип.7. — С. 171–176.
208. Кобелев О. М. Бібліометрія в системі засобів оптимізації бібліотечної освіти / О. М. Кобелев // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи : матеріали міжнар. наук. конф., 12–13 жовт. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2004. — С. 31–32.
209. Кобелев О. М. Бібліометрія в системі моніторингу соціогуманітарного простору / О. М. Кобелев // Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали конф. молодих науковців, 16–18 квіт. 2003 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2003. — С. 163.
210. Кобелев О. М. Бібліометричні методи в методологічному апараті вітчизняної історичної науки / О. М. Кобелев // Духовна культура в інформаційному суспільстві : матеріали міжнар. наук. конф., 24–25 січ. 2002 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2002. — С. 224–227.
211. Кобелев О. М. Бібліометрія в системі бібліотекознавчого знання / О. М. Кобелев // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2001. — Вип. 6. — С. 157–167.
212. Кобелев О. М. Біобібліометрія як метод інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Вісн. Кн. палати. — 2010. — № 3. — С. 28–31.
213. Кобелев О. М. Діагностика результатів діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2007. — Вип. 20. — С. 80–85.

214. Кобелев О. М. Еволюція інформаційно-аналітичних технологій / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури [Текст] : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2009. — Вип. 26. — С. 108–116.
215. Кобелев О. М. Інтелектуалізація суспільної сфери як визначальний чинник розвитку сучасної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали наук.-практ. конф., 20–22 трав. 2008 р. / Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. — К., 2008. — С. 12–13.
216. Кобелев О. М. Інформаційна аналітика в бібліотекознавстві / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2010. — Вип. 31. — С. 163–171.
217. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітика як складова системи діагностики діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Вісн. Кн. палати. — 2009. — № 8. — С. 17–21.
218. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у контексті інституалізації соціально-комунікаційної сфери суспільства / О. М. Кобелев // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2011. — №.2 — С. 53–58.
219. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у системі соціального управління / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2012. — Вип. 35. — С. 83–92.
220. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як складова нової соціально-комунікативної реальності: до постановки проблеми / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2008. — Вип. 23. — С. 117–124.
221. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як складова нової соціально-комунікативної реальності: проблеми та напрями дослідження / О. М. Кобелев // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали конф. молодих учених, 24–25 квіт. 2008 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2008. — С. 232–233.
222. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен / О. М. Кобелев // Вісн. Кн. палати. — 2009. — № 10. — С. 22–25.
223. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: принципи організації / О. М. Кобелев // Культура та інформаційне суспільство XXI ст. : матеріали всеукр. науково-теорет. конф. молодих учених, 21–22 квіт. 2011 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2011. — С. 172.
224. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність: джерела становлення та розвитку в 1960-ті — 1970-ті рр. / О. М. Кобе-

- лев // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2010. — №4. — С. 51–58.
225. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень у бібліотечній галузі / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2010. — Вип. 29. — С. 106–112.
226. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного реструктурування бібліотек України / О. М. Кобелев // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2009. — №1. — С. 45–51.
227. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичне супроводження процесу інституалізації соціально-комунікаційної сфери суспільства // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. 8–9 груд. 2011 р. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2011. — С. 183–184.
228. Кобелев О. М. Кількісні методи аналізу публікацій в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2011. — Вип. 32. — С. 167–174.
229. Кобелев О. М. М. С. Слободяник [Біобібліометричний аналіз наукової діяльності М. С. Слободяника] / О. М. Кобелев // Слободяник М. С. Бібліотека. Документ. Комунікації : вибрані праці / М. С. Слободяник; уклад. О. Кириленко, за наук. ред. проф. В. Г. Чернеця. — К. : Ліра-К, 2010. — С. 218–231.
230. Кобелев О. М. Оптимізація діяльності бібліотек: перспективи бібліометричного підходу / О. М. Кобелев // Короленківські читання : матеріали наук.-практ. конф. / Харк. держ. наукова б-ка ім. В. Г. Короленка. — Х., 2005. — С. 54–65.
231. Кобелев О. М. Організаційно-аналітичне забезпечення соціокомунікаційної сфери / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2010. — Вип. 30. — С. 96–104.
232. Кобелев О. М. Організаційно-аналітичне забезпечення управлінських рішень у соціально-комунікаційній сфері / О. М. Кобелев // Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст. : матеріали всеукр. науково-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квіт. 2010 р. У 2 ч. / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2010. — Ч. 2. — С. 94–95.
233. Кобелев О. М. Особливості інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у суспільних підсистемах / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2011. — Вип. 33. — С. 100–108.
234. Кобелев О. М. Проблема визначення інформаційно-аналітичної діяльності / О. М. Кобелев // Соціальні комунікації : матеріали

- міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 / Харк. держ. акад. культури. — Х., 2009. — Ч. 1. — С. 88–90.
235. Кобелев О. М. Ресурси інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2012. — Вип. 36. — С. 88–97.
236. Кобелев О. М. Соціальна інформатика : конспект лекцій / О. М. Кобелев. — Х. : ХДАК, 2007. — 79 с.
237. Козлова И. В. Структурно-тематический анализ базы данных ИНСПЕК-С по проблеме «Робототехника» / И. В. Козлова, А. Е. Сатунина. — М. : МЦНТИ, 1988. — 112 с.
238. Кобелев О. М. Становлення аналітичної діяльності в сфері НТІ / О. М. Кобелев // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х. : ХДАК, 2008. — Вип. 24. — С. 89–97.
239. Кобелев О. М. Українське бібліотекознавство 1970–1990-х рр. у бібліометричному вимірі / О. М. Кобелев // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2004. — Вип. 14. — С. 152–161.
240. Ковальчук К. Ф. Интеллектуальная поддержка принятия экономических решений / К. Ф. Ковальчук ; отв. ред. О. П. Суслов. — Донецк : НЭП НАН Украины, 1996. — 224 с.
241. Коготков Д. Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология / Д. Я. Коготков. — СПб. : Профессия, 2003. — 304 с.
242. Козачков Л. С. Системы потоков научной информации / Л. С. Козачков. — К. : Наук. думка, 1978. — 199 с.
243. Колин К. К. Фундаментальные основы информатики: социальная информатика: Учеб. пособие для вузов / К. К. Колин. — М. : Акад. проект; Екатеринбург : Деловая кн., 2000. — 350 с.
244. Колпаков Ю. А. Организация аналитической работы в информационных службах США / Ю. А. Колпаков // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 1994. — № 4. — С. 31–34.
245. Колтыпина Т. Н. Фактографическая информация / Т. Н. Колтыпина. — Л. : ЛГИК, 1973. — 132 с.
246. Коренной А. А. Информация и коммуникация / А. А. Коренной. — К. : Наук. думка, 1986. — 143 с.
247. Коренной А. А. Информетрическое моделирование и прогнозирование развития науки / А. А. Коренной // Вопросы информационной теории и практики. — 1986. — № 56. — С. 19–33.
248. Косова Л. Н. Товарная программа информационных центров, факторы формирования / Л. Н. Косова // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 1998. — №5. — С. 17–20.
249. Костенко Л. Бібліотека інформаційного суспільства / Л. Костенко, М. Сорока // Бібл. вісн. — 2002. — № 3. — С. 33–38.
250. Костенко Л. Онлайнві ресурси бібліотеки: створення, використання / Л. Костенко // Бібл. вісн. — 2003. — № 1. — С. 13–17.

251. Костенко Л. Й. Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель / Л. Й. Костенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2006. — № 1. — С. 23–28.
252. Костирко Т. М. Система бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів: концептуалізація регіональних механізмів функціонування : автореф дис. на здобуття канд. наук з соц. комунікацій : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Л. І. Демчина; Харківська державна академія культури. — Х., 2008. — 20 с.
253. Кочетков А. Л. Информационный аналитик в США / А. Л. Кочетков // Мир библиографии. — 1998. — № 5. — С. 81–85.
254. Красовский С. В. Библиотека в информационном обществе : автореф. дис. ... канд. пед. наук / С. В. Красовский. — СПб. : АГИК, 1993. — 17 с.
255. Кривобокова А. В. Интернет бизнес-аналитика — информационная технология нового века [Электронный ресурс] / А. В. Кривобокова // Социально-информационные технологии: проблема двойного подчинения. Аналитико-прогностические исследования: информ.-аналит. электрон. журн. — 2001. — №9. — Режим доступа до журн. : <http://www.fact.ru/www/arhiv9sl6.htm>.
256. Крулькевич М. И. Проблемы оценки и повышения эффективности информационной деятельности на предприятии / М. И. Крулькевич, К. В. Сынова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2006. — № 3. — С. 50–53.
257. Кузнецов И. Н. Учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. — М. : Яуза, 2001. — 320 с.
258. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В. Г. Кузнецов. — М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1991. — 192 с.
259. Кулешов С. Г. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми / С. Г. Кулешов. — К. : УкрІНТЕІ, 1995. — 191 с.
260. Кулицький С. Дистантне використання бібліотечних ресурсів як чинник удосконалення інформаційно-аналітичного супроводу розвитку української економіки / С. Кулицький // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 246–256.
261. Кулицький С. Інформаційно-аналітична діяльність як інструмент забезпечення сталого розвитку української економіки за умов глобалізації / С. Кулицький // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 21 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [редкол.: О. С. Онищенко та ін.]. — К. : [б.в.], 2008. — С. 295–304.

262. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління / С. П. Кулицький; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. — К. : МАУП, 2002. — 222 с.
263. Кун Т. Структура научных революций : пер с англ. / Т. Кун. — М. : Прогресс, 1975. — 288 с.
264. Курбатов А. Н. Целевая комплексная программа: автоматизация информационного обеспечения / А. Н. Курбатов // Науч.-техн. информ. Сер. 2. — 1985. — №12. — С. 1–6.
265. Курносоев Ю. В. Аналитика, методология, технология и организация информационной аналитической работы / Ю. В. Курносоев, П. Ю. Конотопов. — М. : РУСАКИ, 2004. — 512 с.
266. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / В. І. Кушерець. — К. : Знання України, 2004. — 248 с.
267. Кушнарєнко Н. Бібліотечна справа та відкритий доступ до інформації в США / Н. Кушнарєнко, І. Шевченко // Вісн. Кн. палати. — 2000. — № 12. — С. 8–11.
268. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : підручн. / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. — Вид. 2-е, випр. і доп. — К. : «Знання», 2004. — 331 с.
269. Кушнарєнко Н. М. Формування електронного бібліотечного середовища в краєзнавчому аспекті / Н. М. Кушнарєнко // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2006. — Вип. 16. — С. 90–97.
270. Лабушевська Л. Наукометричні методи оцінки галузевого документального інформаційного потоку / Л. Лабушевська // Вісн. Кн. палати. — 1998. — №7. — С. 19–21.
271. Лазарєв В. С. Библиометрия // Вопр. библиографоведения и библиотекведения. : Межвед. сб. / Мин. ин-т культуры. — Минск, 1991. — Вып. 12. — С. 3–18.
272. Лазарєва С. Ф. Економіка та організація інформаційного бізнесу / С. Ф. Лазарєва. — К. : КНЕУ, 2002. — 667 с.
273. Ланкастер Ф. У. Возникновение «бесбумажного общества» и последствия для библиотек / Ф. У. Ланкастер // Междунар. форум по информатиз. и документации. — 1982. — Т. 7, № 4. — С. 3–10.
274. Ларичев О. И. Качественные методы принятия решений. Вербальный анализ решений / О. И. Ларичев, Е. М. Мошкович. — М. : Наука, 1996. — 208 с.
275. Левкин И. М. Основы информационно-аналитической работы / И. М. Левкин. — СПб. : СЗАГС, 2004. — 246 с.
276. Лейчик В. М. Использование методов базовых и смежных наук в изучении терминов и терминисистем // Междунар. форум по информ. и документации. — 1990. — Т.15., №3. — С. 21–26.
277. Лейчик В. М., Шелов С. Д. Соизмеримость научных теорий и анализ терминологических определений // Науч.-техн. информ. Сер.2. — 1991. — №8. — С. 9–15.

278. Леонов В. П. Реферирование и аннотирование научно-технической литературы / В. П. Леонов. — Новосибирск: Наука, 1986. — 172 с.
279. Леонов В. П. Библиотечно-библиографические процессы в системе научных коммуникаций / РАН, Б-ка РАН. — СПб: [Б. И.], 1995. — 140 с.
280. Литвин В. Формування єдиного науково-інформаційного простору України: здобутки і проблеми розвитку / Володимир Литвин // Бібл. вісн. — 2006. — № 6. — С. 43–48.
281. Литов А. В. Экономические справки: многослойная информация / А. В. Литов // Кредитреформа — Северо-Запад. — 2000. — № 9. — С. 27–29.
282. Литов А.В. Справки, исследования, аналитика / А.В. Литов // Кредитреформа — Северо-Запад. — 2000. — № 10. — С. 23–25.
283. Литов А.В. Справки, исследования, аналитика / А.В. Литов // Кредитреформа — Северо-Запад. — 2000. — № 10. — С. 23–25.
284. Лобанов С. Г. Об информационно-аналитическом обеспечении управления в современной России / С. Г. Лобанов, А. И. Селиванов // НТИ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. — 2005. — № 5. — С. 1–6. — Библиогр.: 9 назв.
285. Лорьер Ж.-А. Системы искусственного интеллекта / Ж.-А. Лорьер. — М.: Мир, 1991. — 568 с.
286. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек — текст — семиосфера — история. — М.: Языки рус. культуры 1996. — 477 с.
287. Ляпунова В. Г. Мешков О. Д., Терехова Е. В. A book about books: Композиция и язык научных рецензий. — М.: Наука, 1990. — 143 с.
288. Макаровский Б. Н. Маркетинг информации: Учеб. пособие / Б. Н. Макаровский. — М.: МИИТ, 1999. — 108 с.
289. Мак-Люэн М. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры / М. Мак-Люэн. — К.: Ника-Центр, 2004. — 432 с.
290. Максимов В. В. Научное общение и информационная служба: о современном научном центре / В. В. Максимов // Социально-психологические проблемы науки. — М., 1973. — С. 22–59.
291. Манкевич А. И. Качественные характеристики документальной информации и критерии ее оценки в библиотечно-информационной работе: Учеб. пособие / Ленингр. гос. ин-т культуры. — Л.: АГИК, 1976. — 102 с.
292. Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем: автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з соц. комунікацій: спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / О. Ю. Мар'їна; Харківська державна академія культури. — Х., 2011. — 20 с.
293. Маркетинг — современная концепция управления библиотекой: Науч.-реф. сб. / РГБ; Сост. С.Д.Колегаева. — М., 1994. — 148 с.

294. Маркова В. Д. Маркетинг услуг / В. Д. Маркова. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 128 с.
295. Марчук Ю. Один з підходів до розвитку інформаційного простору регіону / Ю. Марчук // Вісн. Кн. палати. — 1998. — №5. — С. 20–23.
296. Маршакова И. В. Система цитирования научной литературы как средство слежения за развитием науки / И. В. Маршакова. — М.: Наука, 1988. — 288 с.
297. Маршакова-Шайкевич И. В. Библиометрия как исследовательская техника эпистемологии и философии науки //Междунар. форум по информ. и докум. — 1993. — Т. 18, №3–4. — С. 3–8.
298. Маршакова-Шайкевич И. В. Вклад России в развитие науки: Библиометрический анализ / И. В. Маршакова-Шайкевич. — М.: Янус, 1995. — 248 с.
299. Матвієнко О. В. Основи інформаційного менеджменту: навч. посібник / О. В. Матвієнко. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 128 с.
300. Матлина С. Г. Привлекательная библиотека, или Что может реклама / С. Г. Матлина. — М.: Либерея, 1997. — 94 с.
301. Матяш І. Українська архівна періодика в бібліометричному вимірі / І. Матяш // Бібл. вісн. — 1999. — №6. — С. 31–42.
302. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США: пер. с англ. / Ф. Махлуп — М.: Прогресс, 1966. — 462 с.
303. Мелюхин И. О состоянии информационно-аналитической деятельности в России // Информационные ресурсы России. — 1994. — № 2. — С. 2–4.
304. Мелюхин И. Информационно-аналитическая деятельность как она есть / И. Мелюхин // Информационные ресурсы России. — 1999. — №1. — С. 11–14.
305. Минкина В. А. Изучение документальных потоков для целей слежения за развитием отраслей и проблем / В. А. Минкина // Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии. — Л., 1983. — С. 140–160.
306. Минкина В. А. Информационное поведение специалистов как основание для социальной дифференциации: к постановке проблемы / В. А. Минкина, В. В. Брежнева // Проблемы деятельности ученого и научных коллективов. — Вып. 11. — СПб.: Петрополис, 1997. — С. 209–214.
307. Минкина В. А. Формирование информационной культуры личности: роль библиографа / В. А. Минкина, В. В. Брежнева // Мир библиографии. — 1998. — № 4. — С. 21–23.
308. Михайлов А. И. Научные коммуникации и информатика / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский. — М.: Наука, 1976. — 435 с.

309. Михайлова Е. А. Стратегический менеджмент и стратегический маркетинг: проблемы взаимосвязи и взаимопроникновения / Е. А. Михайлова // Менеджмент в России и за рубежом. — 1999. — №2. — С. 32–39
310. Моисеева Н. К. Информационный маркетинг: Учеб. пособие / Н. К. Моисеева, Г. Д. Костина, М. В. Конышева; Под ред. Н. К. Моисеевой. — М.: МИЭТ, 2000. — 164 с.
311. Момот В. Є. Феномен ринкової турбулентності у перехідній та розвинутій економіці / В. Є. Момот // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. — 2001. — № 1–2. — С. 95–103
312. Монахова В. Централизованное управление знаниями / В. Монахова // Вестн. б-к Москвы. — 2004. — № 3. — С. 29–34.
313. Моралес М. Информетрия и ее значение // Междунар. форум по информ. и документации. — 1985. — Т. 10, №2. — С. 16–21.
314. Моргенштерн И. Г. Библиографическое информирование / И. Г. Моргенштерн // Сов. библиография. — 1988. — № 5. — С. 76–77.
315. Моргенштерн И. Г. Справочно-библиографическое обслуживание в библиотеках: Науч.-практ. пособие / И. Г. Моргенштерн. — М.: Либерей, 1999. — 79 с.
316. Москалев И. Е. Сети научных коммуникаций: междисциплинарный поход / И. Е. Москалев // Философия науки. Вып. 11. — С. 196–211
317. Налимов В. В. Наукометрия: изучение развития науки как информационного процесса / В. В. Налимов, З. М. Мульченко. — М.: Наука, 1969. — 192 с.
318. Національні інформаційні ресурси. Проблеми формування, розвитку, управління і використання / В. В. Петров, О. В. Нестеренко, М. Г. Монастирський, В. Ю. Шагалов // Реєстрація, зберігання, і обробка даних. — 2001. — №2. — С. 38–49.
319. Неверова Т. А. Диагностико-мониторинговое исследование краеведческой деятельности библиотек в создании информационной базы управления / Т. А. Неверова // Библ. дело — XXI век, 2004. — № 1. — С. 128–133
320. Нейлор К. Как построить свою экспертную систему / К. Нейлор. — М.: Энергоатомиздат, 1991. — 286 с.
321. Нестеренко О. В. Технології інтеграції інформаційних ресурсів інформаційно-аналітичних систем органів державної влади / О. В. Нестеренко // Науч.-техн. інформація. — 2001. — №4. — С. 3–7.
322. Никандров С. В. Ценностные свойства сетевых электронных документов по технике / С. В. Никандров // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 2003. — № 6. — С. 28–32.
323. Нозик В. М. Проблемно-ориентированные базы и банки данных для управления научно-техническими программами : препринт / В. М. Нозик. — Мн.: Ин-т техн. кибернетики, 1986. — 26 с.

324. Одрин В. М. Морфологический метод исследования систем / В. М. Одрин, С. С. Картавов // Науч.-техн. информация. — Сер. 2. — 1978. — № 2. — С. 1–9.
325. Олейник А. В. Задачи интеллектуального развития и обеспечения инновационной инфраструктуры Российской Федерации / А. В. Олейник // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2009. — № 2. — С. 2–4.
326. Онопрієнко В. І. Інформаційна аналітика в наукознавстві / В. І. Онопрієнко // Наука та наукознавство. — 2006. — №4. — С. 40–50.
327. Орлов П. І. Інформація та інформатизація нормативно-правове забезпечення : наук.-практ. посіб. / П. І. Орлов, О. М. Луганський. — Х.: НУВС, 2003. — 722 с.
328. Осовська Г. В. Менеджмент організацій : Навч. посібник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. — К.: Кондор, 2005. — 853 с.
329. Остапов А. И. Библиотечная когнитология: моногр. / А. И. Остапов. — Краснодар: КГАК, 1995. — 331 с.
330. Остапов А.И. Библиотечная инженерия знаний: Теория и практика. — Краснодар: [Б.и.], 1997. — 32 с.
331. Осуга С. Обработка знаний / С. Осуга. — М.: Мир, 1989. — 293 с.
332. Павленко А. Розвиток аналітичної діяльності бібліотек у контексті запитів постіндустріального суспільства / А. Павленко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 173–177.
333. Павлова Л.П. Библиотека и новые информационные технологии // Науч. и техн. б-ки. — 1999. — №6. — С. 15–21.
334. Павлуша І. Електронні бібліотеки: новий рівень одержання, розповсюдження та використання інформації / І. Павлуша // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — К., 2003. — Вип. 11. — С. 167–176.
335. Пальчук В. Бібліотека і влада: удосконалення співробітництва / В. Пальчук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 289–305.
336. Пальчук В. Інформаційно-аналітична структура сучасної бібліотеки / В. Пальчук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 116–124.
337. Пальчук В. Особливості розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у контексті загальноцивілізаційних соціокультурних трансформацій / В. Пальчук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 26 / НАН

- України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2010. — С. 254–268.
338. Пархоменко В. Д. Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності / В. Д. Пархоменко, О. В. Пархоменко. — К. : УкрІНТЕІ, 2006. — 224 с.
339. Пасмор Ю. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні: напрями консолідації : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з соц. комунікацій : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Ю. В. Пасмор; Харківська державна академія культури. — Х., 2011. — 20 с.
340. Петрова Л. Г. Бібліотека в умовах соціально-економічних змін : моногр. / Л. Г. Петрова. — К., 2003. — 301 с.
341. Петрова Л. Г. Бібліотека як господарюючий суб'єкт в умовах ринку / Л. Г. Петрова // Вісн. Кн. Палати. — 2001. — № 7. — С. 17–20.
342. Пилко И. С. Новый ассортимент информационных продуктов и услуг / И. С. Пилко // Информационные ресурсы России. — 2001. — № 2. — С. 37–39.
343. Пилко И. С. Основы библиотечной технологии: Учеб.-метод. пособие / И. С. Пилко. — М. : ИПО Профиздат, 2003. — 176 с.
344. Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы / В. Плэтт. — М. : Форум, 1997. — 376 с.
345. Покровська Г. Форми і методи введення в суспільний обіг наукових знань інформаційно-аналітичними структурами бібліотек / Г. Покровська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 137–145.
346. Половинчак Ю. Специфіка використання матеріалів соціологічних досліджень у роботі інформаційно-аналітичних центрів наукових бібліотек / Ю. Половинчак, В. Бондаренко. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 21 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; [редкол.: О. С. Онищенко та ін.]. — Київ : [б. в.], 2008. — С. 82–89.
347. Поляков О. М. О систематизации / О. М. Поляков // Науч.-техн. информация. — Сер. 2. — 1988. — № 12. — С. 21–28.
348. Пономаренко Л. Стратегічні напрями оглядово-аналітичної діяльності в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / Л. Пономаренко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 36–46.
349. Порхун О. Організація баз даних для комплексної автоматизованої обробки інформації в інформаційно-аналітичних підрозділах бібліотек / О. Порхун // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 285–291.

350. Порхун О. Пошукові системи та засоби обробки інформації в підготовці інформаційно-аналітичних продуктів наукових бібліотек / О. Порхун. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 21 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; [редкол.: О. С. Онищенко та ін.]. — Київ : [б. в.], 2008. — С. 176–188.
351. Построение экспертных систем / Под ред. Ф. Хейес-Рота, Д. Уотермена, Д. Лената. — М. : Мир, 1987. — 441 с.
352. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии XX века. / Г. Г. Почепцов. — М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 2001. — 349 с.
353. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов — М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 2001. — 349 с.
354. Приобретение знаний / Под ред. С. Осуги, Ю. Сазки — М. : Мир, 1990. — 304 с.
355. Присяжна Л. Удосконалення інформаційно-аналітичного супроводу діяльності органів місцевої влади як засіб сприяння ефективності регіональних перетворень / Л. Присяжна // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 215–219.
356. Проценко Т. В. Система бібліотечно-інформаційного супроводу професійної діяльності сімейних лікарів в Україні : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Т. В. Проценко; Харківська державна академія культури. — Х., 2010. — 21 с.
357. Пушкашу Д. И. Информационно-аналитическая работа как процесс семантической обработки данных [Электронный ресурс] / Д. И. Пушкашу. — Режим доступа : tiara.narod.ru.
358. Райков А. Н. Интеллектуальные информационные технологии в управлении / А. Н. Райков // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2009. — № 2. — С. 18–25.
359. Ракитов А. И. Общество, основанное на знаниях / А. И. Ракитов // Вестник РАН. — 2004. — Т. 74. — № 7. — С. 598–605.
360. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. — М. : Политиздат, 1991. — 286 с.
361. Рейльян Я. Р. Аналитическая основа принятия управленческих решений / Я. Р. Рейльян. — М. : Финансы и статистика, 1989. — 182 с.
362. Родкина Т. А. Информационная логистика. — М. : Экзамен, 2001. — 288 с.
363. Рожков С. А. Библиометрические методы выявления и анализа научных направлений // Итоги науки и техники. Сер. Информатика. — М., 1991. — Т. 16. — 140 с.

364. Розова С. С. Классификационная проблема в современной науке / С. С. Розова. — Новосибирск: Наука, 1986. — 224 с.
365. Рокицкая Э. Е. Информационная составляющая маркетинговой деятельности. — СПб. : СПбГУКИ, 2001. — 184 с.
366. Рокицкая Э. Е. Основные направления изучения документальных потоков // Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии: Сб. науч. тр. / Ленингр. ин-т культуры. — Л., 1983. — С. 5–25.
367. Рубашкин В. Ш. Представление и анализ смысла интеллектуальных информационных системах / В. Ш. Рубашкин. — М. : Наука 1989 — 190 с.
368. Рудзская И. Л. Научно-организационная деятельность как объект информационного обеспечения / И. Л. Рудзская // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 1980. — №115. — С. 7–11.
369. Руис Марискаль А. Квантификация информации // Междунар. форум по информ. и документации. — 1993. — №3–4. — С. 19–22.
370. Рунов А. В. Особенности коммуникативной среды в моделях информационного общества / А. В. Рунов. — М. : РГИУ, 2003. — 112 с.
371. Рынок информационных услуг и продуктов / И. И. Родионов, Р. С. Гиляревский, В. А. Цветкова, Г. З. Залаев. — М. : МК-Периодика, 2002. — 549 с.
372. Саак А. Э. Информационные технологии управления / А. Э. Саак, Е. В. Пахомов, В. Н. Тюшняков. — СПб. : Питер, 2005. — 320 с.
373. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс. — М. : Радио и связь, 1991. — 223 с.
374. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати. — М. : Радио и связь, 1993. — 314 с.
375. Сафиуллина З. А. Диагностика потребителя информации как проблема библиотечно-библиографической науки / З. А. Сафиуллина // Библиотекосведение: вчера, сегодня, завтра: Тез. докл. и сообщ. науч. конф., Москва, 23–25 апр. 1996 г. / Моск. гос. ин-т культуры и др. — М., 1996. — Ч. 2. — С. 27–30
376. Сбитнев С. А. Информационное обеспечение маркетинговой деятельности: Метод. рекомендации по подготовке информ. продуктов / Кемеровская государственная академия культуры и искусств. — Кемерово: Кемеровский ЦНТИ, 1999. — 93 с.
377. Свертилова Н. В. Использование XML-ориентированных баз данных в ситуационных центрах / Н. В. Свертилова // Ситуационные центры: модели, технологии, опыт практической реализации : материалы науч.-практ. конф. РАГС 18–19 апреля 2006 г. / Под общ. ред. А. Н. Данчула. — М. : Изд-во РАГС, 2007. — С. 84–90.
378. Свинцов В. И. Смысловой анализ и обработка текста. / В. И. Свинцов — М. : Книга, 1979. — 272 с.

379. Семенюк Е. П. Інформаційно-аналітична діяльність у структурі та механізмах соціальної практики / Е. П. Семенюк // Науково-технічна інформація. — 2003. — № 2. — С. 42–44.
380. Семенюк Э. П. Информатика и социально-гуманитарное знание / Э. П. Семенюк // Науч. и техн. информация. Сер.1. — 2002. — №1. — С. 1–12
381. Сен С., Ган Ш. К. Биобиблиометрия: понятие и применение для анализа продуктивности ученых / С. Сен, Ш. К. Ган // Междунар. форум по информ. и документации. — 1990. — Т.15, №3. — С. 13–20.
382. Сен С. К. Теоретический взгляд на процесс цитирования // Междунар. форум по информ. и документации. — 1990. — Т.15, №1. — С. 3–7.
383. Серов В. Р. От оценки технического уровня — к информационной диагностике исследований и разработок / В. Р. Серов // Науч. и техн. информация. Сер. 1. — 1989. — № 11. — С. 33–38
384. Симон К. Р. История иностранной библиографии / К. Р. Симон. — М. : Изд-во Всес. кн. палаты, 1963. — 736 с.
385. Симоненко Т. В. Розвиток системи інформаційно-бібліотечного забезпечення науки / Т. В. Симоненко // НТІ. — 2006. — № 3. — С. 58–62.
386. Синюк В. Г. Использование информационно-аналитических технологий при принятии управленческих решений / В. Г. Синюк, А. В. Шевырев. — М. : Экзамен, 2003 — 160 с.
387. Система научно-информационного обеспечения деятельности конгресса США : науч.-аналит. обзор / А. Н. Авдулов. — М. : ИНИОН, 1990. — 78 с.
388. Сілкова Г. В. Інформаційно-аналітична діяльність як напрям інформаційної діяльності / Г. В. Сілкова // Вісн. кн. палати. — 1999. — № 3. — С. 15–16.
389. Сілкова Г. В. Інформаційно-аналітичні дослідження як особливий аспект інформаційної діяльності / Г. В. Сілкова // Українська культура: минуле, сучасне та шляхи розвитку: Міжвуз. зб. наук. праць. — К., 1997. — Вип. 2. — С. 188–193
390. Скідін О. Л. Аналіз понять, пов'язаних з технологією діагностування / О. Л. Скідін // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: Міжвуз. зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка та ін. — К.; Запоріжжя; О., 2000. — Вип. 9. — С. 125–143
391. Скворцов В. В. Информационная функция как главная социальная функция библиотеки / В. В. Скворцов // Библиотека в контексте истории : тезисы докладов и сообщений науч. конф. Москва, 21–23 октября 1997 г. / Науч. б-ка РГГУ, Московский гос. ун-т культуры. — М., 1997. — С. 36–37.
392. Скорняков Э. П. Источники информации для проведения патентных исследований / Э. П. Скорняков, Т. Б. Омарова, О. В. Чельшева. — М. : ИНИЦ Роспатента, 2001. — 87 с.

393. Сморгун, А. В. Электронное правительство в публичном пространстве Интернета [Электронный ресурс] / А. В. Сморгун // IX Всероссийская объединённая конференция «Интернет и современное общество». — Режим доступа : <http://www.conf.infosoc.ru/2006/egov2.html>, свободный. Заглавие с экрана.
394. Сладкова О. Б. Мониторинг как средство управления информационной средой // Библиотечное дело — 2000: проблемы формирования открытого информационного общества: Тез. докл. Пятой междунар. науч. конф., (Москва, 25–26 апр. 2000 г.). — М., 2000. — Ч. 1. — С. 48–49.
395. Слободяник М. С. Развитие библиотечной науки в Украине / М. С. Слободяник // Вестник БАЕ. — 2002. — № 4. — С. 44–48.
396. Слободяник М. С. Формування електронної бібліотеки як бібліотекознавча проблема / М. С. Слободяник // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Х., 2004. — Вип. 14. — С. 116–127.
397. Слободяник М. С. Бібліотечна справа України: стратегічні напрями прориву / М. С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2007. — №4. — С. 4–5.
398. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник. — К.: Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1995. — 268 с.
399. Сляднева Н. А. Библиография в системе Универсума человеческой деятельности: опыт системно-деятельного анализа / Н. А. Сляднева. — М., 1993. — 226 с.
400. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информационные ресурсы России. — 2001. — № 2. — С. 14–21.
401. Соколов А. В. Доживем до воскресения. (Перспективы библиотечной профессии в XXI веке) / А. В. Соколов // Науч. и техн. б-ки. — 2003. — № 5. — С. 5–24.
402. Соколов А. В. Информационный подход к документальной коммуникации: Учеб. пособие / А. В. Соколов. — Л.: [Б.И.], 1988. — 85 с.
403. Соколов А. В. Контент-анализ как метод сбора прогностической информации / А. В. Соколов // Прогнозирование развития библиотечного дела в СССР. — Вып. 5. — ГБЛ, 1975. — С. 66–79.
404. Солтон Дж. Динамические библиотечно-информационные системы : пер. с англ. / Дж. Солтон ; под ред. В. Р. Хисамудинова. — М.: Мир, 1979. — 557 с.
405. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку : монографія / А. А. Соляник ; Харк. держ. акад. культури. — Х.: ХДАК, 2005. — 229 с.
406. Соляник А. А. Сучасні тенденції розвитку документних ресурсів бібліотек розвинених країн / А. А. Соляник // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — Х., 2001. — Вип. 8. — С. 89–96.

407. Соляник А. А. Документні потоки та масиви: Навч. посібник / Харк. держ. акад. культури. — Х.: ХДАК, 2000. — 112 с.
408. Сорока М. Б. Становлення та розвиток системи реферування української наукової літератури (1991–2000 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук / М. Б. Сорока. — К.: НБУВ, 2001. — 19 с.
409. Сорока М. Б. Національна система реферування української наукової літератури / М. Б. Сорока; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. — К.: НБУВ, 2002. — 209 с.
410. Соціальна інформатика : навч.-метод. матеріали до курсу / Харк. держ. акад. культури. Каф. соц. комунікацій; уклад.: В. О. Ільганаєва, О. М. Кобелев. — Х.: ХДАК, 2004. — 18 с.
411. Соціальна інформатика : прогр. курсу / Харк. держ. акад. культури. Каф. соц. комунікацій; уклад.: В. О. Ільганаєва, О. М. Кобелев. — Х.: ХДАК, 2003. — 14 с.
412. Социальная информатика: основания, методы, перспективы / Отв. Ред. Н. И. Лапин. — М.: Едиториал УРСС, 2003. — 216 с.
413. Социальные коммуникации: теория, методология, деятельность : словарь-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. — Х.: КП «Город. Типография, 2009. — 392 с.
414. Справочник библиографа / науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. — 2-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Профессия. 2003. — 560 с.
415. Стогний А. А. Автоматизированная система информационного обеспечения научных направлений : препринт / А. А. Стогний. — М.: ВИНТИ, 1987. — № 8. — 11 с.
416. Столяров Ю. Н. Итоги развития отечественных библиотек к концу второго тысячелетия / Ю. Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. — 1998. — №10. — С. 35–50.
417. Ступак В. Науково-аналітична діяльність у галузі суспільних наук в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / В. Ступак // Вісн. Кн. палати. — 2000. — № 1. — С. 21–24.
418. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ / Ю. П. Сурмин. — К.: МАУП, 2003. — 368 с.
419. Сурмін Ю. П. Аналітика державного управління: сутність і тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Ю. П. Сурмін. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e_journals/DUTP/2007_1/txts/06sydpdv.htm
420. Сулова И. М. Основы библиотечного менеджмента / И. М. Сулова. — М.: Либерия, 2000. — 242 с.
421. Тавальбех А. Стратегічне управління діяльністю бібліотеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / А. Тавальбех. — Х., 2001. — 17 с.
422. Танатар Н.В. Информационно-аналитические системы оценки состояния науки / Н. В. Танатар // Наука та наукознавство. — 1996. — №3–4. — С. 124–132.

423. Тарапанова К. Интеллектуальное общество и информационный работник: требования и возможности // Междунар. форум по информ. — 2000. — № 1. — С. 24–30.
424. Татарин Ю. Б. Проблемы оценки результатов научной деятельности // Социальная динамика науки. — М., 1995. — С. 71–105.
425. Теория и практика референтской деятельности / Под ред. О. Я. Гойхмана. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 272 с.
426. Теплов Д. Ю. Некоторые вопросы теории и методики реферирования технической литературы / Д. Ю. Теплов // Техн. б-ки СССР. — 1965. — №10. — С. 13–19.
427. Терещенко С. С. Аналитическая и экспертная деятельность: настоящее и будущее // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 1999. — № 1. — С. 32–41.
428. Терещенко С. С. Центры информационного анализа, экспертизы, прогнозирования коммерческой деятельности; функции, технология, организационная структура, подготовка кадров // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 2. — 1991. — №5. — С. 4–11.
429. Терещенко С. С. Информационно-аналитическое обеспечение инновационной «Стратегии-2020» с использованием банка данных ВИНТИ РАН / С. С. Терещенко // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. — 2009. — №2. — С. 25–32.
430. Тихомиров М. М. Роль ситуационных центров в современном мире / М. М. Тихомиров // Информационные ресурсы России. — 1997. — № 4. — С. 56–59
431. Уемов А. И. Логические основы метода моделирования / А. И. Уемов. — М.: Мысль, 1971. — 311 с.
432. Уотермен Д. Руководство по экспертным системам / Д. Уотермен. — М.: Мир, 1989. — 388 с.
433. Управление и организация в сфере услуг: теория и практика / К. Хаксевер, Б. Рендер, Р. Рассел, Р. Мердик / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2002. — 752 с.
434. Урсул А. Д. Проблемы информации и информатизации / А. Д. Урсул // Науч. и техн. информация. Сер.2. — 1991. — №6. — С. 1–6.
435. Урсул А. Д. Информатизация общества и социальная информатика / А. Д. Урсул // Социальная информатика: Сб. науч. тр. — М., 1990. — С. 3–12.
436. Урсул А. Д. Становление социальной информатики / А. Д. Урсул // Междунар. форум по информ. и документации. — 1989. — №1. — С. 15–17.
437. Устин А. К. Текст. Интертекст. Культура: Монография. — СПб.: Super Maks, 1995. — 112 с.
438. Фатхутдинов Р. А. Разработка управленческого решения / Р. А. Фатхутдинов. — М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. — 272 с.

439. Федоров В. В. Информационный ресурс общества: проблемы формирования и использования / В. В. Федоров // Науч. и техн. б-ки. — 2002. — №6. — С. 16–24.
440. Фейгельсон В. М. Методика и практика экспертизы на патентную чистоту / В. М. Фейгельсон. — М.: Роспатент, 2001. — 342 с.
441. Филиппова Л. Я. Автоматизированные библиографические базы данных: пользовательский подход / Л. Я. Филиппова. — К.: ЧП «Интеграл Кин», 1998. — 191 с.
442. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. — 7-е изд., перераб. и доп. — М.: Республика, 2001. — 719 с.
443. Філіпова Л. Інформаційна діяльність як фахова дисципліна: змістовний аналіз / Людмила Філіпова // Вісн. Кн. палати. — 2005. — №2. — С. 29–30.
444. Філіпова Л. Я. Аналітична складова інформаційної діяльності: уточнення сутності, ознак і процесів [Електронний ресурс] / Л. Я. Філіпова, І. В. Захарова // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. — Х.: ХДАК, 2009. — Вип. 28. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhdak/2009_28/V28-2-01.pdf
445. Фортов В. Научные и образовательные аспекты информационного неравенства / В. Фортов // Вестн. высш. школы. — 2001. — №1. — С. 3–7.
446. Хайкин М. М. Менеджмент информационных продуктов и услуг: Учеб. пособие / М. М. Хайкин. — СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2002. — 86 с.
447. Хайтун С. Д. Наукометрия. Состояние и перспективы / С. Д. Хайтун. — М.: Наука, 1983. — 344 с.
448. Хлань В. Інтелектуальний аналіз даних як один з напрямів підвищення ефективності аналітичної діяльності / В. Хлань. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 21 / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [редкол. : О. С. Онищенко та ін.]. — Київ : [б. в.], 2008. — С. 108–112.
449. Холтон Дж. Тематический анализ науки : пер. с англ. — М.: Прогресс, 1981. — 383 с.
450. Хоперський С. Особливості сучасного введення в суспільний обіг наукової інформації (на прикладі аналізу досвіду Бібліотеки Конгресу США) / С. Хоперський // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 25 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., — 2009. — С. 11–22.
451. Хрестоматия по социальным коммуникациям / Сост. и авт. вступ. очерков В. А. Ильганаева. — Х.: ХГАК, 2002. — 236 с.
452. Хромченко Л. Г. Информационные ресурсы: организация использования / Л. Г. Хромченко. — Х.: ХГИК, 1992. — 181 с.

453. Цырдя Ф. Н. Информатика и система социальной информации в информационной стратегии / Ф. Н. Цырдя // Изв. Ан ССР Молдова. Обществ. науки: Филос., право, этнография, искусствоведение, археология. — 1990. — №2. — С. 12–22.
454. Чазова С. А. Проблема качества на рынке информационных продуктов и услуг / С. А. Чазова // Парадигмы XXI века: информ. общество, информ. мировоззрение, информ. культура: Матер, междунар. науч. конф. — Краснодар, 2002. — С. 209–211.
455. Чазова С.А. Технологии информационного мониторинга на службе современных библиотек // Мир библиографии. — 1998. — №6. — С. 11–14.
456. Чекмарьев А. О. Национальная система электронных библиотек / А.О. Чекмарьев, Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша; Нац. б-ка України ім. В. Г. Вернадського. — К., 1998. — 50 с.
457. Чернавский Д. С. Синергетика и информация / Д. С. Чернавский — М.: Знание, 1990. — 46 с.
458. Чернявська Л. Використання електронних інформаційних ресурсів у забезпеченні інформаційно-аналітичного супроводу демократичних перетворень / Л. Чернявська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 80–96.
459. Чжао Лін. Національна бібліотека в стратегіях подолання цифрової нерівності: автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з соц. комунікацій: спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Лін Чжао; Харківська державна академія культури. — Х., 2008. — 20 с.
460. Чуприна Л. Проблема інформаційних шумів при використанні оперативної інтернет-інформації для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів / Л. Чуприна // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 23 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. — К., 2009. — С. 269–279.
461. Шамурин Е.И. Очерки по истории библиотечно-библиографической классификации. Т. 1 / Е. И. Шамурин. — М.: Изд-во Всес. кн. палаты, 1955. — 394 с.
462. Шапиро Э. Л. О путях уменьшения неопределенности информационных запросов / Э. Л. Шапиро // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 1975. — № 5. — С. 3–7.
463. Шапиро Э. Л. Об использовании теории коммуникаций в зарубежном библиотековедении // Библиотековедение и библиогр. за рубежом. — 1976. — Вып. 59. — С. 66–78.
464. Швецова-Водка Г. М. Інформаційна діяльність бібліотеки: термінологічний підхід / Г. М. Швецова-Водка // Наук. пр. Нац. б-ки

- України ім. В. І. Вернадського. — К., 1998. — Вип. 1: Бібліотека. Наука. Культура. Інформація. — С. 242–247.
465. Швецова-Водка Г.М. Види інформації / Г. М. Швецова-Водка // Вісник ХДАК: Зб. наук. праць. Вип. 6. — Х.:ХДАК, 2002. — С. 233–241.
466. Шейко В. М. Від техногенної цивілізації до інформаційної: виробництво та використання послуг і знань / В. М. Шейко // Вісн. Кн. палати. — 2000. — №4. — С. 21–24.
467. Шейко В. М. Інформаційна цивілізація: проблеми становлення та розвитку / В. М. Шейко // Вісн. Кн. палати. — 2000. — №6. — С. 11–14.
468. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.): моногр.: В 2т / В. М. Шейко. — Т.1. — Х.: Основа, 2001. — 520 с.
469. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.): моногр.: В 2т. / В. М. Шейко. — Т.2. — Х.: Основа, 2001. — 400 с.
470. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій: моногр. / Г.В. Шемаєва; Харк. держ. акад. культури. — Х.: ХДАК, 2008. — 289 с.
471. Шира Дж. Введение в библиотековедение: Основные элементы библиотечного обслуживания / Под ред. Н.С. Карташова. — М.: Высш шк., 1983. — 256 с.
472. Шрейдер Ю. А. Социальные аспекты информатики / Ю. А. Шрейдер // Науч.-техн. информация. — Сер. 2. — 1989. — № 1. — С. 2–9.
473. Шрейдер Ю. А. Информационные процессы и информационная среда / Ю. А. Шрейдер // Науч.-техн. информация. — Сер. 2. — 1976. — № 1. — С. 3–6.
474. Шрейдер Ю. А. Категория комфортности как основной критерий организации знаний / Ю. А. Шрейдер // Междунар. форум по информ. и документации. — 1993. — Т.18, №3–4. — С. 17–18.
475. Шрейдер Ю. А. Когнитивный подход как средство преодоления противоречия между техническим и культурным аспектами знания / Ю. А. Шрейдер // Междунар. форум по информ. и документации. — 1992. — Т.17, №2. — С. 3–5.
476. Шрейдер Ю. А. О феномене информационного продукта / Ю. А. Шрейдер // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 1989. — № 11. — С. 21–24.
477. Экспертные системы. Принципы работы и примеры / Под ред. Форсайта Р. — М.: Радио и связь, 1987. — 224 с.
478. Юдин Б. Г. Методологический анализ как направление изучения науки. — М.: Наука, 1986. — 261 с.
479. Яновский А. Н. Информация — товар рыночный / А. Н. Яновский // Науч.-техн. информация. — Сер. 1. — 1999. — № 6. — С. 12–14.

480. Bakken F. The Possible Role of Libraries in the Digital Future // *Libri*. — 1998. — Vol. 48, № 2. — P. 81–87.
481. Bastide F., Courtial J. P., Callon M. The use of review articles in the analysis of a research area // *Scientometrics*. — 1989. — 15, №5–6. — P. 535–562.
482. Baumard P. Toward less deceptive intelligence / P. Baumard. // *Soc. Intell.* — 1991. — 1, № 3 — P. 179–190.
483. Broadus R.N. Toward a definition of «bibliometrics» // *Scientometrics*. — 1987. — №5–6. — P. 373–379.
484. Christensen F. H., Ingwersen P. Online citation analysis: a methodological approach // *Scientometrics*, 1996. — №37(1). — P. 39–62.
485. Cole F.J., Eales N.B. The History of comparative anatomy. — Part 1: A statistical analysis of the literature. // *Science Progress*. — 1917. — 11, №4. — P. 578–596.
486. Cozzens S.E. What do citation count? The rhetoric — first model // *Scientometrics*. — 1989. — 15, №5–6. — P. 437–447.
487. Cronin B., Overfelt K. Citation — based auditing of academic performance // *J. Amer. Soc. Inf. Sci.* — 1994. — №2. — P. 61–72.
488. Garfield E. From Citation Indexes to Informetrics: Is the Tail Now Wagging the Dog // *Libri*. — 1998. — Vol. 48, №2. — P. 67–80.
489. Gross P.U.K., Gross E.M. College libraries and chemical education. // *Science*. — 1927. — 66, №10. — P. 1229–1234.
490. Hulme E.W. Statistical bibliography in relation to the growth of modern civilization. — London, 1923. — In: Pritchard A. Statistical bibliography or bibliometrics // *J. Doc.* — 1969. — 25, №4. — P. 348–349.
491. Information science and its links with other disciplines as evidenced by the journal literature // *ASIS'93: Proc. 56th ASIS Annu Meet.*, Columbus, Ohio, Oct. 24–28, 1993. — Medford (N. J.), 1993. — P. 298.
492. Ingwersen P., Christensen F. H. Data set isolation for bibliometric online analysis of research publications: fundamental methodological issues // *J. Amer. Soc. Inf. Sci.* — 1997 — Vol. 48, № 3. — P. 205–217.
493. Kessler M. Bibliographic Coupling between scientific papers // *J. Amer. Doc.* — 1963. — 14, №1. — P. 99–104.
494. Mahapatra G. Indian library and information science journals: A bibliometric analysis of the rate of citations and their characteristics // *Libr. Rev.* — 1994. — №3. — P. 41–46.
495. Oppenheim C. The correlation between citations counts and the 1992 research assessment exercise ratings for British library and information science university departments // *J. Doc.* — 1995. — №1. — P. 18–27.
496. Pine B. J. Mass Customisation: The New Frontier in Business Competition / B. J. Pine. — Boston: Harvard Business School Press. — 1993. — 345 p.
497. Prichard A. Statistical bibliography or bibliometrics // *J. Docum.* — 1969. — 25, №4. — P. 348–349.

498. Rayward W. B. Some schemes for restructuring and. mobiliing. information in documents: A history perspective / W. B. Rayward // *Inf. Process and Manag.* — 1994. — 30, №2. — P. 163–175.
499. Roeta Y. Information manager — aaxpiolatory «tady / Y. Roeta, J. A Boon // *S. Afr. Libr. and III. Sd.* — 1982. — 60, № 3. — P. 137–145.
500. Small H. Co-citation in the relationship between two documents // *J. Amer. Soc. Inform. Sci.* — 1973. — №24. — P. 256–269.
501. Tague-Sucliste J. An introduction to informetrics // *Inf. process. and manag.* — 1992. — 28, №1. — P. 1–3.
502. Teplitskaia. H. Librarians as Facilitators of Democracy and Partners in International Relations // *Libri*. — 1998. — Vol. 48. №2. — P. 102–115.
503. Thomas J. Graduate student use of journals: A bibliometric study of psychology theses // *Behav. And Soc. Sci. Libr.* — 1993. — №1. — P. 1–7.
504. Toffler A. Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21 st Century. — L.: Bantam Books, 1990. — 551 p.
505. Tudman M., Miles M., Borass D. Bibliometric analysis of master therese in informationsciences (postgraduate studies in librarianship, archisties, museumlogy and information science, 1961–1984, Zagreb, Yugoslavia // *Informat. Yugosl.* — 1984. — P. 31–40.
506. Walcott R. Characteristics of citations in Geoscience doctoral dissertations accepted at United States academic institutions 1981–1985 // *Sci and Technol. Libr.* — 1991. — №2. — P. 5–16.
507. Walcott R. Local citation studies — A shortcut to local knowledge // *Sci and Technol. Libr.* — 1994. — №3. — P. 1–14.
508. Wormell I. Informetrics — an emerging sub-discipline in information science // *Asian Libraries*. — 1998. — №7(10). — P. 1–12.

Наукове видання

Олексій Миколайович Кобелев

**ІНФОРМАЦІЙНА АНАЛІТИКА
В СТРУКТУРІ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ**

Монографія

Друкується в авторській редакції

Комп'ютерна верстка
Колесник І. Г.

План 2012

Підписано до друку 14.03.2012 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Mysl». Папір для мн. ап. Друк різнограф.
Ум. друк. арк. 14,3. Обл.-вид. арк. 15,1. Тираж 300. Зам. №

ХДАК, 61057, Харків-57, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК